

విషయానుక్రమణిక

నీతాంజనేయము—పెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు	223-222
మేఘసందేశము—నీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	225-252
వగచి శరణంటి నీపాద యుగళమంటి—కోట చెంచురామయ్యగారు	252
కాళిదాసకవి కార్తికేయభక్తుడా?—బులుసు వేంకట రమణయ్యగారు	255-256
విరహిణి—ఒకయూధవనిత	256
వినోదవిమర్శపరామర్శము—శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు	259-259
గిరికుమారి—చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు	259-259
పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము—యస్. శ్రీశంకరశాస్త్రిగారు	259-263
సంక్షిప్తసమరము—విన్నకోట వెంకటరత్న శర్మగారు	263-262
అనుమానపిశాచము—దినవహి సత్యనారాయణగారు	262-262
తలపోత—మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు	262-260
శిశిరాంతము—తేకుమల్ల రామచంద్రరావుగారు	260-265
మతము—విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారు...	265-260
బాల—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	260-262
శాంతిరాముడు—ద్రోణరాజు లక్ష్మీబాలయ్యగారు	265-265
✓ యావజ్జీవం హోష్యామి—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	260-269
ప్రత్యక్షలీల—విద్వాన్ కోవల్లె శివకామేశ్వరరావుగారు	269-263
వ్యోమవధ—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	268-269
✓ ప్రభుబుణము—ఆరవిల్లి నరసింహాచార్యులుగారు	263-268
✓ అరసున్న—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	269-265
ప్రేమాపాసన—కె. అన్నమరాజశర్మగారు	265
సముద్రగుప్తశాసనము—కళింగచరిత్ర—బుర్రా శేషగిరిరావుగారు	265-260
శ్రీదక్షిణమూర్తిస్తోత్రము—సుబ్రహ్మణ్య భాగవతులుగారు	260-268
దుర్గతులకు లభించునే స్వర్గసుఖము?—పురాణం సూర్యనారాయణ తిరులుగారు	268
గృహస్థనిధి—కె. రంగాచార్యులుగారు	269-262

దారుకుని దేవ్యము. — బల్లారి కృష్ణపుగారు	2౮౮
పితాపురము ప్రాశస్త్యము — విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు	2౮౯-2౯౦
ఆరాధనము — మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్యగారు	2౯౧-2౯3
ఆంధ్రలిపి సంస్కారము — పా. ల. నారాయణగారు	2౯౪-2౯౬
మాయావిడంబనము — నాదెళ్ల కృష్ణానందంగారు	2౯౬
పునర్విమర్శనములు			
౧. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు-మచ్చపదములు	2౯2-౫౦3
౨. పునర్విమర్శనమునకుఁ బ్రత్యుత్థానము	౫౦౫-౫౦౮
3. విమర్శవిమర్శము	౫౧౦-౫౧౪
కోనసీమ గురుశిష్యప్రశంస — పుల్లెల శ్రీరామశాస్త్రిగారు	౫౦3-౫౦౪
మాకందము — గర్భాం అప్పారావుగారు	౫౦౯
ఆరోగ్యము — వేమూరి సీతారామశాస్త్రిగారు	౫౧౪
జాబుల వ్రాత — టి. శివశంకరంగారు	౫౧౫-౫౧౭
హెచ్చరిక — తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు	౫౧౭-౫. ౮
తాళివని — పెనుమర్తి వేంకటరత్నముగారు	౫౧౮
కలగూరగంప: — ఆమామల్లాఖాన్ రాజు — విద్యాభివృద్ధి; నూతనచారిత్రకపరిశోధనలు; ఆమె రికా; ఇంగ్లాండుదేశములకు యుద్ధమా? భారతదేశమున స్త్రీవిద్య యొక్క యాదర్శము; సంపూర్ణ మద్యపాన బహిష్కార మసాధ్యమా?; ఇంగ్లాండుదేశమున జర్మనీపరిపాలనము; ఆధునిక భారతీయగ్రంథములు; విదేశములోని భారతీయులు; శేటిసవలు-కల్పవానిగ్రహము.	౫౧౯-౫౨౬
కవి — కాశీ వ్యాసాచార్యులుగారు	౫౨౬
విమర్శనలు —	౫౨౭-౫3౨
పంచరత్నములు — దేవరకొండ జగన్నాథరావుగారు...	౫3౨

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు: — కర్నకుడు; బీదవాని గుడిసె; కోడిపుంజు.

సాధారణ చిత్రములు: — బర్మా వెండిసనిచిత్రములు ౮; అమరావతిచిత్రములు ౪;
భూగర్భమునుండి క్రొత్తగ వెలువడిన శిల్పచిత్రములు ౮; ఇతరచిత్రములును.

చెన్న పట్టణము, మే ౧౯౨౨

సంపుటము ౫

విభవ సంవత్సరము వైశాఖమాసము

సంఖ్య ౫

సీతాంజనేయము

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

అహ! యెంతటి చల్ల వైన నుడి! యన్నా పావనీ, నాదు సం
దేహం బాటంగ పల్కుమా మరల: మ చ్చిత్తేందు కాంతోల్లస
న్నీ హారాశు నిభుండు నావిభుండు తా నిక్కంబుగా నాపయ్య
మోహంబు విడనాడకుండ నను గన్గొమ్మంచు నిన్నంపెనా?

నా విభుండు, నాప్రభుండు, నాదు దేవుండు నను-వెదుక నిన్నంపె నను నుడి పీనులందు
బడి, మడియ నున్నయట్టి నాప్రాణపు మొల-కలకు నమృతరసపు జడిగాంగ దేలె.

దయితుని క్షేమంబును, నాక్రియునికి నాయెడల గలుగు ప్రేమంబును నీ
క్రియ: దెలియవచ్చుటం బతి-వియోగసాగరము నీడ వీలు ఘటిల్లె,

“చచ్చితి లక్ష్మణా”, యని నిజంబుగ భర్తృగళ స్వరంబుతో
వచ్చిన కేక నాకు వినవచ్చినదాదిగ సోకుమూకచే

నొచ్చెనో నాథుడంచును మనోగతసలశయ మొందు కల్గి నే
నిచ్చెలుఁ గుందుచుందు: నది నేటికిఁ దీతెను నీదు మాటలక.

“అమ్మా, యన్నకు వచ్చినట్టి భయమే? మమ్మేటి శ్రీవిష్ణు వే
సుమ్మా, వైత్యుల మాయలం బడకు”, మంచు లక్ష్మణుండన్న, నే
నమ్మంజాలక యమ్మటంది నతి నిందావాక్యముల్ పల్కి పా
పమ్ము జేసితిఁ, దర్శలం బనుభవింపఁ యోగ మిట్లుంటచే.

మఱది మాటలటండ, నేనెఱుంగనె పురహరధనుష్ఠండనుడు, ఖరాద్య సురదండ
నప్రచండ దోర్దండమండనుడు నైన-మామక మనోవిభుని మహిమంబు మున్ను?

అప్పటి కేమిమాయ కనులం దకటా! పొగమంచు కైవడిం
గప్పెనో కాని, లక్ష్మణుని గానకు గెంటుటె కా కతండు న
న్నెప్పుడు దాటకుండ వినియించిన గీతను దాటివచ్చి యీ
త్రిప్పల పాల నేను బడితిం; జెడితిఁ శని నెత్తి దన్నుట.

శని వేతే మఱియేల? భిక్షుకుని వేపంబుని యేతెంచి, గీ
తను నే దాటిన యంతనే పదితలల్, దట్టంపుమీసంబు, లె
ట్టిని గ్రుడ్డిర్వది చేతులు, నిడుదకోటల్, జంజురు పెండుకల్
తనరక రావణుడొందె నప్తమశని స్థానంబు నాపాలికి.

వాని వెడరూపుగని పయి-ప్రాణంబులు నాకుఁ జెడిఁ బాటియె యుడు
నే ననుభవింపవలసిన-నానాకష్టముల బలము నన్నిల నిలిపె.

నా కష్టంబులు లోకమందు మఱియే నారుల్ పడంబోరు; ము
ల్లోకంబుల్ వడంకింపజాలు పతి యాలు నేను; రాకాసి జే
డేకాని, మృటువంటి నక బలిమిమై నిట్టిడ్చునా లంకకు?
కాకుల్ గ్రద్దలు పీడకగా వలదె తత్కాయంబు నీపాటికి?

గ్రద్దయైన జటాయు వా ఖలుని కాయ-మును నఖంబుల బీడకగాఁ బూనుకొనెను
గాని, ‘పాపీ చిరాయు’వన్కారణమున, నా యభాగ్యంబునను జావఁడాయె వాడు.

ననుఁ జెఱగొన్న యా దనుజనాథుని పాపపుఁ జేతులెల్ల కూ
లునో? మరుణొంది నన్దని ముడుంగని పాపపు గన్నులెల్ల ప్రే

లునో? ననుఁ గాఱులాడుటకు లోగని పాపపు నాల్కలెప్పు ప్రీ
లునో? యలపాపి మేను చితిలోఁబడి బగ్గున నెప్పు కాలునో?

అంత దనుకను బగ్గుబగ్గునుమఁ గాలు-చుండుఁగాని, నాదుఃఖాగ్ని యుడుకు చెడదు:
నడుమ నడుమ నద్దానికిఁ బుడకలయ్యె-రావఁబడు వచ్చియనిన దుర్భాషణములు.

కుతకుత మండుచుండుఁజామి కోపమహాగ్నియు దుఃఖవహ్నితో
జతయయి, నాఁడు పల్కు పరుమంబులు విన్నతఱ్ఱి మహాపల
ద్వితయమిదేల కాల్పగు మదీయశరీరము? నన్ మహాపతి
వ్రత నిటుతో భపెట్టియును వాఁడును భస్మముకాఁ డదేటికో?

అటులు నేఁజావకున్న నేమాయె? తల్లి-భూమిదేవి నాకన్నటిబాట్లు పడిన
యపుడు వానిలోనికిఁ గొన్నయట్లు నన్నుఁ-గూడఁ దనలోనికిం జేర్చుకొనఁగరాదె?

ఆకరణిక ధరంబడిన యశ్రువు లొక్కటి రెండు మూడు నా
ల్లా? కనులే ద్రవించినటు కంటికిమంటికి నేకధారగా
శోకము నేనుబొందుట, నశోకవనంబిది నేతిబీరకా
యే కద? తోడుఁబుట్లగుట నేడ్చుచు నున్నవి చెట్లు నిచ్చటన్.

భర్తృవిహీనహా బ్రదుకుఁ బాయుట కాదిని నిశ్చయించి యు,
గర్భత యిందు నిక్కముగఁ గాంతుని కున్నది గాని నేను సం
పూర్తిగ నస్వతంత్ర నను బుద్ధిని బ్రాణములన్ భరించి, త
న్మూర్తిని సంతతంబును మనోగతదృష్టులఁ జూచి మ్రొక్కుదున్.

క్రొమ్మెఱుగుల మ్రొంగు గుబురు మబ్బుల రంగు మించి చాల వెలుంగు మేనితోడ,
నిండు పున్నమనాటి పండువెన్నెలసాటి నాఁదగు తగుపాటి నగవుతోడ,
తేనియల్ దిగజాఱు తెలిదామరల మీఱుచును గనికరమూఱు కనులతోడ,
మగఁటిమిసిరికింద మందిరమృత సుందరమృయిస వెడంద తొమ్ముతోడ,
మూర్తిమంతండు మస్మనోముకురమందు-నావిభుండు వ్రత్యక్షమై, “దేవి, భయము
వల” దనుచుఁ దెలుప నిబ్బరంపడుచునుంటి-నావిభుని షేమమునుగూర్చి నన్నుఁగూర్చి.

విభుని షేమంబెఱుంగు టవ్విధినె కాదు-నేలఁ బొరలి, కేలుదగిలి, నీళ్లఁగడిగి
యును జెడక నానొనట నిచ్చియున్న యట్టి-కుంకుమపుబాట్లు జంకు పోగొట్టుచుండు.

ఆబొట్టును, బతికట్టిన-యీబంగరు తాళిబొట్టు, నివి విడిచినచో
నే బిట్టుగాఁగ నేడ్వం-గాఁబడు కన్నీటిబొట్టు కలవిక నాకున్.

మఱచితిన్ మఱచితి; మఱియొక్క సగయును, -నాకుఁ గలదు: కోభనంపు రాత్రి
నే నెఱుంగకుండ నా నెఱులందు-న,రుండు పెట్టినది శిరోమణి యిది.

అంబరవీధి నన్గొని దశాసనుఁడైనవేళ ఋశ్యమూ
కంబున మిమ్మె కావలయుఁ గంటిని నే నపు డాత్మభూషణ
ల్లం బతి కిత్తురంచును నిలం బడవైచి, సరాకుచేత దీ
నిం బడవైవ మానితిని: నేడిది పువెద నానవాలుగన్.

రమణుం డంపిన యుంగరంబిది శిరోరత్నంబుగాఁ దాల్చి జీ
వములన్ నిల్పెద: శ్రీసమేతముగ మత్ ప్రాణేశు పుణ్యంపు నా
మమునన్ వర్ణములెన్ని దేసఁ గలవో, మాసంబు లింకన్నియే
సుమి నాకున్ మితి పెట్టి రావణుఁ: డిటుంచున్ నాధుతో: శిష్యమా.

నాదేహంబును వాఁడు న్రేలి మొననైనన్ ముట్టలేడంచు నన్
భైదుండెట్టిన యాది నేనెఱుంగుదుం; గానం దనుం గాంచి త్మో
మిందన్ నేఁ బడియున్న యప్పడును నామేనంటకుండంగ న
న్నాదైత్యుండు ధర్మితో: గలిపి తీయలేదె చెట్టున్ బలెన్?

అటులు రథంబు మీఁదికి దశాస్యుఁడు నన్గొని వచ్చి లంక కి
చ్చటికిని దెచ్చునప్పుడు దిశల్ ప్రతిశబ్దములిన భర్త పే
రటవిని నిండె; నేఁ బలికినట్టిది కాదది: భార్య యట్లు న
ల్కుట యుచితంబు కాదనెడి కోవిద వాక్యము నే నెఱుంగనే?

అది మొదలుగాఁగ నెపుడున్-మదనుచ్చరిత పతినామమయనాదము నా
పెదపుల వెలువడినటులగు-హృదయధ్యాసము వెలుపలికేతెంచెనన్.

గోళ్లతోనైనఁ జిక్కును దీయకున్న నా-నిడుదపెన్నెఱులెల్ల జడలుగాఁగ
పయినుండి మేదినిపై కేకధారగాఁ-గాఱు కన్నీరు మిన్నేఱుగాఁగ
అనలకణంబట్టు లలరు కుంకుమబొట్టు-నెన్నోనటంగల కన్నుగాఁగ
స్నానంబులేమి నెమ్మేనునఁ గడు దట్ట-ముగఁ బొదవినఘోరి బూదిగాఁగ

ఈశునకు వెలిగా నగమా శరీర-మమర దారకనామమంత్రము నిరంత
రము జపించెడి నతిసని రావణుడు-భయపడియేనేమి తాళివభక్తు డగుట?

అరచేతి దళసరికన్న హెచ్చుగ మేనునం దట్టకట్టియున్నట్టి మన్న
తెరతెరలై నిరంతర మేకధారగా గాఱుచు నున్నట్టి కంటిసీరు,
బడబానలంబుకైవడిని నాయెడఁద సదా కుతకుతమండు శోకవహ్ని
యుడుకు డెందమునుండి వెడలెడి యావిరియును బోని వేడినిట్టూర్పు గాలి
నాకనుల చూపు కను వట్టి యాకసంబుఁ-గలిసి పంచభూతంబులై వెలసి, నాదు
మేను నిలిపియుండఁగనోపు: లేనియెడల-సంతరింపదే నాకాయ మాంజనేయ?

ఈదృశమైన మద్విధము నెల్లను దెల్లముగాఁగ నీమికన్
నాదు మనోధినాథుని మనంబు కరంగ నెఱుంగఁ దెల్పి, త
త్పాదపయోరుహద్వయముపైని మనీయశిరంబుఁ జేర్చి, యీ
మాదిరిగాఁగ నంటిననుమా హనుమా, యనుమాసమేటికిన్?

“సగకంటి దేవర సింగిణిన్ విజిచినట్టిది మీబలంబు మీకెదురు గలదె?
లక్ష్మణుతో వచ్చి లంకలో విజయలక్ష్మీనూత్న వరులరై మెలఁగ వలదె?
సనుఁ దెచ్చి దనుజుండు మనియుండి మీకీర్తి రమ మొగమ్మున మసిరంగు నలఁదె;
సింగ మేనును జేల్పుభంగి మచ్చిత్తదాహతుని గూల్చు పని మీయొకని తలదె;
రణమునందు వేవేగ రావణు నధించి-చిరవియోగ దుఃఖితను నన్ జేకొను”డని
తనకు నేవిన్నవించితి ననుచు నీచు, ముఖమునం దెల్పు హనుమంత, పుణ్యవంత!

మేఘసందేశ కావ్యమున నాకు గొన్ని పంది యములు కలుగఁగా, లేమృతములు, కవివ్యాఖ్యాతల నెరఁగులనియే నేనెన్నుకొని మిన్నకున్నచో వారియెడల నపచార మొనర్చినవాడ నగుదునని జిహ్వాసహృదయులగు ప్రాజ్ఞులు, వాని పాధుతాపాధుతలను నిర్ణయింతు రను విశ్వాసముతో ప్రథమ సంవత్సరాది సంధికయందు వానిని వెల్లడించెదని.

అందులకు భారతీ భాద్రపద సంచికయందు శ్రీయుత బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు రనువారును, 1927 ఆక్టోబరు 20 తేది యుగంధరపత్రికయందు క్రిమాన్ నల్లాన్ దక్షిణరైలు వేంకటాచార్యులుగారు రనువారును కొన్ని సమాధానములను వ్రాసిరి.

అందు. *వెంకటరమణయ్యగారి యుపన్యాస మనసుగ్రహనియు, వారు పన్నినయత్నము దుర్బలములని యుఁ దెలుపుచు శ్రీమాన్. నేలటూరు రామదాసయ్యగారు, యం. ఏ., యల్. టి., అనువారు, భారతీపుష్ప సంచికలో నొక దీర్ఘవ్యాసమును ప్రచురించినారు. ఆవ్యాసమున, పయంపడితు లిరువురు నొసఁగిన సమాధానములకన్నను విశేషసమాధానము లేవియు లేవుగాని, ప్రతినిమగ్నము న చేతించు వ్రాతమాత్రము మెండు గాఁ గలదు. ప్రతివాక్యమును విమర్శించుచో గ్రంథము విస్తరిల్లి పాఠకులకు విసువుపుట్టించునుగాన రామదాసుగారి వ్యాసమునఁ బ్రకృతములయిన కొన్ని విషయములనుమాత్రము సంగ్రహముగా విమర్శింతును.

1. ఇంద్రధనువు

‘హృష్టికొరడు’ వర్ణనమున నయ్యంగారి వ్రాత యిట్లున్నది:—

* రామదాసుగారు వేంకటాచార్యులవారి వ్యాసమును తిలకింపరో; తిలకించెయ్య వారివాక్యములు, తిను కనుకూరింపనని తిలచిరో, ఆచార్యులవారిని తమవ్యాసమునఁ దడవక జాలవడిచిరి.

గీ బాలేందు పరిధిశృంగాన ర్త... (ఇంద్రశబ్దచింతామణి). విదియచంద్రునిమాడ్కి వెలయు నత్యము (—ఇది అకారము) అప్పకవీయుము చూచునది.

“తూర్పునం దోచు నింద్రధనురాకారమును, భండముసేని అభండముసేని, మేఘునికి ఆధరణీకరింప వలయుసేని మేఘునికి తూర్పువయనము చెప్పి, దానిని ‘నెలవంక’ ‘చంద్రుడువంక’ అనుకేరుల వెలయు వాధరణముగా, ఈశ్వరుని తలమందు దానింగాని, సరస్వతి తల మందుదానింగాని మించినదానిగా నుల్లేరికింపబడును. మఱి యాగోపవేషునికేని, ఇరియలకేని బర్హముతో అట్టి నగను రచించుట దృష్టశ్రుతచరము గాదు.” అని.

ఈప్రసంగము కేవల ముప్రసక్తము. ఐనను, ఆయ్యంగారి యూహలోని పొరపాటును మాత్ర కొంతకే యీ సమాధానము.

బర్హముతో అట్టినగను రచించుట దృష్టచరమును గాదు; శ్రుతచరమునుగాదు. కాని, ఇంద్రధనువు నెలవంక వలె నుండుట దృష్టచరమా? శ్రుతచరమా?

ఇంద్రధనువు తెలుగు (1) ఒకటివలె నుండును. (Welcome Arch) వలె నుండును. ఇక నెలవంక యో, గర్భప్రసారమునఁ జూపబడు గురుచిహ్నము (—) వలె నుండును. మఱియు, “అ” అను నక్షరపుగ్గి తొలియాపమువలె నుండును. నెలవంక తలకిందుచేయుఁ బడిన యింద్రధనువువలెను, ఇంద్రధనువు తలకిందు చేయుబడిన నెలవంకవలెను ఉండును. ఒకదాని కొకటి కేవలము విపరీతము. నెలవంకకు శృంగములుమీది కుండును. ఇందులకు కేరులలో చందమామకేరు. మనీదు లపై నెలవంక, సుందరులు ధరియించు (నెలవంక) తిలకము. కాసనములలోని చంద్రభండము మున్నగునవి యెన్నియో తార్కాణములు. శిశుపాతపుస్తకమున, చంద్రకళాభివృద్ధినిచూపు చిత్రమునుచూచినను ఇది తెలియును. పెక్కుపలుకులేలే నెలవంక ఇంద్రధనువువలె తలకిందను

ట భూలోకమువారి యనుభవముకాదు. ఈశ్వరుని తల
నుందును, సురస్వతి తలయందును, ఇంద్రధనువునోలు
నెలవంక నెలకొనియుండగా రామదాసుగారు చూచి
యుందురా! ఎంతచిత్రము?

* ఇంద్ర ధనుర్విజయమున వెంకటరమణయ్య
గారు వ్రాసిన దసమగ్రమనియు, తా మేమో సమగ్రముగా
వ్రాయుచునున్నదియు వచ్చిన రామదాసుగారు తూర్పున
నున్న ఇంద్రధనువును, తలక్రిందుచేసిరేకాని, వలసిన ఉత్త
రమునకుఁ గొనివచ్చినదిగాని సంకీర్ణచేటికావాక్యము
లకు సమర్థనము కల్పించినదిగాని లేదు.

II. మేఘము, రాజహంసలు

మహాశివి, మేఘహంసల సమానదేశగమనమును
నిమిత్తముగాఁ గొని “రాజహంసాస్పహాయాః” అను
గ్రంథమును గావించెను. ‘సహాయాః’ అనుపదమునకుఁ
‘సయాత్రాః’ అనునర్థము నుద్ఘాతానిరేకాని - సహ
యాలు అనునర్థమును, కవియగు కాళిదాసుగారి వ్యా
ఖ్యాతయగు మల్లి వాఙ్మండుగాని భావించలేదు.

ఆసయాత్రతమ సమర్థించుటకే వ్యాఖ్యాతలు
(మల్లి వాఙ్మంతులు) “విరుద్ధానామపి హంసానాం సహ
యాత్కైః” అని ముందుగ వ్రాసియు, “హంసానాం
పరుషం మేఘగర్భితమితి ప్రసిద్ధం” అని యొప్పికొనియు,
వలె వెంటెంతో వ్రాయవలసి వచ్చెను. అట్టిపట్టున,
హంసమేఘనిరోధము విచుకయు నూదించక—“మే
ఘుఁడా! వారికి నీవు ఉపకారివి. వారే నీసాంగత్యమును

కోరి నీతో వత్తురు. నీవు వారిని ప్రార్థింపవలసినది లేదు”
అని విశేషించి పదప్రయోజనమును వ్రాయుచో, పాక
కునకు సందేహము కలుగ కెట్టులుండును?

మేఘుఁడు హంసల కుపకారి యని చెప్పవలసివచ్చు
చో—భాధించియైనను, భయపెట్టియైనను వానికిఁ బ్రయ
తనుచును మానసమునకుఁ దలుమువాఁడు గావున ఉప
కారి—అని చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పుట చమత్కార
మగునుగాని నిక్కముగా మేఘుఁడు హంసల కుపకారి
యనుట కాదు. మేఘబాధలన హంసలకు గలుగు నిజ
నివాససానభూత మానసగమనలాభము క్రిందులనఁ గలి
గినమేలు. ఉద్యోగముచేసిన దొరగారికి గలుగు నిజదేశ
గమనలాభము వంటిది. అంతియకాని మేఘుని యను
గ్రహమునఁ గలిగిన మేలుకాదు. కావున వారికి పరస్ప
రము గాటంపుచెలికారము నుడువుట మాడదు. శ్రీ
కామ్యులవారి పదప్రయోజనమునకు సమాధానము నెట్లో
చెప్పికొందుముగాక.—

“హంసలు కావ్యలోకముననేకాని లోకమున
లేవు; అంస, ఉఱుమున కులుకదు; జలదమునకు జడి
యదు; హంసమేఘర్జ్వము కవిసమయసిద్ధము కాదు;
ఆరెంటికిని మైత్రినిగూడఁ జెప్పవచ్చును” అను మొదలగు
మాతనసిద్ధాంతములతో రామదాసుగారు తొడఁగిన
వాదమున కే మనవచ్చును?

(1) హంసలు లోకమున నున్న నేమి? లేకన్న
నేమి? ఉన్నట్లు కవులు భావించిరి. కాళిదాసు మేఘుని

* వేంకటరాయ కామ్రుగారు వ్రాసినది తృప్తికరముగ లేదు. ... ఎదుట అవగా - ‘మేఘుఁడు వెళ్లఁ
బోవుమాగ్రమందు ఉత్తర దిక్కునం’ దని మల్లి వాఙ్మండు వ్రాయలేదు. ఎదుట అనేదానితో ‘నీయొక్క’ యని
సమన్వయింపలేదు. శ్లోకతాత్పర్య మేమనఁగా:—మనయెదుటను గనుకనే వీరితో అనునది స్వరసతః కుదురును.
నీ యింద్రధనుః ఖండముచేత నీయొక్క శరీరము కృష్ణనియొక్క శరీరమువలెనే కాంతిని బొందఁగలవో అట్టి యింద్ర
ధనుః ఖండము మనయెదుట బుట్టుచున్నది. గనుక వర్షకాలము త్వరగావచ్చును. గనుక నీవు త్వరగా వెళ్లవలసి
యుండునని తాత్పర్యము.

(న. చ. వేంకటాచార్యులుగారు, యుగంధర.)

గ్గి ‘సహాయాః’ అనునర్థమునందు ‘సయాత్రాః’ అని నిఘంటుప్రదర్శనపూర్వకముగా కష్టించి వ్యాఖ్యా
నముచేసిన మల్లి వాఙ్మంతురే స్నేహభాస వచ్చునేమో యని భయముతో విరోధమునే స్థాపించివాఁడు. (న. చ.
వేంకటాచార్యులుగారు, యుగంధర.)

చేతులతో, నుటియొకకవి హంసచేత సందేశమునుగూడ బంపెను. అది లోకమున నున్నను లేకున్నను కవులు వర్ణించునెడల, వానికిని బయోదములకును నెయ్యము చెప్పిరా? అన్యము చెప్పిరా? అనుటయే మనకుఁ బ్రకృతము. అది బాగులనంటివో, లోకులనంటివో పరిశీలించి నిర్ణయించుట కిదియేమి జంతుకాస్త్రమా?

(2) హంస, మేఘమునకు జడిసికాదు. పరుగెత్తుట అనిచెప్పటంకంతో శ్రమపడి రామదాసుగారు, విక్రమార్కశిరోమయి పురూరపుని పిల్చికొనివచ్చిరి. కాని పాప మారత దున్నతుడు. కావుననే, జలదాన్వితము లయిన దిక్కులనుగని మానసమునకు బయలుపడలేదు హంసలనుమాది—

“మానసోక్తుకము లయిన యీపక్షులు సరస్సు నుండి ఎగిరిపోకమునుపే వీనిచలన ప్రయావృత్తాంతమును తెలిసికొనవలయు” ననుచు...క. నాకొమ్మనిమ్మ హంసను, కైకొంటి తడియమైన కాంతగతముకొ...అని యడిగెను. ఆతఁ డడుగుచుండగనే అదివరకే పాప మంకించుచున్న ఆహంస మెగిరిపోయినది. అప్పుడు పురూరపుడు—“ఇది, దొంగలను దండించువాడు రాజు అని భయముచేత ఎగిరిపోయినది”—అనెను.

ఆమాటను లంకించికొని యయ్యంగారు—పురూరపుడు. (హంస) *తవదండనకు భయపడిపోయినవెగాని మేఘగర్జకు చెదరిపోయె ననలేదు. కాన హంస మేఘ గర్జకు జడియదని యుపన్యసించిరి. ఏమాత్రము కార్యజ్ఞానము కలవానికైనను పురూరపునిది ఉన్నతప్రలాప మని తెలియకపోదు. ఉన్నతప్రలాపములతో పుట్టు పూరించుటయు ముపపత్తియగునా?

(3) “హంసమేఘు జైర మందందు ఆయాకవి యుత్త్రేక్షితముకాని, ప్రకృతిసిద్ధమేనియు, దాటరాని కవి

పమయ సిద్ధమేనియుకా”దనియు కాళిదాసునకు హంస మేఘద్వేషమున తత్పర్యములే”దనియు, వారివాదము.

హంస మేఘు ద్వేషమున కాళిదాసునకుఁ దాత్పర్యమే లేనియెడలర్థి ‘కతిపయదిన’ కొలది దినములే యుండుట మేఘులవలని ఉపద్రవముచేతను అనుకాస్తుల వారి వివరణ మెట్లు సంగతపదము? హంసమునకు మేఘ ముపద్రవకారియని గురుపాదు లుపపాదించగా ‘హంస మేఘములకు జైరము ప్రకృతిలోనేలే’దని శిష్యుపాదులు సిద్ధాంతముచేయఁ జెనెనుట యెంత సరసముగా నున్నది? కాక ఉపద్రవము నేయుటయు మైత్రికిక లక్షణమని యయ్యంగారికామనా?

మేఘము హంసకు భేదమును, నెమలికి మోదమును గలిగించును. కావుననే కవులెల్లరును విరోధమును చెప్పవో మరాళ మేఘములను, మైత్రిని చెప్పవో మయూర మేఘములను తెప్పవలయునట్లు సమయము చేసికొన్నారు. ‘ఇది కవిసమయమే యైనచో సాహిత్య దర్పణమున నేలలే’దని రామదాసుగారి సందేహము. కవి సమయములన్నియు, నెవ్వరును సంపూర్ణముగాఁ జెప్పలేదనియు, వానివన్నిటిని సాకల్యముగా నరయుటకు కావ్యజ్ఞతయే సాధనముకాని కతిపయాలంకృతి గ్రంథపరిశీలన మాత్రము చాలదనియు సమాధానము. సమయములు చెప్పవోట కొన్ని గ్రంథములలో, కవి లోకముప్రసిద్ధుడు కమలార్కుమైత్రియే చెప్పబడలేదే? తావన్నాత్రమున కమలార్కులకు విరోధమును కల్పించినను కల్పింపవచ్చునని వారు వాదించురా?

ఏప్రస్తుకములో నీవిషయము లేదో—అద్దానిం గూర్చి యెవరేని—ఎట్లైన చెప్పవచ్చుననియా? వీరి వాదము. తక్కుగ్రంథముల నరయవలదా? సంప్రదాయ మెఱుంగవలదా? కవులెల్లరును వాడుట యే కవిసమయ మన:—ఆకవులు చెప్పవలసినచోట నెల్లరును హంస

* పురూరపుఁ డన్నాడు గనుక—ఆతని ప్రియురాలి ‘కాంతగతము’ హంస చొంగిలించినదియు నిక్క మందరు కాజో లయ్యంగారు?

గీ ‘కతిపయదినస్థాయిహంసాదకార్ణాః’—అనుసలమందును, బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిల వారు వ్రాసినట్లు వ్రాయుట నాకు దృష్టికరము గాలేను. (న. చ. వేంకటాచార్యులుగారు, యుగంధర.)

మేఘములకు విరోధమునే చెప్పిరి. ఇంతయేలే! హంస మేఘములకు మైత్రియుం తెప్పనప్పు ననిరిగదా! మిత్రములుగా నాకంటి కలయిక చెప్పయూడునని ఒక్క పండితునిచేతకైన ననిపింపఁగలిగిరా?

హంసమేఘములకు విరోధము ప్రసన్నమని తాకి కాగ్రగణ్యుడగు కంకంటి పాపరాజువిచేతఁ జెప్పించి తిని. ప్రకృతితత్త్వచేత్తత్రయము రామరాజగూఢుని తలదన్నిన అయ్యలరాజు రామభద్రకవిచేతఁ జెప్పించితిని. కవితాప్రజ్ఞచే యతిని విటునిగను, విటుని యిగను మార్చ నేర్పుగల ప్రోడయగు సంకుసాల నృసింహావిచేఁ జెప్పించితిని. అభినవవాగమకావ్యమనిచే, కూచిమంచి తిమ్మకవిచేఁ జెప్పించితిని. కవియు, పండితుఁడును, ప్రభుఁడును నగు శ్రీకృష్ణరాయలచేఁ జెప్పించి తిని కడుగు జుత్తయ మెప్పుని యుద్భవమో, అకవి భట్టబాణుని ముఖమున నైతము చెప్పించితిని. ఆ మహా మహుల వాక్యముఁనుగూడఁ జెరిఁజెట్టిక హంసమేఘ మైత్రి నెలకొలుపు తలఁపున నెంతో శ్రమపడిరి. కాని ఈద శేమియయ్యెను?

(4) ఆహాదము ఘర్మిమనియు, కాదుకాదు, వర్షయనియు అవ్యవస్థితిముగా నొకకిడిఁగింతమునులేసి, ఆహాదమునఁ బొడము మేఘము తొలిమేఘమనియు నవజలధర మనియు, అది హంసల కుపకారియనియుచిరుగృకులనిరి.

వర్షాకాలము క్రావిగుక్లప్రతిపక్షు అను న్నేషమ నుండి బయలుపెడలి భాద్రపదపహుళమావాస్య అను న్నేషమలో ఏక్కున ఆగిపోవు రైలుబండి కాదు. కావుననే లోకకష్ట లగు పెద్దలు ఆహాదమును, ఆశ్వయుజమునుగూడ యథోచితము వర్ష లోనే చేర్చిరి.

ఇంతకును, సందేశములోనిది మరిమేఘముకాదు; తొలిమేఘమే యగునుగాక. ఆయినంతమాత్రమున రామదాసుగారి కనునది యేమియునులేదు. తొలిమేఘ మయినను హంసకృతులనునకు భియాపహమేకాని, మదావహముకాదు. తిలకింపుఁడు.

పాండురంగ మాహాత్మ్యము

క. పలిలంపు వృద్ధజలధర

ములు పూనిన యూతకొల మొత్తములక్రియఁ
దొలువాన కాకులెఁగఁ

గలహంస కులబుల్లెఁ గలఁగంబడఁగఁ.

కరకలవర్షింనునవి తొలిమేఘములే. (నవజలధరములు) అందులకును ప్రమాదము కావలయుననురా? ఇదిగో—ఆము క్రమాల్పదలో

గీ. కృతపయఃపావ నవమేఘ పృథుకములకు
రాతె నొయ్యన వడగండ్ల పాలపండ్లు
మఱిబలాకా ద్విజాళి సంప్రాప్తి గలిగఁ
జెరుగఁ జెరుగంగ ధ్వనియు గంధీర మయ్యె. ఆ. 4.

నవమేఘపృథుకమునకే వెఱచి మరాళములు పఱచిన ట్లాకావ్యముననే:—

క. జొలుము విని యలకకై దివి

వెఱచెఱచు మరాళఫటలి విడిచినఁ బడున
క్రమించిన విసలవ విసరము

తెఱచున వడగండ్లు ధవళపిఠిలి రారెఁ. ఆ. 4.

మఱియొక యుదాహరణము:—

క. నిర్భరగతిఁగరకాసం

దర్శింబును రారె నంత ధర్మజలదా
విరాధవమగ్నహంసీ

గర్భప్రవంఢింఢింఢింఢము లనఁగఁ.

— వికర్ణరసానునము. ఆ. 8.

(కరకలమగురియు) తొలిమేఘ మవిర్భవించినంతనే హంసలకు గర్భస్రావములుగూడ కాదగినంతటి భయము కలుగునని పయిపద్య మున్నోపించుచున్నది. రామదాసుగారేమో, ఆంధ్రలకుఁ దొలిజలద ముపకారియని వాదించుచునే యున్నాడు.

“నవజలధరః సన్నద్ధః” అని ‘నవ’ మని విశేషించి యాధిచేసినాడు. ‘రామ’ కవిమలగురువుగదా— అని యయ్యంగారు—నవం—దెచ్చికొనిరి గాని—నవయును బాధించునదే చూడుఁడు.

భా ర తి

ఉదపాదిత...నవ జలగరవభయవతి కలహంసముల
కోలాహలకోమలో...భూమగానివాదా.

—కాదంబ.

కలహంసములమును జరిపించిన భాణుని మేఘము
వలెనే కాళిదాసుని మేఘమును (కరకలను వర్షించు)
నవవిభగమే. (తాత్పర్యభాష్యములకరకా వృత్తిపాఠావ
ర్ణాఞ్ పూ. మే. 68). కావున హంసములను జెడరింపక
యే విడచును?

ఇట్లు పెద్ద తెల్లరును తొలిమేఘము (నవజలగర
ము). అంజల కపకారి యనుచుండఁగా రామదాసుగారు
ఉపకారియని సిద్ధాంతింప వరకొనుట కానిపనికదా!

ఆహాధము వర్షలోఁ జేరుచో, నామేఘము
వర్షామేఘమును ఆనును. అనుచో నది యంజలను దప్పక
చెడరించియే తీరునుగదా!

(5) హంసమేఘు వైరవిర్రాఁకములుగా మరు
దాహ్యతములగు పద్యములలో నొకటియగు.

క. నిర్భరగతిఁ గరకాసం

దర్శించులు రాజెనంత ధర్మజె జలదా

విర్భావమగ్నహంసే

గర్భస్రవవంఢపిండఖండము లనగఁగ.

అనుపద్యములోని అనగఁగ అను ఉత్ప్రేక్షా వాచకము
హంసమేఘు విరోధములేమిని తెలుపుచున్నదని విమర్శ
కులు మఱికొంత ప్రసంగముఁగావించిరి.

ఆపద్యములోని ఉత్ప్రేక్షావాచకము కరకలు,
అంజపిండ్ల ఖండములు కానని తెల్పనేకాని మేఘహంస,
తద్విరోధాదికము లబద్ధములని తెలుపనే తెలుపదు. ఇది
ఆలంకార తత్త్వజ్ఞులకు విప్పి చెప్ప నక్కఱలేదు. తక్కిన
పద్యములలోని ఉత్ప్రేక్షావాచకములను గూడ నిట్లే
అన్వయించు కొందులేని విమర్శకులు. ఉదాహరణ పద్య
ములు హంసమేఘముల విరోధములేమిని తెలుపుచున్న
మిగాని అంతికిని వైరమేకాంతముగా సిద్ధింపదనిగాని
యనరు. మఱి ఉత్ప్రేక్షావాచకములు లేని

“పరమహంసలఁబ్రాణదఱుమని ఘనుఁడు”

“అరిహంససంపదభ్రాగమంబు”

“అపూర్వ నిర్వహిత్యహంసఘనాఘన”

మున్నగు వాక్యముల కేమి యర్థము? హంసలు లేవనియా?
మేఘములు లేవనియా? ఆ రెంటికిని విరోధము లేదనియా?

(6) ఆదికవివార్మికి, పోరక “సంప్రసన్నతా మానస
వాసలుభాః” అనిమాత్రమే చెప్పెను. గాని... మేఘ
భయమును జెప్పఁదాడెను. కనుక గాయంజలకును,
మేఘునకును వైరము లేదు—అని రామదాసు గారిది
మఱియొకయు.

ఆదికవి అంతమాత్రమైనను, అనెనుగాని మఱి
యెందఱో కవులు, ప్రావృద్ధ్యర్థవమున, హంసలమానస
గమనమునే చెప్పవైరి. ఇంతి యెందులకు, వర్షర్తులక్షణ
నిర్ణయమును గావించుచో గాహ్యాలంకారమాదామణి
కర్త.

క. తటిదటన మేఘపటలీ

ఘటితాంబర శక్రచాప కరకావ్రాత

స్ఫుట భారాసారాది వి

కటక సుతింపంగలుయు ఘనకాలమునఁ.

అని చెప్పేనేకాని హంసలసంగతి చెప్పకపోయెను.
కాబట్టి వర్షర్తువున హంసలు మానసమునకుఁ బోవుట
అబద్ధమనెచ్చునా? హంసమానసగమనమును వర్ణించుట
ఆయాకవుల సారసాంబురా? అట్లునుట సరికాదు.
వార్మికిగాని, మఱియొక కవిగాని హంసమేఘవిరోధ
మును దనకావ్యమునఁ జెప్పియేతీతవలయునని ప్రభుకాస
నములేదు. చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును; చెప్పకపోయినను,
బోవచ్చును. అందువలనఁ బ్రత్యేకాయము పుట్టదు. కాని,
చెప్పచో హంసమేఘములకు వైరమునే చెప్పవలయును
గాని మైత్రిని జెప్పఁగూడదనిమాత్రము కవిసయము.
కావుననే గదా! కవులెల్లరును, ప్రసక్తమైనచో, సేకగ్రీవ
ముగా తద్విరోధమునే చెప్పుట. మైత్రిని జెప్పకపోవుట.
జలగరవయే మానసం యాంతిహంసాః—అని కనిపట్టి
రామదాసుగారు వాస్తవ ముదాహరించివారు. కాని,
ఆ యంజలపోకకు కారణముగా కవు లేసమయమును
నిబంధించికొనిరో వారరసిరా? కాక హంస లట్లుపోయి

నల్ల గ్రంథమున తెప్పబడినను అది పురాతనమని యంద నకు భయపడిపోయినట్లే వారు తిలచుచుండెదరా? పురా రవులు లేని గ్రంథములలో పాంసాపగము ప్రస్తావమే కూడదాయెమి? చూడుడు. ఎందుకొంద రిహంసమేఘు వైరమును ఎట్లెట్లు విస్తప్తము కావించెను!

—మృచ్ఛకటిక.

శ్లో. *అలోకితం గృహశిఖండిభి రుత్కలాపై
ర్నం ప్రైర్యయానుభి రహాకృత మున్మనకైః;
అకాలికం సపది దుర్దిన మంతరితమ్
ముత్కంఠితస్య హృదయంచ సమం యుజి.
అపాకృతమున్మనకైః=అనునో రానుదానుగా లేమిగా నర్థము చేసికొందునో?

శ్లో. *ఏతత్తద్ధృతరాష్ట్రైరన్త్రసన్మతం
మేఘాంధకారవధాః
హృష్టా గర్జతి చాతినర్మితబలాః
దుశ్శృంగణోవాశిభిః
అక్షుశ్శృతజిహ్వోయుధిష్ఠిరభవాః
ధ్వావంగతః కోకిలో
హంసాస్సంప్రతిహంషవాణవనవా
వజ్రావచ్ఛాం గతాః.

హంషవులనువలె హంసలకు నజ్జాలెవర్య నుజ్జిల్లినది; మేఘాంధకారమున. అజ్జాలవాసమును హంసలకుఁ గర్జన యధుదయమే యందులేమో విమర్శకులు?

శ్లో. ఏహ్యేహీతి శిఖండివాంపటుతరం
కేశాభిరాక్రందితః
ప్రాక్షియేన బలాశయా పరభసం
సోత్క్రంశ మానిరితః;
హంసై రుద్భుతసంకశై రతిరరం
సోద్యేగమద్వీక్షితః
కుర్య న్నంజనమేవకాజనచిహ్
మేఘస్య మద్విజ్ఞతి.

ఇందు హంస సోద్యేగముగా వీక్షించుట జలవాగచునమున కడలియో? అలరియో?

హింసించు ఇది కాళిదాసకవిఃకీర్తయ్యుడైన శూద్రు కుని పలుకులు. ఈవలెనా లేమనినో చూడము.

“శ్లో. రామాకర్ణ భగన్న కార్మకభువా
ధ్వానేవోకోరుధా;
దృప్తక్షత్రయశస్విరచ్చదకులే
శీమాతినావాయితమ్”-రామాయణచంపువు.

(వ్యాఖ్యా:—దృప్తాః మహాక్షత్రాః యేక్షత్రాః క్షత్రియాః... శీమాంయశి ఏవ సితచ్ఛదకులం హంస శ్రేణీధిరూపకం, తస్మిన్మయే శీమాతనాదేవ, జల గరగర్జితేనేవాచరితం శీమాతనాదాయితం తస్యతస్మి వారకత్వాదిభివాః) అని శీమాతనాదయనకు, సితచ్ఛద కుల మదలు ననెను మహాకవిగోళాడు.

శ్లో. “దయితోసి తతస్తతః పృథివ్యా
మయిశీమూతః జనస్యశీవనేన;
విషయాదు గచ్ఛతః శీమేతా
ధ్వనిభిర్విషయ సీహారాహంసాకా.”

అని మణియొక మహాకవి. ఉలుమునకు హంస భయపడు టను మిగుల దమత్కరించి చెప్పినాడు.

శ్లో. తతోఘనా విర్భవనా ద్భియేవ
శత్రామలం మానస మస్యభేతే;
కర్ణాంతరక్రాంతపశ్చేనశోభా
యశోమరాశోయదుకన్యకాయాః—భారత చంపువు.

(వ్యాఖ్యా:—...ఘనానాం మేఘానాంతిక్కాలస్యవా ఆవిర్భవనాత్ ఉదయాత్ భియా భయేన.) దీంతర లుకక్కిరియను, ననంతకవిమంజరుఁడును, మేఘవిర్భా వము హంసకు భయానక మనెను.

శ్లో. *శృంగ్యతాపం సపది కమయ దేవకీ దిక్షిగాస్యాః
ప్రాచుర్భూత స్సపది మరణి స్తీలమేఘో నిశిధే;
హ్యోర్మిర్నం విలుధ కిభివాం వర్ధయ వ్వాసుక్రి
హంసైశ్చేత్యాః కిలకలయతు మారదేగ్వివవాసమ్.

—భాగవత చంపువు.

ఆసురులను హంసలకు శ్రీకృష్ణుడను మేఘమునను మారదేశప్రవాసము చెప్పబడినది. అది విశోధముల

నతో మైత్రివలనో రామదాసుగారే నిగ్గయించుకొన వలయును.

ఉ. భోకకుభ్రష్టదం బవలభిం మనేకప్రణాళికాసరా
ఏక తీర్థతాపరా మనీరతబాక, నదీ, నదాది, నీ
రాకరహర్ష కారణ మహాపతిదీప్తి నిరోధి* కంధరా
లోకనవ్యాప్తిభిశిఖిలోకమరాశముసోపగోచితా.
హంసనింకేతి—ఆ. 5.

కా. సర్వదీప్తపతే ప్రతూరిత పయస్సంబంధ భార భరా
ఖర్యధ్యాన భయోత్పత్తిష్టు లివ భుగ్రాహి... ఆ. 4.
ధారాధరధ్యానము హంసలను భజనపెట్టి ఉత్పత్తిష్టువు
లను జేయుటయు మైత్రివలన నేనా?

నక్షత్రదిహ్నితములగు పై యుదాహరణములవలన
పై నను, మయూర మేఘములకు మైత్రి యెట్లు కవిసమ
యమో మరాళ మేఘములకు వైరమును, అట్లే కవిసమయ
మని రామదాసుగారు తెలిపికొందురుగాక. ఇంకను
ప్రయోగములు వలయువా? ఇదిగో—.

క. ఆరాజధాని కధిపతి
యై రాజులు వసువృషాదుఁ డితఁ డని ధారా
ధారాధర ధారాబు
ధారాపాత రాజహంస పక్షోదయుఁడై.
పసుచరిత్ర—ఆ. 1.

ధారాధరధారాబుపాతము పద్మము నెట్లు చిందరవందర
చేసి బాధించునో అట్లే హంసమునుగూడి బాధించునని
పద్మము చెప్పుచున్నదిగదా.

క. నిరతంబు రాజహంసల
బరువెత్తఁగ జేయు వార పటుచలులభవ
త్క్రీరకరవాల కరాళ
స్ఫురితాంభోదము నృసింహధూపాలమణి!
—కావ్యాంకరసంగ్రహము.

పైపద్మము ప్రతాపరుద్రీయమున శిష్ట కేవల వరంపరితా
లంకానోదాహరణమునకై రచింపఁబడిన

“ప్రతాపరుద్రదేవస్య మండలగ్రవిఘంతునః;
అఖం విచిత్రమౌద్ధామీ గ్రసతేరాజమండలమ్.”

అను శ్లోకమున కనువాదము. శ్లోకమున విఘంతుచరాజ
మండలములు చెప్పఁబడెగా, పద్మమున సంభోదరాజ
హంసలు చెప్పఁబడెను. విఘవిఘంతులకు కట్టిమైత్రి
యో, హంసమేఘములకు నట్టిమైత్రియే యనుట. నీయా
లంకానిక రచనమును గన్పెనున ఆరామదాసుగారి జీవిత
కొందురుగాక.

సీ. మదఘూర్ణదురుంకుమదమరీమనకుచ
ద్విపమహాద్ధతిఁగోనుఁ దీగ నులియ
ఘనసారపుండ్రాగ్లాంబినికటగు
రృహిమాప్తిమోముదామర విలింప
వాసికామాత్మ గంధభలియారదుపుదావి
నధరచంతపకమత్తా విరియఁ
గంకిణీకృణ వ శంకితగర్భితప్రప్త
కాంచించలగతి యంచ జడియ.

* * * *
—హంసచరంగనూహాత్మ్యము.

తీగకు దీప్తమము, తామరకు సోముఁడును, మత్తాగి
గంధపలియు, కట్టి మిత్రిములో, అంచకు, నల్లమును,
అట్టిమిత్రిమే—అని యీపద్మము తెలుపుటలేదా?

క. “నరుశరములు నితపక్ష
స్ఫురణంబున నందరిండు పాలుపు వసించెక
నరుబాగతలి ఘనావలి
కరణి మిగుల నొప్పె నల్ల గజుల చెలువునకా.”
—విరాటపర్వము. ఆ. 5.

అని సమయజ్ఞుఁ డగు తిక్కన మహాకవి నరుశరములను
అంచపిండుగను, నరుశరములను అభ్రమండలిగను వర్ణిం
చుటలో గల చమత్కారమును, ఆకలింపుచేసికొందు
రేని, అయ్యంగారు హంసమేఘవైరము కవిసమయము
కాదను తమవాదమును మానుకొందురని వానమ్మకము.

శ్లో. లక్ష్మీవిద్యులలితపద్మం తత్ర కార్యుపూర్ణం
మాధైష్యేప్త్యం మరకతిలా మేదకం పీత్య మేఘమ్;
కుడైర్నిత్యం పరిచితపద స్త్రావ్యై ద్వేహంపై
ర్హంసీధూత స్సఖిలుభితా మన్వవాయా గ్రజవ్యా.
—హంససందేశము.

స్వమలేనుదవులును, మహాపండితులును వను వేదాంత దేశకుల వాక్కునేని అయ్యంగారు ప్రమాణముగా గొనరా?

శ్లో. చీత్రంచిత్రం జ్యోతిరే కృష్ణమేషే
కం సంప్రాప్తా ప్రాపల్లోపం సమృద్ధిః,
ఆపేద్యుక్తం హవిదాహు ప్రశాంతిః
హంసో హింసాం మానవే కీర్తిరథా.
—విశ్వగుణాదర్యము.

వ్యాఖ్యా:—హంసః పక్షిః ఆసురశ్చ. హింసాం మానవే ప్రాప్తవా నిత్యత్. వార్షికావసరస్య హంస హింసాకరణత్వం ప్రసిద్ధం.

“మేఘము హంసను హింసించునది” యని, శ్లేష యముక ప్రకృతి మహాకవి కేంకటాద్వారితేర్చెనుగదా! ఇంతకన్నను బలవి త్తరసాక్ష్యమేమి కావలయును? మఱియు—

1. తొలకరిఁ గలఁడు నువ్వ

2. వానవాల్మీకులుగ

3. తొలకరినాఁడు. —(లక్ష్మీనారాయణాయము.)

ఇట్లు నిఘంటువులయందే హంస పక్షుడు జంతుప్రక్షి యని నిర్వచనము కనుపట్టుచుండగా—అంత వర్ష (మేఘ) మునకు కలగదనుటయు మీయమిక్కిలి వర్షా (మేఘ) హంసములకు విరోధమును చెప్పటం, విచిత్రముగాని, అవశ్యకము కాదనుటయు వెలుగమిగాక యేమనును!

గ్రంథవి ప్రరథేతిచే మానవలపివచ్చేగాక హంస మేఘవిరోధమును చెల్పుచుదాహరణములు పరశ్చేతములు.

రామదాసుగారు! ఆంధ్రకవులేకాక సంస్కృత కవులును గద్యకవులేకాక పద్యకవులును, కవులేకాక ఆలంకారికులును, కవులు వాలంకారికులే కాక, వ్యాఖ్యాతలును, నిఘంటుకర్తలును, అధ్యవాతమలేకాక సహితములును, అల్పలేకాక అధికములును, వారువీ రవసేల యెల్ల వారును హంసమేఘములకు విరోధము నిర్మిల్లోధముగా

నిరూఢము గావించుచుండగా, తా చెల్లు—మేఘహంస ద్వేషము ప్రకృతినీధము కా నంటిరి? ఎట్లు కవిసమయము కాంటిరి? హంసలు మానసమున కేకారమువలనోయినను, మేఘభయమువలననే పోయివట్లు నర్థించుట కవిసమయమనియు, హంసమేఘములకు విరోధమునే కాని నెయ్యము నుడువఁగూడదనియు నిన్నిప్రమాణముల వలన నేర్పడుచుండఁగా—వానికి నెయ్యముఁగూడఁ జెప్పవచ్చునను లేమనూధి యెంతవికలముగా నున్నది! ఇంద్రధనువునుతోరె హంసమేఘవిరోధమునుగూడ తిల్పక్రిందు చేయఁబెందితిరా యేమి!

. III. ప్రక్షిప్తములు

“తత్సం దేశం జలధరవశో దివ్యవాచా రచతే”

“శ్రుత్వావారాం జలదశశతాం తాంధనేశోఽపిషన్య”

అనుశ్లోకములు రెండును కథాసాందర్యమును చెబుచు ప్రక్షిప్తములని నేనంటిని. రామదాసుగారును సమ్మతించిరి. కాని “అవి ప్రక్షిప్తములని పెద్దలు చిరకాలముగా చెప్పుచునే యున్నారనియు, శ్రీకాష్ఠులవారు తమ యుపోద్ఘాతమున ‘ధారాన్తిక్త, తత్సందేశ, శ్రుత్వావారామ్’ అనుశ్లోకములు ప్రక్షిప్తములని యుదాహరించి వారనియు వాకొంత అపవ్యయము లిఱచిరి.

కాష్ఠులవారు, ఉపోద్ఘాతమున ధారాన్తిక్త శబ్దాభ్యాతే, శ్రుత్వావారామ్, అనుశ్లోకములనుగూర్చి వ్రాసిరిగాని, తత్సందేశమునుగూర్చి వ్రాయలేదు. కాని సురుభక్తిః పాపుర్యోయన రామదాసుగారు, అమాటిలో, ఇత్యాభ్యాతే తొలగించి, తత్సందేశమును జోనిపి, అపాపమును, కాష్ఠులవారికే అంటగట్టిరి.

ప్రతిభాధిపతిగు శ్రీ కాష్ఠులవారు, కథానిరుద్ధ శ్లోకప్రక్షిప్తము సురుతిపశాలనివారవ వెఁడు సాహసించును? కాని ఆరెండు శ్లోకములను పూర్వకథా విరుద్ధములని వారు తమ వ్యాఖ్యానమునఁ చెబుపలేదని మాత్రము నేనంటిని.

* శ్రీకాష్ఠులవారు సంపుట 39 వేయఁబోయి 58 వేసిలో! లేక ‘తత్సందేశం’ అని వాయుటయును, ఇత్యాభ్యాతే వ్రాసిలో?

వానికి రానుదాసుగారు, “వ్యాఖ్యలో కథావిరుద్ధములని తెలుపకున్నావేమి? వానికి ప్రాముఖ్యమునిచ్చి, మూలకథతో తేల్చి, పదప్రయోజనాదిపారస్థ్యవివరమును వ్రాసినావేమి? శ్రీకాస్తులివారు శిష్యులకు మాకు, ఇది ప్రక్షిప్తములని, ముప్పదియేండ్లనుండి సోపపత్తికముగా నేర్పినారు” అని యొక విస్తారపు వ్రాత వ్రాసిరి. అట్టి వ్రాతయు, ఆక్షేపమున కొక సమాధాన మని విమర్శకులకు రానుదాసుగారు తెలుపుట మిగుల వచ్చెరువుగదా!

“ముప్పదియేండ్లమునుకే అవి కథావిరుద్ధప్రక్షిప్తములని కాస్తులివారే తెలిసియుండియు, ఇరువదియేండ్ల క్రిందు ప్రతిపదార్థతాత్పర్యవప్రయోజనములతో మిగుల విపులముగా రచించిన తమవ్యాఖ్యానమున ఆవిషయ మించుకయుఁ దెలుపక గ్రంథమును ముద్రించి రనుట-రానుదాసుగారు కాస్తులివారి బాగమౌకత్తము, వ్యాఖ్యానవైఖరిని కొంచెపజుట కాదా?

ఆరానుదాసుగారు, “అల్లోకములు ప్రక్షిప్తములని ఈ ప్రధానవాసుసంశ్లేషమున సిద్ధాంతముచేయుట విద్వత్సమాము కాబోలునని యేమో నచిత్కరింపఁ జోయిరిగాని అది యర్థముజేదిమాట. ఏమయినను రసబుద్ధులకు శ్రీమదయ్యంగారికి “వర్తనం గువర్తనమ్” అను విశ్వాసము కలిగియుండుట శ్రేయము.

“మఱి ప్రక్షిప్తములైనను కవిసౌభాగ్యము కలిగి వ్యాఖ్యయొక గలిసియున్న విదుర నిచ్చి పాడెడుకుండును. ముద్రింపఁబడును. అందులకేమి?”—అని రానుదాసుగారు రందురుగాని, “కవితాశిల్పము వెల్లడినవా రట్లన”రని ప్రాజ్ఞులందురు. కథాస్వరూపమును చెల్లుపని, ధారానికాది ప్రక్షిప్తముల కొన్నిటికైనను కావ్యమున చొటు దొరకుమగాని, కథాబాధకమున నొక్కపదమునకైనను, మెలకువగల కవికావ్యమున చొటు దొరకదు. కథాబాధకములకు (పద్యములుగాను) పదము లెల్లో కథాగర్భమును బొచ్చివను, ప్రమాదపశిమక గర్భమును బొచ్చుచుకేకలవలె వెప్పటికేని వెలునెడలనినవేకాని ఇమడుకుని గావు.

గ్రంథమును పుష్కలము గావించిన కాస్తులివారి మాట నే నుదాహరించిన తెఱంగున అపర్యము కలదనియు,

అది శ్లోకములంగూర్చి... వ్రాసినమాట కాదనియు, వ్యాఖ్యానములం గూర్చినమాట యనియు విమర్శకు లొక కొన్నిపంతులు వ్రాసిరి.

కాస్తులివారి వాక్యము బొంబాయి ముద్రాములో లేనివ్యాఖ్యానమును, రిమ్యుల్స్లోకమును, తమ ప్రతిబో చేర్చుట కవ్వయింపదా? అన్వయింపకపోవుఁ గాక, అల్లోకమును చేర్చుట పుష్కలతకు గాదందురా? కాకున్న మఱియెందులకు? “పూర్వశ్లోకములకును ఒక ప్రతిబో లేనివ్యాఖ్యను పూర్వముగానే వేటొకదాని నుండి గ్రహించుట ముద్రామును పుష్కలము గావించు నుటయే”—అని రానుదాసుగారే లిఖించిరే! అటులయిన నే నుదాహరించిన తెఱంగున అపర్యమెందున్నదని నే నెడుగలదా?

అతివిస్తరమెందులకు? ఇంద్రధనూరాజి హంస ప్రక్షిప్తములనుగూర్చి యింతయే నాకు ప్రప్తవ్యము. వాయూయుపవ్యాసము నుపసంహరింపక మునుకే వ్యాసరచనమున నాయుద్దేశమును విజ్ఞులకు విన్నవించం దలంపు.

మల్లి నాశపాదులు, వేంకటరాయపాదులు మున్నగువారు మహాపండితులు; అలొకసామాన్య ప్రతిభా నిధులు. వారు కావించినవి ఘనకార్యములు. అట్టి మహాకార్యములందు, రహస్యఫలమున నాడీలేకములపగిది ప్రమాదములుండును. గ్రహప్రమాదములు మానవ సహజములు. అందును బ్రమాదము పండితులకు వదలించుకొనరాని చుట్టము. కావుననే “ప్రమాదో ధీమతౌమనీ” అనుచో అవిద వీవకారాధి. (పండితులకే పారపాటు) అని లోకజ్ఞులకు విద్వాంసులు చిత్కరించెయు నున్నారు. పెద్దలు పొనరించిన పనులలో సందియములు పొడవి పిన్నులకు నుదురేని వారికనుచునంతవరకు సమాధానము చెప్పవలసిన బాధ్యత పెద్దలయందున్నది. నురువులు కావించు పారపాటులను సమర్థించు శిష్యులపనీహులమును కొని యాడఁ దగినదే; కాని వానపాటులవలె, నపర్యములు లిఖించెయు, నపారములు కల్పించెయు, సమర్థింపఁ దెనుగులాడి మునకొగోరంతపారపాటును కొండంతచేసి

లోకమున చెల్లడించుటనూత్రము కిగనిపని. ఆపారపాటు లెట్లో సవరింపఁబడకున్న మాత్రమున లోకపూజ్యులగు నాశ్రమింపండితుల యశోస్థితికలు తెలిసిపోవువా? ఆజగన్మాన్యుల సవిశ్రవాసులు, సారస్వతీధవ్యధవన భిత్తికలయం దింకకుమున్నే రత్నములతో చెక్కఁబడి యున్నవి.

శ్రీకాస్తులవారు 'ఇప్పుడు కళాప్రపూర్ణులని రామరాసుగా రందురుగాని వారింతమున్నే కళాప్ర పూర్ణులు. గ్రంథములలో నిగూఢములయియున్న పర మాధములను, ప్రతిభాంజనసాహాయ్యమున, చక్కఁగా గుర్తించి, గ్రహించి, వెలువరించి, పాఠకలోకమున కందించి పత్తిశబదకృతజ్ఞతాపాత్రులయిన మహామహు లు. నేయేల? సంస్కృతగ్రంథములకు మల్లివాగులు పోలే, ఆంగ్లగ్రంథములపాలికి కాస్తులవారు పుట్టువంది రన్నను- అతిశయోక్తికాను.

ఇక మేఘకావ్యమే; 'మామే మేఘే గతం వయః' అని సంస్కృతవాగ్దాతృ ఇక్రవర్తిచే గొని యాడఁబడిన మహాకావ్యము.

కావ్యకర్తయో, కడుంగడు మెలఁకువతో, పద ప్రయోగాదిత్యి మించుకయన చెడకయుండ కావ్యసృష్టి కావించు కవికులమునకు నడుఁగు.

అంతటి కవికులగురువు రచించిన మహాకావ్యమున, అట్టి అపరమల్లివాగులచే వ్యాఖ్యాతమైన యుత్తమ కావ్యమున, ప్రకృతివిరుద్ధములగు వర్ణనలకును, కథావిరుద్ధ నులగు ప్రక్షిప్తములకును 'నా' లేల కలుగవలయు? వాని సౌందర్య మేల చెడవలయు? తమ్మాలమున పాశకులకు సంజేహము లేల పాడవలయు?

ప్రకృతివిరుద్ధవర్ణనలు చక్క-పలుపఁ బడుఁగాక
ప్రక్షిప్తములు తొలఁగింపఁ బడుఁగాక
కథాసౌందర్యము చెడకయుండుఁగాక
పాశకులకు సంజేహములు పాడవకుండుగాక.

అన్నతలఁపున నావ్యాసమును చెల్లడించితినిగాని, నా యీ విమర్శమువలన శ్రీకాస్తులవారి యశోధనమునఁ బాలుగొందమన్న తలఁపునఁగాదు. కావున శ్రీకాస్తుల వారు నామనవి దిత్తగుతురుగాక. తననుయాయులు నాయెడఁ గూర్చి నింతురుగాక.

“వగచి శరణంటి నీపాదయుగళమంటి”

కోట చెంచురామయ్యగారు

తెలియకయ కొన్ని, కొన్నింటి దెలిసి, పెక్కు-తెలిసి తెలియక, యఘముల సలిపినాడఁ, గరుణఁ దిలకించి మన్నించి కావు మనఘ!-వగచి శరణంటి నీ పాదయుగళమంటి.

ఆత్మజం జెట్టిజైనను సానురాగ-హృదయుడై కాంచు జనకుని రీతిగనుము, కావె జనకుండ వీవు లోకమున కరయ!-వగచి శరణంటి నీ పాదయుగళమంటి.

తజ్ఞ నరయు టదెంత? యల్పజ్ఞ నన్ను-దరికిఁజేర్చిన సత్కిర్తి పొరయువీవు; పాలనము నేయరాదె కృపాలవాల? -వగచి శరణంటి నీ పాదయుగళమంటి.

కాళిదాసకవి కార్తికేయభక్తుడా?

బులుసు వేంకటరమణయ్య గారు

కాళిదాసమహాకవి కాళికాభక్తుడైనను, కార్తికేయభక్తుడైనను—అతని యిటువేల్పునుగుతించి, విమర్శింపఁజూచుట యనుచితము. విమర్శకునిచేర్చ యే విధమునైనను, లోకోపయోగకరమై యుండవలెను. కాని, యేవో యొకటి చర్చింపఁబూనుటవలసరము. కవియొక్క యిష్టదైవమును గూర్చిన విమర్శనము, లోకోపకారమునుట యసంగతము. మఱియుఁ బుక్కిటి పురాణములవలనఁ గానిండు, పూజ్యులవలనఁ గానిండు—పురాతనమై ప్రబలి వాడఁబడు వాడుకను—దృఢించి శ్రోతస్పృహచేయుట. యవసరము. కాళిదాసమహాకవి కార్తికేయభక్తుడే యని, కొందఱు నిర్ధారణచేసిన పిదప, యూరకుండు టంగికార మనుననియు, నందువలనఁ బ్రాచీనుల వాడుకకు భంగము కలుగవచ్చుననియు, నెంచి యీ వ్యాసమును వ్రాయఁ గడంగితిని.

లోకము నందలి పరంపరాగతములగు కథలు శేషము కల్పితములని నిరాకరింపఁ దగదనియుఁ, గాలికాలయమున శేయునించిన మన కటించుని వోటిలో గాళిమహాదేవి పేరనను నిండుట వలని కీలలితకవిత్వ యలవడెనని—“ప్రశస్యేనకల్పి త్కవయోంబభూవితో”బూల సారే పరోజనస్యా” అని నీలకంఠకవి గ్రంథముకూడఁ గావించియున్నాడనియు కౌత్తిగారే యంగీకరించిరి గదా! మఱి యెచ్చెటఁ గుమరలేదు? కాళికాదాసుడైనవో? గాళిదాసుడై యుండవలెనట! కాళిదాసుడన సరిపడదట!

“కౌటోప్సంజ్ఞాన్ధందసోర్మహుళమ్” అను పాటివ్యవశాసనము సామాన్యవిషయముగాక యంచుండఁ గన్పట్టు క్వాచిత్క్రప్రయోగములకు సాధుత్వము గల్గించుటకుఁ బుట్టినదనుట సామాన్యకమాలము; నిరాధారము. ఈ యనుశాసనము క్వాచిత్క్రవిషయమని యంగీకరించి నచో “బహుళ-వా-అన్యతరస్యామ్” అను మొదలగు

వికల్పార్థక పదములుగల సూత్రములును, కాకల్య, కాకటాయన, గాగ్ధాచార్య, సోఘటాయన భారద్వాజాదుని నామములుగల సూత్రములును, రేడితిరములగు (వ్యాఖ్యానములలోఁ గ్వాచిత్క్రములని నిరూపింపఁబడిన) కొన్ని సూత్రములును క్వాచిత్క్రము లగుటయు, నందువలన వ్యాకరణము సంపదితమగుటయు సంభవించును.

పై యనుశాసనము క్వాచిత్క్రమని కౌత్తిగారు సులభముగ ననితేకాని కవి కార్తికేయభక్తుడని యాతని చేరున నిమిచ్చుట కంతటి యాయాసముపాలైలో చూడుడు.

“కాళేశ్యశివ స్వాపత్యంపుమాన్ కాళీ-కార్తికేయః తస్యదాసః - కాళిదాసః” అని విగ్రహముట! తొలుతఁ బ్రసిద్ధములగు విఘంటపులఁ బట్టిగాని, కావ్యములఁబట్టిగాని యాలోచించినచోఁ బూర్వముగ వోక శబ్దము లేకుండిన కాళేశబ్దము శివవాచక మగుట సామాన్యముగఁ జూడఁగ నేరదు. చూడుడు — మహాకాలః, కాలకంఠః, ము॥ మఱియుఁ గాలశబ్దమునకు సామాన్య దైవపరముగ నగముప్రసిద్ధము. అట్టి పండిగాదమున పదమును దీసికొని “తస్యాపత్యంపుమాన్ కాళీయనియ్యకముచేప్పుట మఱియు వింతగ నున్నది. కాళీయమనది యీకారా న్తమగు,— స్త్రీవాచక మగు కాళికాదేవియందుఁ బ్రసిద్ధమైన రీతిగ, నకారాన్త పుల్లంగమునఁ గుమారార్థమునఁ బ్రసిద్ధమై యుండలేదు. ఏ విఘంటపులోఁ గూడఁ జెప్పఁబడలేదు. (కాళీయనిన కీస్రముగ — కీస్రముగ నేమి? ఏయర్థము స్ఫురించువో చదువరులే యూహింతురుగాక!) ప్రకృతి యగు కార పదమే సంధిగమగునపుడు కాళిపదమును గూర్చి వేఱుగఁజెప్ప నక్కఱయేలేదు. కాళీశశబ్దమునకు సమాసమున నకారలోపమును జేసికొనినఁ (ద్రావిడ ప్రాణాయామమరీచి) గుగురువేమో? ఇందు (కాళిదాస పదమున) కౌత్తిగా రెంతటిశ్రమనుఁ జాలైలో యాలోచింపుడు, “కౌటోప్సంజ్ఞాన్ధందసోర్మహుళమ్” అను

కానిచే ప్రాప్తము చేసివంతి మాత్రమున నుదురు నీవద
మునకు విచిత్రాక్షమును గల్పింపఁబఱచిన వింతటి కష్టము
గలిగినది. వారీయాపసాధనమున నేమైన లాభువముండినఁ
గదా యద్దాని సంకీకరించుట. తల్లిదండ్రు లుంచిన
వాసులు నేత్రైయుండిన నుండవచ్చును. కాళిదాసుఁ
డెవరుచేఁ దీదపఁ గాళిదాసుఁడు కావచ్చును. ఇందు
కోప మే మున్నది?

కాళిదాస మహాకవి వాల్మీకియొడ దృశ్యతరళి
గౌరవమును గలవము నిర్వివాదాంశము; కాననే మహాకవి
మహర్షి రామాయణ బాలకాండమున వ్రాసిన రీతిమన్న
కుమారసంభవకథనే తీసికొని పురాణాంతర సాపేక్ష
లేకయే కుమారసంభవమును రచించెను.

కాళిదాసు తొలుదొల్ల కుమారసంభవమును
రచించె నని చెప్పి కాస్త్రీగాయ కవిఁగల కార్తికేయ
భక్తిని సమర్థింపఁ దలఁచితి గాని కుమారసంభవము తొలు
దొల్ల రచింపఁబడెననుట కారాము లేదు. ఒకయొడ
“అక్షికల్పిద్వాస్తి కేమి.” అను పాంప్రదాయానుభూల
ముగఁ కుమారసంభవమే కదియొక్క తొల్లిటి కృతియని
కాస్త్రీగా రనుకొనినఁ—దానింబట్టి కవి యిష్టదైవము
కాళిదేవి యనెడి కథనుగూడ విశ్వసించవలసి వచ్చును.
మహాకవి వాల్మీకియొడఁగల భక్తిచేఁ దద్రచిత రామా
యణానుసారముగ రఘునంకరాజుల వర్ణనచే విలసిల్లు
రఘునంకమునే తొలుతరచించెను.

రఘునంకమునే తొలుదొల్ల రచించె ననుటకు మఱి
యొక యుక్తికలదు. కవి తారచించుఁ దొల్లిటి గ్రంథమునఁ
బీతికరూపముగఁగాని, దనవైచ్యము సంధానమునఁగాని
తనయాసమృతము (అశోపితమైనను) జెప్పుకొనును గాని
మొదటికృతిలో నేమియుఁ జెప్పుకొనక రెండవదానిలోఁ
గాని, కూడఁబదానిలోఁగాని తనపీతికను వ్రాయుట
యనుచితము, మనకు రఘునంక ప్రథమ సర్గారంభముననే—

“కృమార ప్రభవోవంశః కృచ్చాలపిషయానుతిః;
లితీర్ష ద్దృఢరం మోహో దుశుపే నాస్మి సాగరమ్.
మందః కవియశః ప్రాఢీ గమిష్యే మ్యవహాస్యతామ్;
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్భాహురివవాసునః.

అథవా కృతవాగ్దానైశ్చ వంశేఽన్విన్నాన్యమారిభిః.

మనో వృజసముత్క్లిశ్ణే మాత్రశ్యేవాన్విమేగతిః.

(రఘునంకము; 1 సర్గ. 2, 3, 4శ్లో.)

అను శ్లోకములచే మహాకవి పీతికా రూపముగఁ గొంత
చెప్పెనని మన మాహింప వచ్చును. పితవ (మేఘసంచేత
మును రచించిన పితవఁగాని రచించుటకుఁ బూర్వమునఁ
గానియేది యెట్లయినను మనకు విరుద్ధముకాదు) మఱి
యొకకావ్యమునకుఁ గథావస్తువును రామాయణ ప్రసిద్ధ
మైనదానిచేదెదకును—బాలకాండలోని,

“కుమార సంభవస్త్రోధవ్యః పుణ్యప్రదైవం”

ఈమొదలగు శ్లోకములచేఁ కుమారసంభవము రచించు
టకు యోగ్యులగు కావ్యమని యొంది వాల్మీకి కుతాను
సారముగ నతనియందలి భక్తిచే దానినే రచించెను. కాన
నీకథకు స్కాందపురాణము మూలమునటుయు నసం
గతము. స్కాందపురాణమునఁ కుమార విజయాదికము
వర్ణితమగుటచేతను, గాళిదాసకృతకుమార సంభవములోని
మొదటి యెనిమిది సర్గలే కాళిదా సకృతములను సిద్ధాంత
మంగీకరించినప్పుడే కుమారసంభవమునే కవి కావ్యము
నకు సరిపడేయుండుటచేతను, వాల్మీకి మహర్షి చెప్పిన
కథ కుమారసంభవాంతమే యుండుటచేతను, గవి వాల్మీకి
కృతరామాయణము ననుసరించియే కుమారసంభవమును
వ్రాసెనని యంగీకరింపవలెను. కాళిదా నెనిమిది సర్గలే
రచియించెనని పండిత ప్రసిద్ధమును సిద్ధాంతము.

కాళిదాసు కార్తికేయభక్తుఁడే యైనచో
స్కాందపురాణమునంత నేల ఆధారముగఁ దీసికొనవలె
దును? తమ స్వామిప్రభావాదులం దెలుపక జననాంత
మువలకే యేల కావ్యమును రచింపవలెను? కుమారభక్తుఁడే
యైనచో దారకాసుర విజయాంతమువలకుఁ గగ్గను రచిం
పకయుండునా? భక్తుఁడయ్యెట్ల బ్రధానమును వర్ణింపవలె
డుట యుచితమనునా? కానఁ బురాణైకదేశీయ సృంద
సంభవకాండ సాహిత్యమునఁ గావ్యమును రచియించె
ననుట యుచితము కానేరదుగదా!

వర్ణమున కత్యధికము, నుదారమునకు నవర్ణము
తో సామ్యము వాపొసంగునెడ నవర్ణమునఁగల గౌరవ

ములేటెల్లము కాగలదుకాని, అంతమాత్రమున వర్త్యమునగల భక్తి ప్రకటితమగు ననుకొనుట విచారణీయము. కార్తికేయుడు ప్రసిద్ధమహాపురుషుడగుట దజ్ఞస్వాదిక సామ్యము ప్రకృతోత్కృష్టా మహిమను. అందుచలనః గవికిఁ గార్తికేయుని యెడఁగల గౌరవము ప్రకటితమగును గాని తనకుఁగల కార్తికేయ భక్తిత్వము వ్యక్తము కాఁజాలదు.

లోకకంటకుడగు తారకాసురునిదంకింప నెవ్వరి శక్యము గాక పోవుటచే విరామహుఁడు పార్వతియెడ నీశ్వరునకు మక్కువగలుగునట్లు నర్పనలెననియు, వారల కుద్భవించిన కుమారుడే తారకుని సంహరించుననియు, దేవతలకుఁ జెప్పెను. మఱియుఁ గుమారుఁడు తక్కు తక్కిన వారెవ్వరును వారకుని సంహరింప లేరని—

“సంయుగే సాయుగీనం త ముద్యతిం ప్రసహేతకః?
అంభాదృశే నిషిక్షస్య నీలలోహితరేతసః”

అను శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినది. స్కందుఁ డింతటి మహాపురుషుఁడు కావుననే తత్సామ్యముకొఱపఁ దన్నామమును, దర్పరీత్రమును దీసికొని యుండవచ్చును. ఆ యభిప్రాయముననే “సురసరిదివలేతో వహ్ని నిష్కూరిమై శంఖ యోహేమ.....రసజ్ఞాః, బ్రాహ్మేయహూతై..... కుమారాన్, ఉమా శరజన్మనాయథా||” తొమ్మిదివలగు సందర్భములు కుమరఁ గలవు. మఱియుఁ గొన్ని యెడలఁ గుమారసామ్యమునకు మఱియు నెక్కుడుగ నాచిత్యము కన్పట్టుచున్నది.

“అదైవ మద్రే సనయాశుశోచ
నే నాన్య మరీభ మివాసురాన్యైః||”

ఇట్టి యెడఁగల చమత్కృతిం గనుఁడు, గిరి పుత్రిక పుత్రనిర్విశేషముగ దేవదారు వృక్షమును శంకుకొనుచుండెను. అట్లయినను దనపుత్రుఁడగు కుమారునికంటె నందెక్కుడుమక్కువయందుట కవకాశము లేదుకదా? తన సుతునియందున్న ప్రేమకంటె జాలతక్కువగ నేమూరిమియందుట సహజము. అట్టి దెబ్బయొక్క పట్టును మదపు లేనుఁగలు కపాలముల రాచి యూడఁగొట్టివప్పుడు తనకన్న కుమారుననిలో శత్రువులు బాధించిన నెట్లు విచారించెనో

యట్లే విచారించెను. ఇట నేనాని యగు కుమారుఁడు పార్వతీకుమారుఁ డెనుటచే తత్సామ్యమున దేవదారు వృక్షములయెడఁ గల మక్కువ యెక్కువ యని లేటెల్లమగును.

ఇట్లు గొన్ని యెడల నీ కుమారసామ్య మున్నను సాధిప్రాయమని యెఱుంగవలెను.

మఱియు మహాకవికాళిదాసు కార్తికేయభక్తుడే యైనచోఁ గ్రింది కాళిదాసోక్తియే సరిపడదు.

“ప్రాతేయాదైరుపతటం మతి
క్రమ్య తంప్రాన్విశేషుః
హంసద్వారం ధృవవతియశో
వర్తయ త్రాగ్భరంధ్రమ్,
తేనోదీపం దిశిమనువశే
క్షిర్యగాయామశోభి
శ్యామఃపాదో బలినియమవా
భ్యవ్యతస్యేవనిష్టః.”

(మేఘ సందేశము ౧ పద్య. ౫౭ శ్లోకము.)

ఈ శ్లోకమునఁ గ్రాంచవర్త్యతమును భేదించినవాఁడు పరకురాముఁడనియు, నందులన సతనికిఁ గీర్తి లభించెననియు వర్ణింపఁబడినది. కాళి న్యాయ్యమును బట్టిచూడ నాగ్రి కుమారునిదే. స్కందుఁడు తొలుత బాగ్రప్రయోగమును (దన శక్తివంతిటని వినియోగించి) జేసెననియుఁ దిదపకొంచెము పట్టుగలిగియుండఁ బరకురాముఁడు దానిని విడచి వైసనియుఁ బ్రసిద్ధము; కావుననే యమరసింహుఁడు గ్రాంచమును భేదించినది కుమారుడేయని “కుమారః గ్రాంచదారణః” అని తననిఘంటువునఁ జెప్పుకొనిను. * న్యాయ్యము నాలోచించిన లోకమును కుమారుడే గ్రాంచభేదపఁడని యంగీకరించుచున్నది. ఇయ్యదియే సుప్రసిద్ధముగఁ గొంచంతి. కాళిదాసు కుమార భక్తుడే యైవచోఁ దనస్వామియొక్క ప్రభావమును వర్ణింపవలెను. ఇందుఁ బ్రభావము వర్ణించకపోవుటయటుండ— ప్రసిద్ధమును, యధార్థమును, కుమార ప్రభావ ప్రతిపాదకమునగు గ్రాంచభేదగాథను కుమారపరముగఁ జెప్పక యాగ్రి పరకురాముని దనియును, దానిని భేదించిన

చిత్రము ౨.

వాడు పరశురాముడనియు, (కోడలిపిల్లో నత్తెగారు బాటెను. కార్తికేయభక్తుఁ డిట్లుచెప్పుట యుక్తమగు నట్లు తోయెటలేదు.

క్రాంతక్రాంత ఖరకీ విహారతాన్త్రికేంద్రేణ బాధ చ్చిద్రచ్చద్యశ్రమాపవీవారిణీంచారణాన్తైః। కశ్యపీతాం భువనవిహితాంకాకతీంద్రస్యకీర్తింక్రాంతయ్యభృష్టపతి మహాలో విస్మయా నిర్భీచాంగః ॥ (పతాపరుద్రీయ)

ఇట్లు సేకములు గలవు. బాలిపదిము లనేకములున్న ను గుమారపదము పలుపాదులు వాడుటచేఁ గుమారభక్తుఁ డనివచ్చుననుట యుక్తిమారము. కవులుఁ దను కుషక రించు పదములనే దీసికొనుట సహజము. “ఆ కుమారకళ్యాణాతం కాలిగోష్ఠ్య జగు ర్యతః,” ఈ మొదలగు చోట్లఁ గుమారపదమే యుక్తముగను మాధుర్యవిలసిత్వముగను నున్నది. లే “బాల” మొదలగు శబ్దములనే చొప్పించిన వో ధంధోభంగము కలుగకుండుటకై సహంతరముపూడఁ జొప్పించవలసియుండును. కాన వట్టియెడ గుమారపదము వాడుటకుఁ బ్రయోజనాంతరము చేప్ప వలనుపడదు.

మహాకవి కాళికాభక్తుఁడనియును, చూడ కపింద్రుని నోటం గాఢదేవి కీరసము నుంచుట నీలలిలికవిలె యల నడవనుటకును

“నేరీధమ్మి భలభావీకదమ్మనవాదీషువాకపటరీ,
కోటిరచాదురకోటిపటికరణకోటికరంలితపవా;
సావీరగంధికుచవాదీకవిత్వ పరిపాసేనుగాధిపముతా;
గూడికులాదిధికధావీముదారముఖవీటిర సేనతనుతాన్త.

ఈ మొదలగు దేవీదశ్లోకములు శత్రుమాణములు. సర్వవిధకవితాసమగ్రుడైన మహాకవి రసమును జిప్పిలుచు, యమకధూ యిష్టములై హృద్యములను నీదశ్లోకములను రచింపక యవ్యయ రచించెనుట సాహసముకాఁగలదు.

మహాకవి కాళిభక్తుఁడు కాడనుటకు కాస్త్రీగారు చూసిన యుక్తులు సరిగానుండునట్లు తోయెటలేదు. అట్లే కార్తికేయభక్తుఁడని చెప్పుటకును బ్రమాణములు వారివ్యాసమునఁ గాన వచ్చుట లేదు. అందుననే నేనెట్లు వ్రాసియుంటిని. ప్రమాణాంతరముచూచి సాధించిన పథి ప్రాయము మార్పుకొన వలనుపడును.

విరహాని

ఒక యాంధ్రవనిత

ఏమొడ నుంటివో యెచ్చటికేగితి నీజాడలను జూడ నేరనైతి;
ఏ తరుచ్చాయలం దేవేళ నిలుతువో నీ జాడలను జూడ నేరనైతి;
చలువ పూపాడ నొంటి నిలచి పైపగలేక నీ జాడలను జూడ నేరనైతి;
“హా! నాథ” రమ్మంచు నందండు వెదకియు నీ జాడలను జూడ నేరనైతి
వీనులారగ నీ వేణుగానసరణి-వినుటెపుడో! నిన్ను కనులార గనుటయెపుడో?
విమల సుజ్ఞాన మానసవిభులందు-దాగియుంటివో యేమొ విరాగివగుచు?

గీ. కిసలయముచేత మేనెల్లి కృత్రిమముగ-జేసి ‘యా’ దీసి ‘మూ’ ద్రోసి చింతలేక
సలలితం బగు ‘కి’ ద్రుంచి సాగుడిచ్చి-నదయ! హృదయముజేసెనా సామిబ్రహ్మ?

గీ. అనుచు నేడువసాగె నాయతివ రాధ-విపులదుఃఖాభిలో ముగ్ధి ప్రియునికొఱకు
కనుల దుఃఖాశ్రుగణములు కారదొడగె-విధిని దూరదు మాధవు వీడలేదు.

'విద్యోదవిమర్శ' మను శేరితోఁ బ్రథమ పాల్గొని భారతిలో బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తిక్కనసోమయాజీ కవిత్వమందలి స్వార్థస్వములు చూపుమఁ జెప్పిన పాశములను, వాని యర్థములును బ్రకటింపినారు. అది యాంధ్రభాషకు మహోపకారము. పూర్వము భారతాద్విగ్రంథములు వ్రాసికొన్నపుడు, నిరక్షులకును తెలియక వ్రాసిన తప్పులు కొన్ని; అక్షరాస్యులు తమ కర్థము కాకపోవుటచేత దిద్దివది కొన్ని, విమర్శకుల కానేరకు స్ఫురింపకపోవుటచేత నడపించినది కొన్ని; ఎట్లయిన నేమి మాటపాశముల పాలయిన భారతాద్విగ్రంథముల యథార్థరూపము గ్రహించుట కొన్ని పట్టులఁ గష్టముగానే యున్నది. అట్టివానిని బరామర్శించి ప్రకటింపఁబడిన బ్ర. శ్రీ. ప్రభాకరశాస్త్రి గారియెడల నాంధ్రలోకము కృతజ్ఞత నూపఁదగును.

వారి విద్యోదవిమర్శారంభమున భారతోద్వోగ పర్యవసరంబు "పగయడఁగించు తెంతయు కుభంబు" అను (3 ఆత్మా. 27) పద్యమునకు నగమును కవణమును వ్రాసి "పయిపద్యమునకు నాకు గోచరించిన యర్థమును తెలుపుకొన్నాడను. ఇంతకంటె సరసమైన యర్థమెవ్వరికేని గోచరించినచో వెల్లడింప నేడుచున్నాడను." అని వ్రాసినారు. ఆపద్యమున కర్థము నాకు మహాకవిగముగా గోచరించినది, అది సరసమయినదగునో కాదో ప్రభాకరశాస్త్రిగారును, పాశములు నిర్ణయింప నలయును. గాని నేను నిర్ణయింపఁజాలను. నాకుఁ దోచిన యర్థమును వారి యనుభూప్రకారము వెల్లడించుచున్నాను.

ఈ పద్యమున ననేకపాశములు గలవు. నాకు లభించిన వ్రాణిప్రతుల పాశములును, ముద్రితగ్రంథ పాశములును ముందు చూపఁబోవుచున్నాను. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కీ. శే. రం. లేవప్పైరుమాళ్లయ్య గారు

ప్రకటింపిన పాశమునే గ్రహించినారు. నేనును ఆపాశమునే గ్రహించి యర్థము వ్రాయుచున్నాను.

న. "పగ యడఁగించు తెంతయు కు

భంబుది లెప్ప యడఁగనే పగం .

బగ నగొన్న మామొనక

పల్కకయుండఁగవచ్చునే కడుం

దగ మొదలెత్తిపోవఁ బగఁ

దీర్ఘవచ్చినఁ గ్రౌర్యముంచు నే

మిగిలె దలంచినం బగకు మే

లిమిలేమి గ్రువంబు కేకా!

అనతారిక. — శ్రీకృష్ణుని రాయవారిగాఁ బంపు నపుడు ఆతనితో ధర్మరాజు పలికినపలుకు లిది. ఈవాక్యములకుఁ బూర్వము "పెనఁకువ, గాని యుపాయమునఁ బగఁగడదేర్చుధర్మిం, బూనినడచు నెవ్వఁడు దెం, దానం తెయివెట్టుకొని యతఁడె నిద్రించుకా." అనియు, "పగ య కలిగెనేని పామున్నయింటిలో నున్న యట్లుకాక... పునదధిక దీర్ఘవైర్పల్లి." అనియుఁ జెప్పినాడు. అధిక దీర్ఘవైర్పల్లి గూడవచ్చును పగయడఁగించు కొన రాదా యనుప్రశ్నమున కవకాశము గలుగుచున్నది. దానికి సమాధానముగా పగ యడఁగించుట మంచిదేయని చెప్పుచు పగయడఁగించు సామాన్యసాధనములను, వాని యందలి దోషములను ఇందుఁ జెప్పుచున్నాడు.

పగ = చిరము, అడఁగించుట = కాంతిపఱుట, నశింపఁజేయుట, ఎంతయు = మిగులు, కుభంబు = క్షేరుకరము. అదిలేప్ప = (పగ అడఁగింపఁగలిగినచో) నది శ్రేష్ఠము. అంతకంటె మంచి దున్నదా? దీనినలన ధర్మరాజు నకుఁ బగ నణఁచుటలో నున్న యత్యాచరమును, అణఁగించుట కష్టమమభావమును నూచింపఁ బడుచున్నది. 'విషస్య విషమోషధి' మన్నట్లు పగచేతనే పగ నణఁపరాదా యంటే పగం బగయడఁగనే = పగచేత పగకాంతింపదు.

పగ లోపల రాజాచున్నచో ఏవాటికైనను తనకో, శత్రువునకో చావు తప్పదు స్పష్టమయ్యును. ప్రాచీనీర కుండరాదా. పగదానియంతట నదియే నశించునంటే] పగ = (శత్రుస్వరూపమునక గలుగు) మానసికతాపము, మనోవ్యధ, కొన్నవే = పొందినపుడు, మార్కొనక = పల్కక యుండగ నచ్చునే = శత్రువుపై దండెత్తిపోక యూర కుండ శత్రుమా? ఎదుర్కొనక, బహుగావక యుండవచ్చు నా అనియుఁ జెప్పవచ్చును. [ప్రారకుండుట శత్రుముగా నపుడు శత్రువును సమూలవాశము చేయరాదా యంటి వేని] కడుక్ = మిగుల, తెగ = శత్రుపక్షము, ముదలెత్తి పోవక్ = చేన్మూలితమగునట్లు, కేళ్లు పెట్లసిద్ది పోవునట్లు, (ముదలెత్తున కీయర్థమున శ్రీవాఘవి వైమధ్యప్రయా గము ౬ ఆ. ౩ పద్యము.

“ఃరణిపుఁ జక్కికట్టెదురఁ దా

మరపాక్షికీ కేప్తనన్దతం

బొర పెనునోనురాగ పరి

పూర్తిసోకించుక నీపు నిర్భర,

స్మరతేరపుంభునంభుటిర

మల్బరంబులనుదాగున్బలా

స్మరదవిలాపతారమున

బోరనఁ దాముదలెల్లెనో యనక్.”

పగఁ దీర్చగవచ్చివక్ = పగ మఱగింపఁ బూనినచో, క్రార్యమొందుక్ = ప్రారత్వము గలుగును. ఏమిగతిఁ దలంచినక్ = వీధియుగా వాలోచించినను, పగకు చేరిమి లేమి గ్రువంబు = పగగలిగియున్నచో తేమము లేదు హానియే పిదపగుట నిశ్చయము.

అనగా పగచేతనే పగనగుఁపబూనినచో ఏవాటి కైనను తనకో శత్రువునకో చావు తప్పదు.

ప్రారకుండుచున్న మానసికతాపము బాగించు రున్నది. అది చావుకంటె నెక్కువబాధ. శత్రువును సమూలవాశము చేయవలెనన్న నది ప్రారకృత్వ మగు. కావున పగలన హానియేకాని మంచిలేదు. అని చెప్పి ముందుపద్యమున “కావున శాంతిఁబొందుటకు కర్తవ్య తానది యట్టులుండ” అని చెప్పవచ్చునాడు భర్మరాజు.

దీనికి మాతమయిన సంస్కృత భారతభాగము (ఉద్యో. ౭౨ అ.) చూచినచో తిక్కనసోమయాజి భావము లేటపడును.

“నచాపివైరంనైరేణ కేశవవృథామృతి,
పాపిమస్మిర్యథాకృష్ణ! ధూయఏవాభివర్ధనే.

కృష్ణ! పగచేత పగ అగుగదు. అబ్బముచేతి అన్ని అణగక మరంత మండునట్లు పగ అణగక మరంత పెరుగును.

అవోవ్యథా వాప్తికాంతి ద్విత్వ మంతరిమంతరి,
అంతరంలిప్సమానానా మయం దోషో నిరంతరి.

వీరికైనను ఛిద్ర మపరిహార్యము. కావున తనకో, శత్రువునకో చావు గలుగకుండగా శాంతి కలుగదు. ఛిద్రములు పెదకువారికి నాశికోపము తప్పదు.

పారుషే యోపాబలవా నాధిః పృథ్వయబాధనః,
తస్యత్యాగేనపిశాంతి ర్భరణేవాపివాధివే.

పృథ్వయబాధకమైన మనోవ్యాధి విడిచినచో శాంతి గలుగును. లేదా మరణమున శాంతి గలుగును.

అథవామూలమా లేన ద్వివ. తామధుమాదన,
శలనిర్వృత్తి రిథా స్యా త్స్మశింసతిగంధవే.”

లేదా శత్రువులను సమూలవాశము చేసినచో శాంతి కలుగును. అది మిగులఁ గ్రూరము.

వై శ్లోకముల తార్కికమును అవ్యయభేదము తో నొకపద్యమున నిమిత్తిన తిక్కనసోమయాజి ప్రా వీర్య మెంతయుఁ బ్రశంసనీయము. ఈ పద్యమునకు భారతము లక్ష్మీపతి సోమయాజిగారు రచించిన వ్యాఖ్య ప్రభాకరకాస్త్రిగారు భారతిలో తెల్పిచూపినారు. యువువారి కనువుగ నుండునట్లు ఇచ్చట వ్రాయు చున్నాను.

నేను పనిచేయుచున్న శ్రీ మార్యరామాయంధ్ర నిఘంటు కార్యపావమందున్న ప్రతిలో నున్నరీతిని వ్రాయుచున్నాను.

“పగను అణచివేయుట శుభము. ౧. అది మంచి ది. ౨. పగచేత పగ అవుననా. ౩. నగగన్న దుఃఖము

భా ర తి

రాగా (ఇక్కడ "పగ"ను దుఃఖమురాగా" అని ప్రభాకరకాష్ట్రీగా రిచ్చిరి.) యుద్ధమునేయక, వివరింపక, ఉండవచ్చునా. క. కడుక్ మిక్కిలిన్ని మొదలు తెగ - మూలచ్ఛేదముగా ఎత్తిపోవ - దండెత్తిపోయినా పగదీర్చగవచ్చినా క్రొర్యము వచ్చును. ఖ. ఏలూరు విచారించినా (ఇటు 'వివరించిన' అని ప్రభాకరకాష్ట్రీగా రిచ్చిరి.) పగకు చుంచితేడు. ద్రువము నిశ్చయము."

ప్రభాకరకాష్ట్రీగా రీవ్యాఖ్య యిచ్చి "ఈ టీక యస్వరసమని వాతలంపు" అని వ్రాసినారు. "అది మంచిది, దుఃఖమురాగా" అనుభాగముతెక్క మిగిలినది కాష్ట్రీగారు గ్రహించినారు. "మొదలు తెగ" అనుచోట 'కడుక్-తెగ-మొదలెత్తిపోవ'.....' అని సముదాయముమీదవ్రాసి తెగ, మొదలు అనువాని యర్థము, నవ్యయమును స్పష్టపరిపజైరి. ఇట్లు చెప్పటకంటే కాష్ట్రీగారి వ్యాఖ్యనూడ నిచ్చట నిచ్చట మంచిదని తోచుచున్నది. ప్రతికానిర్యాపాము మన్నింతురు గాక.) "ధర్మరాజు శాంతిఁబొందుటయ కర్తమని యిందు నిరూపించుచున్నాడు. పగచే బగయఁబొందుకొనరాదనుచున్నాడు. ఉభయపక్షములును బగవీడి పొంది పాపిణియందఁగోరుచున్నాడు. రాయబార మును కృష్ణునితోఁ జెప్పుచున్నాడు: పగ-అడఁగించుట-ఎంతయునుభంబు-వైదమును రూపుమాపుట మిక్కిలి క్రేయస్కరము. అది-అచైరము, పగ-వైరముచేత (స్వపక్షము వైర మూనియందఁగా), అసంపదే = అడఁగదు గదా! వైరముపోవలె వనఁగా, ముందు స్వపక్షము వైరము వీడివలెను. స్వపక్షము వైరము పూని రున్నప్పుడు అనివార్యముగా బరపక్షమునూడ వైరము పూననిలిన దగును. కావునఁ బరపక్షము వైరము లేవన్నను స్వపక్షము వైరము పూనియందఁగా వైరము పెరుగునేకాని నశింపదు. అట్లే పగ=పరపక్షము-శత్రుపక్షము, పగగొన్నా-వైర మూనియన్నప్పుడు, మార్కొనక పల్కక యందఁగవచ్చునే-ఎదుర్కొనక, బదులాడక, స్వపక్షము వైరము వీడియందఁగ నుచురదు. స్వపక్షము వైరమూనినఁ బరపక్షమును వైరమూనవలసివచ్చును. కాన యీ రెండువిధములందును శాంతి

చేపారదు. ఇత-రెండుపక్షములును వైరముబూని, కడుక్-తెగ-మొదలెత్తిపోవ- పగదీర్చగవచ్చినా = స్వపక్షము పరపక్షముమీదికి దండెత్తిపోయినను, పరపక్షము స్వపక్షముమీదికి దండెత్తివచ్చినను, పరస్పరము యుద్ధముపాగి, ఇరుపక్షములూ, ఒకపక్షమో అడఁగారి, పగపోయి శాంతి కర్తనఁ గల్గవచ్చును. కాని దాన క్రొర్యమొందు = హింసాయాపమయిన క్రొర్య మేర్పడును. కావున సర్వవిధములను పగ పనికిమాలినది అని పద్యార్థము." అని వ్రాసి వివరము వ్రాయుచు స్వపక్షపరపక్షములం దున్న పగ కలిమి పగలేముల యందు గుఱుఖుభావము లాకోపించి ఛందస్సులోనికి దివి తుదికత్తుక్తపద్యము సంపాదించిరి.

వీరియర్థమున "లెప్ప" చేనితో నవ్వయించునో, అర్థమేమియో చెప్పలేదు. అది వాక్యాలంకారము గాన ప్రభాకరకాష్ట్రీగారు వ్యాఖ్యలో నియ్యలేదనుకొనెదమన్న నది తిక్కనసోమయాజి ఛక్కిగారు. అందుననే యనుదానితో నవ్వయించినచో సరసార్థము గాదు. మఱియు, స్వపక్షము దండెత్తిపోఁగా, పరపక్షము దండెత్తిరాఁగా అని యవ్వయించుటకు బదసానుగ్రిలేదు. అది సంస్కృతభారతి భావానుసారమును గాదు. ప్రభాకరకాష్ట్రీగా రస్వరసమని తలచిన లక్ష్మీపతి సోమయాజిగారి టీకలో ఇదే యర్థమున్నది. అది తిక్కనసోమయాజిగారి భావమయియుండవని నా యభిప్రాయము.

ఈసంకల్పపు స్కూలుపైసలు టెక్టులో పగ యడఁగించుటెంతయు కుభం; బదిలెప్ప; అని నమికోలను గుర్తులు పెట్టి ముడించినయ్య, అగుద్రలు సరసార్థభంజకములనియు వ్రాసి "పగయడఁగించుటెంతయు కుభంబు; అదిలెప్ప; అని వేలుచేసినచో యగును. అది సోమయాజిల ఛక్కిగారు" అని ప్రభాకరకాష్ట్రీగారు వ్రాసిరి. "అది లెప్ప" అనిచెప్పట వాడివపాలు గాదు. ధర్మరాజునకు శాంతియందుగల యత్యైరమును పగ యడఁగించుటయందలి కష్టమును నూచించుచున్నది. అదిగాక కుభము అన్నపదముకంటే లెప్ప యనపదమున

విశేషార్థమున్నదిగదా. ఈ వద్యభేదముతోఁ జెప్పినది మరలఁ జెప్పుట సందర్భానుసారముగా నుండును. అట్టివి తిక్కనసోమయాజికవిత్వమున లేకపోలేదు. ఉదాహరణ- 3 ఆ. 2. 3. పద్యమునఁ క. బడఁబఱచి.....సోంది సోనఁగియుం, డెడి నట్టి తెఱఁగు నేయుట, గదుమే లది గౌరవము నుఖంబును చేయుట." అట్టి తెఱఁగునేయుట కదుమేలు. అది = అట్టి తెఱఁగునేయుట, గౌరవమును నుఖంబును జేయును. ఈ రెండువాక్యముల నెంత భావ భేదమున్నది? ఇట్టివి యింకను గలవు.

మఱియుఁ 'పగఁదీర్చగవచ్చిన' అనుచోట "పగ దీర్చదలంచిన" అన్నపాతము పై లెక్కట్టులో మార్పినా రని వ్రాసి 'తలంచిన' అన్నపాతము పరిగాదు. నేజూచిన తాళపత్రప్రతులలో లేదు. అది తిక్కనగారి తెఱఁగును గాదు. ఏలనఁగా, 'తీర్చదలంచిన' గౌరవమొందు నే మిగిలె దలంచినట్లొ' అని మరలవదేపదము వచ్చుచున్నది. రెండుమా న్లాకేపదము దగ్గఱదగ్గఱగా నీతీరునఁ బ్రయోగించుట పరస్పరవిరుద్ధముగాను అని వ్రాసినారు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యస్థానమునుండి నేను తెప్పించిన పాతము లలో 'తలంచిన' అనుపాత మొక తాళపత్రగ్రంథమున నున్నట్లున్నది.

ఆపాతమును గైకొనినయెడల నీపద్యము నర్థము ప్రభాకరకావ్యముగాను చెప్పిన స్వపక్షపరపక్షముల రాకపోకల యన్వయమున సరిపడకపోవచ్చును. రెండుమా న్లాకేపదము దగ్గఱదగ్గఱ గావచ్చుట విరసమే యైనచో నట్టిగోపము మనము గ్రహించినపాతమున 'వచ్చిన' అనుచోటఁగూడఁ బట్టునేమో! పాతభేదప్రసంగములోనికి దిగినచో, త్రోవ, తెన్ను కనఁబడదు. ఒక్కొక్కపాతమున వొక్కొక్కస్వారస్యముండును. "పగయడఁగించు పెంతయు నెపందికి లెన్న" అని యొక ప్రతిలో నున్నది. ఏదైన నెపము కల్పించి పగ యడఁగించుట మంచిది. ఏలే పగపగచే నడంగడుగాన..... అనిన సరసముగానే యున్నది. దీని కేమిగాని కీర్తిశేషులయిన తం. లేవచ్చెరుమాళ్లయ్యగారు సర్వతోముఖ

పాండిత్యముతో బహుగ్రంథకోధనముగావించి భారతాది గ్రంథములు ప్రకటించియుండ కున్నచో మనము మహారణ్యమధ్యమం దుండియుండుము. ఆ మహామథావుని యెడల నాంధ్రలోకము కృతజ్ఞతఁ జూపఁదగును.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ కార్యస్థాన గ్రంథసంఖ్య 3644.

"పగయడఁగించు 1 నెంతయును

ధంబుది 2 లెన్నయడంగునే పగ

3 బగపగ కొన్ని మాక్కొనక

పల్కకయుండగవచ్చునే కదు

5 డగ మొదలెత్తిపోవ బగ

నీర్వకయుండిన గౌరవమొందు నే

మిగిలి 7 దలంచినం బగకు

మేలిమికి లేమిధ్వంబు కేకవా.

1. "పెంతయునెపందికి" మఱొక ప్రతి. 2. (క) "లెన్నయడంగునేని యప్పగ" (చ) "లెన్నయడంగునే పగ" (ట) "లెన్నయడంగునేనియు" 3. "పగల గౌరవం మాక్కొనక" 4. (క) "మాక్కొనంగబల్కగమం" (చ) "మాక్కొనకపల్కగ" 5. "తెగవిడెత్తి పోవ" 6. "కౌరవమొందు" 7. (క) "దలంచినాచినను" (చ) "జరించినంబగకు" 8. (క) "మేలిమిలేదు" (చ) "మేలిమియోట"

అచ్చుప్రతులలోఁగూడఁ గొన్ని పాతభేదములున్నవి. గ్రంథి ప్రకృతిచే వ్రాయుట మానినాడను. పాతకమహాళయులారా! నేను వ్రాయుటకును మీరు చదువుటకు నిదే యొక్కుచయైనది. విశోదవిమర్శయందు యెడలపద్యమును తుదిరాజ్యంబును దానిలో పాతభేదము లెన్నయన్నవి. పెరుమాళ్లయ్యగారు ప్రకటించిన పాతమునకుఁ బ్రభాకరకావ్యముగా వ్రాసినదే సమంజసార్థము. సుప్రసిద్ధము. విమర్శములో మాఁడవపద్యము నందున్న క్రొమ్మడి, క్రుమ్మడి అనుపదముల పాతములు, చాచి వ్యుత్పిత్తులు మరొక చిన్న వ్యాసమున భారతిలోనే ప్రకటించదలంతు.

పరమాద్రగత హానముద్ర నిడియున్ బంచాగ్ని మధ్యన్ దప
స్ఫురణన్ రాజులు శైలరాజతనయన్ జూడన్ మదిన్ గోరి శూ
లిరహిన్ వృద్ధమహిసురాకృతిని శైలేశాత్మజాతాతపః
పరిపాకోజ్జ్వల వన్యభూమి కరుగన్ వాంఛించి సన్నద్ధుడై.

నుడులందున్ దడఁ బుట్టఁగన్ ముఖమునందున్ దేజమున్ దోఁప నె
క్కుడు మాంద్యంబు లభింప దృష్టికి మదిన్ గోంబు రెట్టించ ని
ల్కడఁ దప్పన్ నడుమున్ వడంక నడుగుల్ దార్మారుఁడెందన్ బలం
బుడుగన్ దండము నూచి శంకరుడు వృద్ధుడోయనన్ వచ్చెడిన్.

ఇటులు వేంచేయు శివుని వీక్షించి గౌరి-వృద్ధుడంచునుఁ దలపోసి వినయమొప్ప
సర్వసాధ్యాదివిధులచే నర్చనంబు, -సలిపి కూర్చుండ నియమింపఁ బలికె ముసలి.

ఎవ్వతెవీవు నీదు కులమెయ్యది ? నీ తలిదండ్రు లెవ్వ లో
జవ్వని ! యిట్టులుంట సరసంబె ! ప్రచండపు టండ నీదు మే
ఁబ్బితివేఁడఁ బాడియె యినీ పెరవారలు నీదునేతకున్
నవ్వరె, యాటపాటల ననారత మింతటఁ బ్రౌద్ధఁ బుచ్చుమా !

తనముసాలించుబాల ! కుండనమువంటి, మేనుకసిగండ నీరీతి మెలఁగ నేల ?
నంచుఁ బలికెడి వృద్ధవాక్యములు వినుచు, గౌరి యిట్లాడె వినయంబుఁ గడలుకొనఁగ.

తప్పటడుగులువైచు నందనునిఁ గాంచి-యొసఁగిచేయూత సాయమింపెనఁగఁజేయు
తల్లిగతి సాయమొనరింపఁదగును మీర, లగ్నానర్పక నిటువల్క-నగునె తల్లి !

నలుకు లింకేల ? తల్లిడి హిమవంతుడు, మేనక తల్లిగాదె; ని
ర్మలచరితా, భువిన్ “గిరికుమారి !” యటంచు సతంబు లోకులున్
చిలుతురు నన్ను, నారదుని ప్రేరణచే గిరి కల్లుఁడొటకే
నెలమిఁ దపంబొనర్ప మది నెంచితి శంకరుఁగోరి నిచ్చులున్.

దురితవ్రాతలతొలవిత్రము, మునిస్తోమాభి వంద్యమ్ము, దు
ర్భరసంసారక రాళవార్ధితరణోపాయమ్ము సత్సంపదా

కరమున్ జ్ఞాననిశితదాన, మవివేకధ్యాంతసూర్యోదయం
బరవిందాత్మనుతమ్ము శూలధర పాదాంభోజ మే నెంచెదన్.

అనుచు బాలేందుహళి పాదారవింద-సుందరయుగమ్ముఁ జిత్తంబు నందనేర్చి
భక్తి నిగుడంగఁ బార్వతి పలికినట్టి-పలుకులాలించి కపటోక్తిఁ బలిక ముసలి.

“ఎంతటి పెట్టిదానవో యినీ! విషభక్షకుఁ డాభవుండు, నీ
గొంతుకఁ గోయ నెంచె మునికుంజరుఁ డోలలితాంగి! బాపురే!
సుంతయు నీవెఱుంగ విడి జట్టుకు జట్టుకు ముళ్ళువెట్టి తా
వితలుఁ జూచు నారదుండు వెంగలి, నీగురువయ్యెనే కటా!

అతివ! క్రొమ్మావి కెంజిగురాకుఁ బోని, తేనియలుఁ జిల్లు నీమోవి నాని గరభ
కంఠుఁ డూర్వుల వాతెఱఁ గమలినటులు, జేయకుండునె నామాట చెవినిబడునె!

పొట్టకుఁ గూడులేక విసమున్ భుజియించు టదేమి లెస్స; తా
గుట్ట వసించుఁ గట్టుకొనగుడ్డయులేమి మదేభ చర్మమున్
పుట్టముఁగట్టు భూతగణముల్ దనుఁగొల్వ నొకప్పు పుట్టముల్
గట్టఁగ లేమి సిగ్గరి దిగంబరియై తిరుగాడుఁ గోమలీ!

బూడిదఁబూయు దేహమునఁ బూయఁబటేరము లేదె, హారముల్
వేడుకఁ బూన లేవె; మెడవ్రేలేడుఁ బన్నగపంక్తి యితి! నీ
కీడగు జోడుగాదు లభియించెడి దేమిఁక “జోగిజోగియున్
గూడిన బూదెరాలెన”ని కోవిదులాడెడి పల్కు కల్లయే!

నిక్కము దాపనేల? తరుణీమణి! గంగనుఁ బెండ్లియాడె; దా
నెక్కుడు గప్తమంది నివసించుటకే నిలులేమి నెత్తిపై
కెక్కియుఁ దాండవింపఁ దొడఁగెఁ జదలేరు; తలంప నీవుఁ బె
న్మక్కువఁ జంక నెక్కుమిఁక మా నుడు లేటికి దూచు నీచెవిన్

రమణీ! కోపముఁజెందవేని హితమున్ రవ్వంత యాలింపు, ని
క్కము దాఁచఁ బనియేటికి “భవతి భిక్షాదేహి” యంచున్ గపా
లముఁ గేలఁ భరియించి ఘ్రేక్షకునిలఁ తూలి గుంటింటికి
భ్రమణంబున్ దగనల్పు, సట్టిభవునిన్ వాంఛించితే! యింతకున్.

చలియరొ! చెప్పబూనినది చెప్పితిఁగాని మఱొక్కమాట నీ
చెలువుఁడు నల్లరాయి, యింకఁ జెప్పెడిదేమి గళంబునంద యా
శిల ధరియించి కాపుర మిసీ! యెటు నేసెదొ నీకు భర్త నే
నెలమినిఁగూర్తు”నంచు వచియించినఁ బార్వతిపల్కె నల్కతోడ.

బూడిదఁ బూయుఁగాక, వినముఁ భుజియించునుఁగాక పాములఁ
వేడుకఁబూనుఁగాక మురిపెంబునకై జనుఁగాక, బూచులఁ
గూడి చరించుఁగాక, మదకుంజర చర్మముఁ దాల్చుఁగాక; యా
బూడిదఁ బూయుదుఁడె ధవుం డిది నిక్కము నిక్క మిరకుఁ.

అమలచర్మిణ! చంద్రిక హిమాంశునిఁ బాసినఁబాయుఁగాక; దు
ర్విమలర ఛాయ, భాస్కరుని వీడిన వీడును గాక; మించు మే
ఘమునుఁ దొఱంగినఁ దొఱంగుఁగాక; మక్తియ మనోగతుల న
ద్విమలచర్మిణు శంకరుని వీడఁగనేర్తునె వేయి సెప్పినఁ.

చిరచిర గౌరి యీగతిని బిట్టలుక వచియించి రోపవి
స్ఫురదరుణ ప్రభా వఱలు మోముకవంకకుఁ ద్రిప్ప; మోవిపై
దరహాసితంబు నింపెనఁగఁ “దన్వి శిలఁ మెడ గట్టుకొమ్ము నే
నరిగెద”నంచు రుద్రుఁడు ముదంబున మెల్లనసాగు చంతలో.

నెఱివేన జీరాడు కరిచర్మపరిధాన మరుదార నిజస్త్రి నతిశయిల్ల;
నరసంపు సంజ కెంజాయ తక్కులమించు ఘనజటాజూట సంగతి దలిర్ప;
ఘనసార పంకసంకలితాంగ సౌందర్య మనఘ విభూతిచే నిచుమడింప;
బాలచంద్ర ప్రభాభాసమానాంగియై నిర్జరాపగ హాళి నెగడుచుండ;
మ్రోల భయలీల బూచులమూక లెగయ-నాగసంతతి మేనఁ దాండవమునల్ప;
రంకెలను వేసెడి బసవరాజునెక్కి, శంకరుఁడుఁ దోడఁ గన్గొని చకితయగుచు.

కరచంచన్మణి కంకణప్రకర నిత్యాణంబు సంధిల్ల, దు
ర్భరవత్సోజ యుగంబుఁ బెల్లదర; గాత్రతోభ మేపార; బి
త్తిరిమాపుల్ నిగుడఁ ద్రపాస్ఫురణ ముగ్ధత్వంబుఁ బాటించి గౌ
రి, రహిఁ బ్రక్కకునేగె రుద్రుఁడు “కుమారీ!” యంచు జాయంజనఁ.

పనునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము యవ. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, యం.పి.

౧. ప్రథమఘట్టము ౧౮౦౦-౧౮౧౮

దాక్షిణాత్య రాజకీయచరిత్రయందు పదు నేనవశతాబ్ద మొంత విఖ్యాతి గాంచి యున్నదో, సాహిత్యాది కలాకాశల చరిత్ర యందు సదేరితిగా ముఖ్యస్థలార్హమైన దనుటకు సందేహము లేదు. ప్రాచీనభారత సంస్కృతిరక్షణార్థము విద్యారణ్యులచే వినిర్మింపబడిన విజయనగర సామ్రాజ్య మొక శతాబ్ద కాలమున నాత్మలేయుల హావభి దర్శించియు నాసేతుక్కుష్టా పర్యంతమును రాజ్యమును విస్తరించియు, నేకఛత్రముగ బ్రవర్ధిలుచుండెను. ఇమ్మడి హరిహరరాయని కాలమునందే దేవభాషయందునే కాక దేశభాషలందును విస్తార మగు వాఙ్మయము బయలుదేరుచుండెను. ఏతన్ని దర్శనముగ శిలాలేఖనములందును, ఇతరగ్రంథములందును గీర్తింపబడిన కవులను భాష్యకారులనుచూపవచ్చును. హరిహరుని కాలమునందు బ్రకటింపబడిన నేద భాష్యము నామమాత్రముగ సాయణాచార్యులచే రచియింపబడె నని ఖ్యాతి గాంచినను, నారాయణ వాజపేయయాజి, పండిరిక్ష్మిత, పెద్దవిద్యావల్లభ, నరహరి సోమయాజి, మంత్రసిద్ధి ఇత్యాది మహోపాధ్యాయులు, ఘనపాతులు నగువారిచే వ్రాయబడెననియు, హరిహరునికి “దేవభాష్యపకాశిక” “రాజ

కల్యాణ శిరశ్శేఖరః” “సిద్ధసారస్వతేత్యాది విరుణావలీవిభూషితః” ఇత్యాది చిరదములు గల్గెననియు శాసనములచే దెలియును. హరిహరు నాస్థానమునందు ముఖ్యులగు కవులు మంగరస, డిండిమ, చెన్నుభట్ట, ఇరుగప్పదండనాథ, చాండపాచార్య, విద్యారణ్య, నరహరి త్రియంబక, క్రియాశక్త్యాదులు గాక హరిహరునికిగూడ “రాజవాస్యస”, “రాజవాల్మీకి” బిరుదు లుండుటచే తానును కవిత్వము చెప్పగలవాడని యూహింపవచ్చును. ఈలేనికాలమునందు సామ్రాజ్యము దోరసముద్రము, చంద్రగిరి, ముఖేవాఝి, తంజి, మంగళూరు, బారకూరు, తెరకణాంబి ఇత్యాది పట్టణముల పర్యంతము వ్యాపించియుండెనని తెలియవచ్చుటచే నింతవిస్తారమగురాజ్యమునంద పారవాఙ్మయము బయలుదేరె ననుటాశ్చర్యము గాదు.

ఈ శతాబ్దపు వాఙ్మయ చరిత్రమును నాల్గుఘట్టములుగ విభజింపవచ్చును. క్రీ. శ. ౧౮౦౦-౧౮౧౮ వరకు హరిహరుని మరణాంతరము విష్ణునము గల్గెనని బోధపడుటచే, రాజ్యమునందు శాంతి సుఖములులేక వాఙ్మయము క్షీణించెనని చెప్పవలయును. క్రీ. శ. ౧౮౧౮-౧౮౪౬ వఱకు ఇమ్మడి దేవరాయనికాలమునంద తత్వచ్ఛక్తి

బొందె ననవలెను. క్రీ. శ. ౧౮౪౬-౧౮౪౭ వరకును, మల్లికార్జునుని రాజ్యకాలమునందు ముసల్మానులహావలిచేతను, సంతర్భేదములచేతను, విరూపాక్షునిద్రోహముచేతను రాజకీయ పరిస్థితి లెస్సగ లేకుండినను వెనుకటి ఘట్టము నందు బయలుదేరిన వాఙ్మయప్రవాహము ఊగింపకపోయినను అత్యంతాభివృద్ధి చెంద లేదు. క్రీ. శ. ౧౮౪౬-౧౮౬౦ వఱకు సాధు వనరసింహుని రాజ్యకాలమునందును దత్తుర్వము బాహ్యధ్యంతరములచే రాజ్యమునందు శాంతి లేకపోవుటవలన ఇమ్మడిదేవరాయని కాలమునందున్న యత్యున్న తావస్థనుండి సాహిత్యప్రవాహము శోషించిపోయెను.

ప్రథమభాగమందు ముఖ్యముగ నిమ్మడి బుక్కదేవరాయ, దేవరాయ, విజయరాయల కాలములం దెట్లు సారస్వతము ప్రవర్ధిలెనో సూచింపబడును. వెనుకటి ఘట్టముగు హరిహరునికాలమున వాఙ్మయమునకును, ఇమ్మడి దేవరాయనికాలము వాఙ్మయమునకును బోల్చి చూడ గణనీయులగుకవు లెవరును లేరని చెప్పవలెను. తత్కాలీనవిజయనగరచరిత్రము విశేషముగా నెవరిచేతను వ్రాయబడకుండినను, రాజకీయస్థితిని బరిక్షించుట సాహిత్య విచారణావశ్యక మగుటచే సూక్ష్మముగా సూచింపబడును. హరిహరు ననంతరము నిమ్మడి దేవరాయనికాలమువరకు విరూపాక్ష, ఇమ్మడి బుక్క, దేవరాయ, విజయదేవరాయలు క్రమముగా రాజ్యపాలనముచేసిరని శిలాలేఖనముల

వలన దెలియుచున్నది. ప్రథమవిరూపాక్షుడు కొన్ని దినములుమాత్రమే సింహాసనము నాక్రమించి పోదరు డగు ఇమ్మడిబుక్కనిచే బరాజితుడయ్యెను. క్రీ. శ. ౧౪౦౬ నందు ఇమ్మడి బుక్క-డు గతించినందున ప్రథమదేవరాయ డు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. తన్నందనుం డగు విజయుడు క్రీ.శ. ౧౪౧౩-౧౪౧౯ వఱకు రాజ్య మేలెనని శాసనము లుద్ఘోషించుచున్నవి.

రాజకీయంతఃస్థితి ఈరీతి నుండగ, బాహ్యోపద్రవములును లేకపోలేదు. బహమని సుల్తాను డగు ఫిరోజ్ షహా మతావేశమున కాశరులపై ప్రతివర్షము జహాద్ చేసెద నని ప్రతిజ్ఞ చేసి ఇరువదినాలుగు దండయాత్రలు గావించెనని "బుర్హాన్-ఇ-మాసీర్" (Burhan-i-Masir) అను గ్రంథము చెప్పుచున్నది. ప్రతి వర్షము ముప్పదిరెండులక్షలు టంకముల కప్పమును విజయనగరమువారు చెల్లించుచుండి రనుమాట యెంత విశ్వసనీయమో తెలియదు. పూర్వనిర్దిష్టగ్రంథమునందే ఫిరోజుని చరమావస్థయందు బూనిన దండయాత్రలు నిష్ఫలములయ్యెనని లేలుచుండును. ప్రథమదేవరాయనికాలమునందే ఆంధరికద్రోహ మధికముగ నుండెనని కన్నడకవియగు మధురునిచే వ్రాయబడిన శాసన మొకటి చెప్పును. (South Indian Inscriptions, Vol.IV.) దేవరాయడు తత్సన్నిహితాపాయమును మంత్రియగు లక్ష్మణమాత్యునిసహాయముచే దస్పించుకొనెను.

స. స్వామిద్రోహర్ కెలంబర్ మనగిమసెద బా
 ఙ్గిండు చంపకరాజు
 ద్వామశ్రీదేవభూవల్లభన గృహమహా
 ద్వార మం ముత్తై మత్తై
 న్నేమాతే మాతనింమున్ను రుచిలేరుచి నూ
 రంకమంస్వామికార్య
 క్కామెందు ద్వేష్య రుత్సాహమనధటదం
 లోకదోళ్ లక్షణాంకం.

ఈకాలమునందు ముఖ్యమయిన కవులు
 కన్నడమున మధుర, మల్లణ, అభినవచంద్ర,
 కవిమల్ల, దేవరాజ లక్ష్మీధరామాత్యులు;
 సంస్కృతమునందు శోకాద్రిడిండిమ, నరహరి,
 చౌండపాచార్య, విష్ణుసూరి, బాయణాచార్య
 మాధవాదులు; తెలుగున ననంతామాత్యుడు,
 రావిచాటి త్రిపురాంతకుడు. ప్రథమ దేవరా
 యుడు సాహిత్యాభిమాని యగుటచే “విజయ
 విద్యాదేవరాయ”డను పేరుగాంచెను. ఇమ్మడి
 బుక్కనికాలమునందును, ఈతని కాలమునందు
 ను కవులకును, రాజమంత్రులకును సన్న్యసనం
 బుధము గల్గియుండెననుటకు నిదర్శనము లనే
 కముగా నున్నవి. వైదికమతోద్ధారకుడును,
 కర్ణాటకరాజ్య ప్రతిష్ఠాపనాచార్యుండును నగు
 శ్రీవిద్యారణ్యులయొక్కసోదరియగుసింగాంబకు
 పుత్రుడే ప్రథమ దేవరాయని యమాత్యుడును,
 మధురకవిపోషకుండునునగు లక్ష్మణామాత్యుఁ
 డు. బుక్కనికాలమునందు మహూర్తరీపిక
 రచించిన విష్ణుసూరి మాధవసూరి పుత్రుం
 డును, మల్లనమండలాధీశ సభాసదుండును
 నయియుండెను.

శ్రీమాన్మల్లభభూష: స జయతి జగతీ
 భూషణీ భూతధామా
 పారావారావగాధక్షితిధర శిఖర
 ప్రస్ఫుర తీర్తిపూరః;
 క్రిబూమోఽస్య ప్రతాపం నరపతిచరితా
 ద్ద్రీంధ రక్షోతిదక్షుః
 శ్రీభర్తు ర్వాసుభూమి ర్వితరతి జలధి
 ర్యస్య రత్నాని నిత్యమ్.

ఇదియుగాక కన్నడమున “సాబగినసోనె”
 యను గ్రంథమును రచించిన దేవరాజు కుమార
 రకంపని నందనుం డని తెలియవచ్చుచుండును.
 శోకాద్రిడిండిముడు కుల కవిగా నుండెను.
 ఇమ్మడిబుక్కని కుమారుడగు పీఠభూషణికాల
 మునం దుండిన చౌండపాచార్యుడు బుక్కని
 “యునబుక్క భూపాలస్య రాజవ్యాసవాల్మీకేః
 కర్మ బ్రహ్మధ్వనీనస్య” యని సంఖ్యించి
 యున్నాడు. ఇట్లు పోషకులకు పోషితులకు
 నంత యన్యోన్యసంబంధ ముండెనని తోచు
 చుండును. రాజవ్యాసేత్యాది బిరుదులు హరి
 హరునికులమునందేయుండినను ఇమ్మడిబుక్కా
 దులుగూడ తమ సాహిత్యాభిరుచిచే తద్విరుద
 ములను ధరించియుండిరి. ఈ కాలమునందు
 శోకాద్రి డిండిమకవికిని, లక్ష్మణకవి బిరుదాంకి
 తుండగు కవిమల్లనకును వాగ్వాదము నడిచె
 ననియు మల్లన యోడిపోయెననియు డిండిముని
 “కవిమల్ల గల్లతాడనవటు” అను బిరుదుచే
 చెలియును. ఈకవిమల్లుడు మన్మథవిజయగ్రంథ
 కర్తయగుమల్లువో మణియొకడో తెలియలేదు.
 ఏతద్గ్రంథముకృంగారరసాధిష్ఠితమని తెలియుట

యేకాక దేవరాయమ కూడ “అమరక”మును
కన్నడభాషలో రచించెను. ఈపులందుముఖ్య
ముగామధురుడే యున్నతస్థానార్హుడనబడును.
హరిహరుని దండనాథుడగు ముద్దవ ఆజ్ఞాను
సారముగా ధర్మనాథపురాణమునుకన్నడభాష
యందు రచించినను, దేవరాయని ముత్రి
యగు లక్ష్మణామాత్యప్రేషితం డయి తల్పి
శంసార్మకమగు శాసనమును రచించెననిమాట
బడినది. విజయనగరసామ్రాజ్యమునందు జైన
మత సంగ్రహదాయకులగు కవులందు నానార్థ
రత్నమాలా కర్తయగు ఇరుగప్ప దండనాథు
డును, ధర్మనాథ పురాణకర్తయగు మధురుడును
ముఖ్యులు. లక్ష్మణామాత్యుడును కవిత్వపటిమ
గలవాడని క్రింది పద్యములు స్పష్టపఱచు
చున్నవి.

మ.వి. గణనామాత్రమే దేవరాయసరనా

థాస్థానదోష్ మానవా

గ్రణిగ్రస్తైతే విచారిపగతు పథా

సంశుద్ధియు బద్ధియు

గుణదిం గౌరవదిం పొద్దతికిసెవ ము

ద్రామాత్య మాగంధరా

యణ చాణక్య సుముత్రరొద్దైసెగె వం

దం ముత్రిలక్ష్మీధరం.

పొగళర్ పొపులివోడ పెంపిన యశో

లక్ష్మీధరం బల్లవ

ర్భుగె గొల్వొసిన సొంపువెత్తె కవితా

లక్ష్మీధరం రాజసి

తిగె సేర్పాద మహాప్రధానపదవి

లక్ష్మీధరం థాత్రియో

సెగట్టిం నిర్మలరామచంద్రతనయం

సన్మూత్రిలక్ష్మీధరం.

స్వామిద్రోహర్ కలంబర్ మనసిమసెద బా

ల్లండు చండప్రతాప

ద్దామ్రతీదేవ భూవల్లభనగృహమహా

ద్వారమం ముత్తైమత్తిం

న్నేమాతేమాతనింమున్ను రుబితగుబినూ

రంకమం స్వామికార్య

క్కామెందు ద్వేష్విరుత్సాహమనధటదం

లోకదోష్ లక్ష్మీణంకం.

శాసనములను రచియించినకవు లనేకు
లలో దావణగెరె శాసనమునురచించిన బాయ
ణాచార్యుడును, దేవరాజమిత్రుడును ముఖ్యు
లు. దేవరాజమిత్రు డాస్థానకవిగా నుండి,
దేవరాయనిపుత్రుడగు రామచంద్రు డుడయ
గిరిరాజ్యమునేలుచు చెన్నభట్టనకు దాన
మొసగినప్పుడు తత్సాసనమును రచించెను.
ఈ చెన్నభట్ట ప్రాయః సర్వజ్ఞవిష్ణుతనయు
డును, దర్శనభాష్యకారుడునునయియుండవచ్చు
ను. ఈకాలమునందే మాధ్వగురువులు, స్మ
ర్తగురువులు ననేకగ్రంథములను రచించిరి.
ఇంతేకాక వాగ్వాదములుకూడ జరిగెనని తెలి
యవచ్చును. పరివ్రాజకాచార్యులగు ఆనందసర
స్వతీర్థశ్రీపాదులు, తచ్చిష్యులగు అమృతేంద్ర
తీర్థ, అమృతప్రజ్ఞ, నారాయణగిర్యాచార్యులు
శాసనములం దుద్దోషింపబడియున్నారు. సమ
కాలీనులగు మాధ్వాచార్యులు, లక్ష్మీభగవద్దీర్థ
కరసంజాతులు టీకాచార్యులునగు జయతీర్థశ్రీ

సాదాచార్యులు, సాయనమాధవులతో వాగ్వాదము చేసిరినియు, తద్వాగ్వాదమునందు జయతీర్థులు జయమొందిరిని మాధ్యులు, మాధవాచార్యులే గెలిచిరిని స్పార్తులు చెప్పుదురు. ఇదేవిధముగ నుత్తోభ్యులు,

అసినా తత్వమసినా పరజీవ ప్రభేదినా,
విద్యారణ్యమహారణ్య ముత్తోభ్యముని
రచ్చినట్; అుత్తోభ్యుతోభయామాస విద్యారణ్య
మహామతి.

విద్యారణ్యులతో వాదముచేసి గల్పిరో లేదో తెలియుట దుస్సాధ్యమయినది.

సర్వదర్శనసంగ్రహ కర్తయగు మాధవుడు సాయనాచార్యుల ద్వితీయపుత్రుండనియు, సంగీతసాహిత్యకలాప్రవీణుడనియు చెలియును.

తత్సంవ్యంజయ కంపణవ్యసనినః

స్సంగీతశాస్త్రే తవ

ప్రాధిం మాయణ గద్యపద్యరచనా

పాండిత్య మున్నుదయ;

ఇత్యం దర్శయ సింగణ క్రమజటా

చర్చాసు వేదే ప్సితి

స్వాన్ పుత్రా నువలాలయన్ గృహగతః

నమ్మాదతే సాయణః.

ఇదేకాలమునందు విజయనగరరాజులకు కులగురువులగు క్రియాశక్త్యాచార్యులందు త్రియంబక క్రియాశక్తిగురువులు కంపరాయచరితను వ్రాసిన గంగాదేవికిని, 'సాబగినసానె'

కర్తయగు దేవరాజునకును, విజయభూపతికిని పరమగురువులయి యుండిరిని చెలియును. దేవరాజు త్త్వంబకాచార్యులచే గన్నచాతుశ్చవిత్వమును నేర్చినని చెప్పటచే ఇతడు దేవభాషయందేకాక దేశభాషయందును పాండిత్యము గలవాడని తెలుచున్నది. ఈ త్త్వంబకక్రియాశక్త్యాచార్యుల యనుమతిచే, విజయభూపతి శక ౧౩౩౨ విక్రమి సంవత్సరమునందు తమ గురువుల నామాంకితముగా క్రియాశక్తిపురమను అగ్రహారమును గట్టించి దానముచేసినని త్రియంబకాభిజ్ఞముద్రాంకిత మగు త్రామ్రశాసన మొకటి చెప్పుచున్నది.

సింహావలోకనంబుగా సీకాలమును బోక్షించిన నొక్కడైన యుద్దామకవి బయల్దేరక యుండుట కనేకకారణము లగపడును. సాహిత్యముద్రమునందు తరంగముల నిమ్నొన్న తస్థితులకు రాజకీయవాతావరణమేమూలకారణము. రాజవిప్లవములచేతనో లేక యితరకారణములచేతనో ఈ సాహిత్యచరిత్రఘట్టముచ్చస్థానార్హము గాకపోయినను, రాజాపు ఇమ్మడి దేవరాయకాలిక సాహిత్యమునకు పీఠికాయామముగ ఉండుటవలనను వెనుకటి ఘట్టమునందు గుడ్డవిండిన సాయణమాధవ, వేదాంతదేశిక, అుత్తోభ్యతీర్థాదుల వాగ్వాదప్రతిస్పర్దులు ప్రతిబింబితము లయి యుండుటవలనను ఈకాలము ప్రాశస్త్యాహ్లామయినది.

౨. ద్వితీయఘట్టము ౧౮౧౮-౧౮౪౩

బాహ్యోపద్రవకారణములచే సంకుచితమయిన విజయనగరస్వామాజ్యము ఇమ్మడి

ప్రాధ దేవరాయడు సింహాసనారోహణము గావించిన దినమునుండి ప్రవర్ధిల్ల సాగెను. మహమ్మదీయ పక్షపాతియగు షేరిష్టును చరిత్ర కారుడు విజయనగరమువారు బహమనీ చక్రవర్తులచే పరాజితులయి కప్పము చెల్లించు చుండిరని వ్రాసినది విశ్వసనీయముకాదని శాసనములు, యితర చరిత్రకారులు చెప్పుచుండుట వలనను దేవరాయని సమర ప్రాబల్యము నూహింపవచ్చును. ఏతత్కాలమునందే విజయనగరమునందు ప్రవాసము చేసిన, అబ్దుల్ రజాక్ అను మహమ్మదీయుని వ్రాతలందును, శ్రీకృష్ణదేవరాయు యనంతరము చరిత్ర వ్రాసిన న్యూనిక్ అను పోర్చుగీస్ వానివలనను ప్రాధ దేవరాయడు ప్రబలచక్రవర్తి యని బోధపడును. ఈ కాలమునందు కల్హాటక సామ్రాజ్యము సింహాశ్రీద్వీపము, తుత్తుకుడి, పెగ్గు, తెన్నాసిరమ్, బర్మా మొదలయిన ద్వీపాంతర దేశములను లోబఱచుకొని యుండుట కాక, క్రీ. శ. ౧౪౨౨ సంవత్సరమునందు దేవరాయడు దన దండనాయకుడగు లక్కణామాత్యుని గోలకొండమీద దాడిపంపి తద్దుర్గమును సాధించి యనేకులను కారాగారబద్ధుల గావించెనని తెలియును. ఇదిగాక రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యమునందు దురాచారప్రవర్తకుండగు రాచమరెడ్డిని కొండవీడు నగరము నుండి వెడలగొట్టి గజపతిరాజులను, అల్లాడరెడ్డి మొదలయిన వారలను వశపఱచుకొని సమస్త రాజ్యమునందును సుఖము శాంతి యుష్సొంగుచుండువిధమున రాజ్యపాలనము చేసెను.

యేవాజ్ఞయమయిన నభ్యుచ్చయస్థితి బొందుటకు దేశమునందు శాంతిసుఖము లనశ్యమని సర్వదేశీయ సాహిత్యచరిత్రలు చాటుచున్నవి. జనులకు విరామ మధికమగుకొలది లలితకళాపరిశ్రమ హెచ్చును. అందులకు ఈ కాలమునందుండిన వాతావరణము సామ్రాజ్య పరిస్థితియు, వాజ్ఞయప్రపంచమునందును, కళాలోకమందును నవనవోన్మేష మగు ప్రతిభా వ్యాపారమునకు బహ్వనుకూలముగ నుండెను. యేకాదశ ద్వాదశశతాబ్దములందు చాళుక్య కాలచూరి రాజులకాలమున బనవేశ్వర, చెన్నబనవేశ్వర, యేకాంతిదరామయ్యులచే బ్రతిపాదింపబడిన నూతన వీరశైవమత ప్రవాహ ముల్లోలకల్లోలముగా దక్షిణ భారతఖండమునంతయు నావరించుకొని మతసంప్రదాయములందేకాక వాజ్ఞయప్రపంచమునందును పెక్కుమార్పులు గావించెను. పదుమూడు పదునాల్గుశతాబ్దాలందు ఈ వీరశైవోత్సాహమును సముద్రతరంగములు దిగిపోవదొడగెను. దీనికి పదునాల్గవశతాబ్దియందు వీరవైష్ణవ, స్వార్థ మాధ్యమతముల ప్రసిద్ధపురుషులయిన వేదాంత దేశిక, అఘోభ్యతీర్థ జయతీర్థ, సాయణ, విద్యారణ్య, విద్యాశంకర, కాశీవిలాస, త్రియంబక విలాస క్రిమీశక్త్యాదులే కారణముగ నుండవచ్చును. ఏమయినను పదునేవవ శతాబ్దియునందు వీరశైవమతము పునరుత్సాహముతో దేవరాయని సభాస్థానమునుండి బయలుదేరి దేశభాషలందు నూతనావేశమును గావించెను.

ప్రాథదేవరాయని వైభవమును, నైశ్వర్యమును గాంచినవారందరు నాతడింద్రుడనమానుడని ప్రశంసించియున్నారు. చెన్నబసవపురాణమునందు ఇంద్రుడే ఈశ్వరాజ్ఞానుసారముగా వీరశైవమతమును విస్తరించుటకు ప్రాథదేవరాయుడని యవతరించెనని చెప్పియున్నది. మఱియు బ్రమథగణులు అతనియూహనమునందు నూటొక్కవీరక్తులుగా జనియించిరి. వారలలో ముఖ్యులు : మహాలింగ దేవుడు, తొంటద సిద్ధలింగార్య, లక్కణదండనాథ, జక్కణ, కుమారబంగనాథ, చామరస, కల్లుమత్తప్రభుదేవ, కరస్థళవీరస్థ, కరస్థళనాగిదేవ, శ్రీగిరింద్ర, మగ్గయమాయిదేవ, గురుబసవ, బత్తిలేశ్వర ఇత్యాదులు. క్రీ. శ. ౧౪౧౯ శాసన మొకటి దేవరాయని పరమశైవాగమసంపన్నుడనుట చేతను, అతనిగురువు కాశ్మీరశివాచారకర్మకుడగు చంద్రభూషణ క్రియాశక్తి యయినందునను, స్నేహితాప్తసచ్చివులగు లక్కణజక్కణాదులు పరమవీరమాహేశ్వరాచారపరులగుటచేతను దేవరాయడు వీరశైవమతాభిమానియని మన మూహింపవచ్చును. ఇట్లు వీరశైవులకు రాజప్రోత్సాహమే కాక, మహామాండలికులు, మంత్రివర్యులునయిన లక్కణచామరసాదులు వీరశైవులగుటచేత అత్యంత ప్రాముఖ్యముగల్గెను అయినను దేవరాయడు వైష్ణవాదిమతములను బాధింపక సన్నిహితమునభిమాన ముంచియుండెను. అతని వైష్ణవగురువగు కందాళపెద్ది యనువాడు శ్రీరామాయణపఠనము చేయుచుండెను. కాక దేవ

రాయడే హంపియందు జీర్ణమయియుండు హజారరామస్వామి దేవాలయమును గట్టించెనని యొక్క శాసనము చెప్పుచుండును. మఱియు రామచరిత్రాత్మకమగు “మహానాటక సుధానిధి” యను కావ్యమును కూడ ప్రాయః ప్రాథదేవరాయడే రచించియుండవచ్చును. అయినను వీరశైవమతమే యతిప్రాబల్యమును గాంచెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈవీరక్తులందు ముఖ్యులయినవారిచరిత్ర సంపూర్ణముగా వ్రాయుటకు వీలులేనందున క్రింద సంక్షేపముగా సూచింపబడును. కల్యాణముడనియు, ప్రభువనియు బిరుదుగాంచిన మగ్గయమాయిదేవుడు వీరశైవులకు నరకబాధ లేదని వాదించి విజయనగరమునందు ఛాయారహితమగు స్తంభమును స్థాపించెనట. కన్నడమునందు శతకత్రయమని వ్యవహరింపబడు శివాధవ, శివావల్లభ, విపులీశ్వర శతకములను రచించి, సంస్కృతమునందును గురుశిష్యసంవాదరూప మగు “విశేషార్థప్రకాశక” మను గ్రంథమును వ్రాసెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

శ్రీమదైపురసోమేశ

లింగాయ లింగరూపిణే

లింగాంగైక్యస్వలింగాయ

నమస్తే లింగమూర్తయే.

నమశ్శబ్ద ముమా సాక్షాద్

శివశబ్దః శివః స్వయమ్

అయ శబ్ద స్తయో ర్యోగః
సోమతత్వ ముపాస్మహే.

* * * *

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి
విశేషార్థప్రకాశకమ్,
శివసిద్ధాంత తంత్రోక్తం
సంవాదం గురుశిష్యయోః.

స్వానుభూతి విభవావగాహినా
మాయాదేవవిభునా మహాత్మనా;

శ్రీ శివానుభవసూత్రముత్తరం
తంత్రముక్త మితి శోభనం పరమ్.

ఇతి శ్రీ శివసిద్ధాంతతంత్రే విశేషార్థ
ప్రకాశకే గురుశిష్య సంవాదే.....
.....అనసానవిధిర్నామ పంచమాధికరణమ్.
ఈతని యితరగ్రంథములు ప్రభుగీత, షట్స్థళ
గద్యము; మగ్గయ మాయాదేవచనము,
యేకోత్తర శతస్థళపట్టది ఇత్యాదులు. మఱి
యొక విరక్తుడు వీరశైవమత స్థాపనాచార్యు
డని ఖ్యాతిగాంచిన గురుబసవడు సప్తకావ్య
ము(?)లనబడు మనోవిజయ కావ్యము, వృషభ
గీత, సద్గురురహస్యము, స్వరూపామృతము,
శివయోగాంగ భూషణము అనుగ్రంథములను
రచించెను.

లక్ష్మీగామాత్యుడు ప్రసిద్ధ దండనాయ
కుండేకాక; కావ్యనాయకుండు నయియుండెను.
ఇతని ప్రోత్సాహముచే ననేక వీరశైవ గ్రంథ
ములు వ్రాయబడెనని సాహిత్యచరిత్రయందు
చెప్పబడినది. తానుగూడ ప్రాయః కుమార

బంకనాథాదుల సహాయముచేత) "శివతత్వ
చింతామణి" యనుగ్రంథమును రచించి యు
న్నాడు. దానియందు

ధరె గధికమూదురా

యరగండన ప్రతిమ

బిరుదాంక గజవేంబు

కార దేవేంద్ర భూ

వరన మహాదైత్యర్య శరధిచంద్రోదయ ను

దార కరుణాధారను

నిరుపమిత సప్తాంగ

రాజ్యవర్ధన కళా

ధర నమలకీర్తియుత

లక్ష్మణ్ణ దండేశ.

యని చెప్పకొని యున్నాడు. ఇతని లోకిక
వ్యవహారము లపారముగ నుండుట వలన
నిక్కడ విస్తరించుటకు ఏలు లేకపోయినను
ఉత్తరదేశీయులగు గోలకొండ మహమ్మదీయు
లను, దాక్షిణాత్యులగు సింహళద్వీపవాసులను
జయించుటకాక ముఖవాగిలందు రాజప్రతి
నిధిగానుండి స్వనామాంకితం బగు వరహము
లను ప్రచురించెననుటచే ఈతని ప్రాముఖ్యము
దెలియును.

జక్కాచార్యు డను విరక్తగ్రేసరుడు
దేవరాయని ప్రధానిగానుండెను. పారిపారుని
కాలమునందే ముత్రిగా నుండెనని యొక
శాసనమువలన తెలియుటచే కడు వృద్ధుడయి
యుండవచ్చునని యూహింపవచ్చును. గుబ్బి
మల్ల గార్యకృతమగు వీరశైవామృత పురాణ

చిత్రము 3.

మునం దితడు వీరశైవగ్రంథ రచనార్థముగ సహరసంఖ్యముగవరహములను వెచ్చముచేసి నని చెప్పబడినది. 'నూగొందుస్థల'మను గ్రంథము నురచించి 'భక్తభాండాచార్య'మను బిరుదువహించెను. తత్కారణమునం గుమార బంకనాథ, మహాలింగదేవులను కవు లితనికి సహాయము చేసిరని తెలియవచ్చుచున్నది. జక్కణాచార్యుడు ప్రాథమికముగా వీరశైవమతావదేశము చేసి లింగాంగికాశేసనని ప్రాథమికవరకావ్యమును గ్రంథముచెప్పచున్నది. తదనంతరము జక్కణార్యుడు చామరసునికి ముత్రిత్యము నిప్పించి ఇహలోకీకవ్యవహారములను వదలెను. ఈ జక్కన తెలుగునందు విక్రమార్కచరిత్రమును రచించిన జక్కనకంటె భిన్నుడని యూహింపవలెను.

దేవరాయమహారాయ ధీవిధేయ
ముత్రినల్లభ చామనామాత్యదత్త
చామరచిత్ర శిలికాదినకలభాగ్య
చిహ్నముల నొప్పి జన్మయసిద్ధ ముత్రి.

పై పేర్కొనబడిన చామనామాత్యుడు సాహిత్యచరిత్రయం దొక్క ముఖ్యపురుషుడు. గురురాజచారిత్రమునందును భైరవేశ్వర కావ్యకథానూత్రతనాకరేత్యాది గ్రంథములందును గీర్తింపబడియున్నాడు. ఈతని ముఖ్య గ్రంథమగు ప్రభులింగలీలయొక్క రచన విషయకముగా ననేకకథలు చెప్పబడినవి. ఈ గ్రంథము చేత నితనికి నన్యమతకోలాహల, 'వీరశైవాచార సాహిత్యార'యను బిరుదులేకాక, ముత్రి

త్వముగల్గెను. ఈ గ్రంథమును వ్రాసిన యత్యల్ప కాలమున విడువర్తిసోమనచే దెలుగుభాష యందును, శివప్రకాశ దేశికునిచే దమిళమునందును భాషాంతరీకరింపబడెను.

హరిహరుని కాలమునందు మాధ్వ శ్రీవైష్ణవ స్మార్తమతానుయాయులగు అక్షోభ్యతీర్థ వేదాంతదేశికసాయణమాధవుల వాగ్వాదములెట్టి సాహిత్యమునందు బ్రతిబింబితములయ్యెనో అదేరీతిగా సీకాలమునందు వీరశైవ వీరవైష్ణవుల సంస్కర్తచే వాఙ్మయము నందును నూతనగ్రంథములు బయల్దేరిదొడగెను. అయితే మతసంబంధస్వర్గయేకాక సాహిత్యలోకమునందును కవులు సార్వభౌమత్వమును బొందుటకు యత్నించినటు కుదాహరణము లనేకములుగలవు. ఇదంతయు బరిశీలించిన తాత్కాలికవాఙ్మయపరిస్థితి దృగ్గోచరమగును. ప్రథమోదాహరణముగ మతసంబంధమగు జక్కనముకుందపెద్దలవాగ్వాదములబరిశీలించెదము. పూర్వనిర్దిష్టమగు సిద్ధాదృశ్యకవికృత ప్రాథమికవర కావ్యమున సీకథ విశదీకరింపబడినది.

ఛప్పన్న దేశదొళగిదక సమవాదపుర
విప్పదే దుర్లభవెనుపై బుధరించె నుతి
గొప్పి రాజసున విద్యానగరవాళువం
[ప్రాథమికవరచంద్రను.

కప్పగొరళన భక్త జక్కణాచార్యజన
దొప్పినలి ముత్రితనమం నడిను తిరలు మ
ల్లిప్పరా కందాళపెద్దయాచార్య రెం
[తెంబవైష్ణవగురుగళు.

జనవంగె నవమాన భారత వబోధిసుత
అను నయది మెరవగిగెయం మాడి నుఖ
[మిరలు

మనసిజారియభ క్తజక్కణాచార్యనను
[నోడితన్నయచిత్తది.

ఘనవీరశైవక్క ముఖ్యవిష్ణుగుత్తోందు
మెనె సాంప్రదాయక శ్రేష్ఠనాద కుమార
కను బంకనాధనెం దెంబగురుపదవనె
[నెలెగొలిసుతె.

ప్రమథగణప్రభుదేవ పేట్టివచనంగళిగె
క్రమదియేకో త్తరశతస్థల సూత్రగళ
రమణీయమాగివర్ణక పుస్తకగళించె
[వ్యాఖ్యానగళ మాడుతే
ధరెయొళ చ్చరియెనిసి మె రెయిసిదరిరుళుయే
[కో త్తరశతస్థలవనూ.

వైష్ణవాచార్యుడగు ముకుందపెద్దియొ
నవమానములు భారతమును ప్రాధదేవునికి
బోధించి తదనంతరము విజయనగరవిభులందు
రాజచిహ్నసహితముగా మెరవగి చేసెనట:
తత్ప్రతికారముగా జక్కణాచార్యుడు అల్లమ
ప్రభుక్మతేకో త్తరశతస్థలసూత్రములకు వర్ణక
క్రమముగా వ్యాఖ్యానమును రచించి రాత్రి
యందుత్సాహముతో దద్దరింథమును మెరవగి
చేయగా నది చూచి కండాళపెద్ది “యేమి యా
డంబరము! యెవరయిన చనిపోయిరా లేక యె
వరిదయిన జన్మోత్సవమా”యని రాజాస్థానము
నందు మరుసటిదినము హాస్యముచేయగా,
జక్కణాచార్యుడు భక్త్యంగన ముక్తిగిశువును

బ్రనమించెనని చెప్పి యల్లమసూత్రములకు
వైష్ణవు మచితార్థము చెప్పలేకపోవుటచే,
దేవరాయనిచే బ్రార్థితుడై జక్కణాచార్యుడే
శివశరణులకథలను బోధింపదొడగెను. ఇంత
లో చామనామాత్యుడు మృతజనులచరిత్ర
యగు మహాభారతముకంటె నుత్కృష్టము,
నక్షయము నగు వీరమాహేశ్వరుడగు నల్లమ
ప్రభు చరిత్రను ప్రభులింగలిలకావ్యముగ నొక
పక్షముదినములవివధిలో రచించెదనని పూను
కొని, వీరభద్రుని ప్రసాదప్రబుద్ధముచే దిన
మొకటికి నూటపదకొండుపద్యముల మేరగా
ఏకాదశదినములలో ముగించి దేవరాయని
కొప్పగించెను. తద్ద్రంధితత్వమును వైష్ణవులు
దెలియక ఖిన్నులయియుండ జక్కణాచార్యుడే
బోధింపగా దేవరాయడు శైవమతదూషకులను
వెల్లడించి, జక్కన్నకు రత్నాభరణములను
రుద్రకంకణములను ఒసంగుటయేకాక చామ
య్యకును మంత్రితనమిచ్చి నట. ఇట్లు వీరశైవ
వైష్ణవమతములు స్పర్థించుటచేత నపారవా
జ్ఞయమునకు కారణ మయ్యెను.

ఈకాలమునందు వీరశైవమతమునకు,
వైష్ణవమతమునకు నుండిన వైషమ్యము వీర
శైవస్మార్తములందు గానరాదు. కావున
చామరన కుమారవ్యాసులవాదము, శ్రీనాథ
డిండిమధట్టలవాదము, సాహిత్యచరిత్రకే
చేరును.

ప్రాధదేవరాయడు చామరసునకు, నతని
బావమఱిదియగు కుమారవ్యాసునకు కన్నడ

మున భారతమును రచియింప నాశ్చర్యమని చెను. ఇద్దరుకవులును వ్రాసి తీసికొనిపోయి రాజముం దిడినప్పుడు రసజ్ఞులు చామయభారతపు తాళ పత్రములను బిడుక రక్తము స్రవించినందున తద్గ్రంథమే యుత్కృష్టమని తీర్మానించిరి. కుమారవ్యాసుడు ఖిన్నుడయి యాగ్రంభ మును గాల్చి బూడిదచేసిపూసికొనవలెను; లే కున్న ఆత్మహత్యచేసికొనెద నని శబ్దంగ నతనిభార్య యన్నయగు చామరసునిగ్రంథ మును దొంగిలించి కాల్చివేసెనట. చామ రసుడు తద్వృత్తాంతము విని యమర్ష్యులగు అల్లమాదులచర్చితను ప్రభులింగలీలగా రచించెను. దేవరాయ డావృత్తాంతము నంత యు నాకర్ణించి కుమారవ్యాసునికి కనకాభిషేకము చేసెదనను ప్రతిజ్ఞ మాని, చామ రసునికే తస్మర్యాద గావించెనని వీరశైవ్యగ్రంథములగు సిద్ధసంక్షేపగురురాజచారిత్రమునందును, శంకరకవికృత చోరబసవచర్చిత్రయందును చెప్పబడినది.

కుమారవ్యాసుడు స్మార్తుడును వీర నారాయణధర్మమును నయియున్ననని గడుగు భారతమున చెప్పబడియుండుటచే వీరశైవులతో సంబంధము గావించియుండెననుట సందేహాస్పదము. ఆంధ్రదేశమునందు పోతనభాగవత మొంత పర్వజనాదరణీయముగ నున్నదో కర్ణాటకమునందు గడుగుభారతము నంత భ్యాతికొదియున్నది. అతిపాండిత్యమునుంధోలంకారవ్యాకరణనియమములకు గౌరవమును జూపకపోయినను, ఇతనికి కవితృధాటి నిరర్గళ

ముగ బ్రవహించి సమయోచితసందర్భసంసూక్తులచే నిబిడికృతమయినది. ఈయాశుకవిత్వ పటిమచేతనే పదిపర్వముల నత్యల్పకాలముననే రచించెను.

శ్రీనాథ డిండిమభట్టుల వాగ్వాదము సాహిత్యచర్చిత్రయందు ముఖ్యస్థానార్హమయినది. అరుణగిరినాథ డిండిముడు దేవరాయనికి ప్రీతిపాత్రుడై 'ముల్లంత్రై' యను గ్రామమును దేవరాయపురమను నామాంకితంబుగ వ్రగహరముగావించి యనుభవించెనని యొకశాసనమువలన దెలియుచున్నది. వంశవరంపరగా డిండిములవారు విజయనగరసభావతులును, శాసనకర్తలును, కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితులును విద్యానాథులును అయియుండిరినియరుణగిరినాథకృతమగు "విభాగరత్నమాల" చెప్పును. ప్రాయః తద్గ్రంథోక్తమగు 'మూలాండ' యను గ్రామము శాసనమునందుచెప్పిన 'ముల్లంత్రై' యయి యుండవచ్చును.

మూలాండవాస్తవ్య మహాజనానాం
కాలాంతరేఽస్వకులావగతైః;
వేలాం ఖలాభే స్సు వివేకవ్రతే
మూలాంసుహృత్కృతగతాం సృజామి.

అరుణగిరినాథకృతమగు సోమవల్లి యోగానంద ప్రహసనము హాస్యరస ప్రాధాన్యమగు యోకాంకదృశ్యము. తద్గ్రంథమునందు స్వవిషయము నిట్లు చెప్పకొనియున్నాడు.

పూర్వం పూరిత రేతసః శిఖముఖే
తే ర్వాదభూ ద్యస్తతః

కౌరవే శ్రీవపుషః సరోజజనుషః
పశ్చాత్సుతా కామినః;
స్వారాజా ద్విదనంతరం మునివధూ
జారాదపిప్రదత
శృండాంశో ర్భదబాద్యతాత్ సదిశతు
శ్రేయూసి హాస్యోరసః.

నాంద్యంతే సూత్రధారః (పరితోప
లోక్య) అత్రాఖిలు నిరంతుక కేతవనిక్ష్మి ద్మధూ
చ్చిష్యయప్యైక్యప్వ బాహుమూలరోమసవ్యథ
లజ్జిత కుపిత బాలవిధవాజన కోలాహల ముఖ
రితదిష్టుభే మహోత్సవే:.....
(విమృశ్య) అస్తిఖిలు నరేంద్రాగ్రహార నాయక
మణే: సామవేదసామ్యూతికస్య అప్త భాషా
కవితా సామ్రాజ్యాభిషిక్తస్య, బల్లాళరాయ
కటకకవికుల గర్వవర్త్యవవే: నాగనకవి నాగ
కేసరిణ, శ్రీకవిప్రభో: పాత్రః, పుత్రః శ్రీ
రాజనాథ దేవకస్య బ్రహ్మాండభాండ పిచండ
మండలిత విజయడిండిమరవ చండిమ్మ: శ్రీ
కంఠాగమశిఖండ మండినమణే: శ్రీ డిండిమ
ప్రభో: దాహిత్రః శ్రీ మదభిరామనాయ
కాస్తనంధయ: సభాపతి భట్టారకాచార్య
భాగినేయ: శ్రీడిండిమ కవి సార్వభౌమ ఇతి
ప్రథిత బిరుదనామా సరస్వతీసాదలబ్ధ కవి
తాసనాథ: శ్రీమా సరుణగిరినాథ: తేన కృతే
న సోమవల్లి యోగానందనామ్నా ప్రహసనేన
సభానియోగ మనుత్థిస్థామి.

అంత్యమున—

కాలాంభోదా యువానో
ర్ములర్ములనినదై: పూరితాశావకాశై:,

పాశోవహ్నాభిజాతై
ర్విదధతు నసుధా ముల్ల సత్సస్యగర్భామ్;
.....స్వయమురసిముఖే
వ్యాహరణ సామరస్యమ్,
దీర్ఘాయుగ్దేవరాజో
స్యవతు నసుమతి చక్ర మాచంద్రతారమ్.

శ్రీనాథుడు వినుకొండవల్ల భామాత్యుని
సహాయముచేత రెడ్ల రాజ్యమునుండి విజయ
నగరమునకు వచ్చి రాజాధానమును బ్రవే
శింప ప్రయత్నించి భగ్నమనోరథుడై బహు
దినములు కష్టపడెనని కర్ణాటక రాజ్యలక్ష్మిని
సంబోధించిన పద్యము చెప్పుచున్నది:

కుల్లాయుంచితః గోకసుట్టితి మహా
కూర్పాసముం దొడ్గితీ
వెల్లుల్లి దిలపిష్టముం మెనవితి
విశ్వస్తవడ్డింపఁగాఁ
జల్లాయంబలిద్రావితి రుచులు దో
సంబంచు బోనాడితి
తల్లి, కన్నడరాజ్యలక్ష్మి, దయలే
దా నేను శ్రీనాథుడణ్.

తుదకు ఆతడు రాజకుల గురువు లగు చంద్ర
భూషణక్రిమాశక్త్యాచార్యుల సహాయమువలన
డిండిముఖిని వాగ్దాదమునం దోడించి యతని
కంచుధక్కను బగులగొట్టి, కవి సార్వభౌమ
బిరుదు నొందె ననియు, ప్రాథదేవరాయడు
దన ముత్యాలశాలయందు గనకాభిషేకమును
గావించెననియు చెలియుచున్నది.

దీనారటంకాలఁ దీర్థమాడించితి
దక్షిణాధీశుముత్యాలశాల
.....
బగులఁగొట్టించి తుదృఢవివాదప్రాధి
గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్క
చంద్రశేఖరక్రియాశక్తిరాయలయొద్దఁ
బాదుకొల్పితి సారవభౌమవిరుద

మఱియు,

కర్ణాటకీతినాథహక్తికసభా
గారాంతరాకల్పిత
స్వర్ణస్నానజగత్పవిత్రకవిరాట్

అని సంబోధించుకొనియున్నాడు. శ్రీనాథుని శిష్యుడగు దగ్గుబల్లిదుగ్గయ్య “కవిసార్వభౌముడై కిర్ణాటవిభుచేత కనకరత్నాభిషేకములు గనిన శ్రీనాథసుకవి” యని ప్రశంసించి యున్నాడు

ఈ వాదము లన్నియు నాకాలము నందు నూతనోత్సాహ ముత్పన్న మయి యుండెననియు చూపుచున్నవి. ఆ నేతు కృష్ణాపర్యంతము నుండిన సామ్రాజ్యమున నింక వాఙ్మయ సమూహము గల్గుటాశ్చర్యవహము గా దని తలంచినను వెనుకటిఘట్టమునకుబోల్చిచూచిన తారతమ్య మగపడును. వీరశైవ వైష్ణవకవులే ప్రముఖులుగా గానవచ్చినను అన్యమతావలంబులు నుండిరి. శైవదండనాథుడగు ఇరుగప్ప కడు వృద్ధుడయినను క్రీ. శ. ౧౮౨౨-వ సం. నందు శ్రవణబెళ్ళి శమున పండితార్యశ్రుతమునియను

నాతనికి దాన మొసంగె నని యొక్క శాసనము వలన చెలియును. విఖ్యాతుడగు నేమిచంద్ర సిద్ధాంతికుడు దేవరాయని యాస్థానమునందు తొక్కికులనెల్ల వాగ్వాదమునం దోడించి జయప్రతమును బడసెనని చెరకణాంబిబామ్మ రసు చెప్పియున్నాడు.

మండలేశ్వరప్రాధరాయన
కండు తత్పథయల్లి రంజన
తండతండదవాదివిద్వానుగళ మదదుఱిదు.
కొండుజయప్రతవను భూగ ప్ర
చండతొక్కికరత్న సద్గుణ
మండనాంగగ నేమిచంద్రగ శిరవ మొగ్గి
[పెను.

వీరుగాక భాస్కరకవి పెనుకొండయం దుండు శాంతేశ్వరబస్తియందు క్రీ. శ. ౧౮౨౬ సం. న ‘జీవంధరచరితె’యను కావ్యమును వ్రాసెను. జనదేవణ్ణయనువాడు ‘ప్రణేహిత’ను వ్రాసెను. ప్రాయశః ఈకాలమునం దనేకగ్రంథము లను రచించిన శైవకవి కల్యాణకీర్తియనువాడు క్రీ. శ. ౧౮౩౯ యందు జ్ఞానచంద్రాభ్యుదయ కామనకథ, యనుప్రేమ, జనస్తుతి, తత్త్వభేదాష్ట కేత్యాదిగ్రంథములను వ్రాసెను.

శైవులు మతవిషయకముగా బుక్కరాయ వైష్ణవులతో సంధిచేసిననాటినుండి బాధపడకపోయినను వీరశైవ వైష్ణవ మతము లట్లు భక్తిరసప్రధానము గాకపోవుటచే సామాన్యజనాదరణీయము గాక ఖీణించుచుండెను. మునుపటికాలమున దేశవ్యాపారమంత

యు ముక్కాలుపాలు జైనపణిజాలచే నడచుచుండి, విజయనగరకాలమునందు వీరశైవుల పాలామెను, ఆర్థికసహాయ నిట్లుండుటవలనను, వీరశైవులు రాజకీయాధికారములం దగ్రస్థానములనొందుటవలనను వీరశైవవాఙ్మయమే తలయెత్తుకొనెను. లక్కణామాత్యుడు గ్రంథకర్తలకు లక్షవరహములుమేరగా సహాయము చేయుచుండె నట. గుబ్బిమల్లణార్యుడు “లక్కణదణ్ణాయకులు భండారిజక్కప్ప (జక్కణ) కల్లెహద కేతిపెట్టి వీరందరు లక్షసంఖ్య విత్తము వెచ్చముచేసి గ్రంథముల వ్రాసినది హెచ్చుగాదు. నిస్పృహుండుగా కావ్యము వ్రాసిన మల్లణార్యునిభాగ్యమే భాగ్యమ”ని యన్నాడు.

సింహావలోకనక్రమంబున నీయర్థశతాబ్దివాఙ్మయమును బరిశీలించిన ననేకనూత్నభావములు తోచును. విజయనగర సంస్థాపన నమయమునందు బూనిన యనేక ప్రతిజ్ఞలం దొకటయిన దేశభాషోద్ధరణము పూర్ణఫలము నందుట కొక శతాబ్దిము గావలసి వచ్చెను. మాధవమూర్తి యభిప్రాయముగా “యేషాంతం హీనజాతీనాం పురాణే వ్యవధికారః తేషామపి స్వదేశభాషామైవ తత్వవిద్యాయా మధికారః” యనుట హైందవసంస్కృతి చరిత్రయందొక ముఖ్యస్థుట్టసూచకమయినది. దేవభాషయందేపామరులకును దత్వబోధన విహితమని విధించకపోయినను స్వదేశభాషయందైన సధికారముగలదని యొప్పుకొనుట సంస్కరణ

పురోగమనమును చూపును! రాజకీయచరిత్రయందు విజయనగరము వెనుకటి సామ్రాజ్యములవలె జానపదస్థితినిమాని “నాగరికసామ్రాజ్యము” (City state) చూపువిధమున నీ సాహిత్యప్రపంచము నందును నూతన భావపథమును ద్రొక్కినది. దాక్షిణాత్య చరిత్రయందదివఱకు సేచక్రాధిపత్యము అంతస్వవిశిష్టత్వమును బొందలేదు. చోళచాళుక్యహోయిసళసామ్రాజ్యములు ప్రాయః కర్ణాటక ద్రవిడ దేశములందే ప్రబలముగ నుండుటవలన జనసంస్పర్ధకంతయవకాశముకలుగలేదు. విజయనగరము నామమాత్రముగా కర్ణాటకరాజ్యమనబడినను దాక్షిణాత్యభాషలను యోగించు జనులందరు సామ్రాజ్యమునకు తేరినవారగుట చేతను, వారి సుఖసంపదభివృద్ధియే చక్రవర్తిలభ్యేయ మయియుండినందునను ఆయా భాషలకును ప్రోత్సాహము నిచ్చుచుండెను. కావున ద్రవిడభాషాప్రపిణులు నార్యభాషావిదులు పరస్పరవాదసంఘటనమునందు కుతూహలము పడుటాశ్చర్యము గాదు. ఈ సంఘటన ఫలము ముందటిస్థుట్టమున వ్యక్తమగును.

ద్రావిడభాషలకు నార్యభాషలకు నిట్లు పరస్పరమైత్రి గల్గితేయుట దేవరాయనిభ్యేయ మయియుండెను. అయపారమహిమాస్పదుడును, విఖ్యాతైశ్వర్యవంతుడును సర్వసారస్వతమకరందమధున త్రాయమాన మానసుడును వైన యీరసికశిల్పజుని ప్రోత్సాహ ఫలము సంస్కృతాంధ్ర ద్రవిడ కర్ణాటక వాఙ్మయచరిత్రలం దుద్భోషింప నర్హమయినది.

సంక్షిప్త సమరము

(చాండవవిజయము)

విన్నకోట పెంకటరత్న శర్మ గారు

౧

సైన్యం చొక్కనాడు మదాంధుడై,

ధర్మమూర్తులు కుటీరంబునన్ లేనిసమయంబుఁ
గాంచి:

౨

వారల గృహమునం జొర, వారిజాతీ
వారిజదళాన శీతలవారి నొనరి

‘అన్న! మనయింట నేమమేనా?’ యటన్న
నలడు దుష్టప్రసంగము నందుఁ జొచ్చి

౩

పాండవుల దూషణ మొనర్చి, న్యబల వైభ
వంబు నూరింత లెచ్చుగాఁబడి, ‘తన్ మ
నోజకేళిఁ దేల్పు’ మని, ‘విసూర్న భూష
ణాంబరము లిత్తు’ నని పల్క నా సుశీల

౪

‘పోర! మూర్ఖావతంస, నీబుద్ధి తెలిసి
వచ్చె నిటువంటి పలుకులు పలుకఁ జొకు
మ న్మనోవిభుల పరాక్రమ మ్మొలుంగ
వుర! నిలిచెదేని, అనుభవంబును లభించు!’

౫

సారపరమపతివ్రతాచారధీర
ద్రుపద రాట్పుత్రి పల్కు పల్కునకు నలిగి

పొలతి మైబట్టి స్వందనమునన పెట్టె
పేలది గొల్లమనన్ మనోవిభులు వచ్చి

౬

అతని త్రుళ్ల డగింపగా, నా యజాత
శాత్రవుం డపారకృపారనము నింది
వాని విడిపించె; నప్పరాధనదవాగ్ని
భుగ్నహృదయుఁ జేసెను సైన్యపుని గరంబు

౭

గురుబలంబుల కారుణ్యగురుత కతనఁ
గురుబలంబుల హృదయాలు కూలిపోవఁ
బరమ శస్త్రాస్త్ర వివిధసంపత్తు లాది
కీమలం దెన్నియే నొనఁగూడె మేఘు

౮

తీరె, తీరనివనవాస దీక్ష; తీర
నున్న దక్షాతవాసమహోగ్ర దీక్ష
ఎలమి మీపాల గోపాలకృష్ణమూర్తి
గలఁడు, మనవాఁడు కొంత శాంతిలంగవలయు

౯

అనుచు భీముని సమ్మొఖంబునన ధర్మ
పుత్రునిన్ బ్రేమమీఱ ధౌమ్యులు వచింప
‘మీ కటాక్షంబు మాకు శోభాకరంబు
సాధుజనగణ్య! భూమి నిర్జరవరేణ్య!

భా ర త

౧౦

కాననమ్ము దహింపగాఁగల దవాగ్ని
ఆకులం బించెపోలె దా నడఁగు తెట్లు
మానవతి మానరక్షణంబ యగుతెట్లు
అనుచు శంకింతు మానసంబున మహాత్మ్య!"

౧౧

తమ్మిచెలికాని మనుమఁ డీదారివలికి
ఎలమి భక్తిపూర్వక నమస్కృతు లొనర్చె
సేవికాకృత్య ధర్మముల్ చెప్పి కొన్ని
వారి విడనాడనుండ నప్పార్థివుండు

౧౨

అగ్నిహోత్రంబు ధౌమ్యుల కప్పగించి
ప్రబల శత్రుసమితిఁ గళేబరమునందుఁ
గట్టి, నుతిపెట్టి, పెట్టి నగమ్ముపైన
విరటు కొల్వొన కిష్టులై వెలయుచుండ

౧౩

రాచదేవేరితమ్ముండు కీచకుండు
ద్రుపద తనయను గోరి తుండుడు కొనర్చ
వాని పొగరెల్ల నణఁచి, ఆ వ్యాయుసుతుండు
నెరియఁ బొలియించె గుప్తభంగిని నెసంగి

౧౪

దీన దుర్యోధనుండు బుద్ధిమాని, విరటు
ప్రోల ధర్మాత్ము లుండు రంబుధి వెలసి (?)
వారి అజ్ఞాతభంగి రభాసొనర్చి
ముప్పతిప్పలు పెట్టి నమ్మోద మొంద

౧౫

విరటు గోవ్రాతముంబట్టె, భీష్మ, ద్రోణ
కర్ణ వీరాదిసహితుడై కడఁగివచ్చి
నాటి కొకనాఁడుముందె అజ్ఞాతవాన
మంతరించె నటంచుఁ దా నరయఁబోక !

౧౬

అట బృహన్నల నిజరూప మవధరించి
నిజభుజోద్దండ గరిమ కన్పింపఁజేసి
వెలయు గాండీవరథము విన్పింపఁజేసి
వారిజాక్షుని దన మనసారఁ దలఁచి

౧౭

గురుపదంబుల శత్రువుల గుములు గూర్చి
కురుపదంబుల నపుడు గగ్గోలొనర్చె
బామృపాత్తిక కుష్ఠీపములను జేర్చి
విరటుపుత్రుండు కరము నివ్వెర వడంగ
నాలమందల మరలించె నా క్షణమున !

౧౮

ఎల్లరకు వీరిచందంబు తెల్లమయ్యె,
నజ్జనావలి హృదయాలు చల్లనయ్యె
అంత విరటుని కళిమన్యుఁ డెల్లుండయ్యె
గ్రుడ్డివాని పుత్రుని గుండె గుటుకు మనియె !

౧౯

నంద నందనుఁ డప్పు డానందవారిఁ
గార్చె! కుంతీమహాదేవి కరము హర్ష
మందె, నుత్తరాసతి సిగ్గునందె; మారు
తాత్మజుండును నై దంత లయ్యె నంత

౨౦

గడచి గట్టెక్కినార మిక్కాబమునకుఁ
దావకానుగ్రహము! పెదత్తడిగారు
మామకార్థార్థమొనగి, కుమారులబలెఁ
ద్రీతి వీక్షించుట పదివేలు మాకు!

౨౧

ఇందులకు నిర్వహణరైతిదేని, జేని
పద మొసంగుట కైదుగల్గవలకునైన
జీవనోపాధి కలుగంగఁ జేసెదేనిఁ
జాలు; నెత్తురన్నము దినజాలు వృద్ధి!

౨౨

గడచిపోయిన గొడవలు గడచిపోయె
దానిఁ ద్రవ్వంగ నేటి కోధరణినాథ!
బిడ్డ విసకున్న, నీవు చెప్పి వినిపించి
తేని యెల్లరకును సేమమేకదయ్య!

౨౩

అనుచుఁ దనవాక్యములుగాగ మనవి చేయు
మనుచు శ్రీకృష్ణభగవాను ననిచె ధర్మ
రాజతండును రాయబారమొనర్చు
గరము నుత్సాహమంది అక్కడకుఁజోయి

౨౪

ధర్మజుని వాక్కులందునఁ దనరు నక్ష
రాలఁ బూసలగుచ్చినట్ల నచియించె
గాని చెవిబెట్టునట్లుగాఁ గానఁబడమి
దావచించెను స్వాతంత్ర్యతాఁథంబు!

౨౫

కొడుకుఁ గర్ణముఖ్యులుమాత్ర కూర్పువార
లా? సహోదరుని కుమార్తెలలివార
లా? స్వత్వతించి యెదుర్కొన వైన నీయఁ
జాలవా? కురుక్షయమె నీ సమృత్తంబా?

౨౬

అనిన దుర్యోధనాదు లత్యంత రోష
భూషిత కషాయులై, విరాట్పురుషురూపు
మాపు యత్న మొనర్చ నమ్మాయలాఁడు
అంబరం బంత విశ్వ రూపంబుఁ జూపి

౨౭

గ్రుడ్డికి గన్ను లిచ్చెఁ గన్గోనఁగ నచట
హర్షము జెందినారు భీష్మాదు లెల్లఁ
బోవఁ బోవుచు శ్రీకృష్ణమూర్తి కర్ణుఁ
బిలిచి యేకాంతముననఁ దాఁ బలికె నిట్లు

౨౮

బావ! రాధేయుడవుగావు నీవు; పాండు
నృపతి నీతల్లి, తల్లి కుంతీలలామ!
చెలఁగు చతురభివేష్టితక్షిణికిఁ బట్ట
భద్రుడవగుము! చేరు మప్పాండుసుతుల!

౨౯

కృష్ణ, ఎవరికూడును భుజియింపుచుంటి
జీవమిడి వారి బుణముఁ దీర్చెదనుగాక!
సర్వ మెఱుంగుదు నీదారిఁ జను మటన్నఁ
జోయి పార్థసారథి యయ్యె మోహరమున!

30

ఇగుతెగలు సిద్ధమయ్యె నంగర మొనర్చ
నాత్మ సఖియింపదనుచు నిత్యమృతుచు
గానఁబడు నెల్ల భగవదధీన మనుచు
గీత లుపదేశ మొనరించె కృష్ణమూర్తి

30

గురులకడ ధర్మసుతుఁడు గైకొనియె నాజ్ఞ
శత్రుముల రాపిడులు హెచ్చె సమరభూమి
గ్రీష్మభానుప్రతాపుడై భీష్ముఁ డలర
సన్న డడ్డువడె శిఖిండియను ఘనుఁడు !

31

కొంపు గనుఁగవఁ దరుకొత్తి క్రేళ్ళవారి
తురగముల నేనుఁగులను నెత్తుటను దేల్చు
బిజికిపందలు పొంచి, గన్వొటఁగులోనఁ
గులిచిరి పానము కిరిటికొడుకు నంత !

33

యమసుతుని దార్చె ఘోరద్రోణానలమ్ము
నరుఁడు రాధేయుని పస నణించె; గూర
మతుల దుశ్శాసనుల గదాహతిని గొట్టి
భీమ నేనుఁడు తనపొట్టఁ బెట్టుకొనియె

32

ప్రబల యోధానుయోధు లీభంగిఁ గ్రుంగ
గడమవారలగొడవలు దడవ నేల ?

రహిఁ గురుక్షేత్రమున రుధిరప్రవంతి
విభవయిల్లాడ వాకిళ్ల విరిగిపోతె !

34

ఉత్తరాగర్భమొండె అభ్యుదయమొందెఁ
జక్రి సత్కరుణావిశేషముకతాన !
దక్కుఁగల యువపాండవుల్ ధరణిఁబడిరి
బాడబాని తీనకోవాన్ని వశతఁ జక్కి

35

ధర్మసుతునకు రాజ్యపుం ధర్మమర్మ
ముల నెఱింగించి భీష్ముఁడు పుడమిఁబాసె
మహితసన్మార్గవర్తివంశమునఁ బుట్టి
పాండుతనయులు సన్మార్గవర్తు లైరి

32

తమ్ములంగూడి ఆశ్వమేధ మొనర్చె
భూమిసురులకు ధనధాన్యముల నొసంగి
హృదయపంకేరుహముల శ్రీకృష్ణుఁ జేర్చి
ప్రజల నేవించె నంత ధర్మప్రభుఁడు !

35

అభ్రగంగాప్రవాహంబునందుఁ గర్ణ
గోచరుండయ్యె నొక్కఁడు; గోవధూటి
నోచుకొన్నట్టి నోముల ఫలమనంగ
నృత్యమొనరించుచున్ గెరటాలలోన !

అనుమానవిశ్వాసము

దిశవహి సత్యనారాయణ గారు

౧

—వదినా! చూచితివా స్త్రీల కెంత సాహసమా?

—అశ్వర్యమేమి మనోహరం? ప్రేమ ప్రభావమే అట్టిది. ఆ దెంతటి కార్యములైన చేయించును.

మనోహరరావు మందహాసమున ర్చెను. కృష్ణ వేణీ యీతని క్రేగంటజూచెను.

అప్పుడే యింటకాలిడిన శ్యామలరావు చెవుల నీమాటలు పడెను.

అప్పుడే యింటకాలిడిన శ్యామలరావు చెవుల నీమాటలు పడెను. తమ్ముడు మంచముమీద పరుండి నవల చదువుచుండుటగాని, సమీపమున గూర్చుని తనభార్య ఆలకించుచుండుటగాని యీతనికి గొల్త కాదు. కాని యీవే నోట వెలువడిన మాటలు, ఆ క్రేగంటి చూపు, తమ్ముని మొగమందలి యా మందహాసరేఖ—ఆతని మనమునకు కష్ట

ఆ క్రేగంటిచూపు, తమ్ముని మొగమందలి యా మందహాసరేఖ—

ముతోచెను కష్టమే కాదు. హృదయ నును మానసికాచగ్రస్త మయ్యెను. తీయ నున్న కండువా తిరిగి సర్దుకొని మెంటనే విధిగుమ్మము వైపునకు మరలెను.

కృష్ణవేణి తొందరగ లేచి

—ఫలహారము చేయరా? అనెను.

—చేయుట కేమిలే మరల వత్తునని శ్యామలరావు వెడలిపోయెను.

మనోహరరావు మంచముమీద నుండి లేచి చదువుచున్న నవలనుమూసి బల్లమీద నుంచి గోడకు దిగిలింగియున్న “కన్నీసు బేటు” తీసికొని

—వదినా! బుక్కితటకు వేళమైనది. పోయినట్లు నని యిల్లు వెడలెను.

కృష్ణవేణి మనస్సు పరివరివిధముల పో దొడగెను. భర్తమోము కళదప్పి యుండుగ చూచినది ఆమె యీనాడే. ఇంటికి వచ్చుట తోడనే నవ్వెను పల్లెరిందుట, వేరు పెట్టి పిల్చుట, అహేళనలు ఏమియు నేడు క్షాన రావు— “నేవకవృత్తి కడు నీచమైనది. పై యధికారులేమైన సనికేమి? లేనా, వారిప్రాణ మిత్రులలో నెవ్వరికేని ఏ యాపదయు వాటిల్లదు కదా?”—అని యెన్నియో కుశంకల తీసికొనుచు ఆలోచించుచుండును గాని యేమి యు నిశ్చయింప నేరకున్నది.

శ్యామలరావునకు రాజమహేంద్ర వరమున తాలూకా కచ్చేరిలో పని. నెల కొక

యేబదిరూపాయల నిత్తురు. మనోహరరా వా తని పినతండ్రి కుమారుడు. వారలకు భూవ నతి చాల తక్కువ. పైదక్షతలేదు. మొదటి నుండియు అన్న గారిసహాయమువలననే చదువు కొనుచున్నాడు. ప్రస్తుతము మనోహరరావు ఆర్థ్యకాలేజీలో బి. ఏ. క్లాసులో చదువు చున్నాడు. మొదట కొన్ని దినములు హోస్టలులో నుండువాడు. అన్న గారి కియూరు బడలీ అయి వారిచ్చటికి వచ్చిననాటినుండియు వారి యొద్దనే యుంటున్నాడు. భూవనతి చాల తక్కువయగుటచేతను, కావలసినవారందఱు వారల చిన్న తనములోననేమరణించుటచేతను శ్యామలరావునకు ఉద్యోగములో ప్రవేశించు వరకు మెట్టి కాలేదు. మనోహరరావు ఇంకను అవివాహితుడు. కృష్ణవేణి కాపురమునకు వచ్చి యిప్పటి కెన్నో నెలలు కాలేదు. వారి పుట్టినిల్లు కాకినాడ. అచ్చట గవర్నమెంటు బాలికాపాఠశాలలో ఆరవతరగతివరకు చదివి నది. ప్రకృతపు విద్యావతులగు క్రొత్తి కోడం డ్రకువలెనే నవలలచదువుట ఆమెకు నొక వ్యసనము. అందుచే మనోహరరావు వదినె గారికి కావాయు పుస్తకములను స్నేహితుల యొద్దనుడియో, గ్రంథాలయములనుండియో తెచ్చి యిచ్చుచుండును. ఇచ్చుటయేకాదు; ఆమె వినోదార్థము ఆమెకు నెల్లచు చదివి వినిపించు చుండును. తాను చదువుచుండుటకన్న మరల చదివి వినుటయందుండుటలో కృష్ణవేణి కొక విధమగు ఆనందము కల్గుచున్న మాట మాత్రము వాస్తవము.

2
దాంపత్యజీవి మందలి సుఖమునకు
మూలాధారము అన్యోన్య ప్రేమ. ఆ ప్రేమ
దంపతులలో నెవ్వరియం దనుమానము జంకి
నను నై గార్హస్థ్యజీవనమున సుఖ మనుమాట
కల్పి.

అప్పుల పున్న మెట్లపై నొంటరిగ పొర్చుని యాలో
చింప దొడగను—

శ్యామలరావు తిన్న గోదావరి గట్టు
నకుపోయి అచ్చటనున్న మెట్లపై నొంటరిగ
కూర్చుని యాలోచింప దొడగను—‘అకటా!
స్త్రీహృదయము దుగ్ధాహృదయము కదా! కృష్ణ
నేనీ! నీవు సన్న హృత్పూర్వకముగ ప్రేమించు
చుంటివని పొరపడితి నీ! ఎంతవని చేసితివి? నీ

యూచిరునగవు, ఆహావభావ ప్రకటన—అంతయు
కృత్రిమమా! “అంగన నమ్మరాదు” అను
పెద్దల సుద్దులయం దెంత సత్యము కలదు.
మనోహరమా యిట్టివని కొడిగట్టుట! నాకు
భృత్యుడై చరియించుచుండువాడే! నే నన్న
దైవమువలె చూచు నాతమ్ముడు!—కాదు—
కాదు—నేనే పొరపడితిని. వదినా మఱిదులు
గదా! వారలయందు పరియూచకము సహ
జమే! దానికై అనుమానించు చున్నా నేమి?
పెద్ద నిట్టార్పుపుచ్చి—అనుమానమే కాదు.
నిజము. ముమ్మాటికిని నిజము. ఆ చూపులు
ప్రణయసూచకములు. అందు గూఢార్థ మనశ్శ్ర
మున్నది. ఇంతవరకు నా రేదోష మొనర్ప
కున్నను త్వరలో నొనర్చున్నారని వారల
చూపులు, వారల నవ్వులు తెలియజేయు
చున్నవి—నన్ను నేనే దూషించుకొనవలెను.
లేకున్న నింత చనవు వారల కెవ్వ రిమ్మని
చెప్పిరి?’

సూర్యుడు గ్రుంకెను. జారసమాగమ
కాంతి యగు గోతమీసతి కీతకరు కరస్పర్శ
సమున కులుకుచుండెను. దక్షిణానిలుడు వారల
తట్టుచు హెచ్చరించుచుండెను. కాలమహి
మను ప్రేమకులుకుగూడ వారి చెయిదములు
మోదానహములుగ నున్నవి. కాని చంద్రా
గమమున పరుగెత్తుకొని వచ్చి నిశాకాంత
శ్యామలరావు హృదయగహ్వరమున దాగె
నేమో యనునటు లాతని హృదయము
తమోభాజనమై యున్నది.

‘నే నిష్ప డేమి చేయవలెను? ఈ ఆలోచనలో నొక్కొక్కమా తాతనిమో మెట్టి వాఱును. ఒక్కొక్కవరి మొగము చిట్లించును. మఱియొకసారి “అబ్బా” యని పెద్ద నిట్టూర్పు పుచ్చును. ఆతని మనఃక్షేత్రమున కోపము, అసహ్యత, సంతాపము నొండుంటితో కల పొంచుచున్నవి. ఆముఖతనములు తజ్జన్యములే. భార్య ననుమానించుచున్న వాని హృదయబాధ మనము తేలికగ తెలిసికొనజాలము. ఇంటిగుట్టుబయటబడరాదు ఇదియే మాత్రము వెల్లడించినను పెద్ద యల్లరి యగును. ఇంతకును ఇందలి సత్యము నాకును బోధపడలేదు. మాతమ్మునితో—“ఇంటియొద్ద నీకు చదువు చక్కగ జరుగదు. పరీక్షలు సమీపించుచున్నవి. నీవు పోయి హోస్టలులో నుండుమ”ని చెప్పుచును. వాడు నామాట కెదురాడడు. నాకు వీరిలక్షణముల నికను పరీక్షింప నవకాశమును చిక్కును. ఇదమిశ్ఠమని నిశ్చయించుటకును పీలుగును.’

అనుకొనుచు లేచి యింటికి వచ్చెను.

* * * *

తానును, తమ్ముచును భోజనమునకు కూర్చునిరి. భార్య నేమియు పల్కరింపలేదు. ఆమె కారణము నూహింపలేక సంకోచించుచు మెల్లగ వడ్డించుచున్నది. ఇంత శ్యామలరావు తమ్మునివైపునకు దిరిగి

‘మనోహరం! పరీక్షకు గట్టితివిగదా! ఇక మీ పరీక్ష లెన్ని దినము లున్నవి?’

‘—నిండా మూడు నెలలులేవు.’

‘సమీపమునకు వచ్చినవే. నా కొకటి తోచుచున్నది. నీకిక్కడ చదువు జరుగదు. అదిగాక హోస్టలులో నున్న విద్యార్థులతో కలిసి చదవవచ్చును. ఏదో గట్టిగా పట్టుబడితే యీసంవత్సరము నెగ్గవచ్చును. మన కష్టములును గట్టెక్కును.’

‘నేను నక్కడకు వెళ్లుచు విద్యార్థులతో కలిసి చదవవలెననియే అనుకొనుచున్నాను.’

‘అక్కడకు నిక్కడకు తిరుగుచున్న కాలము పృథాగా పోవును. హోస్టలులోనే చేరి యుండరాదు?’

‘అబ్బే, అంత అవసరము లేదు.’

‘మఱొకవిధముగ ననుకొనకుము. అందు కగువ్యయము నేను భరింతును. ఈబంటియాటలనుమాని అక్కడ నేయుండి గట్టిగ చదువుము.’

‘రేపే నీ పుస్తకములను వానిని తీసికొని హోస్టలులోనకు వెళ్లియుండుము.’

మనోహర మెదలచు చెప్పలేదు. మరునాడతడు తన సామానును తీసికొని హోస్టలులో ప్రవేశించెను.

3

రెండుదినములు గడచినవి. భర్తకోపమే మాత్రమును శాంతింపలేదు. సాయంకాలముల యింటికి ఫలహారమునకు వచ్చుట గూడ శ్యామలరావు మానినాడు. మానవతి యగు

శ్రీ భర్తకొట్టినను, తిట్టినను సహించునుగాని పతివిముఖులను మాత్రము భరింపజాలదు.

రాత్రితోమ్మదిగంటలయినది. కృష్ణ వేణి భర్తపాదముల నొత్తుచు

‘ఎందుకంటి ఈకోపము? నేనేమి తప్పు జేసినాను?’

భర్త మాటాడలేదు.

‘ఏమండీ! నామీద బట్టు. నాతప్పేమి?’

‘అవును నీ తప్పేమి?’

‘అయ్యో! అంతకోపమునకు నేనేమి చేసితిని? ఏదేని తెలియక చేసిన చెప్పరాదా? దోషమున్న దిద్దకొందును.’

‘దోషమున్న దిద్దకొందువు! కాదూ? అవును నీదోషమేమి? మీకిద్దఱకు చనువిచ్చినందులకు నాదే దోషము.’

భర్త అనుమానకారణము స్ఫురించెను. స్ఫురించుటయేకాదు. ఆమె హృదయముపై నది యొకగొడ్డలి చెట్టువలె పడెను. ఆమె వెక్కిరిచెట్టి యెద్దుచు పతిపాదములపై వ్రాలి “అయ్యో! ఎంత పొరపడితిరి?” ఆతని నాపుత్రుని వలె.....

‘ఛీ! ఛీ! నోరుమూయుము. ఈబుడిబుడి దుఃఖములకేమి? నేనేమి గ్రుడ్డివాడ ననుకొనుచున్నావా? మీ చూపులు, మీ నవ్వులు గ్రహించలే దనుకొనుచున్నావా? శ్రీల విశ్వ సింహుటయేదోషము—పో!పో!’ యనికాలితో నొక త్రోపు త్రోసెను.

ఆయబల నిశ్చేష్ట యయ్యెను.

‘భర్తకుకాని దానినయినతర్వాత నాకెదుల కీబ్రతుకు! గోదావరిలో ముని ప్రాణముల గోల్పోవునను.’

కాని ఆపె కాపురమునకు నచ్చి కొలది దినములే యయ్యెను. భర్తతో గూడి అనన్య సుఖాబుధి నోలలాడవలె నని యెంతో యాశించినది. నిజము తెలియకమానదు. కాలము నానిర్దోషత భర్తకు ప్రకటించి న న్నాతని కృపాదృష్టికి పాత్రురాలిని జేయునను ఆశ యొకటిఆమెను ఆయాత్మహత్యనుండి వారించుచు వచ్చెను.

దినము లిట్లెన్నియో గడచినవి. శనివార ఆదివారములలో మరదివచ్చి వెళ్లుచుండెను. కాని భర్త అనుమానము నాతని కడ నామెయెత్తి పల్కలేకుండెను. “నవల నేమైన చదువుదునా?” యన్న “వెద్దు. పరీక్ష చదువు పాడుచేసికొనకు”మనియు, లేదా “నాకీరోజున తలనొప్పిగా నున్నది, ఈమారు చదువుచువుగాని” అనియు కృష్ణ వేణి మనోహరముతో చెప్పి పంపిచేయుచుండును.

అతడువచ్చి వెళ్లుచుండుట పతియనుమానము నెక్కువ చేయుచుండెను.

కొన్ని దినము లయినతర్వాత కృష్ణ వేణి యన్నగారు కోర్టుపనిమీద రాజమహేంద్రవరము వచ్చెను. భోజనము లయిన తర్వాత త్యామలరా నానిని బిల్చి

‘బావా! నన్ను మరొక్కడకు బదలాయించురో తెలియదు. దోషమునకు

వచ్చినాము. మీ చెల్లెలి నొకసారి తీసికొని వెళ్లిము. పదిరోజులు వారల తల్లియొద్ద, తమ్ముల వద్దనుండి వచ్చు' ననెను.

నారాయణరావు సంతోషముతో 'సరే' ననెను. కృష్ణవేణి మొగమున సంతోషమును లేదు, దుఃఖమునులేదు. ఏదో మఱచిపోయిన దానివలె అన్నగారివెంట పుట్టినింటికి వెళ్ళెను.

౪

కృష్ణవేణి పుట్టినింటికి వచ్చి యిప్పటి కారునెల లయినది. భర్త కెన్నియో ఉత్తరముల వ్రాసెను కాని యొక్కదానికి నాతని యొద్దనుండి ప్రత్యుత్తరము లేదు. భర్తకు దన యెడ గల్గిన అనుమానమునుగూర్చి మిథ్యాభిమానము తల్లితోనైన జెప్పనీయలేదు. తనం తటదాను ధైర్యముచేసి భర్తకడకు పోవుటకు సాహసించలేదు. మెల్లగ నామె హృదయమున పతియెడ నొక విధముగ ద్వేషము కలుగ జొచ్చెను. ఇక నిష్క్రమ మె కచ్చటకు పోవు తలంపుగూడ కలుటలేదు.

మనోహరరావు మరియొక అధివారము అన్నగారింటికి వెళ్లెను. వదినెగారు రాలేదు. అన్నగారు పండుకొనుచుండెను.

‘అన్నయ్యా! వదిన యెక్కడ?’

‘మీవదినా? పుట్టినింటికి వెళ్లినది.’

‘మీకేమైన సహాయము సేతునా?’

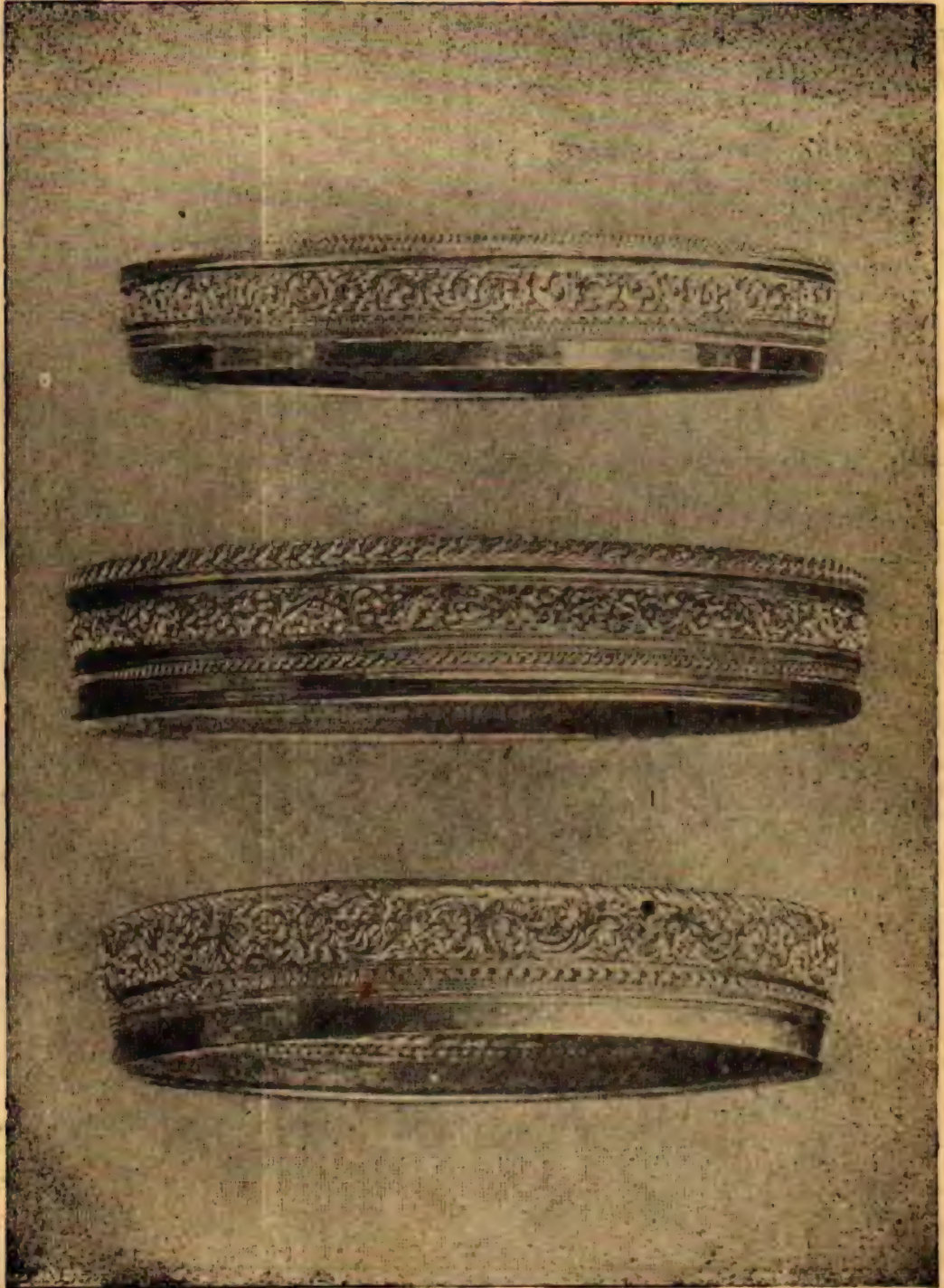
‘నాకేసహాయ మక్కఱలేదు. నీవుపోయి చదువుకొమ్ము. మీవదిన వచ్చినశిర్వాత్ వత్తువుగాని. పాప మామె యింటికడ నొంటరిగ నుండజాలదు.’

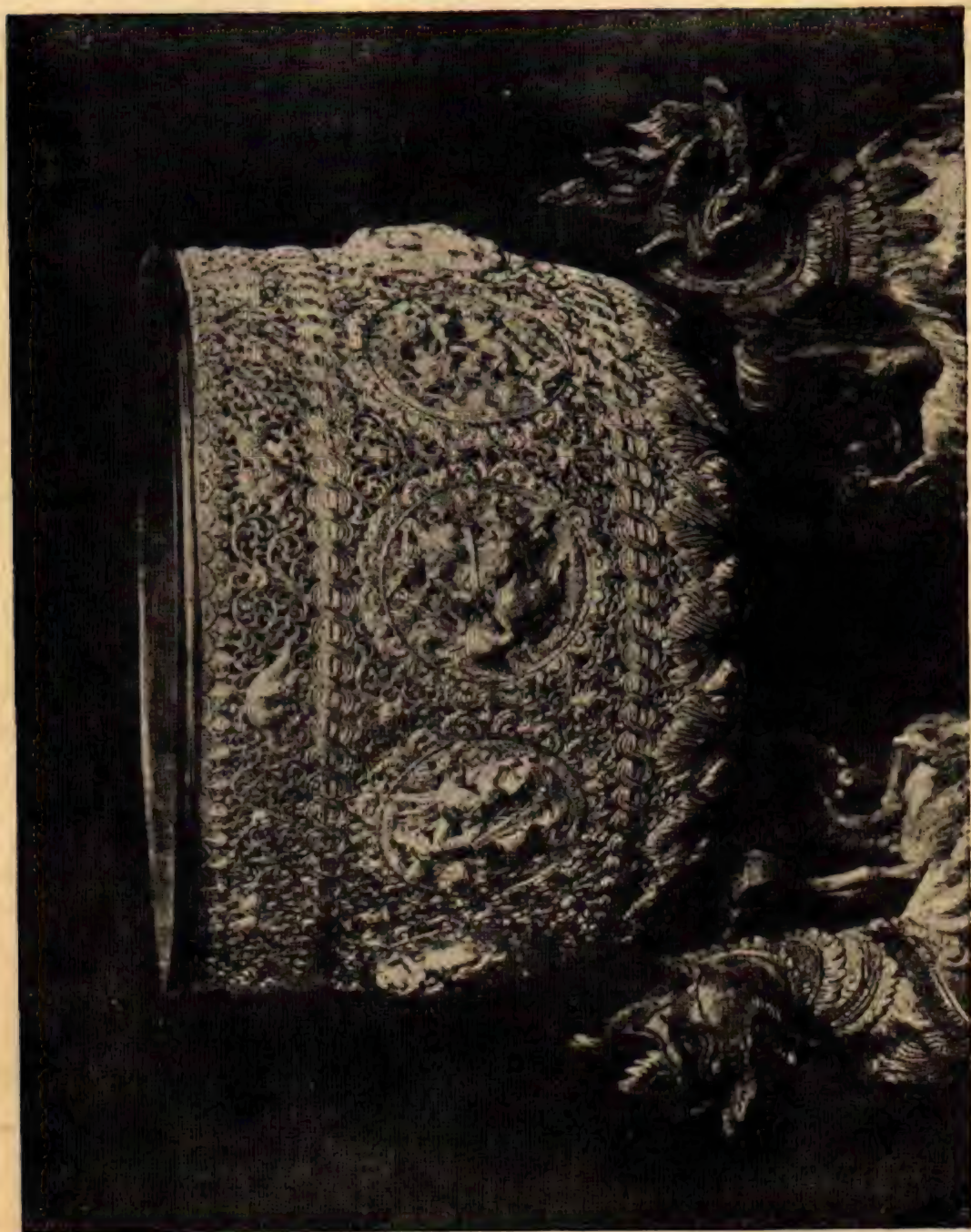
మనోహరరావున కన్నగారి మాటలేరు వేటుగ నున్నటులు బోధపడెను గాని యందలి వ్యంగ్యార్థమును గ్రహించినరడయ్యెను.

దినము లనేకములు గడచినవి. మనోహరము పరీక్షలయి యింటికి వచ్చినాడు. వదినగాని రాలేదు. అన్నయ్యవైఖరి మారి నది. తన్ను చూచిననే మొగము చిల్లించు కొనుచుండెను. పనిలో సాయపడపోవ‘వద్దని గదముచుండెను. ఆతని కేమియు బోధపడుటలేదు. ఎంత యాలోచించుచున్నను అన్నగారియందలి మార్పునకు కారణ మాతని బుద్ధికి పాడకట్టలేదు. ఒకనాడు శ్యామలరావు

తమ్ముట పిలిచి—‘మనభూములమీది కొక మారు వెళ్లి గతనాలు బకాయి వసూలుచేసి కొని రమ్మని చెప్పెను.

‘నరే’నని మనోహర మాతెల్లవార గట్ల బండిలో బయలుదేరి కాకినాడలో దిగి తిన్నగా నీలపెల్లిపోయి అచ్చట రెండురోజులు మకాముచేసి బకాయిలో కొంత వసూలు పెట్టుకొని తిరిగి వచ్చునపుడు వదినగారి పుట్టినింట నాగెను.

లోకమర్యాదలయి స్థాయిపడినతరువాత మనోహరము వదినగారితో ‘వదినా! ఈమారిన్నినాళ్ళు ఆగినారేమి? మాకు పంట బాగుగా నలవాటు కావలెననియా?’

కృష్ణవేణి యొక్క నిష్టార్పు విడిచెను. మాయమర్మముల నెఱుగజాలని మనోహర రావున కామె యేమని జవాబు నిచ్చును?

‘మీ అన్నగారు కులాసాగానున్నారా?’

‘కులాసాగానే యున్నారు. కాని వదినా మీరాలాగున నున్నారేమి? అన్నగారివైఖరి మారినది. మీరు విచారగ్రస్తలయి యున్నారేమి? అన్నయ్య మిమ్మెమైన ననెనా? మీ రెన్నడు నిన్ని దినములు పుట్టినింట నుండలేదే! అన్నయ్య మిమ్మువిడచి—’

‘ఏమి చెప్పదును మనోహరము’ అని కృష్ణవేణి పెద్దపెట్టిన నేడ్చెను.

మనోహరమునకు కన్నులనీరుగ్రమ్మెను. గద్గదస్వరమున—వదినా? ఏమిటది?

‘మనోహరం! ఏమి చెప్పదును?’

‘మీ అన్నయ్య..... మనలను..... సంశయించుచున్నాడు.’

‘అయ్యో! అయ్యో!’

అని గ్రుడ్ల నీరు నింపుకొనుచు మనోహరము గోడకు జేరిగలబడెను. తాను మంచము మీద బరుండి నవల చదువుచుండుట, వదినె గారితో సంభాషణ, అన్నగారువచ్చిఫలహార మైనచేయకుండ వెడలిపోవుట, గన్ను హాస్టలున కంపుట, ఆద్యశ్యము లన్నియు నొక్కమారు కన్నుల కగుపడి అన్నగారి ప్రవర్తన మందలి విచారిత ఫలిత వర్తనకు కారణ మాతనికి నేడు హృద్గోచర మయ్యెను. కొండొకవడి యాలోచించి, దుఃఖించిన లాభములేదనుకొని వదినగారి నోదార్చి—‘అమ్మా! వదినా! మీరు దుఃఖించుడు. నేను తిరిగి యెల్లుండివచ్చి మిమ్ము నన్నగారియొద్దకు తీసికొని వెళ్లుదును. మీ యందాయనకు సంశయము తొలగిపోవును.

‘మీ అన్నయ్య...మనలను...సంశయించు చున్నాడు.’

మీరు సుఖులై యుండును. నామాటనమ్ముడు. ఇప్పటికి నాకు పెలవిండు. అని వదినగారిపాదములకు నమస్కరించి కృతనిశ్చయత చెలుపుచూపులతో నామె నొక్కపరి నవలోకించి మనోహరము రాజమండ్రీ వచ్చివేసెను.

౫

అమరునాటి సాయంకాలము గోదావరీ తీరమున శృతానమున కవ్వల నొక యిసుక తిన్నెపై మనోహరరావు తన పైయుత్తరీయమును బజచుకొని పరుండి ఆలోచనలో మునిగెను.

‘అకటా! ఎంతవనిజరిగె. అన్నయ్యతో నిక నెట్లు చెప్పగల్గుదును? వారిని చూచున రోకే నానోట మాట రాలేదు. అక్కడకును “నేను నిర్దోషిని అన్నయ్యా! వదినను రప్పింపు”డని కాళ్ళు పట్టుకొంటిని—ప్రత్యుత్తరము లేదే!—ఎంతవని!—వారల దాంపత్యజీవనమునకు నేను వేరుపురుగునైతిని! వైదమా! నాతల్లి నాపవిత్రముననే పోయె. అక్కసలి యంద్రా లేరు. వదినెగారి చరణములకడజేరి “నాబ్రదుకులో కోమలత్వమును పాశమునేర్చుకొనడగును” “వల్లె” అని సంతసిందితిని. మేమెక్కువ చదువుగ నున్నమాట సత్యము. మేమేమి చదువుచు వచ్చినను లాలసోపహత చేతస్కులము కాలేదే! రామా! రామా! ఆతలంపే మాకు కలుగలేదే! తుదకిట్టి పరిణామమా! “ఈపి లేనిచోట గంటుపెట్టు” స్వభావముగల ప్రజ పారపదిన పారపదవచ్చునేమొ!

కాని నాస్వభావము, మావదినె సచ్చీలత పూర్తిగా నెఱిగిన మాయన్న గారా!—రామా! ఇక విచారింపన లాభములేదు. సర్వసుఖము లతో నొప్పవలసిన సంసారమొకటి నామూలమున నేల గూలుచున్నది. వా రిరువురి సుఖజీవనమే నేగోరునది—అన్నగారి సంశయనివారణకు నే నీతుచ్చపాణములనైన బలి నిత్తును—ఆశ్మహత్య పాపముకాదా! అవు గాక!—నేను జీవించియుండుటవలన నెవ్వరికి లాభము!—అన్నగారి కొకవేళ మాయండు సంశయము తొలగిపోయినను నేను వారి మొగము చూచు తెట్లు?—నన్ను చూచి నపుడు ఆవెనుకటిస్మృతి ఆయనను మూత్రము బాగించుచుండదా!—ఇంతకును నేను బ్రదికి యెవ్వరి కుపకారము! తలిదండ్రులా లేరు. అన్నిటికిని అన్నగారినే నమ్మితిని. వారా విముఖులైరి. నేను నిర్దోషి నని గ్రహింతురనుకొండు. అయినను నాయందు వారి కానాటి ప్రేమయుండునా! వదినగారిని చూడకుండు తెట్లు? చూచినను స్వచ్ఛహృదయముతో వెనుకటియట్లు ఆమె మోము చూడగల్గుదునా? సంశయము, భయము నన్ను బాగించుచుండదా?—అబ్బ! నాకీజీవితమువలదు—పరమేశ్వరా! ఈదీనుని రక్షింపుము. ఇదియే నాకడసారి ప్రార్థన—అని యిక నేవోయాలో చనలో మరియొక పదినిముసములు పెచ్చించి లేచి చేతిగడియారమువంక చూచి ‘ఇంకను కాకినాడ బండికి సమయమున్నది—వదినెగారిని రేపటిబండిలో తీసికొనివచ్చి వారుభయము’

నొక్కచో గూర్తును. అంతటితో సీతపండు రంగమందుండి యీపాత్ర నిచ్చుచును.' అని యులోచించుచు కాలేజీవైపునకు వెళ్లి పోయెను.

* * * *

మరునాడు తొమ్మిదిగంట లయినది. శ్యామలరావు వంట చేసికొనుచుండెను. కష్టించి సుఖంపవచ్చును గాని సుఖించి కష్టించనేరము. తన యాభ్యాసువర్తియగు భార్య అడుగులకు మడుగు లొత్తుచు చేసి పెట్టుచుండ హాయిగ భోజనము చేయుచు వచ్చిన శ్యామలరావు నకు ప్రొయ్యి యొద్ద ఇష్టము చెప్పరాని విసుగు జనించుచున్నది. అదేమొకాని అగ్నిహోత్రుడు శ్రీల యాహ్వన మంగీకరించినంతవరకు తముగ మన యాహ్వన మంగీకరించునట్లు కనబడదు. బుడ్డడు కిరననాయిలు పోసినను, పెట్టెడు అగ్గిపుల్లలు తగులబెట్టినను నొక్కొకవరి ఆ హవ్యవాహనుడు ప్రసన్నుడే కాదు. స్వహస్తపాకమున కప్తము దోచుచుండెను. భార్యవాసిన యుత్తరముల మనసుకలుగెను. మనోహరము ప్రవర్తన తిలకించినకొలదియు శ్యామలరావునకు “ఈతడునిర్దోషి నే నెంత పొరపడితిని” అనిపించుచుండును. కాని ఇక నామె నెట్లు పిలిపింపవలెనో చింతింపలేక కామహవన మొనర్చుచుండెను. ఇంత మనోహర రావు వచ్చి యాతని పాదముల బడెను. శ్యామలరావు హృదయమున జ్ఞానోదయ మయ్యెను. ఆతని హృదయగవ్వరమున జొచ్చిన తమము విడ నారంభించె. ఈనాడట్లు వంటచేసికొనుచు

శ్యామలరావు—‘కృష్ణ వేణీ వ్రాసిన యుత్తరములకు పాపాణహృదయములైన స్రవంపవచ్చు—అయ్యో! నే నింత కఠినహృదయుడవైతినేమి? నా సంశయమే నన్నావే శించినట్లున్నది. కృష్ణ వేణీ! నిన్నురకనే అనుమానించితివా! మనోహరము, నా దక్షిణభుజమనదగు మనోహరము, నిన్న నా పాదములబడి “అన్నయ్యా! వదినను స్వీకరింపుడు; మేము నిర్దోషులము” అనివెక్కి వెక్కియేడువ నాగుండ నీరయ్యెనే కాని “రమ్ము, నాయనా!” అని యాతని గొగగించుకొనవైతి నే! ఈపితాచమును నాహృదయమందుండి పోదోలుకెట్లు?—ఆతడు నిన్న సాయంకాల మెచ్చటకు పోయెనో! ఇంతవరకు భోజనము నకునైన రాలేదు. ఎందులోనైన మునిగిప్రాణములు గోల్పోవదుగదా! తమ్ముడా! రమ్ము! నిన్ను నే నవమానించిన నాటికి నేటికిగల నీ శరీరస్థితియే నీవు నిర్దోషివని చాటుచున్నది. మీవదినె యుత్తరములు ఆమె ప్రేమ స్వరూపమును వెల్లడించుచున్నవి. నామనసు కొలది దినములనుండి మారుచున్నను ఏలనో! ఇంకను సంపూర్ణముగ నిష్కల్మషహృదయుడ గానేరవైతిని! కాదు, నీవు నిన్న నన్ను విచిత్రహృదయుని జేసేతివి. రమ్ము! భోజనమునకు రమ్ము మీవదినను రప్పింతును’ అని పిచ్చివానివలె భావములందు నిల్కడలేకయూలోచించుచుండ వీధిగుమ్మముకడ బండి యాగిన చప్పుడు వినబడినది. అంత లేచి శ్యామలరావు వీధిచావడి లోనకు వచ్చెను. మనోహరమును తన భార్య

యు గుమ్మములో కాల్చిదిరి. శ్యామలరావు వారలజూచి జెల్లబోయెను. కృష్ణవేణి నిశ్చేష్టయై పతిమోము చూచుచుండెను. ఇట్లు రెండుమూడు లిప్తలకాలమయ్యెనేమో! గోడ నానుకొని నిల్చియున్న మనోహరరావు గుభాలున నేలగూలెను. రెండుమూడు వాంతులయినవి. కన్నుల జేబువైచెను. 'తమ్ముడా!' యని శ్యామలరావును, "మనోహరం! మనోహరం!" అని కృష్ణవేణియు నాతని కిరుప్రక్కల జేరి కూర్చుని యాతని మరణయాతన గాంచుచుండ కృష్ణముపై రెండుచేతుల జోడించి అన్న గారివంక నొకమారును, వదినగారివంక నొకమారును, మనోహరము శనద్దప్పుల బటపెను. మరి వదినముసములకు మనోహరము కాదు. వట్టికట్టె మిగిలినది.

"అయ్యో! తమ్ముడా! నా యనుమాన విశ్వాసము నిన్ను కబళించెనా!" యని శ్యామలరావు నాపోవ జొచ్చెను.

"అయ్యో! మా కొడుకు నీవు బలిమై తివా తండ్రీ! ఎంతవనిచేసితివి" యని కృష్ణవేణి యేడ్వ నారంభించె.

* * * *

మనోహరరావు కోటుజేబులో రెండు కాగితములు కనబడినవి. అందులో నొకదాని

మీద—కొన్ని దినములనుండి నాకీజీవితముపై ననన్యాయము కల్గుచున్నది. కాన కా లేజీ లేబరే టరీలోనుండి పొటేషియమ్ సిన్లెడ్ కొచ్చి మ్రింగి నాప్రాణముల నా చేతులతో త్రుంపుకొంటిని. నా మరణమునకు నేనే కర్తను.

14-10-28

రాజమండ్రి

ఇట్లు:

భానుభేల మనోహరరావు.

రెండవదానిపై

పూజ్యులగు అన్నగారి దివ్యపాద పద్మముల నన్నిధికి:—మనోహరరా వనేక నమస్కారములు. నన్ను మీరు చిన్ననాటి నుండి యు పెంచి పెద్దవాని జేసితిరి. దానికి కారణం లెరముల యాజన్యమున మీ ఋణము తీర్చుకొనజాలనందలకు చింతిలు చున్నాను. నేను మ. వ. వదినగారిని, మిమ్ములను నా తటిదండులవలె భావించి పుజించితిని. దానికి దైవమే సాక్షి. వెలియక నే నేమైన చేసిన క్షమింపుడు. పరమశివతాత్పర్యమణియగు వదినగారి పాద సంకేరుహములకు నాభక్తి పూర్వక ప్రణామములు.

అన్నయ్యా! ఏమనినాతును. మీరుభయము కలత లేని గార్హస్థ్యజీవన సుఖ మనుభవితురు గాత యని నాప్రార్థన.

14-10-28

రాజమండ్రి

ఇట్లు విధేయుడు:

మనోహరము.

నీకుం బెండిలి నేసి నీ తనయులు దెప్పించి ముద్దాడగా
 నీకున్ సారెం బంపి నీమగనికి న్నెయ్యంబు నిండింపగా
 నీకుం గూటికి లేమి లేనిపగిది న్నిత్యం బాసర్పంగ నే
 నాకాంక్షించితి నే యయో, యెచట మాయం బైతివే యింతలో.

నిన్నే వేళ స్వజాతినంబు మెట కేని దోషుకొం చేకునో ?
 నిన్నే వేళ గతోర ఘాతుకమృగానీకంబు మ్రుందించునో ?
 నిన్నే వేళ ధనుర్ధరుల్ దునుమ నన్వేషితురో యంచు నే
 నున్నాడ న్నినుఁ జేర్చి ప్రాణముల నయ్యో, యిప్పు డెందేరితే.

ఏవాడైన మృగవ్యధ ర్వ్యసనుడై యేతెంచి జేఁ డియ్యవం
 దా వీక్షించి ననుక సభక్తిమెయి నుడంగం దడియూపిఁ ద్రా
 సావేశంబునఁ గాంచి మై గగురుపాటంద న్నను న్నీడి డ
 వైవై వెళ్లక యతనించు నీ బెదరుచూ పస్మన్మనర బేర్చెడుక.

బెబ్బలికూత లెదయిన వీనులుసోకుడు మై సెమర్పగా
 గబ్బి కనుంగవం దొరంగఁగా బెఱుకారెడి చూపు దాటు ల
 బ్బిబ్బయి డెందమేడైఱంగ విన్నదనంబు మొగంబు నింపగా
 దబ్బన నాయెడిం బడెడి దానవు నీ విపు డెందుఁ బోయితే?

గడ్డము లాగి వైకొనెడు గంతులువై చెను నేను బట్టబో
 నడ్డమువత్తు స్నానమునకై చనువోఁ దడికావిగుడ్డ గ
 న్నడ్డ నలేని నారవయవం గమకింతు కమంఠలూదకం
 బిడ్డ గ్రహింతుగాని యొకయేటికిఁ బో విపు డెందుఁ బోయితే?

నీయందంబును నీవిలాసమును నీనేత్రద్యుతి స్ఫాయముక
 నీయొయ్యారము నీబెడంగు నడకక నీధక్తి నీప్రేమ మే
 చాయ న్నేమటవం దలంచినను నాశక్యంబు గాకుండ నా
 రా! యెందేగితి గట్టిగుండెగలదానా, నన్ను వంచించగలక.

నిద్రపుఁజూపులు న్నడకనేరుపులున్ మృదుదేహకాంతులుం
బెద్దయుఁ గాల మేను గని పెంచితిఁ బ్రాణము నిల్పి నీవయిన్
ముద్దులు మూటగట్టు వినుబోలినదాని జగానఁ గానకీ
నద్దిర మోసగించి యెటకైనను బోయెదవం చెఱుంగమిన్.

సీమృదుదేహకాంతి స్తోమమే యీశ్వర స్వరూపంబునా ప్రాణమునకు
సీవినిర్మల చంచలావలోకనములె యక్షసరాలు నాప్రాణమునకు
సీ యనుత్తమగుణాసీక శ్రవణమె ధ్యానయోగంబు నాప్రాణమునకు
సీయన్నపానాది నిర్మాణకృషియె న మృత్యుపోవృత్తి నాప్రాణమునకు
నేను నీవ, నీవ నేనయియుంట జీ-వేశ్వరులకభేద మెఱుకొనుట
యే యటంచు నెంచి తిన్నాళ్లు. నీపోక నరయనైతి బేలనైతి నకట.

నీతో నాటలుపాటలు-నీతో స్నానాన్నపాన నియమనైతిముల్
నీతో సర్వస్వంబని చేతంబునఁ దలచి తిట్లు నేయంకగవే?

ఎపుడే నాకు ననిష్టమైన పనులన్ స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి బాస
ర్చి పరీక్షావిధినే గ్రహించి ప్రతిఘాత్యన్నాస్య మందు నివన
ర్ణపుఁ జిన్నెల్ వెడలింపఁగాంచి భయవిభ్రాంతిం దడంబాటు మై
చపలాక్షి! నను వేడికొందు దరహాసం బూను పర్యంతమున్.

నను వీక్షింపక నిల్వలేవు ఊణమైనన్ నేనెదే నైతివం
బునఁ బ్రచ్ఛన్నుడఁగా మొగంబు తళుకుల్ పోవుం; జలార్ద్రంబులొ
గనుఁగొల్కుల్, నఖులెన్నిపిల్చినను బల్కుంబోవు నేఁ డేవిధం
బునఁ బ్రాణంబుల విగ్గఁబట్టి చని తీవు నిర్దయ స్వాంతతన్.

సంగడికొడతొడుతఁ బ్రసంగము తెయ్యవియేని సల్పుచుం
డంగ నపంగ పంక్తులను నావయినిల్పి మదుక్తిపాళి కు
ప్పొంగెడు భక్తియో? వినయమో? బలుప్రముడియో? విలాసమో?
యింగిత మేనెఱుంగ నిపు డేమయిపోయెఁ దదీయవైఖరుల్.

నీమెడ మల్లెపూసరులు నిండుగ నింపితి మధ్యభాగముం
గోమలమాలతీ కుసుమగుచ్ఛములం గయి నేసితిన్ సుమ

స్తోమము గొన్ని యశాదలను జొన్పితి నొప్పులఁ గొన్ని నిల్పితిం
ప్రేముడి నిన్నుఁ గన్గవ నిరీక్షణనేపితిఁ గర్వ పీరఁగఁ.

చేసితి నెన్ని సేవలనా! చెప్పఁగ నేటికిఁ దల్లి దండ్రులం
బాసిన దానవంచు బసిపాప వటంచు యదర్శనీయవం
చేసిలుఁగుల్ నినుం జెనకనీక తపంబది మూరివోవ వి
శ్వాస విహీనురాల! పలుబాముల పాలయి పెద్దకాలముఁ.

సీపంచించినఁగాని, త్రావనని పానీయంబు నాహారము
న్నీ వే పెట్టినఁగాని మెక్కనని నేనీయంకముం గాని ని
ద్రావేళఁ శయనింపనంచని యజ్ఞసంబుం దపంబూను నీ
వీవేళ న్ననునీడి యొటరిగ నెట్లు కాలముం ద్రోయుటల్.

నాకోపంబునకుఁ భయంపడెదు, నానైపుణ్యముం జూడఁగా
నాకాంక్షించెదు నాబెడంద కుసురీయం జూతు నాప్రేముడి
గైకోఁ బూనెదు నాశ్రమంబునకు శోకం బాత్మలోఁ గందు నా
కేకాలంబు నిరోగతం దలఁతు నిన్నేమర్వఁగా నేర్తువే!

సమయంబుం గవిపెట్టి యెట్టెట్లులొ కాపాయూబరంబైన ని
త్యము పారాయణచేయు గ్రంథమయినం దర్భాసనంబైన దం
డమునైన నివి సత్కమండలమునైనఁ డాచి నాపేడికో
లుమెయు బొంగి యొసంగు నిన్మృతవ నెట్లు న్నేరఁగా నయ్యెదఁ.

ఎమ్మెయి నేను ధైర్యము వహించి దలంచిన నే నిమేష కా
లమ్ముననో గలక్కునఁ దలంపునఁజేరి చురుక్కున న్మనో
బ్జమ్మును ప్రక్కలించెదవు బాపురె! యొకట నీవియోగ భా
రమ్ము సహింతు దుర్బలతర ఛదహృత్సరనీజ కర్ణికఁ.

నెట్టిన కాలికి బలవము, గట్టుకొని తొరంగి నిసువుకంట న్నత్తిం
బెట్టుకొని యహర్నిశముం, గట్టా, గాలించి నిన్నుఁ గానం గానఁ.

చుటచుటఁగాఁడ బిత్తరపుజూపులఁ జూచెడు నిల్చి ముందల
 న్మరిపెము గుల్కు తక్కు జగిబుగ్గ గనంబడ నోరవా కిటం
 బెరసి యడంగి యెంటి కనుబెక్కులఁ జోపెదవార! యిన్ని వై
 ఖరులఁ జెలంగి యాడుచుఁ బెకల్చిత మిద్ధ సయాలవాలమున్.

ఇమ్ముగ నాబుబిడ్డలసయిం గల దీర్ఘ బలిష్ఠ నూహ పా
 శమ్ము విరాగ మానస నిశాత కుతూర కతోరధార చే
 నమ్మెయిఁ ద్రుంచి తున్నునియలై తొరఁగ న్మునివైన నాకునుం
 గ్రమ్మె భవద్వియోగ భవగాఢతర వ్యథ యేమిచోద్యమో?

నాచెడ్డబుద్ధి “ఛీ, ఛీ వాచంయముకు నిదేమివైఖరి తగద
 య్యా! చెడెద”వనియుఁ ద్రుటిలో వైచును దుర్భరివియోగ బాధాంబు నిశిన్.

తీయనివస్తు వేదయినఁ బెచ్చి ప్రియంబున నీకొనంగఁబో
 దాయపు కైకొన న్మఱి యెడందఁ దలంతువు తాభిజివ క
 య్యా; యితఁడెట్లు నాకొనఁగుచుండు నటంచును నేభించి నీ
 కై యొసఁగన్ భజింతు చవలాశీ! యివన్నియు మర్వ శక్యమే?

కూడదు కూడ దీవగపు కూశలత్రోవను బోకుమయ్య, కా
 పాడుము మానివృత్తి నిలువాసి ముముక్షుత వచ్చినట్టి నీ
 వేద? పునఃప్రపంచ విచయేచ్ఛ యదేద? యొకింత వెన్నకుం
 జూడుము మొద్దు దింపియును జాతువె దుంగను మోయ వెండియన్.

అనియుం దలంతును; మఱియుం జెంతింతును.

పరూకుఁ జెప్పి యేడ్వ నొకపాటి వ్యధాభరమైనఁ దగ్గనం
 చరసిన నోయి పెట్టిభరతా, జడదారి కిదేటిత్రోవ యా
 ర, ఋషికిఁ జింతలా? యిహపరంబుల కేటికి దూరమయ్యెదం
 దురొ? యిది సిగ్గుఁ జెందదను దోడదు నా కింక నేమిసేయుదున్.

బంగాళాఖాతమునకు దక్షిణముననున్న సుధాంబరద్వీపము ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునందలి ద్వీపములలో నొక్కటి. హిందూశాంతమహాసముద్రప్రాంత దేశములకు బోవు పెద్దపెద్దయోధుల కీ సుధాంబరము ముఖ్యమగు శేవు. ఆద్వీపవాసులు వర్ణమున నల్లనివాడైనను చూచుట కందముగనే యుండిరి. వారికి మంత్రములపైవను మాయపైనను పిచ్చినమ్మకము మిక్కిలము.

“ఆంధ్రమాత” యను నోడ య ఆంధ్రదేశమునుండి బయలుదేరి యొకవాటిసాయంతన సమయమున సుధాంబరము చేరినను, ఆయోడ నాయకుడగు నాగస్తంభుడు సుధాంబరద్వీపముపై నడుగిడి అచ్చటి కుష్మములవంకను, సోధములవంకను, అన్నటన్నట పెనురుచున్న యాంధ్ర సామ్రాజ్యపతాకములవంకను చూడసాగెను. చూడఁ జూడ నొకవిధమగు తృప్తియు, సంతోషమును నాగస్తంభుని హృదయనీచు నాకమించుకొనసాగెను. హిందూర వర్తకసంఘమువారి కొలువున నాగస్తంభుఁ డోడ నాయకుఁ డగుటచే వారిచ్చ నుపకారవేతనమును తీసికొనుచు తన యోడలపని యొనఁపిమ్మట కీరిత శేషమును గడపుటకు సౌందర్యరాశిమగు సుధాంబర మాతనికి వచ్చినది. ఆద్వీపమున నొక చక్కనియిల్లు కట్టుకొని, దానియట్టును సౌరభమును వెలయు పూలతోటను నాటించి భూలోకమున స్వర్గములను ననుభవించుతలం పే మమజన కానంద మొనఁగదు? నాగస్తంభుడు శేవునకుఁ బరిసరముననున్న ప్రదేశమును గలయఁ జూచెను: అచ్చటి కృష్ణవిల్లులను, తెల్లగోధుమరంగుల యాంధ్రులను, పృథ్వీరాజములను, సౌధాదులను ఆతఁడు విశోకించెను.

నాగస్తంభుఁ డనాగతిధారితయే యైనచో సుధాంబరమునకుఁ బోయి యుండెడివాఁడు కాఁడు. ఇతని కాలోచనలతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుటకు కాలములేదు. నీడకలలు, పిచ్చినమ్మకములు, భీకరరాత్రులు నన నేమి

యో నాశఁ డెఱుగఁడు. ఇదియే యాతని కళ్లలోని విశేషమునకుఁ గారణము.

శేవు చేరుటతోడనే హిందూరవర్తకసంఘము వారి సుధాంబరమునందలి ప్రతినిధియగు చింబనత్తునకు కనుపడినది. యందుటచే నాతఁ డుండు ప్రదేశమునకు నాగస్తంభుడు దారితీసెను. నాగస్తంభునివలె నాతఁ డును దన స్వస్థలమగు నాంధ్రదేశమును విడచి సామ్రాజ్యభాగములను దూర ద్వీపములందు నివాస మేర్పరుకొన్నవాఁడు. వారిరువురును, కలురులు చెప్పుకొనుటలో సుధాంబరమునందలి విశేషములు తెలుపడ సాగెను కాని నాగస్తంభుఁ డిలనో వానిని వినుచున్నట్లు లేదు. కాని తమవర్తకసంఘమువారిదేయైన “గౌతమి” యనునోడ వారముదినములు కందరద్వీపమున నాగిపోయిన దనియు, మరునాడు సుధాంబరము చేరువనియు వార్త నచ్చినదని చింబనత్తుడు యిప్పునప్పటికి నాగస్తంభుడు పరధ్యానాధీనమై యుండిన మానసమును సావధాన మొనరించెను.

“ఆయోడ నాయకు నెఱుంగుదువా?”

ఎఱుగవని యర్థము వచ్చునట్లు నాగస్తంభుడు తలపంకించెను,

“మరచితిని; నీవు హిందూర వర్తకసంఘముఁ బ్రోత్సహ ప్రవేశించితివా? ‘గౌతమి’ నాయకుడవ్వనీవుఁడు. నీవలెనే యాతనికిని దాదా పిరువది యెనిమిదేండ్లుండును. ఆతనితో చిన్నవాటినుండియు పెరిగిన మాధరి మిగుల రూపవతి. ఆమె యీతనికి ప్రధానము చేయఁబడి చాల కాలమైనను ఏకాగ్రతముచేతనో యశ్వినీపుత్రుఁ డింత వఱకు వివాహముమాట తల పెట్టలేదు. ఆరూపవతి యెవ్వరితోడను జోక్యము గలిగించుకొనకుండ నీద్వీపముననే నివసించియున్నది. ఇచ్చటిని శేషములలో నిదిమమ్మమైనది.”

సంధ్యాసమయము సమీపించుచుండగా నాగస్తంభుడు చింబనత్తుతో సుధాంబరపు దిగులనుండ నడచు

చుండెను. ప్రోవలో నింటికిగనుచున్న మాధరిని వారు కలిపికొనిరి. దింబగు పుత్రుడైన పుత్రుడు పుత్రుల నొకరికొకరి నెలుకపరచెను. వారొక యుగడియనేపు సంభాషించిరి కాని యామెమాత్ర మంతగ మాటలాడలేదు. యరగడియలో నామెత్తొడియ తాతలును నోడల నాయకులనియు, నామె తల్లిదండ్రులు పరలోకగతులైనప్పుడామె చిన్న బాలికయగుటచే నశ్వనీపుత్రునితల్లి పెంచెననియు, నాయవ్య యవసానకాలమున మాధరిని, అశ్వనీపుత్రునిఁ దనకడకుఁ బిలిచి వివాహము గండని చెప్పెననియు నాగస్తంభుఁడు తెలిపిశాసెను.

ఇంతలో మాధరి నివసించినగృహము సమీపించెను. అయింటిచుట్టునున్న లోటలోని వృక్షములు శిరములను పంకించి చల్లటి గాలిని వీచుచుండెను. మాధరి నాగస్తంభునివంక దృష్టి సారించెను. సాంధ్యమందానిల పరివ్యంగమున నాగస్తంభుని యొడలు పులకించెను. సుధాంబరద్వీపము నెట్లు మనఃపూర్తిగ ప్రేమించెనో మాధరినిగూడ నాగస్తంభుఁ డట్లేమనఃపూర్తిగ ప్రేమించెను.

“నేను నివసించు గృహమిదియే. లోనికివచ్చి కూర్చుందురా?”

“నేను కీక్రమముగఁ జోసలపిన పనియున్నది. నాగస్తంభుఁడు నీయాతిక్రమము వంగీకరించునని నెలవుగాని దింబగు పుత్రుడు వెడలిపోయెను.

వా రిరువురు గృహద్వారముకడ కరిగిరి.

“తలుపు తెరుచఁజూపునపుడెల్ల వా కొకవిధమున భయము గలుగుచుండును. దయ్యములపై నాయతిధికి నమ్మక మున్నదా?”

“దయ్యములా? లేదు.”

మాధరి తలుపు తెకచెను. లోపలనంతటను గాఢాంధకారము నిండియుండెను. “చెప్పము! యెక్కడ పెట్టితివో” యనుమాట లామె భయకంపితమున స్వనముతో నుచ్చరించెను.

ఇంతలో చెప్పముకిని కొట్టి నిప్పుచేసి మాధరిదీపికను వెలిగించెను. అదీపకళికాకాంతిలో భయోత్పాతముచే

సాలిపోయిన ముఖపద్మముతో, కంపించుచున్న తనూల తతో నామె నిలిచియుండెను.

“మాధరి, మనమిరువురమును దప్ప నింకవ్యరు నిక్కడ లేరే; ఏల భయపడెదవు?”

ఆమె యేమియు ప్రశ్న్యుత్తర మిచ్చుస్థితిలో లేకుండెను. “నిజమేకాని—” యనుచు నామె యొక రెలుపు తెరచెను. అవతిలి గదియందొక పందిలి మంచమును దానిచుట్టు నొక దోమ తెరయుఁ గానవచ్చెను. “ఈగది లోనే నేను పడుచును. రాత్రులం దీ రెలుపును తీసి యుంతును. ఇచ్చట నీదీపము బాగుగ వెలుగుచునేయుండును. అశ్వనీపుత్రుఁడు నెల కొకసారి యిచ్చటికి వచ్చుచుండును. రెక్కించపయములం దెల్ల పునును, నిచ్చటికనేక యోజనములదూరముననున్న కందర ద్వీపముకడనుండును; కాని యప్పుడప్పు డాతఁ డా బల్లను పట్టుకొని రెదేక దృష్టితో నావంకఁ జూచుచుండును”.

“అతనికి వివాహము కాలేదు గదా?”

“లేదు. ఆతఁడు కనబడుటతోడనే నేను లేచియు తని సమీపింతును; కాని యాతఁడెందును కనుపించఁడు.”

నాగస్తంభున కేమి యాలోచనతోఁ దినతోకాని యాతఁడు తలపంకించెను. అరిని శీత్రయుగళమునందు కవికరమును ప్రేమయే వెల్లివిరియుచుండెను.

మాధరి యాతనివంకఁ జూచెను. “నాకొడవలతో నాయతిధి వ్యావయకాంతికి భంగముగలిగించితిని కాబోలు. నేఁటియుదయముననే లోటలోని ద్రాక్షపండ్లరసమును తీసితిని. అది కొంచెము తెత్తువా?”

“వలదు. వలదు. నేనుపోవుటకు వేళయైనది.”

“లేదు. ఇప్పు డస్తమానముదాటి యారుగడియైన కాలేదే.”

నాగస్తంభుఁడు మారునూటాడక ఆసనాసీనుఁడయ్యెను. ద్రాక్షరసము తెచ్చుటకు మాధరి లోని కరిగినప్పు డాతఁడు దళదిశలకును తనదృష్టిని సారించెను. ఆ గృహమునకు సుఖము దూరమని యాతఁడు గ్రహించెను.

మాధరి ద్రాక్షరసమును గొవితెచ్చెను. ఆమె యతిశయేనిముసమున చెడలిపోయి తనను భయము వారల బడవేయునో యని యామె తత్తరపడుచుండుటచేఁగాఁజోలు నామె నడకయు, మాటలును, చేతలును అనునోభావమునే ప్రకటించుచుండెను. తోటలోని ద్రాక్షలిగ లాకదానికొకటి యల్లుకొన్నట్లు వారిరువురి దృష్టి లాకదానికొకటి పెనచై చిహ్నినియుండెను.

“మాధరి, నేను ప్రపంచమున నంతటను తిరిగితిని. కాని దయ్యముల నెచ్చటను చూడలేదు.”

“నాదోహలు—నానునన్ను—”

నాగ స్తంభుఁ డామెవంక తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

“అశ్వినీపుత్రా!”

“మాధరి, పాణిపోయెద వేమి! భయములేదు ఏమున్నది?”

ఇట్లున్నచు నాగ స్తంభుఁ డామె చేతి నందుకొనెను ద్వారముకడ నింతనటకును నిలచిన యొక యాకృతి బల్లకడ కరుదెంచెను.

“అశ్వినీపుత్రా!”

“నేనిప్పుడు వత్తునని, పాపము, మీకు తెలియదు.”

ఈమాటలు వినునప్పటికి నాగ స్తంభునకు సంశయ విచ్ఛేద మయ్యెను. నిజముగ నశ్వినీపుత్రుఁడే యచ్చట నిలిచెనని యాతఁడు యాభిచేసికొనెను

అశ్వినీపుత్రుఁడు మొదట నాగ స్తంభునివంకఁ జూచెను. తరువాత మాధరివంకఁ జూచెను. సిమ్మట తెరదియున్న పడకటింటివంకఁ జూచెను. ముఖమున నొక విషపు చిరునగవుతో “నేను మీకు దిగ్భ్రమ కలిగించినా” ననెను.

నాగ స్తంభుఁ డిందుక నలించెను. ఆచిరునగవున కర్థమేమి?

“అను నామాక్షరములెన్ని?”

“నాగ స్తంభుఁడు.”

అశ్వినీపుత్రుఁడు తనవలెనే యానూరవర్తక సంఘ చిహ్నములుగల వైష్ణవులను ధరించిన నాగ స్తంభుని వంకఁ జూచెను. అంతటితో నాగ స్తంభుఁడు లేచి నిలువబడెను. మాధరియు వర్గ విహీనముగు వదనముతో, చేతనాహీనముగు శరీరముతో నాననముపై నొకమూట వలె గూర్చుండెను. నాగ స్తంభుఁ డాప్రదేశమును విడచి తనయోడకుఁ జోయెను.

నాగ స్తంభుఁడు రేవుచేరునప్పటికి ‘గాతమి’ రేవులో మండెను. అశ్వినీపుత్రుని హృదయమునందలి యానూరిపుడు నాగ స్తంభునకు రోగ్యతకములగుచుండెను. మాధమతి కనుమానమే యావళియు. అతఁడు మాధరి నన్యాయముగ నవకలవక ప్రశ్న లడుగుచుగాఁజోలు. ఆమె పాలిపోయిన వదన మా త్రూరుని మనోవీధి నావంతయు కరుణ జనింపఁ జేయఁ జాలదు కాఁజోలు. ఇట్లులోచించుచు చేయునదిలేక నాగ స్తంభుఁడు తనరెండు పిడికిళ్లతోను జాట్టుపీకికొనెను. నోరెత్తుట కిసుమంతయు నశ్వినీపుత్రుఁ డెడమీయ నప్పుడు నాగ స్తంభుఁ డేమి చేసి యుండఁగలఁడు?

ప్రాతస్సంధ్యాకాలమున నాగ స్తంభుఁ డోడదిగి యూరప్రవేశించి, మాధరిగృహద్వారముకడ నిలిచి యాహాసముద్రములో మునిగిపోయెను. కాని అతని కన్నులును కనఁబడలేదు, అతనికేమియు విసఁబడలేదు.

‘అంద్రహారీ’ సుధాంబరమును విడచి సముద్ర యాన మారంభించెను. మఱియ మూడు మాసములవఱకు నాగ స్తంభుఁ డాద్వీపమునకుఁ జోలేదుకాని యామాఁడు మాసములలో మాధరి యాతని హృదయమున స్థిరనివాస మేర్పరచుకొనెను. ఆమె జీవితము విచారకరముగ పరిణమించినదని యాతఁడు తెలిసికొనెను. సుధాంబరములో నాగ స్తంభుఁడు మఱియ బింబగుపుని కలసికొనెను. ‘గాతమి’ మూడు దినముల క్రిందట సుధాంబరమును విడచెననియు, అశ్వినీపుత్రుఁడు క్రోధోద్రేవఁ డయ్యెననియు, మాధరి జ్వరబాధ నవభవించు చున్నదనియు, అద్వీపవాసులగు కృష్ణవర్ణు లందరు నాయిల్లు దయ్యముల కొంపయని యం దడుగిడవచ్చారనియు బింబగుపుఁ డాతనికి తెలిసెను.

“మాధరి కేమాత్రము సుఖము లేదని నాకు తోచుచున్నది.”

నాగ స్తంభుఁ డీమాటకుఁ బ్రత్యుత్తర మీయకలేచి నిలచెను.

“నీవెప్పుడైన దయ్యమును చూచితివా?” యని వింబగు పుఁ డడిగెను.

“లేదు, నీవో?”

“ఈ దయ్యములగొడవయే మాధరిని మరణము పాలుచేయుచున్నట్లున్నది.”

“ఇప్పుడామె కవరు సాయముచేయుచున్నారా?”

“మనవర్తకసంఘపు బాలోగ్యాధికారి భార్య.”

నాగ స్తంభుఁడు మాధరిపక్షయొద్ద నాసనాసీనుఁ డయ్యెను. ఆతనికిన్న లామె ముఖమునుండి మఱలలేదు. “మాధరి యొక్కమారు కన్నులు తెరచిన చాలును. నే నామెను ప్రేమించుచున్నానని చెప్పవలెను. ఆమె కిది తెలియకున్న నీకే నెట్లు?”

ఆమె యుచ్చాసనిక్యాసములతో నామెపైకెక్కిన దుప్పటికూడ కదలియతికొనుట కన్నదు యుండెను. కాని నాగ స్తంభుఁ డిందువందముల నవలొకించుట లేదు. ఆతని హృదయమున గాటమగు ప్రేమకుఁ దప్ప మఱొక యూహకుఁ డోటులేదు.

ఆమె కన్నులుతెరిచి నాగ స్తంభుని జూచెను. ఆమె యధరపల్లవముల మందారూగోచుట మందహాస గోచులలో లీనమై పోయెను. ఆమె దృక్పాతికలు నాగ స్తంభునిచూడ్కులతోఁ గలయికలఁజెందెను. ఉత్తరక్షణముననే యామెకన్నులు మూతలు పడెను. కాని యామె యర్థమును నాగ స్తంభుఁడు గ్రహింపకపోలేదు. మాధరి హృదయపూర్వకముగ తనప్రేమ సామ్రాజ్యమునకు నాగ స్తంభుని పట్టభీరు నొనర్చినది. నాగ స్తంభుఁడు చివారున వంగి యామెపెదవులను ముద్దిడుకొనెను.

ఇంతిదనుక మఱచిన సంగతులు నాగ స్తంభున కిప్పుడు జ్ఞప్తికి రాజొచ్చినవి. అశ్వినీపుత్రునితల్లి యన

సానకాలమున నశ్వినీపుత్రుఁడు చేసిన వాగ్దానమునకు విరుద్ధముగ కందరద్వీపమున విలవతియను సంకరబాతి ప్రీతితో నాతఁడు కాలముపుచ్చుచున్న సంగతి కొలది కాలముక్రిందట నాగ స్తంభునకుఁ దెలియవచ్చెను.

నాగ స్తంభుఁడు మాధరిముఖమునకు నొకసారి దృష్టిమఱిించెను. ఆమెవదనము మందహాసముందరమై యుండెను. నాగ స్తంభుని హృదయమున విద్యుచ్ఛక్తివలె నొక్కయూహ జనించెను.

“మాధరి యింతభయపడుటలేదు. దాని హృదయమున ప్రేమకు తప్ప నింకొకటికీ చోటు లేదు.”

వైద్యుఁ డరుదెంచెను. “అంగి నిశ్చించుచున్నది. ఇవ్వరము పోయినది.”

‘అంగ్రహత’ మఱు సుధాంబరమునువిడచి వెడలి పోయెను. నాగ స్తంభుఁ డశ్వినీపుత్రుని దుష్కర్మములను దలపోసి మాధరి నాతఁడు బలాత్కరించి వివాహ మగునని వెగచుచుండెను. ఎట్లున్నను చిన్ననాడే యశ్వినీ పుత్రునకు ప్రధాన మైనందున మాధరిని చూడ నొల్లక సుధాంబరమునకు వచ్చినప్పు డెల్ల తొందరగ నవశరములగు పనులను చక్కచెట్టుకొని నాగ స్తంభుఁడు వెడలిపోవుచుండెను. కాని యొకనాడు సుధాంబరమున ‘కాంగ్రహత’ వచ్చినప్పు డోడలోని యుగ్గోగి యగు వృషభ దత్తుఁడు మాధరిచే తన కీయఁబడిన యొక యుత్తరమును నాగ స్తంభున కిచ్చి యిట్లునెను.

“అశ్వినీపుత్రుని మీరు కలసికొని దీనిని స్వయముగ నిండని మాధరియను నామె నేడుకొన్నది.”

నాగ స్తంభుఁడు దాని నందుకొనెను. దానిపై నశ్వినీపుత్రుని పేరును, ‘గౌతమి’ పేరును వ్రాయఁబడి యుండెను.

‘అంగ్రహత’యు ‘గౌతమి’యు నొక శివుఁడగుకొనినెను. మాధరి వ్రాసిన యుత్తరమును తీసికొని నాగ స్తంభుఁడు ‘గౌతమి’ లోని కరిగి యశ్వినీపుత్రుని సమీపించెను.

“నీకు మాధరివ్రాసిన యొకయు త్రిమును తెచ్చి వాను.”

అశ్వినీపుత్రుడు దుర్గముకొనుచు చేతులు చాచి లేడు. చేతులను విపునముక గట్టివైచిగొని యొకవిధమున వివపు చిరునవ్వుతో నిట్లునెను.

“నాకు బోధపడింది. మీరనుకొన్న పని కవాంతరములు కల్పింపఁజాలక పోలేదు.”

అతికష్టముతో నాగ స్తంభుడు కోపము నణచి గొని మఱియొక త్రిము నాతని కీయబోయెను.

“నీవే నమ్రపుకొనుము. నీకొనికే యిది వ్రాయఁబడిన”దని యశ్వినీపుత్రుడు వికారహాసము చేసెను.

“నీకు మదిభ్రమము గలిగినట్లున్నది. నీవన్నమాటకు నీతల పదునాటు చెక్కలు చేసినను పాపములేదు.”

“నీ తల? ఎక్కడ నున్నావో జ్ఞప్తిరానిమ్మ!”

నాగ స్తంభుడు పిడిలితో నశ్వినీపుత్రుని గడ్డముపై నొక్కపాలు పాడిచెను. దానితో నాతఁడు ననుకఁకుఁ బడిపోయి యొక యద్ధకొయ్యను పట్టుకొని తూలును మనకబారిన కన్నులతో నాగ స్తంభుని నంకఁజూడసాగెను. ఇంతలో సంకరవనితయను బిలవతి ప్రవేశించి కారణ మేనుని యడిగెను. నాగ స్తంభుఁ డామెచంకఁజూచి ఘోరమాటాడక పెడలిపోయెను. అతఁడు నెమకఁకుఁ దిరిగి, బిలవతి తన రెండుచేతుల నశ్వినీపుత్రుని చంకలక్రిందఁ జొనిపి యాతని లేవనెత్తుటను మాచెను. యాఁడు నాలుగు దినములపాఠ కశ్వినీపుత్రుడు లేవనే లేడు.

అశ్వినీపుత్రునకు బిలవతికిని గల యన్యోన్య సంబంధమునుగూర్చియు నా సంకరబాలివనిత యెల్లప్పుడోడిలో నుండుటను గూర్చియు నర్తకసంఘమువారి కలుక పేరుపవలెనని వ్యవధిపెట్టెడు నాగ స్తంభునితో ననెను. కాని, యట్లుచేయవద్దని నాగ స్తంభుఁ డానవెట్టెను.

“కాని యాతఁడు సంకరబాలివాఁడేమో యని నా యనుమానము.”

“నిజముగా?”

“అతఁడు పగలెల్ల నల్లమందునున్నతోఁ బడి యుండును. అతఁ డోడనాయకత్వమున కేమాత్రమున దగఁడు.”

మామూరవర్తకసంఘపు బద్ధ్యక్షుఁ డోడలను, రేవుపట్టణములందలి కార్యస్థానములను సంవత్సరమున కొకసారి పరీక్షించుటనియుండెను. ఆపరీక్షార్థమై యే కారణముననో కాని నాగ స్తంభుని యోడలోనేపోవ నాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. నిప్పును సుధాంబరము చేరువమా యని తొందరపడుచున్న నాగ స్తంభున కీవార్త వికుగ్ధ పినులఁ బడెను. ఈమాతనపరిస్థితులలో ‘వాంధ్ర మార’కన్న “గౌతమి”యే సుధాంబరమునకు ముందుగఁ బోవుననుటకు సందియము లేదు. నాగ స్తంభుని చిరాకు నకు మేరలేదు. తనకత్తిపామర్యములపై నాధార పడుట నేర్చిన నాఁటినుండియు తన్ను రక్షించుమని యే యపరకత్తిని ధ్యానించుచు మానెనో యాధికవంతుని నేడు నాగ స్తంభుఁడు “తండ్రి, నేను సుధాంబరము చేరువముకు మాధరిని కాపాడు”మని ప్రార్థించెను.

‘ఆంధ్రమార’ రేవునుండి తెలుపడనప్పటికి ‘గౌతమి’ వధిస్సమృద్ధ సంకమహానమును దాటి మనోవేగముతో పెడలిపోయెను. నాగ స్తంభుఁడు ముండ్లపాదపై నున్నట్లుండెను. అతనికి మనస్సు మనస్సులో లేదు. అశ్వినీపుత్రుఁడు మాధరిని కలసికొన్నట్లును, యామె తన్ను ద్వేషించుచున్నందున నాయబలము మదినుకొన్నట్లును నింక నిట్టిస్వప్నములు రేయుంబన భ్రాంతిని వృద్ధ యాగ్నిని రగులుచుండుండెను.

నలువది దినములు గడిచినవి. ‘ఆంధ్రమార’ బం గాలోభాతమును దాటి హిందూమహాసముద్రమునఁ బ్రవేశించెను. నాగ స్తంభుఁ డిక నోపికపట్టఁజాలకపోయెను. అధ్యక్షునికడ కారణాదిని “త్రోవలో నెక్కడ నాగక ఎకాయెకిని సుధాంబరము చేరుకొందమా?” యని యడిగెను.

అధ్యక్షుఁ డీ యపవాదవను నిరాకరించి యింక నాలుగు దుద్యోపముల మీదుగ పోనుద్దేశించితివని తెలి

一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、一百。

சாதி மரபுவாதம் என்பதன்
மேல்முனையில் சாதியைப் பற்றிய
பொது அறிவு.

செய்து, அதன் பின்னர் அந்த இடத்தில்
உள்ளுள்ள பொருள்களை அங்கேயே
தாதுவாக வைத்து, அதை

...the ...
...the ...
...the ...

[illegible]

1880

[illegible]

1870-1871

[illegible]

சென்னை நகராட்சித் துறைமுகப் பகுதிக்குள்
உள்ளுள்ள கட்டிடங்களைக் கட்டுவதற்காக
அந்த இடத்தை விலைக்கு வாங்கியிருக்கிறார்.
இந்த நிலைமை மிகவும் கொடுமை.

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

செய்துள்ளதால் அந்த நிலை ஏற்பட்டது. அது காரணமாக
மேலும் அதிகமாக அங்குள்ள அமைதி நிலை
பாதிக்கப்பட்டது. அந்த நிலை காரணமாக, அந்த
நிலை குறித்து அது காரணமாக அமைதி நிலை
அமைதி நிலை அமைதி நிலை.

[illegible]

The first group of students, who were
 the first to be admitted to the school,
 were the first to be admitted to the school.

1872-1873. The first year of the
 year ending 1873. The first year of
 the year ending 1873. The first year of
 the year ending 1873.

“నీకేమి కావలసినట్టిది?” అని వాగస్తంభుడు ప్రశ్నించెను.

నిజముగ నశ్వినీపుత్రుడే యచ్చట నిలచెననియు, దయ్యము గాదనియు వాగస్తంభుడు నిశ్చయించెను. అశ్వినీపుత్రుఁ డొక్కయడుగు ముందునకు వైచెను. సముద్రపటము వండుకొనుటకు చేయిచాచెను. కాని వాగస్తంభుఁ డాతని స్పృశించఁబోవ నాతఁ డదృశ్యుఁ డయ్యెను. ఓడలో నన్ని మాలల దీపములు వెలుగు మండెను. అశ్వినీపుత్రుఁ డెక్కడ?

వాగస్తంభుడు వృషభదత్తునికొఱకు కబురంపె ను. ఆతనితో సంగతుల నన్నిటిని చెప్పెను. అయ్యువ్వోగి ముఖము వాగస్తంభుని శత్రువులపై కోపముచే న్నట్లు చూడెను.

“ఇట్టిది జరుగుచుండుట యసాధారణము గాను. దుర్మార్గులగు పిరికిపందలు తమశత్రువులపై విల్లె పగ తీర్చుకొందురు.”

“‘గౌతమి’ యీపాటికి సుధాంబరము చేరియే యుండును...!”

“బహుశః చేరియుండదనుకొందును. అశ్వినీ పుత్రుని యొకలంతయు నీటితోను, రక్తముతోను తడిసి యుండెను కదా! గౌతమి కేమైన ముప్పు వాటిల్లిన దేమో!”

వాగస్తంభుడు ద్వారమువంకఁ జూచెను. రలుపు తెరువబడెను. దీనకలిక కాంతిలో నశ్వినీపుత్రుని కరీరము మాడువలె నగుపడెను. ఆతఁ డిందుమిందుగ వృద్ధుఁ డీనుఁడై యుండెను. ఆతనిజాట్టు జడలుకట్టుకొని యుండెను సరిలధార లాజాట్టులోనుండి ముఖముమీఁదికిని, చెక్కిల్లమీఁదికిని, భుజములమీఁదికిని బారుచుండెను. ఆతఁ డేమియు మాటలాడలేదు.

“సముద్రపటము కావలెను కాఁబోలు, ఏదీ?”

ఇంతలో నడుగుల చప్పుడు వివఁబడెను. అన్యైకి చిటుకలో మటుకూయబయ్యెను.

నేనకుడు మామిడిపండ్లను దెచ్చి వాగస్తంభుని యుండుంచెను.

“అయిన యెవరో క్రొత్తనునువ్వుడు. మీ కీపండ్ల నిమ్మని పంపివాఁడు.”

“అయిన యెవరు?”

“కాలిదిగ వృద్ధుములను ధరించి జడలుకట్టిన జాట్టులోనుండి కాగఁచున్న నీటిని తుడిచికొనుచు నచ్చట నిలచిన పురుషుఁడు.”

“ఈ నిశిరాత్రినేగ నీ కేమియు పనిలేదా? పోయి పరుండుము.”

నేనకుఁ డసంక్మప్తితో చెడలిపోయెను.

ఉదాకాలమున నొక పెద్దకుపాను సముద్రము నల్లకల్లోలము గాదించుచుండెను తెల్లవారిన రెండు గడియాలకాతంపా నెటువచ్చినదటు సమసిపోయెను. కాని జీమూతమాళిక లభ్రపదమున నింకను వ్రేలాడుచునేయుండెను. హింమా మహాసముద్రతోయములు కాంతములై యంచలములై యుండెను.

ఉదయమున నైదుగడియలయ్యెను. వృషభదత్తుడు వాగస్తంభుని గదిలోని కరుదెంచి మార్చుండెను. నిమ సములో వాతనిముఖము వెలచెల బోయెను. “తలుపు”—

అశ్వినీపుత్రుఁ డీసారి గదిలోనికి నడచివచ్చెను. ఆతనిదేహ మిప్పుడు తడిగను, రక్తమయముగను లేదు. ఆతఁడు నిలచిన ప్రదేశమున నీటిమడుగు కాలేదు. కాని యాతఁడు చూచుట కసహ్యుఁడుగ, జ్వర నీడితునివలె నుండెను. ఆతఁడుసముద్రపటమువంకకు చేతులు చాచెను. వృషభదత్తుడు దిటవుచెడి లేచునప్పటి కశ్వినీపుత్రుఁ డదృశ్యుఁ డయ్యెను.

వాగస్తంభుడు సముద్రపటమువంకకుఁజూచెను. ఆపటమున సముద్రమగ్ధమున నొకక్రొత్త యెఱ్ఱునిచుక్క యుండెను. “ఇదెక్కడినుండి వచ్చినది?”

“గౌతమి యీ ప్రదేశమున మునిగి యుండువా?”

ఆ యెఱ్ఱుచుక్క వృషభదత్తుని వేలికి రగిలెను.

“రడిగానున్నదా?”

“ఇది రక్తమిందువు.”

అధ్యక్షుడు మధ్యాహ్న నిద్రానంతరమున లేచెను. తాత్కాలికముకడ నుండివలసిన యొక మహాసముద్ర మధ్యమమున మందుబయిది కారణమేమిది నాగ స్తంభు నడిగెను.

“గౌతమి! కేకో విపత్తు సంభవించినది.”

“మహాసముద్రమునంతను వెదకింప నాయకుని తలంపు కావోలు! ‘గౌతమి! కేకోడును గలుగదు, అశ్వినీ పుత్రుడు డిక్షకులవలె పిచ్చినమ్మకములతో ప్రాన్థువులను మందబుద్ధికాడు.”

నాగ స్తంభుడు కోప ప్రకంఠిత గాత్రుడయ్యెను.

“ఈ యోడను నేనికొరిది. ఇతరుల కిందు కోర్కెములేదు.”

“ఓడవాడుకులను కారాగార బంధులను చేయఁ గలను.”

“ప్రయత్నింపవచ్చును.”

అధ్యక్షుని మాటలని నాగ స్తంభుని బంధించువాఁ డెవ్వఁడు ‘అంద్రమాత’ యాపడనను సూచించెను. ఆం దిరువురు నేవకులును, కోగపిడికుండైన యశ్వినీపుత్రుఁడును విల వతియు తీవములతో నుండిరి. అశ్వినీపుత్రునిలో విడిఁ గొంపొయి పరుండఁజెట్టిరి. ‘గౌతమి’లో నగ్ని పుట్టుటచే నాయోడ ముదిగవని విలవతి చెప్పెను.

పలుమున నెత్తుటిచుక్క కనఁబడిన ప్రదేశమున సముద్రతరంగములపై నొకపడవయ్యాగులాడుచుండెను. ‘అంద్రమాత’ యాపడనను సూచించెను. ఆం దిరువురు నేవకులును, కోగపిడికుండైన యశ్వినీపుత్రుఁడును విల వతియు తీవములతో నుండిరి. అశ్వినీపుత్రునిలో విడిఁ గొంపొయి పరుండఁజెట్టిరి. ‘గౌతమి’లో నగ్ని పుట్టుటచే నాయోడ ముదిగవని విలవతి చెప్పెను.

అధ్యక్షుడు నాగ స్తంభునిదిక్కు మొగ మయ్యెను. “ఇదంతయు నాయకున కెట్లు తెలిసినది?”

“కొన్ని నంగములు తెలియకనే తెలియుచుండును. నానిలో నిది యొకటి.”

విలవతి సంభ్రామణ వందుకొనెను. “ఇంతకంటె చిత్రములైన విశయములే జరిగినవి”

“అనగా!”

మంత్రగాని ముఖము చూచిన శెట్టియేగింపు గలుగునో? విలవతిముఖముచూచిన వట్టియేగింపే కలుగుట లో నాశ్చర్యము లేదు. “తీవశ్వినీ పుత్రుని సంకతుఁ డావును ‘అనాయకునడును’”డని యామె పలికెను.

అశ్వినీపుత్రుడు దేహాంతముగ నాగ స్తంభునితో మాటలాడ గోరకట్టిరిబలహీనమగు స్వనముతో తెలియఁ బరచెను. ఇవియు చెడలిపోయిరి. అశ్వినీపుత్రుడు దొక వికృతహాస మునెప్పుడు స్మృతిరక్తిపొయెను.

నాగ స్తంభుఁడు దెచ్చటనే నిలచెను. ఆతని మనస్సు నం దిప్పుడొక కొత్త యాలోచన యంతురించెను. “విల వతియే యశ్వినీపుత్రునిపై ప్రేమచే నాతని తీరింపజేసి వది. ఎటులైన మిత్రభేదము గలిగించినదో నశ్వినీ పుత్రుఁడు మరణించుటయేకాక నామిదిగిని మాధరిమి దిగిని నాడికెచ్చుచున్న యాకృతులు సంహారమగును.”

నాగ స్తంభుఁడు విలవతి మున్నగువా రున్నచోటి కేగెను. “ఇక కొన్ని దినములలో నుధాంబరము చేరుదు ముగదా? నీకేమి చేయుదువు?”

“ఏమో, నాకు తెలియదు. అశ్వినీ పుత్రునకుఁ దెలియును.”

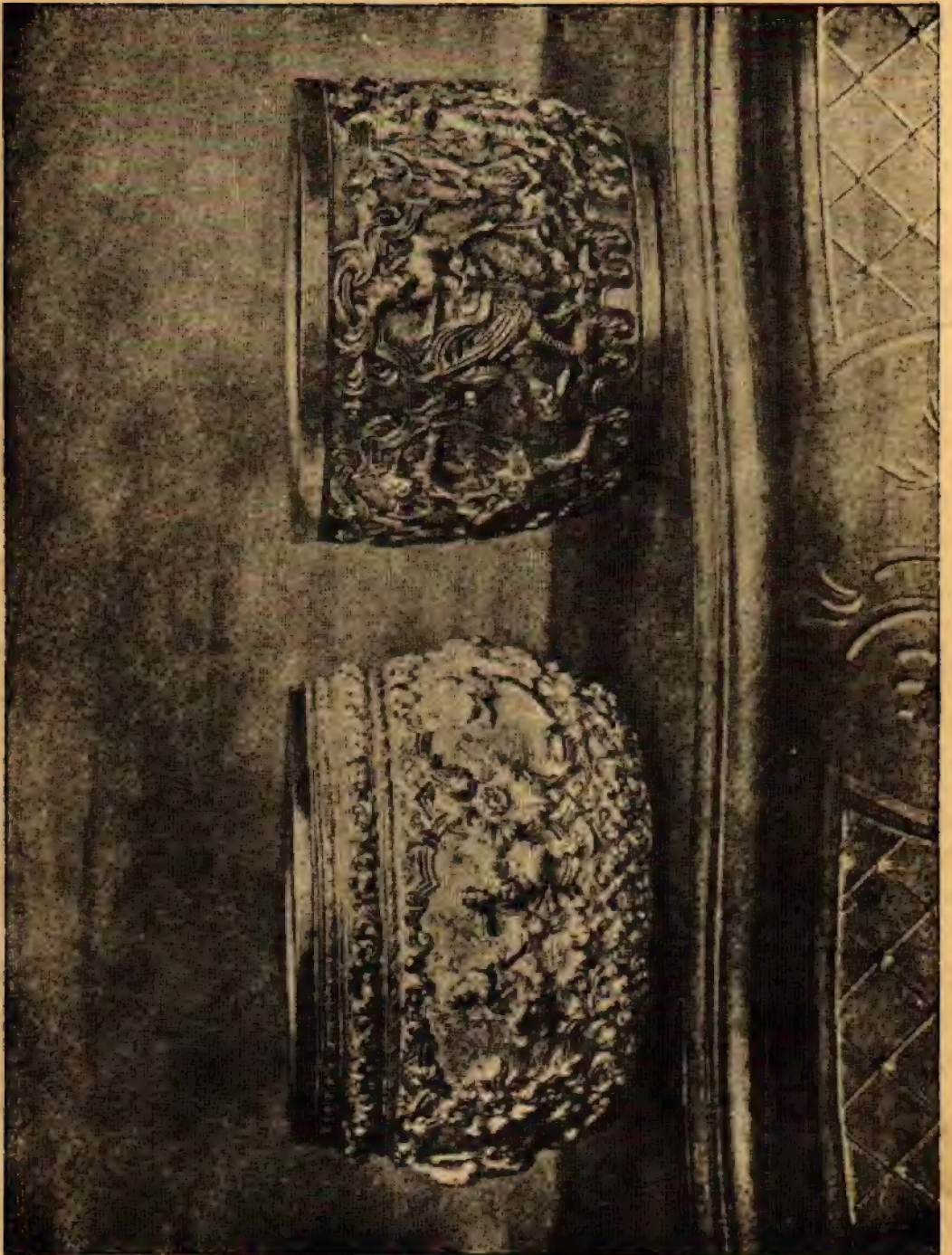
“నీకును ఆతనికి సంబంధమేమి?”

“నన్ను విడచి యశ్వినీ పుత్రుఁ డెచ్చటికి పోఁ గలఁడు?”

“ఆతని యింటికిఁగూడ పోవాలదా? అచ్చట నశ్వినీపుత్రునింబ నాతనికి ప్రధానమైన మాధరియున్నది. ఆతఁ డామెను చాలమారులు చూచుట నీకెఱుక లేదా? నీవచ్చటకుఁబోయిన నామె యూహకుడునా?”

విలవతిముఖమున కోపవిహ్వములు బయలుదేరి ను, “ఎంతదురాత్ముఁడు! ఎంతటి మోసగాఁడు!” అనుచు విలవతి యిచ్చట నామెను, ఒక విగడియ నే పొసి నాగ స్తంభుఁ డామెను వెంబడించెను.

అశ్వినీపుత్రుఁడు కన్నులు తెరచికొనియుండెను. విలవతిని చూచుటతోడనే యాతని నేత్రకోశములం

చిత్రము ౭.

చిత్రము ౫.

చు భయచిహ్నములు లోచనము. చిలవతి యాతని కడుగుగ నిలచెను. ఆతనిముఖము మృత్యుదేవతవారీక బడబోవు వాని ముఖమువలె నుండెను.

అగ్ర్యశ్రీని కేమియు బోధపడలేదు. ఆతని ముఖము భయకంపితమై యుండెను.

అశ్వనీపుత్రుడు క్రంగిపోవుచుండెను. “అయ్యో, వద్దు, ఆను” మని యాతరే డనెను.

ఏన కేమిచేయగలరు? చిలవతియే యాతని తీవ్రంపక జేసినది. చిలవతియే యాతని నిప్పుకు తీవ్రహీనునిఁ జేయుచున్నది. నాగ స్రంభుఁ డేమి చేయగలఁడు?

“అయ్యో, వద్దు, ఆపుర” డను అశ్వనీపుత్రుని మాట గాలిలో కలిసిపోయెను. నాగ స్రంభుఁడు చిలవతి వొక్కలాగు లాగెను. ఆ తుణముననే అశ్వనీపుత్రుఁడు చనిపోయెను.

మ త ము

ఐహికాముష్మికములలో నైహికంబు శాశ్వతం బది గాదని జార విడిచి సర్వ సౌఖ్యముల సమకూర్చు తమము నడు యంబు నాముష్మికమే యని యార్యు లెన్ని కూర్చి నాముష్మికంబునె కోరి సర్వ దా తదాప్యసాయంబును దడవి లేడవి చిట్టచివరకు నెంచిరి పట్టుగొమ్మ వీన తత్ప్రాప్తికని తమ హృదయములను.

* * * *

వేదయుగమున నొక వింత వేషమూని భరతఖండంబునను గానఁబడియు నంత నుపనిషత్కాలమున దాని నుజ్జగించి సర్వమోహనరూపంబు సంగ్రహించి యెల్ల కలుములకును బుట్టి నిల్లునైన కరము జడదారులకుఁ గట్టు కంబమైన

‘ఆంగ్రమాత’ కుఠాంబరకీర్తితమును చేరను. అచ్చటి వృక్షరాజములును, పచ్చికబయళ్లును మనోహరములుగ నుండెను.

తనపదము చుట్టునున్న కుందరారామమున మాధరి నిలచియుండెను. నాగ స్రంభుఁ డామెను సమీపించెను. “మాధరీ! యు త్తరమున కేమి వ్రాసితివి?”

“కేను భయపడుటలేదనియు, నాయెడ నొప్పుమును నిరోధింప యత్నించు ననియు, ఆతని దగ్గరకు చేర నీయఁబాల ననియు వ్రాసితిని.”

ఆమె పదన మా ప్రభాతారంభమునకె చెల్లెయ్యె యుండెను. బాలసూర్యుని నూర్చి కిరణములలో నెల్ల కొన్న ద్రాక్షలవలీ నిమంజముల చిగునీడ లామెకు గొడుగులు పట్టుచుండెను. నాగ స్రంభుఁ డామెచేరిని పట్టుకొనెను. “మాధరీ నేటికి నవంబోదయ మైనది.”

విద్వాన్ మాసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారు

యార్యభూమిని వ్యాపించి యతులమైన, భారతీయుల మన్ననఁ బడసినావు.

* * * *

ఒక్కడైనను నీశ్వరుఁ డక్కజముగ భవి ననేకంబులగు రూపములను దాల్చి జగము నలరించి విలసిల్లు చాద్యుమిణి తొడ్గ జైనాది యుగములఁ బలు రకంబులయిన రూపంబులను దాల్చి యార్యతత్తికి భిన్నరూపిఁ గల్గిజేసి త భిన్నమయ్యు లేన్నుఁ గట్టుగఁ ద్రాళ్లను దానె తొచ్చి కొంటి వక్కట భావిని గంటమాని

* * * *

ఆదిశంకర రామానుజార్య మాధ్య పుత్రులం గని భారత భూమి కుండు కర్మభూమి నామము సార్థకముగఁ జేసి

నీ యశశ్చంద్రికల నెఱి నింకినావు
విశ్వరూపంబు జూపుచు విశ్వమల్ల
నేచుచున్నావు నేడు మఱింత రేగి
యన్నదమ్ములలో భేద మావహిల్లె
బాడియే వారి నిడుముల పాలునేయ.

లలి నయస్కాంత మినుమును లాగుకరణి
నరులనెల్లను వేగ నీ దరికి లాగి
కమిచి వెన్నెల సంద్రముఁ గలఁచు రీతి
నొక్కచోఁ గలఁచెడు మన ముక్కు మీఱి
మలయ పవన శరచ్చంద్రములను బోలి
కొన్ని వేళల నలరింతు కూర్మిమీఱ
నెండ సూర్యోపలమ్ము మండించు భాతి
నొక్కచో మాన్తు స్వాంతము నక్కజముగ

* * * *

పర్వ సమ్మోహనాస్త్రంబు భాతి నైంద్ర
జాలికునిరీతి విశ్వమ్ము జాలిమాలి
యవశముగఁ జేయ నిదమిగ్ధ మని నిజంబు
నిర్ణయింపంగ నేరక నీతిమాలి
భారతీయైకమత్యమ్ము పాడగుటకుఁ
బరులు తమపైని దండెత్తి వచ్చుటకును
జక్రవర్తి సమూహమ్ము చచ్చుటకును
నీవ కారణమని యంద్రు కోవిదులును

* * * *

దేశములనెల్లఁ ద్రిమృరి ఓక్షపూని
నీడు నై జంపు నాకృతి నిఖిలలోక
పార్ష సంధానశక్తి సహార్య వైభ
వమ్ము వేసమ్ము మహిమమ్ము నమ్ముఁ దెల్పి
భారతీయుల కవ్యాజభక్తిఁ గల్గె
జేయు నీపుత్రులు దివి చేరినారు;
నిన్నుఁదెల్పెడి ధర్మనిష్ఠేశ్ లకట!
దివిని జేరుటఁ దర్సముల్ భువిని లేమి

తగినవారలు ధనకాంక్షఁ దవలి తమదు
కృత్యము మఱచి కరము కుక్కింభరులయి
కాలమంతయు సుఖముగాఁ గడుపుచుంట
నీకు మా కిట్టి దుర్దిశ నేడుగల్గె.

* * * *

కాల పరిణామవశమునఁ గల్గి రకట
మతమనఁగ నేమొ యెఱుఁగని మానవులును
మతము గితము లేదిది వట్టి మాయ యంచు
మతమన నసహ్యపడి మందు మాన్యమతులు
మనమతము బాగులే దన్య మతము కరము
జనుల కుపయోగకరమని చాటువారు
నైహికసుఖంబె శాశ్వత మనడివారు
గురుల మించిన శిష్యులు కోట్లకొలది.

వేదవేదాంతవర్జిత విమలరూప!
తమదు కృత్యము మఱచిన యమలమతులు
నీ వనఁగ నెట్టిదానవో యెఱుఁగనట్టి
యజ్ఞాలే నిన్నుఁ దెల్పుదు రది యశశ్శ
ముట్టికెగురంగ లేనమ్మ యూర్ధ్వలోక
మునకు నె క్లెగురంగఁజాలునుఁ స్థిరముగ
నింక లోకమ్మునం దకలంకగౌర
వమ్ము నాచ్యులచే నందు వాంఛ నీకుఁ
గల్గె నేనింక నినుఁదెల్పుఁ గల్గు సుతుల
నీదు కలరూ పెరింగిన నిపుణమతుల
మతము ధర్మము నెలకొల్పు మహి నొనర్పు
మఱియు వీడుము నీదగు మాయయావు.

* * * *

కలిబలంబున గంగను గలిసినట్టి
కర్మధర్మజాతంబును గాచి యతుల
తత్త్వవిజ్ఞానధనమును దయ నొనంగి
ప్రజలదేశంబు రక్షింపుఁ భవ్యరూప!

కామాక్షిని అందకత్తెలలో మొదటిదానిని గా లెక్కపెట్టవలసినదేను. అందులోనూ నూత్నయావనమేమో, నవ్వినప్పుడు చామ ముఖం మూడువంతులు విడ్డ మల్లెపువ్వులా గుంటుంది. బరువుబరువుగా మడతలు తూగి పాదాలమీద నటిస్తూన్న పట్టుచీరతో, చివురుమీద నీటిబొట్టలాగా యెట్టునివేలిని వజ్రపుపాడి ఉంగరంతో, వదులుగా వ్రేలి వెనుకనుండి చెక్కిల్లిటూ అటూ ముద్దు పెట్టుకుంటూన్న జడలోని మల్లెదండతో, విరుదులు చుట్టివచ్చిన పయ్యెదచెరగులోని జాల్తారులో ఉయ్యాలా ఉగుతూందా అన్నట్టు ఆచిన్ననడుమీద తూగుతూన్న ఆ శరీర భారం మోస్తూన్న నడకతో కామాక్షి సుందరమ్మ దగ్గరకువచ్చి కూర్చుంది. విను

తూన్న పువ్వు ప్రక్కనున్న ఫలపంథమై వాడి పోయిన పువ్వులాగు కామాక్షి ప్రక్కను సుందరమ్మ కనబడుతుంది. సుందరమ్మ అరవై యేళ్ల పెద్ద. ఆరితేరిన నాయిక. సంసార వ్యాపారాలలో గురుత్వం వహించి కామాక్షిని తీర్చిదిద్దేది. అలా ఒయ్యారంగా తన్ను చేర వచ్చిన మనుమరాలిని చూచి సుందరమ్మ తనలో “గర్వం త్రోవలో గతకలు లావు. నూత్న ప్రణయగర్వం అద్దంలో నీడలాగు కామాక్షి ముఖమీద యెలా ప్రతిఫలిస్తూందో! అప్పుడే యీమె ప్రణయం తారాజువ్వలాగు అంతరితూన్న యెగురు తూందే! ఇంకా క్రొత్తకాదూ! నాడిన్నతనం లో ఇలాగు నేనెగిరి పడ్డపాల్లన్నో పున్నాయి; అవి ఒకొక్కటే కామాక్షికి చెప్పాలి.” అను

“వినుతూన్న పువ్వు ప్రక్కనున్న..... సుందరమ్మ కనబడుతుంది”

కొని క్రిగంటను కామాక్షిని చూచి నవ్వుతూ “ఏం మనుమరాలా! యీ పువ్వు మహా వికాసంగా కనబడుతున్నావే? మా మనుమడేమేనా నూత్నాలంకారాలు తెచ్చేడా యేమిటి?” అన్నది సుందరమ్మ. అవ్వ అలా అడగగానే కామాక్షి ముఖం యెట్టుపడ్డది. కొంచెం వణుకు తూన్న కంఠస్వరంతో “అవ్వా! నీకు పలె

నాకుకూడా మంచి పురుషుడే లభించినట్టు నీతో చెప్పడానికి వచ్చేను. నువ్వు చెప్పినట్టు పురుషుడే స్త్రీకి వివిధాలంకారాలున్నా, అందులోనూ నా కథానాయకుడు నీ నాయకుడు లాగుకాక, మంచి రూపసి సుమా! అవ్వా!” కామాక్షి అలా అనగానే సుందరమ్మ త్రుల్లి పడ్డది. “ఏమన్నావు? కామా?” అని గద్దించి కామాక్షి నడిగింది. “మాతాతను నాకు తెలియకలా అన్నాను. అయితే అవ్వా! అతడందగాడేనా?” అని కామాక్షి ప్రశ్నించింది. సుందరమ్మ ఆ ప్రశ్న విని కళ్లు విశాలంగా విప్పి కామాక్షిని చూస్తూ “అమ్మకచ్చె! వాని విశచాంబకముల శతపత్ర శైత్రముల్!” చారెడేసి కన్నే కామా! మన్నెదొరలాగాయన యెక్కడుంటే అక్కడల్లా వెలుగేనే! ఆజానుబాహు వే! కమ్మచ్చున దీసిన ట్టాశరీరసాందర్యం అంతా తీర్చి ఉండేది! అలా అని మార్దవానికి లోపం లేదుసుమా! ఆ విశాలవతుంమీద నే నిరూతల వాల్చేసరికి నాప్రాణాలన్నీ నాముఖం అనే పడవలో యెక్కడకో ప్రయాణం చేస్తూన్నట్టుండేది నాకు! ఆవతుం పాలనముద్రంలా గిలా మిలమిల లాడిపోయేది. ఆతని వెచ్చని యూర్పులు నాకన్ను తెరచాపలను ఇలా ఇట్టే ముందుకు వంచేసరికి నా మొగం పడవలో నాప్రాణాలు దూ ఒక్కటయిపోయినట్టునిపించేది. ఆ డెక్కడదీ! ఆ లాలిత్యానికి యిప్పటివల్ల లాలిత్యానికి యెంతోభేదం వుంది. నేను గాలికాగిటిలో నలిగిన మొగ్గలాగు మీతాతగారి కాగిటిలో క్రొత్త శోభను పొందేదాన్ని” అనే సరికి

కామాక్షి నవ్వుకుంటూ “కావచ్చును గాని, అవ్వా! నాగరికత అంటే యేమిటో యెరుగని ఆరోజుల్లో మాతాత కంత సున్నితం యెలా వచ్చింది? నీవంటే ఆడుదానివి, ఆ మీద కావాలూ గట్టా చదువుకున్నావు కాబట్టి యే పరూధిని లాగో వైతక్కలాడేదాన వనుకుందాం. కాని మాతాత మాటేమిటి? ఇప్పటి లాలిత్యం ఇప్పటి సున్నితం, ఇప్పటివిలాసాలూ ఆరోజుల్లో యెలావచ్చేయి?” అన్నది. “లాలిత్య విషయంలో మీతాతనుమించిన చేయి లేదనుకుంటాను. ఒకనాడు నా కాయన మనుచరిత్రం పాఠం చెబుతున్నారు. “వదనప్రభులలావ గ్యాంబుసంభూత” అనేపద్యం ఆయన ధన్యాసీ రాగంతో చదివేసరికి అప్పటి ఆయనముఖ విలాసం చూచి నిలుపు నీరయిపోయేను. అప్పుడాయన మూర్ఛిభవించిన పెద్దన్న పద్యంలాగే కనబడ్డారు! చెప్పకేమి? ఆకాస్త నేపయినా పరూధినిలాగు నేను దూరంగా నిలబడలేక పోయినాను సుమా! కామా! అయితే అందులో ఒకరహస్యం వుంది చెప్తాను విను. ప్రణయవిషయంలో మగవాడిమాట అటుండనీ. ఆడుదిగానీ ఒకతీక్ష్ణమైన చూపు వాడిమీద ప్రసరించిరా అంటే దానితో వాడు చెల్లాచెదరై పోవలిసిందేను. దానిచూపు లో యేదో వుం దనుకుంటాడు. ఆ చూపట్ట త్రాగేస్తామంటాడు. అందులో యేదో లాలిత్యం ఉం దనుకుంటాడు. మైమరచి పోతాడు.

వాడల్పసంతోషే. కామా! ఆడుముందే, పురుషుని క్షాంతిలో విరహవేదన నటిస్తుంది. అనురాగంలో అనుమానం కలిపేస్తుంది. స్వర్గసుఖంలో అసంతృప్తి ప్రకటిస్తుంది. మల్లె పువ్వు వాసనలో మంటలు చూస్తుంది. కోకిల పాటతో కోరికవర్షం కురుస్తూం దంటుంది. పురుషు డెంత మంచివాడయినా సరే ఆడు దానికిమాత్రం యేదో అనుమానం కొట్టాడుతూ వుంటుంది. ఈ సందర్భంలో నాకో చిన్న కథ జ్ఞాపకం వచ్చింది చెప్తాను విను.

నేను క్రొత్తగా కాపురానికి వెళ్లిన రోజు లవి. మీ తాతగారి నాయనమ్మ యింట్లో మాకు సంరక్షణ కుండేది. నాకు అత్తగారి బాధలేదు. ఓ! నేనారోజుల్లో యెలావుండేదా న్ననుకున్నావు! కామా! నన్ను చూడడానికి రెండుకళ్లు చాల వనేవారు మీ తాతగారు. నేనూ అలాగే వుండేదాన్ని. ఒకనాడు తారనై తక్కులూ తాల్లూ చూపించేదాన్ని. ఒక నాడు యామినీపూర్ణతిలకనై ప్రణయ వ్యాసాలు రచించేదాన్ని. ఒకనాడు సుభద్రనై శుక్రూషలో మునిగిపోయేదాన్ని. ఒకనాడు శైవమవతినై తపస్సు పటించేదాన్ని. ఇంకొకనాడు వరూధినై వలపు ద్రిమ్మరించేదాన్ని. నా వేషాలకు హద్దండేది కాదు. మీ తాతగారు మాత్రం యెప్పుడూ ఒకలాగే వుండేవారు. ఆయన వలపులోతు యెప్పుడూ ఒక్కలాగే వుండేది. ఒరదీసిన కత్తిలాగు నా వలకిలా మిలమిల లాడుతూ వుండేది.

ఇలాటి సమయంలో ఒకమాటు మంచి తమాషా అయింది. అది తలుచుకుంటే నాకే నవ్వువస్తూండే కామా! ఆకథ నీకుపాఠంలాగ వుంటుంది చెప్తాను విను.

ఆనాడు పౌర్ణమి. తెల్లవారుజామున నాలుగుగంటల నేళయింది కాబోలు. పెరటి వెనుక కాపురమున్న మంగలివెంక డప్పడే లేచి నన్నాయి పాడుతున్నాడు. రాగం చెవిలో చల్లగా పడుతుంది. నాకు నిద్ర బాగానే తెలివవచ్చింది గాని పాట వింటూ అలా కళ్లు మూసుకునే పడుకున్నాను. వాడు పాడుతూన్న రాగం చక్రవాకమో, నాద నామక్రిడో తెలిసింది కాదు. ఆరాగ మేదో పోల్చుకోడానికి కొంతసేపు తంటాలు పడ్డాను గాని నాకేమీ అందింది కాదు. మీ తాత గారు సంగీతవిద్వాంసుడు సుమా! ఆయన పాడితే యిలా కిన్నెరలుమోగేవి! కామా! సంగీతశాస్త్రం కూడా చాలా బాగా చదువు కున్నారే. నా కిప్పు డున్న యీ సంగీత జ్ఞానం ఆయన ప్రసాదమే. కొన్నాళ్లు నా కన్నిరాగాలూ ఒక్కలాగే వినిపించేవి. తెల్ల వాళ్ల మొగాలలాగు పోలిక తెలిసేది కాదు. అప్పు డప్పడే రాగాలు పోలిక పట్టడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాను. అందుచేత అలా కళ్లు మూసుకునే 'అదేరాగమండీ?' అన్నాను. ఇంకా నిద్రలో వున్నారు గాబోలు జబ్బాబు లేదని కళ్లువిప్పేను. కిటికీలోనుండి వెన్నెల మంచంమీద పడుతుంది. ఆవెన్నెలలో మీ తాతగారి విగ్రహం కనబడలేదు. పరుపు

మీద దుప్పటి, ఆయనకట్టుకున్న పంచ, ఆమీద ఆయన శరీరచ్ఛాయ, ఇవన్నీ వెన్నెలలో కలిసిపోయా యనుకొని కళ్లు విశాలంగా విప్పి చూసేను. ఆయన నాకు కనబడలేదు. ఒక్క సారి నాకు ఒళ్లంతా జల్లుమన్నాది. ఇంకా అనుమానం తీరక మంచమంతా తడిమి చూచేను. ఆయన లేరు! ఎక్కడికి వెళ్లేరా అని అటూ యిటూ చూసేను. తలుపు తీసు కుని యివతలకువచ్చి చూసేను. వీధితలుపు గడియతీసి తలుపుదగ్గర చీరపెట్టివుంది. అది చూడగానే నాకు కొండశిఖరంనుండి క్రిందపడ్డట్టరిపించింది. కాళ్లలోనుండి వణుకువచ్చింది. ఒళ్లంతా చిటచిటా మండింది. అంతలో అప్రయత్నంగా కళ్లనుండి నీళ్లు జలజలారాలేయి. నిశ్చేష్టనై అలా నిలబడిపోయాను. చేయూతకు గడ్డిపోచయినాలేక పెద్ద జలప్రవాహంలో కొట్టుకొనిపోతూ న్నట్టరిపించింది. మీతాతగా రెప్పడూ అలాటి సమయంలో యిట్లు కదలడం మామూలు లేదు. పున్నమ రేయి! పండువెన్నెల! తెల్ల వారుజాము! నవ యౌవనంలో పున్న అందగాడు! ఒంటిగా అలాటి సమయంలో కంట పడ్డట్టుయినా యే ఆడుది ముఖం పెడపెట్టుకుంటుందనుకున్నాను. నాహృదయం కరగబోసి ప్రణయ ముద్రలో అచ్చుపోసుకున్న నా మనస్సు విగ్రహం అలా అందరి చూపుల్లోనూ, చేతుల్లోనూ నలిగి పోతే నేను చూడగలనా? ఇలాటి ఆలోచనలన్నీ నామనస్సులో సంచరించేసరికి కామా! ఇక నాకు శరీరంపయిని నృపా తప్పిపోయింది.

తెల్ల వారింది. అరుణోదయ ప్రభలు క్రమంగా వెలవెల బారుతున్నాయి. నేను కూడా తెలివి తెచ్చుకుని తెల్ల బోయేను. చప్పున గదిలోకివెళ్లి నిలుపుటద్దం దగ్గర నిలబడ్డాను. చెదరివున్న నా ముంగురులలో నా ముఖం మాయమయిపోతే బాగుండు ననిపించింది. నా నీడమీద నాకు మితిలేని జాలికలిగింది. కన్నీటి ధారలతో పైటచెరగంతా తడిసి పోయింది. తిరిగి పైకివచ్చి నిలబడ్డాను. ఆ ఉదయ మంద మారుతాలలో విషభ్యాసం లేగి నేయి. నానిట్టూర్పులలో నిస్పృహగా లేగి రేయి. కళ్లనుండి క్రాగు తూన్న జలధారలు కారేయి. అలా యేడ్చి

“అలా యేడ్చియేడ్చి కన్నులు విప్పేసరికి యెదుట మీ తాతగారు నిలబడ్డారు”

యేడ్చి కన్నులు విప్పేసరికి యెదుట మీతాత గారు నిలబడ్డారు. ఆ పెదవిమీద యెగురుతూన్న

చిలునవ్వరేఖ నాహృదయాన్ని శూలంలాగు తాకింది. నేను చూడలేక తల వంచుకున్నాను. నీదేహారని మైనా అడగకుండా మీతాతగారు పడకగదిలోకి వెళ్లి శాలూ చిలుక్కొయ్యను తగలించి పైకి వచ్చేరు. అప్పుడే ప్రాతన్నానం చేసేరు. కొత్తగ కనుబామలనడుమ కుంకుమ రేఖ ఒకటి పెట్టుకున్నారు. ఆరేఖ అడుదాని ప్రేలితో తీర్చి దిద్దినట్టు మహాలింగంగా కనిపించింది. ఆ కుంకుమరేఖాకాంతులలో నేను మరింత వాణిపోయేను. మీతాతగారు మూడో కన్ను తెరుస్తున్నారనుకున్నాను. సన్నా, నాముఖవిలాసాలూ ఆయన అట్టి యెగాదిగా చూచి చిన్ననవ్వు నవ్వుకొని వెళ్లి వీధిఅరుగు మీద కూర్చున్నారు. తిరిగి నా ఒంటరితనం నన్ను బాధించడం మొదలుపెట్టింది. ఆయన నాయెదుట నిలబడితే మహాసముద్రంలో పడ్డట్టయింది. ఆయన నాయెదుట లేకపోతే పెను చీకటిలో పడ్డట్టయింది.

ఆ ఒకరోజునే కాదు. ఇలా క్రొత్తోజానాతో చెప్పకుండా యే రెండుబాముల రాత్రి దాటకో వీధిలోకి వెళ్లిపోయేవారు. మీతాతగారు. ఇంట్లో పున్నప్పుడయినా మనసు విప్పి మాటలాడవైనా మాటలాడేవారు కాదు. నాకు క్రమక్రమంగా బెంగ లావయిపోయి కర్పూరంముక్కలాగు చిక్కిపోయేను. నేను కూడా మీతాతగారితో కలివిడిగా మాటలాడడం మానేశాను. జ్ఞానంలేకుండా గృహకృత్యాలు నిర్వహించుకుంటూ మూగదానినై పెదవి కదలకుండా అంటి అంటనట్టు ఆయన

పరిచర్య చేసుకుంటూ అలా కొన్నాళ్లు మనలే సరికి నేను వేదాంతినిగా మారిపోయినట్లు పించింది. స్వర్గంగాని నరకంగాని వ్యక్తి చెప్ప చేతలలోనే వుంది సుమా కామా!

ఇంతలో దసరా వచ్చింది. మామూలుగా నన్ను పంపమని మావాళ్లు కబురు పంపేరు. మీతాతగారు “పండుగకు మీవాళ్లింటికి వెళ్తావా?” అని నన్నడిగేరు. నాకుకూడా జీవన విధానంమీద వినుగుపుట్టింది. కొద్దిరోజులయినా తల్లి చాటున కొంత నేడదేరుదా మనుకొని వెళ్లడాని కొప్పుకొన్నాను. మీభోజనంమాట యేమిటనేనా అడక్కుండా బయల్దేరేను. పుట్టినిటికి వెళ్లేను. బండిలోకూర్చున్నది మొదలు నాకళ్లయెదుట జారుజారుశాలూ వల్లనాటుతో చిరునవ్వు మొగంతోమీతాతగారూ, ఆయన సమీపానో, సందిటిలోనో నవ్వుతూన్న ఒక స్త్రీవ్యక్తి తాండవం ఆడుతూ వుండేవారు. ఆయననుండి దూరమైనకొలదీ నాకు వ్యధ లావయిపోయింది. ఏలాగో దసరా యేడు రోజులు గడిపేను. విను కామా! ఈకథ తమాషా అంతా యిక్కడే వుంది. తలుచుకుంటే నాకు నవ్వు వస్తుంది.

ఆవేళ విజయదశమి. ఉదయాన్నే లేచి న దగ్గరనుంచి మీతాతగారూ ఆ స్త్రీవ్యక్తి తప్ప నాకు మరేమీ కనబడలేదు. ఆ విగ్రహాలు నాకు కనబడ్డప్పుడల్లా నాకళ్లనుండి నిప్పులు రాలేవి. ఇంతలో నాకుకొంచెం జ్ఞానోదయం అయింది. నేనిలా యేల బాధపడాలి?

ఆయనను తన ప్రవర్తనకు లేగిన సమాధానం చెప్పండని యేల ఆయనను మొల కొంగులో చెయ్యివేసి నిలబెట్టకూడదూ?

నాకీ భయం మెందుకూ? ఆయనను ఇలాటి సమయంలో విడిచివుండడం ఆయన యీ అవక తవక ప్రవర్తనకు చేయూత యివ్వడం అవుతుంది. నేను కాలికి కాలు కట్టు కుని కూర్చుంటే ఆయన యే చెయ్యగలడు? నే నిలా దూరంగావుంటే లాభంలేదు. అని ఆలోచించుకుని ఆ వెంటనే మీతాతగారి దగ్గరకు ప్రయాణం అయ్యేను. మా అమ్మ, యిరుగుపొరుగులవాళ్లూ కూడా పండుగపూట వెళ్లిపోవడం వచ్చారు. నాకు వెళ్లిపోకతీరదని చెప్పి బయల్దేరేను.

రాత్రి యేడున్నర లేక మెనిమిదిగంటలు అయి యుంటుంది. మాయంటి గుమ్మందగ్గర

నాబండీ నిలబడ్డది. వీధి అనుగుమీద మంగళ తూర్వాలు వాగుతున్నాయి. గుమ్మాన్న మామిడితోరణం కిందపనుపూ బొట్లూ వున్నాయి. లోపల ముల్తీయిదువలు బ్రాహ్మణులు కూడా వున్నారు. వాకేమీ తిలసింది కాదు. నన్ను పుట్టింటి కంపకంపెట్టి మీ తాతగారు శోభనాలతో కులుకుతున్నారని నాకొడలు మండింది. లోపలకు వెళ్లకుండా గిర్రున తిరిగి వెళ్లి ఊరిబావిలో పడిపోగా మనుకున్నాను. ఆయనతో క్రొత్త భార్యతో సుఖంగా కాపురం చేసికొండని చెప్పి మరీ చావ నిశ్చయించుకొని నట్టింటికి వెళ్లేను. ఇరుగు పొరుగు వాళ్లందరూ నట్టింట క్రిక్కిరిసి వున్నారు. మహాలక్ష్మి పీటపూటతో కలకలలాడుతూంది. ఎదుట పీటమీద పొరుగు సీతన్న గారి సుబ్బమ్మ పదిపంజెండేండ్లపిల్ల కలకలలాడుతూ కూర్చుం

ది. అక్కడ పళ్లెంలోపళ్లెం, పసుపూ, పీరా, రవికెల గుడ్డ అన్నీ వున్నాయి. ఆ పిల్ల కెదురుగా పీటమీదమీ తాతగారు కూర్చున్నారు ఆయన ప్రక్కను గడ్డల లింగమూర్తి

“ఎదుట పీటమీద పొరుగుసీతన్న గారి సుబ్బమ్మ పదిపంజెండేండ్లపిల్ల కలకలలాడుతూ కూర్చుంది” యే మిటో

చదువుకూ కూర్చున్నాను. ఇవన్నీ చూసేసరికి-
కామా! నాకు కండ్లు పగిలినట్లునిపించింది.
అంతా అంధకారం అయిపోయింది. ఏరా-
వేశం యెత్తినట్లు నా కొండలు కంపించింది.
చెమట శరీరాన్ని యేరులై పారింది. అంతట
నేను మేఘగర్జనంలాటి కంఠస్వరంతో గట్టిగా
కేకవేసి పెరటి నూత్నివైపు పరుగెత్తేను. ఆ తరు-
వాత యేమయిందో నాకు తెలియలేదు.

నేను తిరిగి కళ్లు విప్పేసరికి మంచంమీద
పండుకొని వున్నాను. మీ తాతగారు వినన-
కర్రతో నాకు విసురుతున్నారు. ఆయన నన్ను
చూడగానే నాకు తిరిగి కళ్లు మూతలు పడ్డాయి.
వణుకుతున్న కంఠంతో ఆయన “సుంద-
రం! నే ననుకున్నట్టే అయిందన్నారు. నేను
మాటాడలేదు. నా తలమీద పన్నీరు చిలికి
తడిగావించాతో నాకన్ను లాయన మెల్లిగా
తుడిచేరు. నేను దిగ్గున లేచి మంచంమీద
కూర్చుండి “ఏమిటిది” అని అడిగేను. ఆయన
నవ్వుతూ “ప్రీతివోసానన బాల ఉపదేశం
పొందాను. నవరాత్రోత్సవం చేస్తున్నాను.
ఇది కడపటిరాత్రి కాబట్టి కన్యకాపూజ చేస్తు-
న్నాను. ఇవన్నీ నీకు ముందుగా చెబితే బడిసి
కొడుతుందీ వద్దంటావని నీకు చెప్పేను కాను.
నీకు తెలియకుండా చేద్దామనుకున్నాను గాని
సాగిందికాదు” అన్నారు. నేను కళ్లు విశాలు-
గా విప్పి “నిజమేనా?” అని మీ తాతగారిని

“మీ తాతగారిని కాగలించుకోబోయేను.”

“అ! దీక్ష!” అని అనున వారించేరు”

కాగలించుకోబోయేను. “అ! దీక్ష!” అని
ఆయన వారించేరు.

బాగుందా, కామా! ఇందుకే మనవార్లు
ధార్యాధర్మము ఒకరిదగ్గర ఒకరు మనస్సులు
దాచుకోకూడదయ్యారు. నీవెప్పుడూ యేసంగ
తీ కూడా మా మనుమని యెదుట దాచకుమా!
కామా!” అని సుందరమ్మ చెప్పేసరికి ఆ మా-
టలు కామాకి విని “అయితే అవ్వా! నువ్వు
మ్మవ్వ నీ నవతా?” అని విరగబడి నవ్వింది.

శ్రీరమానాథ పాద రాజీవ చింత-నామృతాస్వాదనహృదయ ప్రమత్తుఁ
డతలు భాగవతోత్తముఁ డయిన బ్రహ్మ-మానససుతుండు నారద మానివరుఁడు
విశ్వరక్షకు గోలోక విష్ణుఁ జూడ-నేగుడెంచెడు తతీని మధ్యే పథమున
దుష్ట వన్యమృగాకులూవిష్ట భీక-రోరగాన్విత ఘోర కాంతార భూమి
నొక్క భూరుహచ్ఛాయ రేయుబవట్లు-తనువు గృథియింప శల్యగతంబు గాఁగ
ప్రాణములు కేవలము వాయుభక్షణమున-ఘోరతమమా తపస్సు కఠోరవృత్తిఁ
జేయుచుండెడు నొకయోగి శేఖరుండు-ఆత్రమున సంయమిండుతో ననియె నిట్లు.

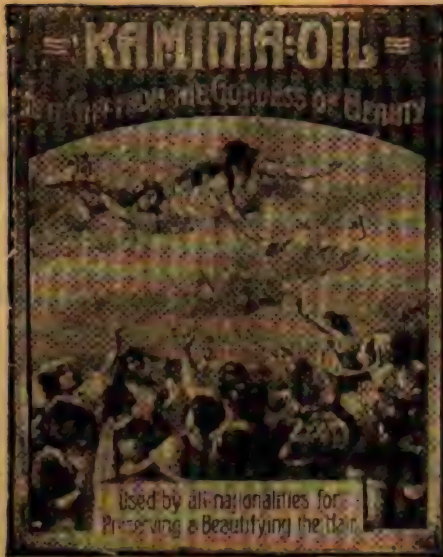
విముల కరుణాగు గోలోక విష్ణుఁగూర్చి-నిరతిమతి భక్తితోఁ దీవ్రనిష్ఠ ఘోర
మగు తపము సేయుచుంటి మహాత్మ భక్త-వత్సలుని చిల్లెమందు రవంత యేని
దాసునకుఁ దావు గలదో? నాతప్పిదముల-పైఁచునో హరి కరుణారస హృదయమున
ఇంక నెన్నఁడు శ్రీగోకులేశ్వరుండు-తన యనున కృపా సుభాధారఁ జిలికి
కాచి రక్షించునో యెఱుంగఁగఁ గోరి-నాడ ననుచునుగో లోకనాథుతోఁడ
నామనవిగా మునీంద్ర! విన్నప-మొనర్చు మనిన నమ్మతినొంది బ్రహ్మ తమచి
వరమభాగవతోత్తముఁ డగుచుండ-ననతిదూరంబునందె మహాప్రమోద
వీచిఁ దోఁగుచు నున్నట్లు వితము సతము-జ్ఞాన పత్రిని ద్రావెడి శాంతిరాముఁ
డబ్బసంభవసూతి కిట్లనియె; “పూజనము భజనలేని నాదు గన్వాయె తడియు
నేమొ? గోలోకమున నిందిరేశుఁ గాంచి-యడుగుమీ, నారదా!” యన నబ్బరమున
వల్లె; యని యంతఁ జని భగవానునిఁగని-భక్తిగదురంగ సాష్టాంగ వందనములఁ
జేసి వివతులొనర్చి యాసిద్ధయోగి, శాంతిరాముఁడు వలికిన సరణిన్వెల్లి
విన్నవించెను గోలోక విష్ణుతోఁడ.

సంయమిండు వచస్సుల సాంతముగను-వినెడు తతీ మాని శాంతిరాముని గురించి
చెప్ప; నాటణ మందె యచ్చెరువు గాఁగ-శౌరి కన్దోయినుండి యవారిగాఁగ
బొప్పువర్షముఁ గురియఁ గృపావిభూతి-బల్కె నిట్లులువత్స ప్రపంచమందు

ఏల మీరు కామినియా తైలమును మాత్రమే వాడవలెను?

(రీజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము వెంట్రుకలకు చాలాభోగ్యమైనది.
కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పోడినావులను తీపును.
కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పొడివుగాను, దళము
గాను కాంతిగాను పెరుగుటకు
కోడ్వడును.

కామినియా తైలము కూడా తైలము మాత్రమే కాదు.
అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు
కావలసిన పదార్థాలు ఇందులో
గలవు.

కామినియా తైలము పుష్టిను చల్లదనమును గలిగించి మే
దడుకు విక్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు,

అలోచింపుడు,

ఆర్థులను పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డు పత్రిక తెలిపినది:—“ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే
పంపబడిన అత్తెలు, వాసన తైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు
లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినియా వాసన తైలమునందు మనోహరమైన అత్తెలు చేర్చబడినది. మెదడుకు
చిలువను గలిగించును.”

సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లా, ఎస్. ఏ. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—“కామినియా తైలము
మిక్కిలి మంచిదనియు, త్వరితమైనదని నిస్సంశయముగా కనుగొంటి. ప్రత్యేకముగా చుండుకు, పుష్టిను
త్వరితము గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా కోసులకందకెని దీనిని విపరీతము చేసితిని.”

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1-0-0

వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0-6-0

బుడ్డి 3 కి ధర రూ. 2-10-0

,, ,, ,, 0-12-0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామి
నియా తైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో ఆకలిపేరును మాకు
తెలుపుచూ, ఆర్థులను మాకు పేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై అకృపణి చేరులేని
వర్తకుగణులు గలది, తక్కువరకముని “శ్రేష్ఠమైనదని” తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తింత్రములను నమ్మి మోస
పోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించనద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జమ్నామసేడు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అట్టులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆట్రోడిట్ బహార్ ను పుషయోగించుడు

కొన్ని దిందువులను మీ చేరుమాటపై చికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమును సువాసన వీచుట్టుపట్టువ్యాపించును.

ఇంతటిరవ్వమైన, మనోహరమైన సువాసనను నీవు బహుళకోసు యితర అత్తరులలో సొందజాలవు.

‘ఆట్రోడిట్ బహార్’ అను పేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమా రుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, కార్యకరమైన సువాసనకు తప్పయత్తేమనుచెందుదువు.

½ బాష్ప బుడ్డి	వెల	రు.	2-0-0
¼ ” ”	”	రు.	1-4-0
1 బ్రాసు ”	”	రు.	0-12-0
మాదిరిపా	”	రు.	0-2-0
సువాసనగలకార్డులు	రు.	0-1-0	

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనుచువును దయచేసి ‘ఆట్రోడిట్ బహార్’ అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్ని నోట్లను అమ్ముచును. సోద ఏజెంట్లు :-

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ, 285, నాన్యామనీరు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనను సరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులనలన శోధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైనవనరే, జేమమున యితరచోట్లనైనవనరియో, వదులుచోప్పి, వాయువునొప్పులు, పడికిము, గొంతు రాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

‘ఆడమెన్స్ వైప్రెస్ సాల్వ్’

అనుదానిచే మాన్వనము. ఇది పుష్కరాంతికరము అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొన లంటపోయి తల్లి గామే గిన్ను ఆనొప్పియొక్క భాగమండి తొలగింపును. వేలకువేల దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి.రు. 1-0-0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

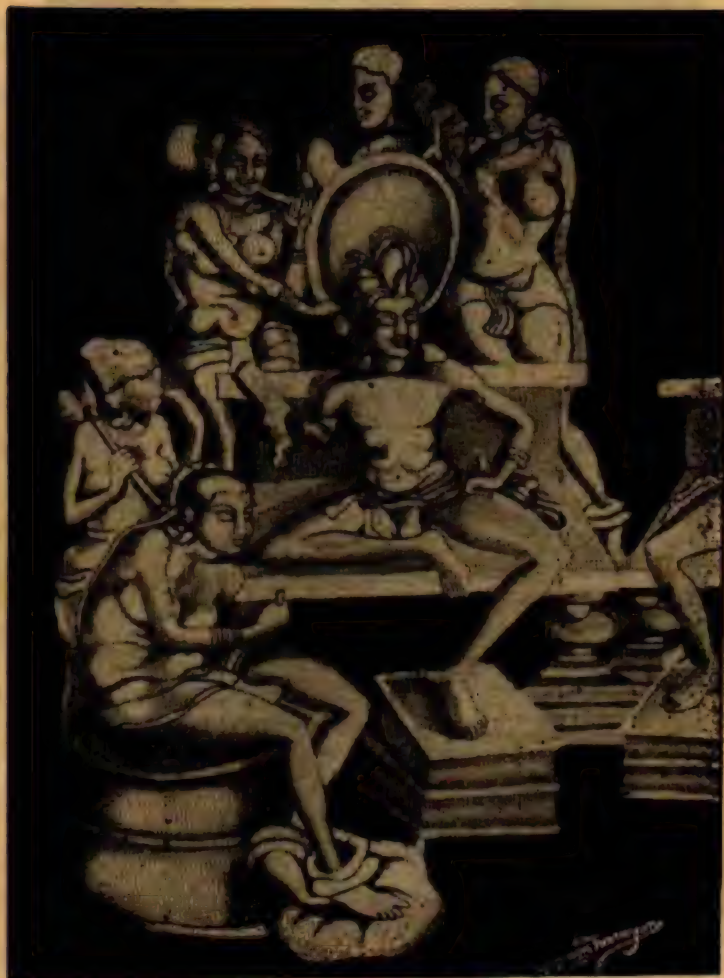
ఈ అత్యద్భుతమున శాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడిమండి 2 అణా లకు క్యాంపెలుడెచ్చి తెప్పించుకొనవచ్చును.

మొన్నయ్య:- ఎ. డి. పాతెక్, 259, వై నాబజారు, మద్రాసు.

సోద ఏజెంట్లు:- ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, నాన్యామనీరు బజారు, బొంబాయి.

అమరావతి శిల్ప చిత్రములు

౧. శుద్ధోదనుని సభ

౨. మాయాదేవి, శుంఢోదనులు

“అదా యదా అని అడిగితే గడ్డనీ, చెత్తనీ, తుక్కనీ, ముకరాలు పోయారు గాని ఖలానా వంద మని చెప్పారా?”

“ఇంకేమీ లేదా వందదానికీ?”

“ఏం తెచ్చి పెట్టారూ మీ రింట్లో?”

“పెండలం యేమిపోయిందీ?”

“దాని మొఘం మండేరీ. దురా పచా? ఇంతకీ పెండలం పెండలం అనడమేగాని చెల్ల మేడీ?”

“ఆప పెట్టారాదూ?”

“మీకేం చెబుతారు, పదిరోజుల కిందట మా తమ్ముడు వచ్చినప్పుడు వాలుగు మక్కలు వేయిద్దా మని యిట్టే తరిగాను. ఇంకా పోలేదు దురదలు, ఎక్కడో రాక్షసిపెండలం తెచ్చారు.”

“దొడ్లో తోటకూర వుంది కామా?”

“చా! చీడ పట్టలేదూ?”

“కాడ్లూ?”

“మందిరిపోలేదూ?”

“పప్పుపులుసు వందరాదూ?”

“లెండు పులుసు లెండుదూ?”

“చుల్లిపాయలు మానేనే?”

“మీ కేం, చెబుతారు”

“నీకూ నాకూ గూడా పనికివచ్చేది అనేకా లండగా—”

“ఏం వున్నాయో కాకరకాయ చేమా. తొండ కాయ వివం, పొట్లకాయ గబ్బు, వంకాయ పైత్యం, కంద వేడి. అరటికాయ అరగదు. నీరకాయ మొఘం మొత్తంది, అనపకాయ నిరుచ్చప్పన, గుమ్మడికాయ పడదు ఏం అట్టే పెట్టారూ వందదానికీ? ఎంతసేపూ పెండల మూ పప్పుపులుసు. దానిమొఘం కాల్చేయ్య. పెండలం దురదగదా? పప్పుపులుసులో వొక్క చుల్లిపాయ వినా అడ్డం చెయ్యనివ్వరు కదా?”

“.....”

“పీటమీద కూచుని అంతా జపం చేసుకుంటారు. మీ కెక్కడ చాపరించాయమ్మ యారిట్లూ యారిమ్మ లునూ!”

“శేషణ్ణంది నేను వొందుకుంటాను నువ్వు కూచుని తిను”

“వో! ఇంతకంటేనా? మాడో మేలు”

2

“చాప వేస్తున్నా లెందుకూ?”

“వొక్కనుమను.....”

“దుకాణం మీదకి వెళ్లారా?”

“క్షణంతో లేవనూ?”

“అన్నం పెట్టదాకా నిలవనిచ్చారుకారు. వాలుగు మెతుకులూ వొంటపట్టేటప్పటికి పెద్దమ్మ ఆపించింది”

“నువ్వు పెట్టిన పంచభక్ష్యపరమాన్నాలూ తినేటప్పటికి”

“ఇలాంటిమొఘాల్నికే అలాంటివి”

“.....”

“రాత్రి తెల్లవాహ్లా నిద్రపోవచ్చు. వేసాలు చెయ్యక దుకాణం మీదికి వెళ్లండి”

“శంభులింగం భోజనం చెయ్యాలా?”

“మీకు నువ్వే గోళ్లుగిల్లుకుంటూ మావో డలను ఈపాటికి దుకాణం తెరుస్తాడు వెళ్లండి”

“వెళ్లి తిండి తిను. నువ్వు లేచాటప్పటికి నేమూ లేస్తాను”

“దానికి చీనీకి శక్కుంధం యేమిటి?”

“నీ నగల పులులూటమేనా నాకష్టమూ గుఱుమూ చూడడం వుందా?”

“దుంక లెత్తేవా చూలాలెత్తేవా? పొదుం పిల్లవు కుంటూ మావోడమే కామా అక్కడ?”

“.....”

“లేవరం?”

“.....”

“విసపడమా?”

“.....”

“మిమ్మల్నే. ఏమండోయ్! ఇలా చూడండి”

“.....”

“పడుకోవద్దు. ఇదే చెప్పడం”

“.....”

“మానరు కామా? పెళ్లయో?”

“ఇంత మొండి కెత్తితే యెలాగమ్మా వేగడం”

“.....”

“ఇంతేనా యంతకంటే యేమేనా చేస్తారా?”

ఇదిగో ఓయ్! నల్లరాయా! ఏమండోయ్! మిమ్మల్నే. పెళ్లనని చెప్పడానికేనా నోరులేమా?”

“.....”

“నాకు జనాబు చెప్పడంనా యెలా నిద్రపోతాలో చూస్తూ కామా? మొండివాడు రానాకంటే బలవంతుడు. పెళ్లామనీ, బిడ్డలనీ, అన్నదనీ, మున్నదనీ, మంచినీ, చెడ్డనీ యేమేనా తెలుస్తేనా? పెళ్లాడగానే సరా? నెరివాడికి పెళ్లాం వొస్తే గిల్లిగిల్లి చంపాడుట. మానాన్న వొద్దుమిల్లో అంటూంటే మాఅమ్మ తగలపెట్టింది సమస్యం. అనుభవానూ దాని లేవానికి పడి యేడుస్తూనే వున్నాను నేను. రామరావూ! కెల్లంకొట్టిన రాయిలాగ పలక్కపోలే యింకేమిటి చెయ్యడం? అసలీవంశమే యిలాంటిది. తాతముత్రాతల దగ్గర్నుంచీ వస్తాందిట పెళ్ళాన్ని యేడ్చిందడం యాదిక్కుమాలిన యింట్లో. లోకంలో అనేకమంది వున్నారగాని యింత కొయ్యతనం యెక్కడాలేమా. చెవిటివాడి మందర శంఖం వూదిలే దాన్ని తొరకడానికి నీతరమా నీయబ్బ తరమా అన్నట్టుంది యీసడనం. అయ్యో! పిగ్గ బిడియమా లేకపోలే సరీ. ఎన్నన్నా దున్నపోతుమీద వాన కురిసినట్లే”

“వోపి నీపట్టు—”

“మీయిల్లే. మీబతుకే. అదేవో మీకే”

“వోరు చూస్తూనా ముయ్యవా?”

“మీచేతు లేదేవుడికి మీదు కట్టుకున్నాయో?”

“.....”

“ఇప్పుడేనా లేవండి మించిపోలేదు”

“పడుకోనివ్వవూ?”

“కంటి చేయించమా?”

“.....”

“నామాట వివండి. ఇవాళా రేళా కట్టవడిలే

కంటి అయిపోతుంది. తరవారే మీయిష్టం వచ్చినంత నేపు నిద్రపోవచ్చు. మళ్లీ శిశులు వచ్చిదాకా దావుగ ర్లికోసం తొందర పెట్టను. నేసంగిలో పుట్టల నాను చేయిస్తానని మీనోటితో మీరేఅన్నారకాదా? పదిలో లాలస్యమైనా దానికోసం తొందర పెట్టను. లేవండి”

“వొక్కక్కడం నిద్రపోపోలే తలనొప్పివస్తుందే”

“మళ్లీ అదే మాట”

“పూరికే పడుకున్నా వని పేరూ. సువ్రసాన్నం తిని వచ్చాటప్పటికి యిక్కడ వుంటే అడుగు”

“మీరు వెళ్లాకే తింటాను నేను అన్నం”

“వోపి నీపట్టుదల—”

“అయ్యో మీ మొండితనం—”

“నన్ను చేతుకుని తినకు. నీకంటేనా పూర్వంవుంటుంది. ఇంట్లోకి వెళ్లు”

“నాపూర్వం బుగ్గయింది కనకనే మీయింట్లో పడ్డాను. నాకిలాంటి యోగం వుండడంచేతనే నెత్తి మీద పెట్టుకునీవాళ్లు యెందరు వచ్చినా మాఅమ్మ వాళ్లనందర్నీ కాదని నాగొంతు కొక్కిసింది. అసలు పెళ్లిలోనే తొత పుట్టింది నాకు; పాడుంబుర్రా, బిలకాట్టా మాళాటప్పటికీ”

“.....”

“మీకే చెప్పడం, విసపడమా?”

“.....”

“అయింది. ఇక దీపాలు పెట్టాకే కట్టుతెరవడం. మంధకర్ణుడి అంతే అంతా పట్టింది. ‘మంచి మనిషి’

మాటా, మంచి పరువు కోరబా, అన్నారు. మనిషి జన్మ యెత్తిగానే సరా?"

"ఇందాకణ్ణించి చూస్తున్నాను. చొక్కాచూర్లుగానే తోడిస్తున్నావు పేగులు. నాకెక్కడ దాపరించావే నీమొగం కాలా.....దుకాణంమీదే పనుకుంటాను వెళ్లి. తన్నుకు చావు"

"నాకేం చిచ్చిదాకామా. మా కుసుబ్బో అర్థాయుష్యశీనుగు లెవరాలేదు. మమ్మల్నిన్నవా ల్లేవల్లా ముందుకు రాలేదు. ఇదిగో చెబుకున్నాను. అప్పలమ్మని పంపి కనుక్కుంటాను. అక్కడేనా సరే నిద్రపోయా రంటే రాత్రి మీరు వండకోవలసిందే అన్నం, పళ్ళెం. మీవేమిట పాగనిస్తా పనుకున్నారు పాపం"

౮

"కంటి పని కట్టిపెట్టించారా యేమిటి?"

"అలా అన్నావే?"

"అప్పుడే వచ్చారే?"

"రాకూడమా?"

"అడవ్కూడమా?"

"మంచిదే నేనా తొగవద్దటే?"

"మొదటే అలాగ చెప్పరామా?"

"ఇంతట్లో యేం మించిపోయిందీ?"

"చొక్కా క్షణం పూరుకుంటే సరే తెలుసును."

"ఏడికావు."

"ఏమిటి? మహా మరుగ్గా వుంది యివాళ వ్యవహారం"

"చాలించు. కపిన్ని మంచిదీట్లు పట్టుకొనిరా"

"హోషాండి కాసీవు"

"ఏం? వర్త్యం వచ్చిందా యేమిటి?"

"వర్త్యం వుంటే మీరే బాధపడతారు కదువునోప్పి తో నాకేం?"

"మరి యింకెందుకూ ఆలస్యం"

"చక్కాక్షణం హోషాండి"

"కంకం అనుకుపోయి యింటికి వస్తే కూచో మాటా వేమిటే?"

"అప్పలమ్మ రావాలి"

"నా మంచినీళ్ళకి అప్పలమ్మకి సమ్మంధం యేమిటి?"

"అంతానూ"

"అదేమిటే నీ మొగుం మం..."

"మాటలు మిగిలా రంటే పూరుకోసు. మీ రక్కడి కూతుని నిద్రపోయాకో లేవో తెలవకుండా మంచినీళ్ళలా యిస్తా పనుకున్నారా? తిగండి గుర్రం"

"కోపి నీబతుక్కాలా! యింత మొండి కత్తా వేమిటే యివాళా? రమ్మం పట్టందా యేమిటే?"

"ద ల్యమో భూతమో మిమ్మల్నే పట్టింది. మీ రివేళ బండ కత్తిలే నేను మొండికత్తనూ? గోడ్లు గిల్లుకుంటూ దుకాణం మీద కూచోదానికే మీ కంటి కట్టమేలే చాకిరి అంతా చెయ్యడానికి నాకంత కష్టంగా వుండనూ? మీరు నా బతుక్కాలా లంటే నేను మీ పిగు చిమడా లవనూ?"

"నువ్వే యివ్వా లన్న మాట యేమిటి? నేనే తెచ్చుకుంటాను వెళ్లి"

"తెచ్చుకొండి నాకేం భయమా? పోయ్యినూడా అలికేస్తే పంతోపిస్తాను. చివరి కాలాగా అది మీమీదే పడుతుంది యివాళ. ఇదిగో. దుకాణం మీదకి వెళ్లి వచ్చిన గుడ్డలతో ముట్టుకుంటారు కామోసు నిండు చింది. మళ్ళీ ఆచారానికి పట్ట పగ్గాలుండవు. ముట్టుకొండి. నాకేం? రాత్రికి అనే మంచినీళ్లు.....నూతికి వెళ్లారు. కావాలి కాస్త. పరుగెత్తలేక బలామా రన్నట్లు కోపం అంతా చేదమీద చూపిస్తున్నారు. నాకేం? పసిరిపోలే పుచ్చినట్లు తామే తెచ్చుకుంటారు మళ్ళీనీ. ఈసీను గక్కడికి వెళ్లిందో గంటయింది వెళ్లి....."

* * * *

"సిగ్గు లేకపోలే సరే నవ్వడానికి"

"చేతగాని పని చేసుకున్నందుకు మీరు సిగ్గు పడాలి గాని నాకేం?"

“పానుతోంది ఆండ్లు. ఎందు కందు కని పూరుకుంటూంటే నె తైమ్మచున్నావు”

“కాళ్ళకింద బెట్టి రావేద్దా మని వుంది కామోగు పాపం. అబ్బో! మీతాతలు దిగి రావాలి. ఇంక రెండేళ్లు పోవెవ్వండి అబ్బాయి నప్పగిస్తాను”

“నాజ్జి మాదా పాడుచేస్తావు నువ్వు. కాస్త నిర్భాగ్యుడున్నాడు. అప్పుడే వుల్లిపాయలు మప్పేశావు”

“మీ వోట్లో కని వున్నాడు కనక తినడానికి మీకు యోగం లేదు. వాడి కేం? వుల్లిపాయలు కాక పోతే నల్లవుద్ధరి తినండి మీరు నాకేం? శుభం అంటూ పిల్లాజ్జి తిట్టుకుంటూ రేమిటి? పాడుకోరూ. పెల్లిపందిట్లో నాచుని తద్దవమ్మంత్రా లేకరువుపెట్టే రకం. మానావ్వు పేరుపెట్టా నని యీ వుక్రోవం అంతానూ. రానివ్వండి నూ నాన్నని చెబుతానూ”

“దిక్కున్న చోట చెప్పుకో”

“ఏమిటి? ఏం చూసుకుని ఆ భరవపా యినారా? ఈగుడ్డలో పెండుతా నుండండి. యీరాత్రిమీరు పెండు కుంటే నచ్చి ముట్టుకుంటాను మాదాను. ఆదిక్కేమిటో అప్పుడుగాని తెలవదు. తొందర పడకండి. వో! ముక్కు బారెడు చేసుకుంటేనూ మూతి ముడుచుకుంటేనూ నాకు భయంలేదు. ఇళ్లండి వుద్ధరిస్తారా యేమిటి?”

౯

“తలుపు తెలుపు”

“.....”

“ఏం చేస్తున్నావు, వినపడమా?”

“.....”

“కోయ ఇదిగో నిన్నే. ఎక్క డున్నావు?”

“.....”

“ఇంట్లో వుందా యొక్కడి కేవా వెల్లిందా? కోపం వస్తే వోళ్లు మండశెట్టు కుంటుంది. మడి కట్టు కుందో లేదో. అశాచారకోగం వచ్చి పడిందిగాని అమ్మ తంలా వుంటుంది యేం పెండినానూ. కోపం రానంతసేపూ ప్రాణం యిస్తుంది కాని ఆ మంచి మాత్రం యెంతో నేవు

వుండదు. కోపం యెలా వస్తుందో, యెందుకు వస్తుందో, యెప్పుడు వస్తుందో తెలవకుండా వచ్చి ఇజగజ లాడిం చేస్తుంది.....ఎక్క డున్నావు? వినపడమా? వోయ్! లోపలే వుంది గొల్లెం.యేం చేస్తూ వుందోగాని అబ్బాయి”

“.....”

“నాయనా”

“.....”

“బుల్లేదా!”

“.....”

“కుర్రాడా!”

“.....”

“రామచంద్రం!”

“.....”

“దిక్కు చూచిన కర్మం కోపమో వినబడకపోవ డమా. ఏం—కే—స్తు—న్నా—వు?”

“ఎందుకా బొబ్బలూ?”

“తలుపు తియ్యి, ఎక్కడికి పోయావు?”

“ఎవళ్లతోటేనా లేచి పోయా ననుకున్నారా యేమిటి?”

“ఏం చేస్తున్నా పెంటే యేమిటా దిక్కుచూచిన గొడవా?”

“మాట్లాడితే దిక్కుచూలడ మేమిటో పలక్క పోతే కాన్నీవు అరుగుమీద మావోమాడమా? అయితే అయింది మడికట్టుకోంకి త్వరగాను”

“ఏం?”

“ఏం యేమిటి?”

“ఏ మంటున్నాను”

“తెలిసింది, ఏం యేమిటి?”

“నేను మడి కట్టుకోవడం యెందుమా?”

“ఇందాకానే చెప్పాను”

“అంతే?”

“వొక్క డబ్బుని”

“నిద్రపోవడం నిజమే. కాని శేంభులింగం పని మావలేదు. నమ్మ”

“కనక గొడవలు పెంచక తొరగా పంట కాని వ్వండి. వివండి”

“నిజం చెప్పివా నమ్మలే?”

“నిజాని కక్కడికి? అమ్మివిధాల బలిహారివా మీరు వివగలిగేరా?”

“బుద్ధి లెక్కువ వచ్చింది. నేను నిద్రపోయినా ఆతను పని మావలేదు”

“మీరు చూశారా?”

“మేలుకున్నంతసేపూ—”

“సరే. అప్పుడుమాడా కట్టు చూడుకుపోవాలి యేమిటి? పోనీ యెంతసేపు నిద్రపోయారో చెప్పండి”

“క్షణం. ఆరగంట కంటే యెక్కువ లేదు”

“దానికి లక్ష మీరు రెండుగంటలు పొడుం పిల్చుకుండా వుంటారా?”

“దంపి వన్నమాట”

“ఏం? అంత నొప్పిగా వుందా? ఇండాకా నే నెంత బాధపడ్డానో. వొట్ల మంచుకుపోయిందే. కాస్త నా బాటేసిందా మీకు? నయాన్ని భయాన్ని—అంత చిల్కి చెప్పినట్లు చెప్పినా గిజా అన్నార గాని విన్నారా?”

“అలా అనుకోకు. కొంచెం శాంతించు. వుండి వుండి వొక్కొక్కమాటు చిగ్రుమంటూ వుంటావు; గాని లేకపోతే నీయంత మంచిది లేదు. దిక్కుమాలిన ఆచారం దగ్గర వస్తోంది నీకు నామా జగడం”

“ఆచారం దిక్కుమాలించని తెలిసివుండినీ అదంటే అలా—కడుపు ముద్దుకుంటా రెండుమా?”

“స్మార్తమ్మక్కలు చెప్పకొందంతే అలా అలవాటైపోయింది. మీ నాన్న యింగ్లీషు చెప్పించక పోయి. నాకు మరో వృత్తి చేరకాకపోయి”

“ఈయల్లు తెగనమ్మకొని మందరంగారి వూరు పోదాం నుండి. పార్ల యింటిపక్క నున్న డాబా ఆమ్మకానికి వచ్చింది. మందరాన్ని బలిహారి తన బట్టల పద్దకలో మీకు వాటా యిప్పిస్తాను పదండి”

“నువ్వంతదానవు కాదని కాదు. ముందు సంగతి అలా వుండు. నేనువిన్ను తిట్టివా—ఆ తిట్లు వ్యాసయం లోనుంచికాదు—నీదో వొట్ల మండి—నాది తాటాకు మంటే. వొక్క క్షణం నిద్ర పోయిమ; గాని నువ్వు కంటి పెట్టుకుని కలకల్లాడుతూ—నువ్వందంగా వుంటే అది నాకు ముచ్చట కాదా? నామాట విను. నన్నే డ్రిందకు”

“ఈ నక్కవినయాల కేం రెండి. నాతిక్క మీకు తెలిసిందే. పంటచేస్తారా, పొడుంకాయ నాచేతి కిస్తారా? రెండే పద్దమల”

“తెప్పమా?”

“ఉహుఉహు”

“అయితే పొడుంకాయ వుచ్చుకో”

“రెండి”

“నువ్వు పంట చేశాటప్పటికీ నేను చెరువుకి వెళ్లి సంధ్యానందనం—”

“కట్టిపెట్టిండి. నుమ్మం కదలడానికి వల్ల కాదు. బిగినమ్మంమాడా లొక్క మాడినివ్వను. మడి కట్టు కున్న తిరవాత చేసుకోవచ్చు జపా లన్నీనీ”

“అంత అనుమానం—”

“అనుమానం కాకపోతే యే మనుకున్నారా? కదిలే రంటే మాట దక్కను”

“సరే మరి. పంట అయినాక యిస్తావా పొడుం కాయా?”

“భోజనా లయితే గాని యివ్వను”

“ప్రాణాలు కోరికేనా వన్నమాట. అయితే మరి కానియ్యి”

“వూరికే కూచోడం యెందుకు? కొండపాయకి నాలుగు దిండిల నీళ్ళు పోయ్యండి”

“.....”

“లేవ రేం? నీళ్ళు పోస్తేనే వ్రతం చెడను”

“తోడతానులే. నువ్వు వెళ్లి మడికట్టుకో”

“ఇంట్లో రండి తలుపు వేస్తాను”

“కోపం వస్తే వొళ్ళు తెలువను. పట్టు వొస్తే ముంఠా వనకా చూడవు. తోచినంత పనీ చేసి తీర తావు. ఈ కళ్ళంకం వొక్కటి లేకపోలేనా—మరి నీ యిష్టప్రకారమే నడుచుకుంటాను పద”

“అలా దారికి రండి”

౧౦

“ఈ పూటే నా యేమేనా చెయ్యకపోతే తినడం యెలాగో చెప్పు నువ్వు”

“చెయ్యి దానికి తీరుబడి యేదీ? దీపాలుపెట్టి దాకా మడికట్టుకోవడం యెవరో లేకపోయే. అన్నం వార్చేటప్పటికింత రాత్రయింది. ఏ కూరేనా చేద్దా మంటే—”

“పెసరపప్పు పచ్చడినా చెయ్యరామా?”

“లేండ”

“కందిపప్పా?”

“ఎంతసేపటికీ నలగదు బాబూ”

“పోనీ ముద్దగేనా పొగచకూడమా?”

“నిన్న నయింది కామా?”

“ఇప్పు డేం తిన మంటావో చెప్పు కోప్పడక”

“బింటారా?”

“.....”

“చెప్ప మని మిగుతూ మిగుతూ అలా చూస్తూ రేం మరి? అత్తేరీ యిలా చెప్పడమే మని యెగిరిపడక బాగా అలాగించుకోండి”

“.....”

“ఝూము రాత్రయింది. సగం పూరు మాటుమ తీగిం దప్పుడే. ఇక మీరు వీధిలోకి వెళ్లనూ వెళ్లరు. కామా?”

మన యింటి కెవరూ రానారాయా. ఇంకెట్లో అమాం తింగా బ్రాహ్మణ్యం పోదు. కాస్త పులుసు—”

“ఉల్లిపాయల పులుసే?”

“చేదా? ఏప్పుడూ రావంత గుచి వచ్చింది దివారే. జిహ్వ పెండుకు చంపుకుంటాయా? నాలుగు తిమిలపాకు లిస్తాను వేసుకోండి యివారే. గవ్వచిక్. తెల్లారేటప్పటికి యేమీ వుండదు. నామాట వినండి”

“.....”

“ఏమంటారు? చెయ్యనా?”

“మందు వీక పికికేసి తరవాత చెయ్యి”

“ఎంత సరసంగా వుం దీమాటా? తింటే తినండి లేకపోతే మానండి. వన్నేం వుద్ధరిస్తారా? చెప్పినకొద్దీ మరిసి. నాకోటి మీకోటి చేసు చెయ్యలేను. దిక్కు మాలిన ప్రతాలు పట్టి కడుపు కాల్చుకోవడం నాచేత కాదు. చల్లగా కావాలా అక్కర్లేదా? పొద్దున్న పద కొండింటికి తిన్న మెతుకులు. నాకాక లేస్తాంది. తొర గా తెమల్చండి”

“పొద్దున్న మామ అరటిపళ్లు తెచ్చాను. అక్కే నా పడెయ్యి విస్తటో”

“మామన్నాయి”

“ఏం చేశావు?”

“మామగంటల వేళ కడుపులో చురచుర లాడితే అబ్బాయి సేమా వోట్లో వేసుకున్నాం. అట్టె పెట్టమని చెప్పలేకపోయామా మరి?”

“వెతుకుందా?”

“ఇండాకా అబ్బాయికి వడ్డిస్తూ వుంటే అంట చెయ్యి తగిలింది”

“పోనీ పాలు పట్టుకురా”

“ఇంకా దారి మీద పెట్టలేదు. పచ్చివి పని కొస్తాయా?”

“యింతసేపటివాకా యెందుకు పెట్టావు

“కారణం చెబితే మాత్రం యిప్పుడు మీకు పాలు వస్తాయా?”

“పోనీ చల్ల పుల్లగా వుంటుంది దేమా నిమ్మ కాయేనా అట్టెపెట్టావా?”

“వుప్పూలోకే చాలింది కామా?”

“ఎందుకు చేకాపూ వుప్పూ?”

“సుందరంగారయింట్లోవున్న స్వాగ్ధా పొద్దున్నా మధ్యాహ్నం కూడా కాఫీవుప్పూలు వుచ్చుకొని అతను వొస్తే పూరికే సంపనా?”

“ఎంతసేపూ నువ్వు నీవాల్లెగాని నామాట చూడవక్కర్లేమా?”

“మేం యేదిపడితే అది తింటాం. అంచేత మా కన్నీ నస్తాయి. నేవమ్మ మహా చదివి గుట్టలు పెట్టానని అది పనికిరా దిది వల్లకా దని ముక్కు మాసుకు కూచుంటే మీ కలా వస్తాయా? పైగా యేమీ— అన్నమీనా సరిగా పెట్టడం లేదని నన్ను యాగీ చెయ్యడమా? ఏదీ, నేను చేసిన వన్నీ తినండి. మీ కమీనా లోటు జరుగుతుంది దేమామా”

“మాలకూడు తిన మంటావా?”

“వుల్లిపాయ మాలకూడా. ఇంగారాదుంపలు కిరస్తానీవాల్లవా? కేరేకే చెబిపోయిందా? గోంగూర పచ్చడిలో లెక్క రెండు చెల్లుల్లిరకలు పడేస్తే బ్రాహ్మణ్యం బుగ్గయిపోతుందా? వుప్పూ తింటే దేవతార్చన దెక్కడుతుందా? కాఫీ వుచ్చుకుంటే జంధ్యాలు మైలడి పోతాయా? దిక్కుమాలిన ఆవుపేద ముట్టుకోలేక విస్తరంటలు తీసినచో పసుపునీళ్లతో కడిగితే అనాచారమా?”

“నీకు వుక్యంవుంటుంది కాని మాట్లాడక చల్లవా మరికాస్త పోయ్యి”

“మరి కాస్త కాకపోతే అంతా పోసుకోండి. మానాన్న గర్భమా అని నిశ్చయం లాటి కేదివుంది కదా?”

“పూటకి మానెడుపాలకి తక్కువ యివ్వదు పాపం. నాకుమాత్రం ప్రతిపూటా పెరుగు—”

“పాలికాపాడు నుగ్గిర్గు చేసి దానికి పెట్టడానికి వల్ల కాకపోయే. ఎక్కడ చావండీ?”

“వాడిచేత వేయించడం మానేవా?”

“మీరు చెప్పినట్లుగా వింటే మట్టి కొట్టుకు పోవారి. మట్టిగ చాలా, యింకాస్త పోయ్యనా?”

“గిన్నీ యిక్కడ పెట్టు”

“అలాగే పెడతాను పోసుకోండి. నా కా కలి దహించుకు పోతోంది. వడ్డించుకుంటాను చాలు నేనూ”

“మున్నేయ్యేళ్లు నిండాాయి. ఇంకాకంచం పెట్టుకు తిగుతాలా?”

“ఓంగారీ పర్లా లింతకంటే బాగుంటాయి, ఎప్పటి కప్పుడే మరిచిపోతున్నాను. ఈ మాట గుందరం చేత తెప్పించుకోవారి”

“దొరపానిలాగ పిగల్పెట్టుకూడా కావ్వు”

“మీ పాడుం కంటేనూ తప్పా అదీ?”

౧౧

“నీవీ యిందాకా తమలపాకు లిస్తా నన్నావు లెక్క అయిదాకులూ వొక చెక్కా తెచ్చిపెట్టా”

“పులుసు వేసుకుంటే యిస్తా నన్నాను కాని తీరి కూచుంటేనా?”

“పులుసుకే తాంబూలానికి సంబంధం యేమిటి?”

“అంతానూ. కాకపోతే మాత్రం ద్వందశిపూటా తాంబూలం యేమిటీ మీమా?”

“పగలు రెండు ఝాములకే వెల్లిపోయింది ద్వందశి”

“పంచాంగం చూసుకుని వచ్చారు కామోసు సిద్ధంగాను. మీ బ్రాహ్మణ్యం పాడుచేసిన పాపం నా కెందుకూ? ఇక అమావాస్య వెళ్లాకే మీకు తాంబూ లాలు. ఆప రెన్నో లేవు బాబూ ఇవారే. మీ కిస్తే గుందరంగారి యింటికి వెల్లిదాకా నాకు చాలవు”

“నాకు లేకుండా నీకు రోజూ తాంబూలం యేమిటి?”

“మీ సోదరుడు? వాతాంబాలానికీ చెప్పా”

“ఎక్కడైతే దేమి? వాకు నిద్ర పోస్తోంది

“నీడిసివట్టుగానే వుంది. తాంబాలం తెచ్చుం

నన్ను మాట్లాడించకండి యింక”

“ఓ దున్నపోతులాగ అలా పడుకుంటావే?”

“ఏం యివాళ యింత పెంచలాడే వీరా?”

“తెల్ల వాళ్లు పూయని తిట్టుకోండి”

“ప-గ-లు-వి-ద్ర-ప-లే-న్”

“అమ్మాయిని పుయ్యాలలో పడుకోజేల్చావా
దేవుణ్ణి?”

ప్రత్యక్ష లీల

విజ్ఞాన కోపలై శివకామేశ్వరరావు గారు

నీ

పదభక్తి కంటకవనీ పథికున్ బాసరించునో సుమ

ప్రాపకమానో యెంతటి త్వరన్ నినువేడిన నేమి తెల్పు క

ట్లా పరువంపుఁ జిర్నగవులందలి మాధురి కానఁగొల్పు దా

హా! పరువెత్తినేర నిక నామ్మగత్యుష్టలవెంట మానినీ!

దీనతావార్ధి తిత్తిరుగు కీమణి నేతువు మార్గసంధాత యగును

దృష్టాతమోవిభిదిషుల కీచాంద్రమన జ్యోత్స్న నిస్త్రింశసరణిదాల్చు

నీహారపన వినహిష్టుల కీయంబుజము శిశిరశిశిరచ్ఛాయ లొసఁగు

నార్త్యమారాత్రి జిహ్వసుల కీసహస్రమయాఘః సుదయ భాస్వరతః గూర్చు

ననుచు భనదీయ మృదులపాద నఖమణి మ-యాఖశీతలచ్ఛాయోదయోప బృంహి

త సుఖసేవావరత దర్శిద్రాణ దుఃఖుఁ-పి నగు దంచుఁ దలఁపఁ గన్పడ విది తగునో.

అదియేమో యటలున్ దిరస్కరణ విద్యానైల్యమున్ జూపుచు

న్నది నీహాసవిలాస; మంబువులిటుల్ హాలాహలంబౌనో; యిం

త దురంతవృధ నిక్కమున్నదో భవద్దాస్యంబునన్ గోర్కె చి

చ్చేదఁదాఁగొల్పఁగ నొక్కొ కన్పడెడు; నీ యీలీల కర్థంబెదో.

వల; దేలా నన్నీతి-ప్పుల బెట్టెదవు తరునీ, విముగ్ధక్షణ శృం
ఖలలక బూవుల హార-ములటంచు మెడఁ దవలించి పొరిపుచ్చదవా?

లాలనతోడి మెల్పు పదిలంబుగఁ బల్కిన నోరి ముత్తైముల్
గాలునో, నీవచస్సుమమరంద పిపాసకు నారు తెన్నడుక
బోలదో, నన్నువంటి జడబుద్ధులె నీకయి యాలపిత్రి, లే
దా లవ మైన నీ హృదయ మార్ద్రము కాదో యెఱుంగఁ జెప్పమా.

దూరదూరస్థితవయి నీతోడిదాన-ననుచు నానఁగొల్పెడు చెయ్యలటలుసూపి
లలన, నామనీషా నిర్మలతహరించి- యానిరంతరధ్వారత గూహితునిఁ జేతె!
పూవునుండి యొందుపూవు దరియు తెమ్మె-రలఁ ద్వక్తియమూర్తి రాణయెనఁగుఁ
గాని, కాల్నిలుపవోకటఁ గాంత, పైవ్విరిణ్య-పాంగవిధబుద్ధి నైతి నేమొ.

భయమగుచున్న దయ్యయొ యభాగ్యుడఁ ధర్మపు వీడి తొక్కొ ని
ర్భయము ప్రతిష్ఠ యామె యనురాగ కటాక్షలతాలతాగ్రమై
న యెడ లభించునక పలుకు నాయెడ సార్థకమయ్యె నంచు; నీ
చెయిఁగొని యున్న త న్విడచి, చేతుల కందక కానుపింతువా!

ఆ చిఱునవ్వు మాటఁ గొని యయ్యవె నాయెడపూవుఁ జింప నో
హో చనుదెంచె నీకనులనుండి శిలీముఖ పంక్తు; లింత బా
ధాచణమైన నీవలపు దక్కినఁజాలు నటంచు ముందుగా
నాచెయి సాగెడుక వెతఁ బెనంగొని యుండఁగఁబోలు మాధురుల్.

(ఏకాంక నాటకము)

పాత్రలు

పురుషులు

స్త్రీలు

కృష్ణుడు

యమున

బలరాముడు

శారద

వ్యోముడు—(కృష్ణునిజంపుటకుఁ గంసునిచేఁ
బంపఁబడిన రాక్షసుడు)

మల్లిక

మధుర

శ్రీదాముడు—గోపబాలురలో ముఖ్యుడు.

గోపికలు

1 వ రంగము

యేకేశికడలేరినాడు.....ఏమిది? కేశింజంపి
యింత నేపైనను గృష్ణుని జాడ లేందును గాన
రావేమి?

[ప్రవేశము- బృందావనము; ప్రవేశము- వ్యో
ముడు]

వ్యోముడు

(తెరలో)

అహ! నే నెంత యదృష్టవంతుడను? మా
కేశి బావ కృష్ణునిచేఁ బంపఁబడుట నాపు
ణ్యము ఫలించుట. అతడు తురగాకారమున
నొక్కమారు కృష్ణునిపైఁ బడుట వట్టి యవివే
కము. రాక్షస మాయాప్రభావంబెల్లఁ బ్రకటిం
చిమోసపుచ్చి యాబలరామకృష్ణులఁ దుదము
ట్టింపవలసియుండెను. నేనట్లే కావించి మా
కంస మహారాజు మెప్పువడసెదంగాక! ప్రభు
వును నేనర్థించు పారిలోపికము లీబృందావన
మును ప్రవేశింతు. గోపికాసామ్రాజ్యమున
కెల్ల నేనే పట్టభద్రుడనై యిందున్న సుంద
రాంగన లందఱితో నమందభోగము లనుభ
వించుమహాభాగ్యము నాజాతకమున నుండఁబట్టి

ఇవిగోజాడలు! శారదా! మల్లికా! మధురా!
ఇవిగో యశోవకాడుకు పరుగిడిన యడుగుల
జాడలు! రండు! రండు!

[ప్రవేశము— నేలనడుగులజాడలఁ బరికించుచు
యమున—శారద—మల్లిక—మధుర.]

యమున

సీ. “ఈచరిణులులే యిందునిధానన!

ననకాది మునియోగ సరణిసోప్ప

శారద

యాపాదతలములే యెలనాగ! శ్రుతి వధూ

సీమంతపిఠులఁ తెన్నుమిగులు

మల్లిక

యీషదాబ్జంబులే యిధకులోత్తమయాన!

పాలేటి రాచూలి పట్టుఁగొమ్మ

మధుర

లీసుందరాంఘ్రులే యింకీవరేక్షణ!

ముక్తికాంతా మనోమోహనమ్ము

యమున

లీయడుగుల రజమె యింతి! బ్రహ్మేశాది

దివిజవరులు వశాలి దిశలఁ దాల్తు;

శారద

రఖలలోకజాల మాక్రమించుచు మున్ను

బలి నడంచె నివియె వద్యనయన!"

వ్యోముఁడు

(తనలో) ఇందుకే మోహము గ్రుడ్డిదందును.

ఆనల్లని వికారాకారముపై వీరికిట్టి మోహవి

కార మెట్లు జనించినదో నాకు నవ్వు వచ్చు

చున్నది.

మల్లిక

యమునా! ఇంకెంతని వెదుకఁ గలము?

నంద నంద వియోగానల దందహ్యసూన

మానసులమై యెట్టులో సగమురాత్రి గడవఁ

గలిగితిమి. ఇంక నీనిశాకేషమును గడపుటకు

సాధన మాలోచించి చెప్పము.

యమున

మల్లికా! నాకొక్క యుపాయము దోచుచు

న్నదే. ఇ య్యమునాతటిని తటలతాకుటీర

ముల మనము నలుపురమును గృష్ణలీలావద

ర్శనము గావించుమేని మన మెఱుంగకుండు నిట్ట

తెల్లవాడును.

లిందఱు

బాగున్నదే! బాగున్నదే. ఔనాను.

శారద

బాగున్నది కాని నాటకప్రయోగము మిక్కిలి

కష్టసాధ్యము. ఇంతకు మనప్రయోగమును

జూచి యానందించువా రెవ్వరు?

వ్యోముఁడు

(నవ్వుచు) నేనున్నాడను గానా?

మల్లిక

చూచువారా?

ఉ. ఆవులు లేళ్లు నీ వన వి

హంగచయంబులుఁ బ్రేక్షకావళిలో

గావె యపార్చి శలఁ తెరలు

గా నెసఁగన్ దెరలెత్తి దించువా

రావనజాన్తశీతకరులై చెలు

వొందఁగ నాట్యశాల బృం

దావనసీమగా మనము

నాటకమాడుద మంబుజాననా!

మధుర

మల్లికా! ఎంతెచక్కఁగాఁ జెప్పితివే. నిజముగాఁ

కృష్ణవేషమును వేయుటకు నీవే లెగినవావవు.

యమున

వల్లకాదు. నాయక వేషమును నేనుకీసికొందును.

మధుర

యమునా! సంగీతమున మల్లిక కున్న పాండి

త్యము నీకు లేదే. రసభంగము చేయక నా

మాట విను.

శారద

మధురా! నాటకమునకు నంగీతమే ముఖ్యమని యవివేకుల మతము. విస్ఫుటవాక్కు, రసాభిసయము లేని రాగాలాపము నాటక లక్షణము కాదు.

మల్లిక

అబ్బ! ఎందు కీవివాదము? యమునా! కృష్ణ వేషమును నీవే ధరింపుము నా కక్కరలేదు.

యమున

(తనలో నవ్వుచు) మీలో మీరేల తగవులాడెదరు; కృష్ణ వేషమును నేనే తాల్చి మీ యందఱిచే నాటకమాడించెదను తొందరపడకుడు.

శారద

మల్లికా! నాటకమేదో నిశ్చయింపక పాత్రధారణము నెట్లు నిర్ణయింపవచ్చును?

మధుర

ఔను—నిజమే. కృష్ణుని జన్మమునుండియుఁ బ్రారంభింతమా?

శారద

అబ్బ! కష్టమే. ఆమహామహుని జన్మరహస్యము లెవ్వరెఱుంగుదురు? గొప్పకై తెలియనిదానిని బూనుకొనుట కంటఁ దెలిసినది కొంచెమే యయినను రసవంతముగఁ బ్రదర్శించుట మంచిది.

మల్లిక

పోనిమ్ము. శారదా! పూతనం జంపుటయు శకటాసురం గూలఁదన్నటయు దృశ్యావర్తనం

బరిమార్చుటయు మున్నగు కృష్ణ లీలలు ప్రయోగార్హములు కావా?

శారద

కావననుగాని సామాజికుల సామర్థ్యమునుబట్టి నాటకమును నిర్ణయించుకొన వలయునుగాని పెద్ద పలుకులు పలుకెత్తరాదు. ప్రస్తుతము మనమున్న వారము నలువురమే. వలసినన్ని పాత్రలులేక కథ.....

యమున

అబ్బ! ఈవిమర్శనము చాలించి కథయేదో నీవే చెప్పరాదా?

శారద

మహేంద్రగర్వభంగమును పేర శ్రీకృష్ణుని గోవర్ధనోద్ధారణకథావిధానము ప్రదర్శనార్హమని నాయుద్దేశము.

అందఱు

(అంగీకారసూచకముగఁదలలూపుచున్నారు)

మల్లిక

శారదా! కృష్ణ వేషమును నీవే యుంచుకొని తక్కిన పాత్రల నిర్ణయింపుము.

శారద

నిర్ణయించుట కేమున్నది? ముఖ్యమైన పాత్రలు కృష్ణుఁడు, దేవేంద్రుఁడు. నీవు దేవేంద్రుఁడవు కమ్ము. మధురయు, యమునయు నవసరోచితముగఁ దక్కినవాని నభినయింతురు.

మల్లిక

నరే! యింకఁ బ్రారంభింతము. మీరు దూరముగఁ బొండు.

(తక్కిన మువ్వరు నిష్క్రమింతురు)

మల్లిక

ఇద్దలు

(ముందుకువచ్చి) ఏమి యీ కృష్ణుని కండకావరము? గోపాలక ప్రముఖులైన నందాదులందఱు నా యనుగ్రహమును బడయ నింద్రయాగంబు నరింప నమకట్టియుండ, నీ దుష్టగోపాలకుండు దురుపదేశములతో వారి ప్రయత్నములు వారింది, నాయాగమునకు భంగము గలిగించి నన్నెంత పరిభవించినాడు? ఈ కూళతనంపు గొల్లకొలంబున కెల్ల నేనిష్టదే ప్రళయంబు గల్పించెద. (ప్రక్కకుఁజూచి) ప్రళయకాల ప్రవర్తకంబులైన యో నంవర్తక మేఘంబు లారా! మీ రిటురండు.

[నల్లని ముసుగులతో మధురయు, యమునయుఁ జెరియొక ప్రక్కనుండి ప్రవేశింతురు.]

ఇద్దలు

విజయోస్తు, విజయోస్తు మహేంద్రా! ఏమి యాజ్ఞ?

మల్లిక

ఓమహామేఘంబులారా! విభవశమున నాకిష్టమ గొప్ప పరాభవము సంభవించినది

మ “వెదుగుల్ నేతులు ద్రావిక్రావ్య భవినా

భీరుల్ మదాభీరులై

గిరిసంఘాత కఠోర పత్ర దళన

క్రీడా సమారంభ దు

ర్భర దంభోళిధరుం బురందరు

ననుం బొటించి పూజంప క

గ్గిరికిం బూజలు చేసి పోయి

రిదెపో కృష్ణుండు ప్రేరేపగన్.

అహాహా! ఎంతసాహసము! ఎంతసాహసము!

మల్లిక

కావున మీరు సత్వరంబుగ నేగి నిజస్వరూప ములతో నాప్రేపలైపై నెల్లకడలఁ దాండవమా మచు నుద్దండ దిగ్వేదండ తుండ నిభాఖండ వారి ధారాపాతంబులఁ బోతరించిన గోకుల వ్రాతమునెల్ల నిర్మూలముగావించి రండు. ఇరా నతముపై నేనును మీ వెను వెంటనే బయలు దేరెదను పొండు.

ఇద్దలు

చిత్తిము, దేవా! చిత్తిము. (నిష్క్రమింతురు.)

(మల్లిక తలయూపుచు సగర్వముగా నిష్క్రమించును)

వ్యోముడు

ఈనాటకములో నేనుఁగూడ నొక యంతర్నాటకమును బ్రయోగింతునా? బలరామకృష్ణులు రాకమునుపే నేనును గోపాలక వేషముదాల్చి యీగోపికల మోసపుచ్చి యీకొండ గుహలో దాచినేసెదను. రామకృష్ణులనుసూక్ష్మముగాఁ గడతేర్చుట సిద్ధియొక సాధనమగును. గోపికల వెదకు మిషపై మెల్లగాఁ వారి నెచ్చటికేని దీనికొనిపోయి యొక్కొక్కని నాకస్మికముగఁ దుదముట్టింపవచ్చును. ఎంతమంచి యుపాయము స్ఫురించినది? నావంటి బలవంతుడైన బుద్ధి మంతున కేకార్యము సాధ్యముగాదు? అదిగో! కృష్ణ వేషమును బ్రకటించుటకై శారదవచ్చు చున్నది. ఇంక నేనును నా వేషమును దాల్చి

నానాటకమునుగూడ నారంభించెదను. (స్మృతిమించును)

[ప్రవేశము శారద]

శారద

అబ్బబ్బ! ఈమేఘాడంబరమెంత భయంకరముగనున్నది? (ఆకాశమును జూచుచు) ఏమియీ మెఱుపులు! ఈ ఝంఝిమామారుతము లోకము నెత్తుకొనిపోవునాయేమి! ప్రపంచమును ముంచివేయుచుండిన యీ వడగండ్ల వానవలన నేమి కడగండ్లు మూడునోకదా? ఈమహాప్రదనమునకుఁ గారణ మేమైయుండును? (ఆలోచించి) తెలిసినది! తెలిసినది! ఓరీ మదాంధా! మహేంద్రా! తొందరపడకుము! నీకుగర్వభంగముకాఁగలదు.

(తెరలో) కృష్ణా! రక్షింపుము! రక్షింపుము.

శారద

(తీరిగిచూచి) ఆయ్యయ్యా! ఈమహావర్షపాతంబునఁ జిక్కి గోపికలును, గోపాలురును భయాళిశయంబున నన్ను శరణు చొచ్చుచున్నవారు. ఇప్పు డీగోవర్ధనగిరి నాకేలందాల్చి మదాంధుడైన జంభారి యొనరించిన మోసము నుండి వీరిని రక్షింపవలయు. (ముందుకేగి) ఓగోపికా గోపాలక రత్నములారా! మీరందఱుం బరుగుపరుగున మీ మీగోగణంబులతోవచ్చి యీపర్వతముక్రింద నిర్భయముగ నుండుడు. (కొంచెమురకుండి) ఆయ్యయ్యా రాకేల? ఈమహావర్షతము మీపై జారవిడిచెదనేమో యని జడియుచున్నారా?

శా. బాబుం డీతఁడు కొండ దొడ్డది మహాభారంబు సైరింపఁగాఁ

జాలంఁదోయని దీన్నికొంద నిలువన్

శంకింపఁగాఁ బోలఁదీ

తైలాంభోనిధి జంతుసంయుత ధరా

చక్రంబు పైబడ్డ నా

కేలల్లాడదు బంధులార! నిలుఁ డీ

క్రిందన్ వినోదంబునన్."

[ప్రవేశము- గోపాలక రూపముతో వ్యోముడు.]

వ్యోముడు

అమ్మా! శారదా! శ్రీకృష్ణుఁ డీ సమీపమున గోపాలురతోఁ గ్రీడించుచు మీయందఱిని పెడకి తోడుకొని రమ్మని నన్నంపెను

శారద

ఆ-కృష్ణుఁడా? ఎచ్చటనున్నాడు? యమునా! మల్లికా! మధురా! కృష్ణుఁడే కృష్ణుఁడే!

[మువ్వరు పరుగునఁ బ్రవేశింతురు]

(ఆతురతతో) ఏఁడీ? ఏఁడీ? కృష్ణుఁ డెక్కడ? అంతభాగ్యమున్నదా?

వ్యోముడు

ఈపర్వత సమీపమున సెలయేటియొడ్డున నిసుక తిన్నెలపై గోపాలురతోఁ గ్రీడించుచు న్నాడు. నావెంట రండు.

[గోపికలు వ్యోమునివెంట సంభ్రమముతో నిష్క్రమింతురు]

2-వ రంగము.

[ప్రదేశము - బృందావనము - ప్రవేశము -
కృష్ణుడు, బలరాముడు, శ్రీదాముడు, మణి
కొండలు గోపాలురు.]

శ్రీదాముడు

కృష్ణా! బలరామా! గోపికలజాడల వరసి తక్కిన
మన గోపాలకులెల్లరును వచ్చువఱకు మన
మిచ్చట విశ్రమింతము.

బలరాముడు

కృష్ణా! శ్రీదాముడు చెప్పినట్లు చేయుటకంటె
మనకేమి కర్తవ్యమున్నది?

(అందఱు కూర్చుందురు.)

కృష్ణుడు

అన్నయ్యా! ఈ నిడువెన్నెలలో నీ యిసుక
తిన్నెవై విశ్రమించి నంతనే ప్రాణము లెంత
హాయిగ నున్నవి?

బలరాముడు

సోదరా! సాయంకాలము నుండియు సీబృందా
వన భూపరిసంచారమున మిక్కిలి స్రుక్కి-
యుండుటయేకాక యందుపైఁగలిగిన కేశిదానవ
వధోద్యోగము నీకింతటి శ్రమకుఁగారణమైనది.

గీ. కూరపలలాశి కేశినిఁ గూలనేసి
జగములకు మేలుగూర్చిన జాణవనుచు
శీతలోపచారంబుల శీతకరుడు
నిన్నుఁ గడుభక్తిఁ గొల్పుచు నున్నవాడు.

కృష్ణుడు

అన్నయ్యా! నిజముగా నా కేశిదానవుడు దేవ

దానవ మానవ లోకములకెల్ల మహా భయం
కరుడు.

ఉ. భీకర వత్స దానవునిఁ బీచ మ
పంచితి నాబకాసురుం

దాకివధింపఁ గంటి యమునంగల

కాయుఁ బారదోలితిన్

ఆకొను సింగమట్లు వృషభా

సురుఁగూర్చితిఁగాని వీరిలోఁ

బ్రాకట ధైర్య శౌర్య బలరా

శిని గేశిని మెచ్చితిం జమీ.

బలరాముడు

కృష్ణా! అప్పడప్పుడు నారదుడువచ్చి కంన
సందర్భ ప్రసంగమునఁ గేశింగూర్చి ప్రసంగించు
చుండుట నీకు జ్ఞాపకమున్నదా?

కృష్ణుడు

అయ్యో! లేకేమి? జగన్మయంకరుండైన కేశి
మాట యటండ నారద ప్రసంగమువలన మఱి
యొకవిశేషమిప్పుడు నాకుజ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది.

ఉ. కంసుని నేనలో గణన

గాంచిన వాడట! సాధుదేవతా

హింసల నద్వితీయుడట!

యెల్లవిధంబులఁ గేశి దానవో

త్తంసున కీడు జోడువట!

తద్రణభీముని వ్యోముఁ గూడ నా

కంసుడు పంపకుండుటకు

గారణమేమొ యెఱుంగ నగ్రజా!

బలరాముడు

ఔను. ఆవ్యోమానురుడు గూడ బ్రహ్మమాయా బలుండనియే వినుచున్నాము. అంత్యకాలము సమీపించినంత నే కంపప్రేతితుడై నాడును రాగలడు. తొందరయేల?

(శ్రీ)దాముడు

ఆహా! నాటి వంశకారణ్యమునందు బోలె నేడు బృందావనమునందు రక్కసులు ప్రవేశించుచున్నారు. రామా! కృష్ణా! రామలక్ష్మణులంబోలె ధనుర్ధరులై మీరింక నిరంతరము నప్రమత్తులరై యుండవలయును.

బలరాముడు

కృష్ణా! కాలమెంతలో మారినదోయీ!

సీ. సమద దానవ భుజా శాఖ లెక్కుటగాని

చెల్లెక్కు నాటలు చెల్లవింక

వీరదానవకోటిఁ బారఁ దోలుటగాని

పసులఁ దోలుచునుంట పొసఁగదింక

అసురపంక్తులఁబట్టి యాడించుటయె కాని

చలిదిపంక్తులయాట సాగదింక

జయసూచకంబైన శంఖారవము గాని

పిల్లఁగ్రోవీరవంబు చెల్లదింక

సంగరోచితవేషభాషలును గాని

గొల్లవేమంబు లీపైని గూడవింక

కదనరంగ విహారముల్ గాని మనకు

వనవిహారంబు లీపైని దనర వింక.

కృష్ణుడు

అన్నయ్యా! మీరు సెలవిచ్చినది నిజము. మన బాల్యక్రీడా వినోదము లెంతలో గట్టిపెట్ట వలసివచ్చినది!

గీ. బాల్య యశావనాదికములౌ ప్రాయములవి
మొఱక లున్నవి తుట్టున నెగురఁగలవు;
ఎగుర టెక్కలు నడువఁ గాల్గేని లేక
యకట! వీడించుచుండు వార్ధక మొకండె.

(అని మెల్లఁగా బలరాముని ప్రక్క మేను వాల్చును.)

బలరాముడు

కృష్ణా! నీబాల్యక్రీడ లన్నింటిమాట కేమిగాని, పిల్లనగ్రోవి నల్లన పెదవుల కడం జేర్చి యందు నీవు పాడుచుండు బ్రహ్మగంధర్వగీతము మాత్రము మా కెప్పటికిని మఱపునకు రాదు. ఎంత విన్నను దనివి తీఱదు.

(శ్రీ)దాముడు

బలరామా! కృష్ణున కిప్పు డించుక నిద్రపట్టి నట్లు తోచుచున్నది. మన మీతనికి నిద్రా భంగము గాకుండ—

బలరాముడు

ఔను. దూరముగ నుండియే మాటాడుకొందము.

(శ్రీ)దాముడు-బలరాముడు దూరముగఁ గూర్చుందురు)

బలరాముడు

శ్రీదామా! ఈకమ్మ తెమ్మరలును, బికాలా పములును వేకునం బ్రకటించుచున్నవి.

మ. కలనన్ చైత్యుల నుక్కడంచుచు జగ

త్కల్యాణ సంధానుడై

పలు భంగుల్ విహరించు కృష్ణునియెడం

భక్తిం బ్రదర్శించుచున్

గలకంఠమ్ముల జోలఁ బాడుటకు నా

జ్ఞాపించి ప్రత్యూషశీ

తల మందానిలుఁ డాత్మహస్తములతోఁ

దానిట్లు జోకొట్టెడున్.

శ్రీదాముడు

బేను. అందుచేతనే కృష్ణున కింతలో నింత
గాఢమైన నిద్ర పట్టినది. (ప్రక్కకుఁజూచి)
మిత్రమా! మన మంపిన గోపాలకులలో నొ
క్కఁడు మాత్రమే వచ్చుచున్నాఁడు. తక్కిన
వారెక్కడ నున్నారో? గోపికలు గానరాలేదు
కాబోలు!

[ప్రవేశము-వ్యోముడు.]

బలరాముడు

ఓయీ! గోపికలు కానరాలేదా? తక్కిన మన
వారందఱు నెక్కడ నున్నారు?

వ్యోముడు

అయ్యా! ఏమని చెప్పగలను? ఈ బృందావన
మంతయు వెదకివెదకి వేసరితిమి. గోపికల
జాడలేదు. పాపము మన గోపాలకు లెల్లరుఁ
జింతించుచు నొకచోఁ జిత్కిరింబడి మిమ్ముఁ దో
డుకొని రమ్మని నన్నంపినారు.

బలరాముడు

సరియేకాని యంతవిచారింపవలసిన పనియేమి?
వారు ప్రేషలైకుఁబోయియుందురు. నీవుపోయి
వారిని విచారింపవలదని చెప్పుము. కృష్ణుడు
మేల్కొని సంతనే మేము గూడ వచ్చుచు
న్నాము.

వ్యోముడు

వారందఱు మీ కొఱకల్యాణురతతో నెదురు

చూచుచుందురు. కృష్ణుడు మేల్కొనువరకు
నేనిందుండెదను. మీరైననేని వారినిఁ గలిసి
కొనుడు.

శ్రీదాముడు

వలదు. వలదు. బలరామా! రాక్షస సంచా
రము ప్రబలమైయున్న యీ దినములలో
మనము కృష్ణు నొంటరిగా విడిచిపోరాదు.

కృష్ణుడు

(త్రుల్లిపడి లేచి) ఓ రోరి దానవాధమా!
వ్యోమా! ఇంకెచ్చటికీ బోగలవురా? (అని
తటాలున వచ్చి వ్యోమునిఁ బట్టుకొనును)

బలరాముడు

ఆ-ఆ-కృష్ణా! అదేమి, అదేమి. ఇప్పుడు వ్యో
ముఁ డెచ్చటనుండి వచ్చినాఁడు? నీవు నిద్రలోఁ
గల గంటివా యేమి?

వ్యోముడు

(తనలో) కొంతటిసి నన్నితఁడు పోల్చుకొన
లేడకదా?

కృష్ణుడు

(వ్యోముని విడిచి) అన్నయ్యా! వ్యోముఁడీ
ప్రాంతమునకు రాలేదా?

బలరాముడు

లేదు. లేదు. వ్యోముని గూర్చి ప్రసంగిం
చుచు నీవు నిదించుటచేత నీకట్టి కలవచ్చిన
దేమోకాని యిప్పుడు వచ్చినవాఁడు మన
గోపాలుడు గాని వ్యోముఁడుగాఁడు.

కృష్ణుడు

అలాగునా? అట్టులైనఁ గలగంటిఁ గాబోలు!

వ్యోముడు

(తనలో) అమ్మయ్యా, ఇప్పటికి నాగుండె కుదుటబడినది. ఇంక నా ప్రయత్నము కొన సాగినట్లే. (ప్రకాశముగా) కృష్ణా! నీకేమి కల వచ్చినది?

కృష్ణుడు

వ్యోమాసురుడువచ్చి మన బృందావనమునఁ బ్రవేశించి గోపికలనెల్ల నొక కొండ గుహలో దాచివేసినాడట!

వ్యోముడు

(కోపముతో) ఆ- ఆ-దుర్మార్గుడు! దుర్మార్గుడు! ఎంతసాహసము చేసినాడు? తరువాత?

కృష్ణుడు

(నవ్వుచు) అట్లుదాచివేసి గోపాలక వేషముతో నన్ను గడతేర్చుటకై మెల్లగా నిచ్చటకు వచ్చినాడట!

వ్యోముడు

అష్టాష్టాష్టా! రాక్షసులు కామరూపులు కదా? తరువాత, తరువాత?

కృష్ణుడు

వచ్చినంత నే యమ్మాయగోపాలుడువ్యోముఁ డని నేను గ్రహించి—

వ్యోముడు

(భయాశ్చర్యములతో) ఆ?—

కృష్ణుడు

తటాలున నిట్లు వాని నడుమును బట్టి, (అని వ్యోముని నడుముపట్టి) యిట్లుగిరగిరిద్రిప్పి (అని వ్యోముని గిరగిరిం ద్రిప్పి) కడకీరీతి నేలం గూల నేసినట్లు! (అని వ్యోముని నేలగూలవేయును)

(శ్రీ) దాముడు-బలరాముడు

(నేలగూలిన వ్యోమునిచూచి, గుండెలుబాదు కొనుచు) ఏమి యాశ్చర్యము? ఎంత భీకర స్వరూపము?

కృష్ణుడు

అన్నయ్యా! ఏడవఁబోయిష్టడైన గ్రహింపఁ గలిగితిరా?

బలరాముడు

కృష్ణా! ఈమాయగోపాలకుడు దుష్టదానవుఁ డని నీవెట్లు గ్రహింపఁగలిగితివోయి! సర్వజ్ఞుఁ డవగు నీవెఱుంగని దేమున్నది? ఎంత గొప్ప గండము గడచినది?

(శ్రీ) దాముడు

సామాన్య గండమా? నిజముగా నీ రాత్రివంటి రాత్రి యిదివఱ కెన్నఁడును సంఘటిల్లి లేదు. (చేతులుమోడ్చి) వాసుదేవా! నీవు మహా యోగీశ్వరేశ్వరుండవు. భక్తత్రాణ పరాయణుడైన పరమేశ్వరుండవు.

“మ. గురుపాతీనమవై జలగ్రహమవై

కోలంబవై శ్రీ సృకే

సరివై భిక్షుండవై హయాననుండవై

తృదేవతా భర్తవై

ధరణీనాథుండవై దయాగుణగణో

దారుండవై లోకముల్

పరిరక్షించిన నీకుమౌక్త్యద మిలా

భారంబు వారింపవే”

కృష్ణా! దుష్టభంజనమును శిష్టరంజనమును గావింపనుడైశంపదబడిన నీయవతారకలనవలన సకలజగంబులకుఁ గల్యాణంబు లగుఁగాక!

కృష్ణుడు

శ్రీదామా! అట్లే యగుఁగాక!

(గీతా లిక)

౧

సలపుదును ధనుర్మృతకాండవివృతి - రక్తసిక్తాంగుడై గ్రహరాజు పశ్చి
మాదిరి దలదాచుకొనుటకై యరుగుచుండె - కాని యీ ఘనుఁ డట్లులు గాక, కదన
రంగమున ఖడ్గసన్నిధి బ్రధువుకొఱకు - మేను వాల్చెను—సామంతుడైన నేమి!
తనువుదాల్చిన యట్టిహితము, మూర్తి-దాల్చు ప్రభుభక్తి-యీతడే దైవసముడు.

౨

స్వ్విణాదుర్గము శివాక్షిప్రభువు విడచి - వచ్చు టేగతి నెఱిగె నెవ్వర మెఱుంగము!
ఎదురుగాఁ బోయి స్వాగతమిచ్చె నంత - (బీజపుర సేన లణఁగెను పేరులేక
అడుగు తడబడు తొందర పడఁగనేల) - 'జయ మహారాజ' యని మేము సందడింప
నావి సేనాధిపతిఁ బ్రియమారఁ బిలిచి - తండ్రీ! శ్రీబాజ ప్రభువును దనయుకన్న
ప్రియముతోఁ జూచి కంటిని తెప్ప వోలె - కాచితివి నీ ఋణముఁ దీర్చఁగలనె చెపుమ!

సిద్ధి బల్లాలు సేనలఁ జేర్చి ముట్ట-డించి కోట బంపీలఁ గావించ వారి
యాగడ మణించి యవకాశ మబ్బుఁజేసి - శ్రమపడితిరయ్య, నీవు, వీరాగ్రగణ్య
లైన యీమహారాష్ట్ర పైన్యాధి: యింక - రాజగడమున కొంత విశ్రాంతిఁ గొనఁగ
రమ్మనఁగఁ గేలుమోడ్చి, 'విశ్రాంతిప్రజల - కొనఁగనిండు ప్రభూ: శత్రు విసరములను
పరగణ వెల్లఁగొట్టి మీ పాదపద్మ - సేవ కరుదెంచు నీవృద్ధ సేవకుం డ'
టంచు సర్లోక్తి సవ్వడి యాలకించి - 'వారె వెన్నాడివచ్చుచున్నారు వైరు
లడ్డగించెద నేను మీ రాఁగరాదు - కోటఁ జేరుడు: తెలుపుడు కొమ్ము నూది
క్షేమమును: తామసింపిన జిక్కునచ్చు' - నన్నఁ బ్రభువేగె తీవ్రున—అంతలోన
బీజపుర సేన లరుదెంచె రోజుకొనుచు.

3

'త్వరముడు లోయ నరికట్టి తాకుఁ డరుల-ప్రణాముల నిచ్చి రాజుఁ గాపాడఁదగిన
తరుణమిది మన దేహముల్ ధన్యములుగ - శ్రీభవాని యనుగ్రహించెడును నేడు

౪

పొదువుడి నెట్టుడి వెన్న కడుగు కడువ - బోకుడి రక్తమును ధారవోసి రాజుఁ
బ్రజల దేశముఁ బోవుడి రక్తధార - గజఁకుఁదనమును వీడదు ఖడ్గః మొక్క-
శ్రీశివాధిపు నేవకు చేత ఖడ్గ-ముండ మీశక్యమాన? పోకుండ నిలుపుఁ
డాయెడ సెబను! ప్రాణాల కాపవడిడి - యోధుఁడున్నె శివప్రభునోలగమున.

౫

చూడుఁ డటు శత్రువుల్ తలనూపలేక - విరిగి పరువెత్తుచున్నారు విడువరాదు
దారి: ప్రభువును బట్టి మీ తరము గాదు - ఎవఁడు! మీ నాయకుం డాతఁ డేలరాఁడు
తన గుఱారము వీడి:—శాత్రవ కశేబ-రముల దారిని గవ్వడి ప్రభముణము
దీర్చుడు జయ భవాని! యేతీరునైన - అడ్డువడుఁ డయ్య, చిరయశం బందుఁడయ్య.

౬

దారి యేల యెసంగ! శాత్రవకఠోర - కంఠరవములు క్రొత్తలా కరమునందు
ఖడ్గముండఁగ మీ రేగగలరె సింహ-మెన్ని హరిణంబులకు లొంగు నెంతసంఖ్య
యున్న మాకేమి? బెదురు మామూర లేద'-టుచు గంభీర రవమున నరిప్పొదయ వి
దారణముఁగఁ బల్కుచు రక్తధార లొలుక - నెల్లెడలఁ దానయై మమ్ము హెచ్చరించి
శాత్రవావళి గుండెలు బార చీత్ర-గతులను జరించి మేమెన్నిగతుల వేడ
నిలిచి శ్రమదీర్చికొనకుండ నృపుని డేమ-నూచక ధ్వజ మాలించి 'నూరులార,
శ్రీశివప్రభుడేమంబు శృంగనాద-మునను చెల్పిరి మనవారు : మనకె జయము
ధన్యతీవిని : మన కుల వైవమైన - శ్రీ శివప్రభుడేమంబు చెవులఁబడియె'
సనుచు ధర వ్రాలి ప్రాణంబు లట్టె విడచె.

౭

చెదరి పరువెత్తెడి విషక్షనేసలన్ని - తిరిగె నాతఁడు పదువెన్న తెగువజూప
కాని మన వీరు లిధీరుకాయ మరుల - పాలుగా నిచ్చుగింపక ప్రాణములను
సరకుగొనకుండఁ బోరి దుస్సహగతి రణ-మున నెదుర్కొని తెచ్చి రీయసఘుకోటఁ
జేరవచ్చితి మదె శివాదీప్రభుండు-గాంచుచున్నాఁడు కన్నీరుగార్చు ప్రభువు
నూరడింపుఁడు: దేవ! మేమోషినంత - చేసితిమి స్వామిభారమ్ము మోసి యతని
ఋణముఁ దీర్చితి మింక మా కేమివలయు! - ప్రభుఋణము దీర్చికొనఁగ నెవ్వరికివశము?

తెలుగుభాషకుఁ బోడిభాషలగు ద్రవిడ కర్ణాటములందుఁగాని, ప్రకృతులగు సంస్కృత ప్రాకృతభాషలందుఁగాని యరసున్న లేదు గదా! అట్టిచో నిది తెలుగున నెప్పుడు పుట్టినది? ఎట్లు పుట్టినది? భాషాలక్షణములను బరిశీలించుచుఁ బూర్వపూర్వకాలమునకుఁ బోనుపోను ద్రవిడ కర్ణాటాంధ్రభాషల భేదము తక్కువతక్కువై మూఁడు నొక్కటిగానే యున్న కాలముగూడ నొకప్పుడు ముటును మనము గుర్తింపఁగలము. ఈమూఁడుభాషలకును కాలము కడవను కడవను భిన్నభిన్నరూపములు మెంపొందె ననుటకుఁ బ్రబల సాధనములను బ్రకరణాంతరమునఁ జెప్పతిని. ఇట్లు పరిశీలింపఁగా నన్నయకుఁ బూర్వకాలమున నీయరసున్న యున్నదనుట కాధారము నాకుఁ గానరాకున్నది. నన్నయ దులనాల్ల నుండియే యరసున్న వెలయఁజొచ్చినట్లు వారి గ్రంథములఁబట్టి గుర్తింపనగుచున్నది. నపాదముగాఁ బదమందున్న ఒక యక్షరమునకో కొన్ని యక్షరములకో ఆదేశ మై వచ్చినదిగాని నాసిక్యహల్లు ఇతరహల్లుతో సంయుక్తమయినప్పుడేర్పడిన హల్ ద్విత్యము శిథిలముకాఁగా నందలి శిథిలానునాసికమే యరసున్నగా నన్నయదులకాలమున నుండి మాత్రేనని చెప్పఁదగును. దీని కించుక వివృతి:—

ద్రవిడ కర్ణాటభాషలలో సంయుక్త హల్లులు పూర్వాక్షరమునకు గురుత్వమును గల్పించుటఁ బెక్కులు గలవు. అట్టివానిలో పెక్కింటి ద్విత్యము తెలుగుఁదనము వేర్పడి యేర్పడిననాటికి మాసిపోయినది. తెగల్గుం నెగల్గుం ఇత్యాదులు తెగడు, నెగడు - ఇత్యాదిరూపములఁ బడసినవి. హల్ ద్విత్యము లో ద్వితీయహల్లు లోపించినప్పు డిట్టిరూపము లేర్పడినవి. మొదటిహల్లు లోపింపఁగా నేటి మన యరసున్నయైనది. మొలుమ్=మొలుపు. దీనిమీఁద బహువచనప్రత్యయ మగు 'కళ్' గలయఁగా 'మొలుమ్కళ్' అయ్యెను. 'కళ్' ప్రత్యయమే తెలుగుఁదనమునుబడయునాటికిఁ బెక్కుశబ్దములమీఁద 'గులు' గాను, 'గలు' గాను 'కులు' గాను 'కలు'గాను మాత్రీ, లోలి యక్షరములగు 'గు' 'గ' 'కు' 'క'లు ప్రాతిపదిక మునఁగలసి బహువచనప్రత్యయముగా, 'లు' మాత్రమే మిగిలెను. అడుగులు, నుడుగులు, గొడుగులు, వెలఁగల్లు, ఈఁగలు, కొలఁకులు, వలఁకులు, చీలుకలు, ఎలుకలు ప్రభృతు లిట్టివే. క్రమముగా మొలుమ్మళ్, మొలుమ్మళ్, మొలుమ్మళ్ మొలుమ్మలు అనురూపము లేర్పడెను. ఇక్కడ వికల్పముగా శిథిలద్విత్య మేర్పడుటచే మకారమును డొందె ఁలుకుట, తేల్చిపలుకుట యను భేదముచే రెండు రూపము లేర్పడినవి.

ప్రాకృత సంప్రదాయమునుబట్టి వర్గానునాసిక ములకు సున్నపెట్టుట యేర్పడఁగా మెఱుంగులు అనురూపమేర్పడెను. ద్వితీయము శిథిలము కానప్పుడు ప్రాయికముగా 'మెఱుంగులు' అను లిపియును శిథిలమయినప్పుడు 'మెఱుంగులు' అను లిపియును ఉండెను. లిపిలో అరసున్న ప్రాంత మున్నూ తేరిష్టకుముందు లేనేలేదు. ఈబహువచనరూపముననుండి ప్రత్యయవయవమగు 'గు' ప్రాతిపదికమునఁ జేరఁగా మెఱుంగు, మెఱుంగు అని యేకవచన రూపములు పుట్టెను. నన్నయనాటి కీపరిణామము ప్రబలమయి శిథిలద్వితీయమున వ్యవహారము శిథిలము కాఁజొచ్చినది. ప్రాకృత సంప్రదాయము చొప్పున వర్గానునాసికము తొలిహల్లుగాఁగల సంయుక్తాక్షరములందు అనునాసికమునకు బదులు సున్న నుంచు సంప్రదాయముపెంపొందఁజొచ్చినది. కర్ణాటకభాషలోఁ గొన్ని శబ్దముల ద్వితీయమునకు నిత్యముగాను గొన్నింటికివైకల్పికముగాను శైథిల్యముగలదు. అట్టి పదములు మన తెలుఁదనమును బొందునాటికి, గొన్ని యశిథిలద్వితీయములుగానే నిలిచినవి. కొన్నింటి ద్వితీయములోపించి మొదటిదో, రెండవదో ఏదో ఒకహల్లే నిలిచినది. కొన్నింటి ద్వితీయము విడఁబడి నడుమ నచ్చుగూడినది. కొన్నింటి నాసిక్యముగాని తొలిహల్లులోపించి తత్ స్థానమున నాసిక్యహల్లేర్పడినది. కర్ణాటకశిథిల ద్వితీయములకును దెలుఁగు శిథిలద్వితీయములకును, గొన్ని భేదములు గలవు.

మీఁదఁ జేర్కొన్న పదములలో వెలఁగలు, ఈఁగలు, కొలఁకులు, వలఁకులు అనువానిలో నిట్లే అరసున్నలు పుట్టినవి. వెలఁగ చ్చెట్టునకు అటవమున 'వెలమ్' అని పేరు. 'వెలమ్ గళ్' నుండి వెలఁగలు వచ్చెను. ఈఁగలు - ఈపదములో 'ఈ' ప్రాతిపదికము, - కళ్ ప్రత్యయము, కలసి పరిణామములఁబొంది తెలుఁగుఁదనము నచ్చునాటికి ఈఁగలు బహువచనరూపముగాను, ఈఁగ ఏకవచన రూపముగాను నయ్యెను. అటవమున ఈఁగకుఁ జేరు 'ఈ' అనియే. బహువచనమున నది ఈగళ్ అగును. కాని గుందు శిథిలద్వితీయ తల్లోపాదిక మేదియు లేదుగదా 'ఈఁగలు' అని తెలుఁగున నరసున్న యెట్లు వచ్చెను? అని ఆక్షేపము తోచును. పరిశీలింపఁగా నిందు శిథిలద్వితీయము కలదని యేర్పడును. మక్షికకు 'ఈ' అను పేరు లది చేయు ధ్వనిని బట్టి వచ్చెను. దానిధ్వనియగు ఈకారము యచ్చులలోనిదగు తాలుజన్య మయిన ఈ మాత్రమే కాదు. ఈ ఈకారము ప్రధానముగా నాసిక్యముగూడ నగును. ఒక రేడేని చెప్పచున్నప్పుడు వినువారు 'ఊఁకొట్టుట'లో ఊకారముగూడ నిట్లే ఓన్యము మాత్రమే కాక నాసిక్యముగూడ నగును. ఈఁగల ధ్వనిని, ఊఁకొట్టుటను నుచ్చరించునప్పుడు ముక్కుతో నుచ్చరింపవలసి యుండును. ముక్కు మూసి కొని వీని నుచ్చరింపఁ గుదురదు. కావున ఈఁగలధ్వనిలోని ఈకారమునకును ఊఁకొట్టుటలోని ఊకారమునకును అంతమునఁగల నాసి

కృష్ణుని గళే పరమయినప్పుడు కవర్గాను నాసిక మగు జేగా వినవచ్చును. అప్పుడు ఈజేగళే ఊజ్కొట్టు పదములు వచ్చును. పూర్వోక్తవిధ మున నివి వికల్పముగా శిథిలద్విత్యములై యను నాసికస్థానమున సున్నలబొంది ఈంగలు, ఊం కొట్టు-ఈంగలు, ఊకొట్టురూపములఁ బడసినవి.

కొంతకాలమునకు దీర్ఘముమీఁది సున్న నూడివలుకుట మాసి తేలఁబలుకుటేనిలిచెను. కాలక్రమమున ఈంగలు ఊంకొట్టురూపములు పోయి ఈంగలు, ఊకొట్టు రూపములే నేటికి మిగిలినవి. తేవటికాలమున నిక నీయరసున్న లుగూడ నంతరింపనున్నవి. నన్నయకుఁబూర్వ కాలమునను, నించుక తర్వాతి కాలమునను గూడ నేటి యర్థానుస్వారము అనునాసిక సంయుక్తాక్షరముగా నుండుటను నాసంయుక్తాక్షరము పూర్వాక్షరమునకు గురుత్వమును గూర్వక శిథిలముగా నుండుటను బెక్కు శాసనములు నిరూపించు చున్నవి. నన్నయకుఁ బూర్వపు శాసనములలో శ్రీసోమశేఖర శర్మ గారు ప్రకటించిన పంచరంగ శాసనమందును, శ్రీరామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన యుద్ధమల్ల శాసనమందును, నీతరును జూడవచ్చును. నన్నయకుఁ గర్వాతివానిలో దక్షిణ హిందూ దేశ శాసనసంచయము 4 వాల్యుంలో ననేక పద్యశాసనము లిట్టితీరులవి గలవు. మాదిరి కొకటి రెండుపద్యములఁ జూపుచున్నాఁడను.

క్రీ. 1065 వ నాటి శాసనము:—

గీ. నకల వసుమతీశ మకుటలపద్రత్న
కిరణరుచి విరాజి చరణుణ్ణయిన

క్రీ. 1128 వ నాటి శాసనము:—

క. సూరి కవిస్తుతు ణ్ణనఘుండు

చారుచతుర్థాన్వయాభిచంద్రుణ్ణు గులని
స్తారకుణ్ణు సుజననిధి రిపు

వారణగజరిపుణ్ణు బుద్ధవమ్మక జనించెను.

ఈ పై పద్యమున అనునాసికసంయుక్త హల్లు ఒకచోట వనునాసికస్థానమున సున్నతో నుండుట గాననగును. ఇది యనునాసికములు సున్నలుగా లిపిలో మార్పుచెందుచున్న కాలము. సున్నలుండుట యింకను బ్రబలముగా లేదు. స్తుతుణ్ణు అనియున్న విధమునఁ గాక, తర్వాత 'అనఘుండు, అని 'ణ్ణు'కు బదులు 'ందు' ఉన్నది.

నేను మీఁదఁ జేర్కొన్నవిధమునఁ దెలుఁగునఁ గల యరసున్నలు ప్రాయీకముగా సంయుక్తహల్లోపమువలన నేర్పడినవిగా గుదురుచున్నవి. అరసున్నలు గల శబ్దముల నిక నీవిధమున నమన్వయించి చూచెదను.

ప్రాశసరు కేమగిరిశాస్త్రిగారు పూర్వము 'అర్థానుస్వారమునుగూర్చి యొక గ్రంథము రచించి ప్రకటించిరి. పదియేసేండ్లకు ముందు నేను దానిని చూచితిని. ఇటీవల నా కది యెక్కడను గానరాలేదు. దీనిని నేను వ్రాయుటలోఁ బూర్వమెప్పుడో యాగ్రంథము చదువుటవలనఁ గలిగిన జ్ఞానవాసన యేమేని పనిచేసియుండవచ్చును. కాని వారిగ్రంథమున అర్థానుస్వారము పుట్టుటకు నే నిప్పుడు చెప్పిన ప్రక్రియయున్నట్లులేదు. అక్షర లోప

స్థానీయముగా అరసున్న వచ్చెనని వారు వ్రాసి
యుందురని స్మరించుచున్నాను. ద్విత్వశైలి
దికమును వాని గుర్తించియుండరు. ఆంధ్రశబ్ద
తత్త్వమని వారు ప్రకటించిన వేటాక గ్రంథ
మిప్పుడు నేజూచితిని. అందు వారు కొలఁతులు
మొదలగు శబ్దరూపములు 'కల్' ప్రత్యయము

కలయుటచేత నేర్పడినవని విరూపించిరి. బహు
కాలమునకుఁ బూర్వము వారు కొంత ప్రశస్త
పరిశోధనము నెఱపి గ్రంథములఁ బ్రకటించిరి.
కాని వానిమీఁద నిక నెంతో మంచి పరి
శోధనము పెంపొందవలసి యున్నది. వారి
గ్రంథములకుఁ బునర్ముద్రణమేని లేదు.

ప్రేమోపాసన

కె. అన్నమరాజశర్మ గారు

రాధికాకృష్ణు లనుట ధరాతలంబు-మిడనే కాని నామీద నెనరులేదు

నీదు నిర్మల ప్రణయాభి నీదంగోరు-భక్తురాలిని వెతపెట్టఁ బాడి యగునా?

దివిజమోహన! హృదయమందెరము నందు-నీ మనోహరమూర్తిని నిలుపనిమ్ము
ఆత్మ పై వేద్య మర్పించి యహరహమ్ము-విరహకర్పూర గుళికను వేల్చుకొఱకు.

రాధ నవరాధముంజేసి నాధ! యిట్టి-కట్టడి విరాళి జీవంబు గడుపుచుంటి
తావకీనాంధ్రు రజమింత తనరెనేని-నాగృహంబె నిజంబుగా నాక మగును!

మందహాసాంకురంబులఁ గందళించు-వదనముం గాంచఁ దహతహం పడుచునున్న
అబలనగు నన్ను శిక్షింప నగునె? వలపు-శరములు బూని వనమాలి! కరుణమాలి.

నా కపోలంబు లంటి యవర్గళముగ-నిగ్గమించెడి కన్నీళ్ల నీదు చరణ
కమలములఁ బోసి ప్రీతిమై కడుగఁ దలఁచి-స్మృతిపథంబున నిక బ్రతిష్ఠించి కొంటి.

ముగ్ధహృదయను నన్ను నమ్మోహవాద్ధి-భంగములఁ ద్రోసిపోవఁగ బ్రతుకఁగలనె
రమణ! నీ దివ్యనామాక్షరముల నెమ్మి-నెడఁదఁ దలఁచుచుఁ బ్రాణమ్ము విడుతుఁగాక!

సముద్రగుప్తశాసనము - కళింగచరిత్ర

బుర్రా శేషగిరిరావుగారు (అంధభారతీ తీర్థప్రధాని)

సముద్రగుప్త చక్రవర్తిశాసనములో జ్యోతిష
బడిన దాక్షిణ్యార్థదిగ్విజయములు మూడు
వంతులు కళింగములోనివే యనియు, నాచక్ర
వర్తి బహుశః కళింగమును దాటియుండనే
లేదనియు హిందూదేశచరిత్ర విమర్శకుల సవీ
నాభిప్రాయము. దీనికి శాసనమందలి “కౌరా
లకమంట రాజు”, “కాంచేయక విష్ణుగోప”
యను సర్వచనములు ప్రతిబంధకములుగా
నున్నవని కొంద రందురు. “కౌరాలక” అను
దానిని “కైరలక” అని దిద్ది చదువవలె ననియు,
అట్లు చదివినచో నవి కేరళదేశీయప్రభువని
సమన్వయించవచ్చు ననియు, “కంచి” యను
నది పల్లవరాజధానిగా దక్షిణాంధ్రమందు ప్రసిద్ధి
గాంచినదగుటచేత “కాంచేయక” యనుటచే
నా పట్టణాధీశ్వరుడని సమన్వయమనియు నీ
శాసనమును మొదట ప్రచురించిన క్లీటుమహా
శయులు క్రీ. వె. 1888 సం. వ్రాసిరి. అప్పటి
నుండి నేటివరకు ననగా నీ 40 సంవత్సరము
లును ఈ సమన్వయమే సరియని శాసనపరి
శోధకులము తలచుచు వచ్చితిమి కాని సముద్ర
గుప్తుడు కళింగమును దాటి కంచి, కేరళము
వరకును పోలేదనుటకు సరిపడు సమన్వయము

కళింగమందలి గ్రామనామములలో కొంత
యీమధ్య కనుపడినది. పరిశోధకుల విమర్శ
నార్థము భారతికి మండనాయమానముగ ప్రక
టింప సాహసించుచున్నాను.

“కౌరాలక” అను శాసనములోని యన
లు పాఠమునే గ్రహించినయెడల దానినుండి
“కురాల” అనుపదము లభ్యమగును. “కురాల”
అనగా “కురాలయ” మని నాయూహ. “కేరళ”
యను నది “కేరాల” యను దాని ప్రాస్వరూప
మనియు, “కేరాల” యనునది “కేరాలయ”
(చేరాలయ) యను దాని ప్రాస్వరూప మనియు
సులభగ్రాహ్యము. ఇట్లే దేవళ- దేవాల*
దేవాలయ అని రూపనిష్పత్తి కేర (చేర) జాతి
స్థానము “కేరళ” (కేరళ) మైనట్లే “కురు”
జాతిస్థానము “కౌరాలయ” లేక “కౌరాల”
మగును. ఇందు విపరీతపరిణామ మేమియు
లేదు. అయినచో నిక “కురు” జాతినిలయ
ములు కళింగమందున్నచో వాటినుండి “కురు
రాజ్య”ము కళింగమం దుండినట్లును దాని కధి
పతియగు మంటరాజు “కౌరాలక మంటరా
జనియు” సిద్ధించును.

* కళింగమందు కురుజాతిస్థానములను గ్రామములు నేటికిని కొన్ని కనబడుచున్నవి. పూర్వము ప్రసిద్ధి
గాపూడ నుండెను.

పూర్వపు విజయనగర (కళింగ) మహా రాజుల స్త్రీప్రవద్యములలో నొకదానియం దా ప్రభుని ప్రతాపముచే కురుగొడల నాడపుట్ట నాగరా పెటపెటలాడె" అని యొక పాగడ్డ కలదు. అప్పటి కళింగమందు కురు, గొడలను తెగలవారు కొంత ప్రతిభావంతులై యుదు రని తోచును. ఇక కురుబాత్తిప్రాసములగు గ్రామ ముల విస్తర మిట్లున్నది:—

విశాఖపట్టణముజిల్లా

పార్వతీపురం తాలూకా—కురుపాం,
విస్సంకటకం ఏజన్సీ-కురుపాటి,
గుణపురం ఏ. కురుగూడ, కురుశిలగుడ, కురుశిరి,
జియపురం ఏ. కురుపట్టి, కురుపట్టిగుడ,
కొరాపుట్టి ఏ. కురుమల,
మల్లవగిరి ఏ. కురుపండి, కురుపండిపల్లి
వచంగపురం ఏ. కురుతెల్ల, కురుమకరు, కురుపా,
పాద్వా ఏ. కురుడేలు,
రాయిగడ ఏ. కురుబోయి, కురుగులమడ, కురుకటి,
కురుపట్టిగల్ల.

గంజాముజిల్లా

అస్కాతాలూకా—కుర్లంగి, పుర్లా,
బరంపురం తా. కురుపల్లి,
గుంకూరు తా. కుర్లంగి, కురులడు,
పర్లాకిమిడి తా. కుర్లండ్,
బిల్లిగుడ ఏ. కురుగిల్లి, కురుగడ,
పర్లాకిమిడి ఏ. కురుగుమ్మ,
రామగిరి ఏ. కురుబ, కురుప, కురుమ, కురుతిల,
ఉడయగిరి ఏ. కురుపట్ట, కురుమింగియ.

ఈ గ్రామములలో మొత్తమువైది గం జాం మండలములో 6 న్ను విశాఖపట్టణ వ్యాఖ్యానమును బలపరచుచున్నది.

మండలములో 1 న్ని వెరగి 7 గ్రామములు తప్ప మిగిలినవన్నియు ఏజన్సీప్రాంతమందే ఉండుటచేత నీ కళింగాంతర్యూతమగు కురు రాజ్యము సముద్రగుప్తశాసనములో జేర్కొన బడిన మహాకాంతార రాజ్యమువలె వన్యరా జ్యము (Forest Kingdom) గా నుండియుండు నని యూహించుట కవకాశము కనబడుచున్న ది. ఇట్టి కురురాజ్యము నేలియుండిన మంటరా జేంద్రుని “కొరాలకమంటరాజ”ని నిర్వచించుట లో శాసనలేఖరి పొరపాటుగా వ్రాయలేదని యే నా సమ్మతము.

ఇట్లే “కాంచేయక” యనునదియు కళింగ మందలి గ్రామనామములచే సమన్వయమగు చున్నది. ఎట్లనగా,

గంజాములో

అస్కాతాలూకా—కంచెపల్లి, కంచిఖండి,
శ్రీరపురం తా. కాంచీపురము,
కూడల తా. కంచెర్యుడు,
తెక్కూరి తా. కంచిపూరు.

అను గ్రామనామములు అన్నియు పల్లపు నాటిలో కనబడుచుండుటచేత నీ కాంచీపుర రాజ్యము పల్లపురాజ్యమే యన దగియున్నది. ఇట్లు కళింగమందు కొరాలక కాంచేయక రాజ్య ము లంతర్భాగములుగా వర్ధిల్లుచుండి క్రీ. శ. 4 శతాబ్దమధ్యమున సముద్రగుప్తుని దాడికి లోనై యుండును. ఈ సమన్వయ మీ శాసన మునుగూర్చి డ్రాబాయిలుపండితులు చేసిన వ్యాఖ్యానమును బలపరచుచున్నది.

మానవ్యాఖ్యా ప్రకటితవద్రహ్మతత్త్వం యువానం
వర్తిస్తాతే వచస్పదీగ్ధా రాప్యం బ్రహ్మనిష్ఠైః;
ఆచార్యైశ్చ కరణలిత చిన్మ్యక్ర మానందమూర్తిం
స్వాత్మారామం ముచితచిదం దక్షిణామూర్తిమూడే.

మై నుల్ వృద్ధులు బ్రహ్మవిష్ణులగు విష్ణుల్ చేరగా మానమే
వ్యాఖ్యానముగ బ్రహ్మతత్త్వమును తెల్పా వన్నమై చేర చి
న్మ్యక్రం బైకొది మోమున న్ముదముతో వానందచిన్మూర్తి స్వా
త్మారామమునగు సత్సూరిముని గొల్పా దక్షిణామూర్తికి.

విశ్వేందర్పణ దృశ్యమాన సగరిసంఖ్యం నిజాంతర్గతం
శక్య త్స్వాత్మనిమాణదయా బహిరి వోన్ముతం యథాద్విదయా;
యస్మాత్ స్మరతే ప్రబోధమయే స్వాత్మారామేవావ్యయం
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమో నమో శ్రీదక్షిణామూర్తయే
తనలో బర్తముతో పురంబువలె గాంచుటోని విష్ణులు వా
త్మను విశీరించును మోయచే యుట ద్విదం గాంచుచుదాన, న
వ్వది జ్ఞానంబు వ్యాఖ్య సదవ్యయముగా నాత్మోత్పరించు; నమ
స్కృతి గావించెన నాగురూర్తిమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

వీడస్యాంత రివాంకులో జగదదం ప్రాక్షిల్వకల్పంపునః
మానూశత్రిత తేజకాశలవా బైచిత్ర్యచిత్రకృతయః;
మానూషేన విష్ణుంభయత్వరమహా యోగీన య స్వైచ్ఛయా
శిష్టై శ్రీగురుమూర్తయే నమోనమో శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

మును రిజులకు మొక్కచందమున మోన్ముల్ తేజయుగ మోయచే
రిను శిష్టింబిద తేజకాలలహుంబ్రంబో ప్రపంచంబు న
వ్వది యూగీంద్రుని గారడవివలెన యాచిందు స్వైచ్ఛక; నమ
స్కృతి గావించెన నాగురూర్తిమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

* ఈ పద్యములు యతిప్రవాస పాదంబుగ ప్రాసించి, ఉత్తరము బాంధ్రవాక్యము నివృత్తి కంఠమొనరి
చొచ్చెదననివి!

యస్యైవస్ఫురణం సదాత్మక మసత్కల్పార్థగం భాసతే
సాతౌత్తత్వ మసీతి వేదవచసా యోబోధయ త్యాశ్రితాః;
యత్సాతౌత్కరణాద్భవే స్స పునరాస్మత్తి ర్భవాంభోనిశౌ
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

జడముం బొంది వెలుంగు నెవ్వనిప్రకాశంబే సదాత్మంబు; భ
క్తుల బోధించునెవండు 'తత్త్వమసి' యంచు వేదవాక్యాని; న
వ్వని సాతౌత్కృతిచే భవాద్భిమరలం జేరంగరాదో; నమ
స్కృతి గావించెద నాగురూర్తమునకు శ్రీ దక్షిణామూర్తికి.

నానాచ్ఛిద ఘటోదరస్థితమహా దీప్తభాభాస్వరం
జ్ఞానం యస్యతు చక్షురాదికరణ ద్వారా బహి స్స్పృందతే;
జానామీతి యమేవభాంతమనుభా త్యేత త్సమస్తం జగత్
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

బహురంగంబుల కుండలో వెలుగు దీప్తజ్యోతిరీతి బహి
ర్గతమా నెవ్వని జ్ఞాన మింద్రియములద్వారా; సమస్తంబు నీ
జగమే వెల్గునె వెంటనంటి యెపుడు తెలియంగావెల్గుచుండు; నమ
స్కృతిగావించెద నా గురూర్తమునకు శ్రీ దక్షిణామూర్తికి.

దేహాంశాణ మపీంద్రియాణ్యపిచలాం బుద్ధించ శూన్యం విదుః
స్త్రీబాలాంధజవోపమా స్తవహమితి భ్రాంతా భృశం వాదినః;
మాయాశక్తి విలాసకల్పితమహా వ్యామోహసంహారిణీ
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

జడబాలాంధులు వోలె భ్రాంతియును లీదేహంబు ప్రాణంబు చం
చలమా బుద్ధియు శూన్య మింద్రియములో 'నేనంచు వాదింతు; రె
వ్వడు మాయావృతశక్తిచే గలుగు భ్రాంతి బాజాలు; నమ
స్కృతి గావించెద నా గురూర్తమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

రాహుగ్రస్తదివాకరేందుసదృశో మాయాసమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోభూత్పుష్పః పుమాః;

ప్రాగస్వాస్తి మిత్రివ్రజోధనమయే యః ప్రత్యభిజాయతే
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

కరణంబుల్ పనిమానగా నెవడు రాహుగ్రస్త చంద్రార్క తు
ల్యుడు మాయావరణంబుచేతను సుషుప్తుండైన సన్నాత్మడొః
మును నిద్రించితి నందు నెవ్వ డెటుగూ మేల్కొన్న వేళక; నమ
స్కృతి గావించెద నాగురూర్తిమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

బాల్యాదివ్యపి జాగ్రదాదిషుతథా సర్వాస్వవస్థా స్వపి
వ్యావృత్తా స్వచువర్తమానమహ మిశ్యోతస్సురంతం సదా;
స్వాత్మానం ప్రకటికరోతి భజతాం యోభద్రయా ముద్రయా
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

శిశుతాదుల్ మఱి జాగ్రదాదులటులే యన్యోన్య భిన్నంబులొ
సకలావస్థల వెంట నంటుచు సదా 'నే'నంచు లోవెల్లుదుః
తెలుపుక స్వాత్మనెనెందు భక్త తితికి చిన్మూలచేతక; నమ
స్కృతి గావించెద నాగురూర్తిమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

విశ్వం వశ్యతి కార్యకారణతయా స్వస్వామిసంబంధతః
శిష్యాచార్యతయా తథైవ పితృపుత్రా ద్యాత్మనాభేదతః
స్వప్నే జాగ్రతివా యవషపురుషో మాయావరిభ్రామితః
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

గురువుల్ శిష్యులు, కార్యకారణములు స్వస్వామి సంబంధముల్
జనకాదుల్ సుతులంచు భేదములతో మాయావరిభ్రామితుం
డగు నెవ్వడు జగంబు గాంచు కలలో మేల్కొన్న వేళక; నమ
స్కృతి గావించెద నాగురూర్తిమునకు శ్రీదక్షిణామూర్తికి.

భూరంభాం స్వనలోఽవిలోంబరమహ ర్నాథో హిమాంశుః పుమా
ఇత్యాభాతి చరాచరాశ్మకమిదం యస్యైవమూర్త్యస్తకమ్;
నాన్య త్కించన విద్యతే విమృశతాం యస్మాత్పిరస్మాద్విభాః
తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమఃకదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే.

భవి యాకాశము వాయు వగ్ని జలముల్ చంద్రార్కులు పూరుషుం
డను విశ్వంబు చరాచరం జెననికీ మూర్త్యుప్తకంబో; విచా
రణ గావించిన నేవరాత్మరుని కంటె వేరులేదో; నను
స్మృతిగామించెద నాగురూత్తమునకు శ్రీదక్షిణమూర్తికి.

సర్వాత్మత్వ మితి స్ఫుటికృతమిదం యస్మా దముష్మిన్ ప్రనే
తేనాస్యశ్రవణా త్తదర్థమననాత్ ధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్;
సర్వాత్మత్వ మహావిభూతినహితం స్యా దీశ్వరత్వం స్వతః
సిద్ధ్యే త్తిత్తున రష్టభావరిణతం వైశ్వర్య మవ్యాహతమ్.

సకలం బాత్మయటంచ సీ నైవమునన్ స్వప్తంబుగా తెప్పగా
బడుటా విన్న తదర్థమున్ దలవ ధ్యానింపంగ కీర్తింపగా
సకలాత్మత్వ మహావిభూతి కలితంబా నీశ్వరత్వంబు గ
ల్గు తనంతన్ మఱియొక నప్తవిధమా వైశ్వర్య మవ్యాహతిక.

చిత్రంపటతరోహూలే వృద్ధాశ్శిష్యా గురు ర్యవా;
గురోస్తు మానం వ్యాఖ్యానం శిష్యాస్తు చ్ఛిన్న సంశయా.

మఱ్ఱిచెట్టుమొదట చిత్రంబుశిష్యులు-పెద్దవారు గురువు వీన్న వాడు;
గురువుచేయుబోధ మానంబు; శిష్యులు-సంశయంబు రహితమైనవారు.

దుర్గతులకు లభించునే స్వర్గసుఖము? పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

సాయం సమయమందు మైదుగా బీచిలో సందన సౌఖ్యమ్ము లందవచ్చు
మోటారుపై నెక్కి నీటుగా మఱిమఱి మఱి పురమౌర్జు గ్రుమ్మరంగ వచ్చు
దినదిన మొక్కొక్క తెగ యాట బైస్కోపు చిత్రచరిత్ర వీక్షింపవచ్చు
ఒకరి లక్ష్మ్యమ్ము వేటొకరికి నేమాత్ర నుండ సక్కటలేక యుండవచ్చు
భూతలస్వర్గ మగు చెన్నపురములోన-గాఁపురమ్మున్నవా రెంత కఠినమైన
తప మొనర్చినవారో కదా! మఱేది-దుర్గతులకు లభించునే స్వర్గసుఖము?

గృహస్థనిధర్మము

కె. చంగాచార్యులు; యం.సి., బి.యల్.

ఆనందఁడను నే నీ గీతిగ వింటివి:

ఒకప్పుడు కొలియను రాజదేశమునఁ గక్కరపట్ట
మను గ్రామమందుఁ గొలియనులలో భాగవతుఁడు నివ
సించుచుండెను.

ఆకాలమున కీగాజునుడను కొలియనుఁడు భాగ
వతునికదికుం బని భక్తిప్రసన్నుఁడగుఁ బ్రజామంబు
బాచించి యొకప్రక్కకుఁ దిరిగి మార్చుండెను. ఆ ప్లా
సీనుడై కీగాజునుడను కొలియనుఁ దీరితిని భాగవతుని
తోవిన్నవించెను. (

"పవిత్రప్రథమా! గృహస్థులుగ మేము పంచేంద్రి
యవిషయాసక్తులమై కాలమును గడుపుచున్నారము.
దారాపుత్రాదిసంరక్షణచేఁ బూజ్యమహిమలగు కార్య
ముల నొనర్చుటకుఁ దనయవకాశముఁ గనుఁగొననేరకు
న్నారము. కాశీదేశోద్భవంబగు పంచనంబుచేతను, నితర
సుగంధిద్రవ్యములచేతను దేహంబులు సుపరిమళింబు
లుగ నొనర్చుచున్నారము. మనోహరంబులగు సువాస
నలుకల వివిధభారభంబులచేఁ గూర్చబడిన మాలలచే
దేహంబు లలంకరించుకొనుచున్నారము. పరిసరముగల
లేపంబులు దేహంబునఁ బూజింపఁబడుచున్నారము. సువర్ణ
రజఃభంబులఁ గలిగి కనకముశ్యమణిమయంబులగు నాధర
ణంబులచే దేహంబుల నలంకరించుకొనుచున్నారము.

పూజ్యప్రథమా! గృహస్థులగు మావంటివారికి నిహ
పరంబుల సుఖప్రదాయకంబుల ధర్మంబుంకెనదాని మా
కన్నగ్రహించుము. అనిన నా మహామహాపుం డిటులు
వాక్రచ్చెను. "వ్యగ్రపజ్జడా! ఈవాల్లు ధర్మములను
నాచరించిన గృహస్థులలోకమున పృథివిమయి నంద
రించుచుఁ బరమున నానందదుయమగు జీవనము ననుభ
వించుదు. ఈవాల్లుత్వియననః:

1. ఆభివేషము, 2. ధనసంరక్షణ, 3. సర్వం
బగుమైత్రి, 4. మితవ్యయము.

"ఓవ్యగ్రపజ్జడా! ఆభివేషమననేమి? ఈప్ర
పంచమున గృహస్థుఁడు జీవనార్థము, కృషి, వాణిజ్యము
పశుపాలన, ఆయుర్వశిష్య, కుంభకారత్వము, కమ్యురిపని,
మఱి యే వృత్తి నైన న న లం చిం చి యీ శిల్ప
ములయం దతివశింపడై యేతద్వృత్త్యాచరణయందు ర
కుండైయుండి జీవనోపాధిని సంపాదించుకొనుచుఁ గార్య
మెదానినైన నొనర్చుటకు యుక్తంబగు కాలముకొఱకు
వేచియుండి యట్టియుక్తమయిన కాలమునఁ దత్కార్య
మును గావించినను, నలసత్తేజ యుక్తంబగు కాల
మున నట్టికార్యమును దా నవేషించుచుఁ జేయింపించి
నను నట్టివాఁ డోవ్యగ్రపజ్జడా! వివేకముతో యోచిం
పుచు నాచరించును. అతిద్విగ్ధయత్నంబుచేతను, ననన్తర
తోడోగ్ధంబుచేతను నిట్టి ధనార్జనయుగంగాని, జయశం
పాదనయుగంగాని యభివేషమని పిలువంబడుచున్నది.

"ఓయీ వ్యగ్రపజ్జడా! ధన సంరక్షణ యన
నేమి? వ్యగ్రపజ్జడా! గృహస్థుఁ డవిరతోద్భవం
బుచేతను, భుజాంగకత్తిచేతను, భూచర్మితాధికభేదం
బుచేతను, సుపరిమళింబుచేతను ధనంబు వార్జింపవచ్చును.
అప్ర డిటు లాలోచు చింతింపవలయును. "మదార్జి
రింబున నేతదవంబును, జోరులవలనను, వగ్నివలనను,
జలప్రళయమువలనను, వధికారి భయంబువలనను, మాతృ
ర్యయుక్తాప్రియబంధువర్గంబు వలనను రక్షించెదను."
అతిశ్రమతో నీగీతిగ వార్జింపఁబడిన ధనమును రక్షిం
చుట ధనరక్షణంబని చెప్పఁబడుచున్నది.

వ్యగ్రపజ్జడా! సుమిత్ర యననేమి? ఓయి
వ్యగ్రపజ్జడా! ఈజాకంబున గృహస్థుఁ డెవ్వండైనను
గ్రామంబునందుఁగాని, పల్లెయందుఁగాని వసించుచు
ధర్మానుచారియై, సుశీలియుని యుక్తుడై, యాత్మజ్ఞా
నసంపన్నుడై, పృథగ్భక్తియుక్తుడై, లెప్పుగదాధాధర్మ
ముల నాచరింపుచు, దానపరంధై, సర్వకామ్యతృప్తి

దైయుండు నింకొక కుటుంబితోఁ గాని, వానిపుత్రుని తోఁగాని సహవాసముఁ గావించి వానితో సభాషించుచుండియు, ముచ్చటించుచుండియు నట్టి గృహస్థుఁడు ధర్మావరణపరుండై, సురక్షితునియై వుండై, యాత్మ భావపరాయణుండై, దృఢధర్మియు వుండై, గాఢాధర్మాచరణియుండై, కామ్రుభావసంపన్నుండై పుణ్యము వాచరించుచుఁ బాపము వినశించును. ఓయి, యిదియే సుమిత్రత.

“ఓయి వ్యగ్రపక్షాదా! మితవ్యయంబున నేమి? ఓయి! ఈలోకమున వివేకమునో సంపదించును, సాధనకష్టముల నుద్రేకించి యాత్మతీర్థత్రయవిషయికమాగ్ధులు నెఱిగి మితవ్యయయో వ్యయముగావించఁబడ్డ దానికంటె కెంతయుఁ ధనమును సన్మాదప్రసక్తవచే వార్తించుచు నమితవ్యయమునుగాని, యత్యల్పవ్యయమును గాని కావించుకుండిన నీరీతిగ వార్తించఁబడిన ధనము వాశంబుఁ జెందక సురక్షితంబగును.

వ్యగ్రపక్షాదా! వర్తకుఁడుగాని వానివీవకుఁడుగాని కుల నుపయోగించి కులాపక్రమన భారంబునుంచినఁ దక్షలాపక్రమక్రిందఁ గ్రుంగ కంఠపరమలాపక్రమంబు సమానభారరాహిత్యంబున విరావకుం జనుటఁ గనాను. ఈరీతిగనే గృహస్థుఁడు ధర్మాధ్వనకష్టమును నమితవ్యయాపాదిత్యంబును విచారించి యాదాయంబును సుత్రేఁగి యాదాయసాధకముగ వ్యయమును గావించుచుండును. తనకుఁ దగినట్లు వ్యయముఁ గావించుచు ధనమును సంరక్షింపవలయును: ఈరీతిగ గృహస్థుఁడమితవ్యయమును వినశించి మితవ్యయమును గావించుచుండును. అట్లేన వానిధనంబు వాశంబుఁ జెందక సురక్షితంబగును.

ఓయివ్యగ్రపక్షాదా! ఆదాయముకంటె వెక్కువఁ భుజింపఁడు గృహస్థు కష్టితలములఁ దినఁగోరి కాలు నల్లలాడించి పక్షాధ్వనకష్టంబులఁ బడఁగొట్టి సంపదంబుఁగావించి షకృతముల భుజించి యపకృతంబులఁ బారవేయు మనుజుని బోలియుండును. అట్టి దుర్వ్యయంబును మానవులు నిందింతురు.

వ్యగ్రపక్షాదా! గృహస్థుఁడెవ్వం దైవములోభియై యాత్మతీర్థధనంబును యాక్రమగ వ్యయంబుఁ గావించక మృత్యుజెందినఁ దనవీరకాలంబున ధనమును సువినియోగము గావించవలయునట్టివాఁడు నిందాపాత్రుండగును.

ఓయి వ్యగ్రపక్షాదా! గృహస్థరీతిగ నత్యధిక ధర్మాధ్వన కష్టంబులను, వాదాయమును మించిన విత్తవ్యయము గావించును తెన్నగఁ బరికిలించ వలయును, పుటుంచి “మదాత్మత విత్తంబును నేనమిత వ్యయంబుఁ గావించక మదకేఁగి తార్థంబులై మితవ్యయంబుఁ గావించెను” నని యోచింప వలయును. ఓయివ్యగ్రపక్షాదా! ఏదైనాపది విత్త వ్యయంబును మితవ్యయంబు చెప్పదును.

ఓయివ్యగ్రపక్షాదా! అనవరతోద్యమంబుచే న్నామోపాత్తిత విత్తంబు వివాశంబుఁ జెందుటకు మాగ్ధంబులు నాలుగున్నవి. అవి యెవ్వయిన?

(1) అధర్మ వ్యభిచారలోలుపత్యము.

(2) సురాపానాసక్తత.

(3) ద్యూత క్రీడాసక్తి.

(4) అధార్మిక మిత్ర సహవాసాసక్తి.

“ఓయి వ్యగ్రపక్షాదా! మనకు బద్ధసహోచరంబు వతుఁబోవుఁ ప్రారేపణును, జకున్ముఖంబును గలిసియుండి చతుప్రవేశ మాగ్ధంబులు నరికట్టుటచేన చతున్ముఖంబులు మండియు జలప్రవాహ సౌకర్యార్థము మృత్తిక రీయంబడి కుద్రపలుపఁబడిన జలప్రవాహవరోధంబుఁ గావించుటకుఁ బ్రవారింబు లేకుండిన, సహోచరంబు ప్రవహించి యయ్యది శూన్యంబగును. అటులే యోయి వ్యగ్రపక్షాదా! వ్యభిచారలోలుండును, సురాపాన లగ్న మనస్కుండును, ద్యూతక్రీడా పరాయణుండును, విధార్మిక మిత్రసహవాస ప్రియుండును, వాన్మత్యములో నుండి యున్న పుష్ప ముష్టులతో సహవాసముఁ జేసి వారితో నశిమిత్రితోఁ గలసి మెలసి యుండునట్టి వానివిత్తంబు క్షయంబు పొందును. వ్యగ్రపక్షాదా! అనవరతో ద్యోగంబుచే సంపాదిత విత్తంబు సురక్షితంబై వృద్ధింజెందు మాగ్ధంబులు నాలుగున్నవి. అవియెవ్వయిన?

- (1) అధర్మవ్యభిచారా పక్తి విరామము.
- (2) సురాపాన విమోక్షిత.
- (3) ద్యూత క్రీడా విరామము.
- (4) సజ్జన సాంగత్యము.

ఓయీ వ్యగ్గపజ్జాడా! సహోపరము సునేతు బడంతై చతుఃపాపగా ప్రోలస్సలను, జఘర్సుము లను గరిగియుండి చతుఃపాపగా వ్యారములనుండి జలప్ర వాహ సౌకర్యార్థము మృత్తిక తీసివేయం బవీయు, జఘర్సుఖంబులును, గప్పివేయంబవిన మజీయు జలప్రవా హాన రోగము గావించు ప్రవాతంబు లేకుండిన పరస్సు వందుం దుదకము క్షీణింపక వృద్ధిఁజెందుటచే సహోప రంబు జలపూరితం బయి యుండును.

ఓయీ వ్యగ్గపజ్జాడా! ఈ కీరిగనే వ్యభిచార, సురాపాన, ద్యూతక్రీడా, దుష్టజనసహవాస వివర్తితుం డైన నరుని ధనంబు వృద్ధిఁ జెందును. ఓయీ వ్యగ్గపజ్జా డా! ఈనాలుగు ధర్మంబుల నాచరించుటచే గృహ స్థుఁడు ప్రపంచమున పచ్చరితుండై తీవించును. చరలో కమునను నానంద మయ్యుండగును.

ఓయీ, వ్యగ్గపజ్జాడా! ఈనాలుగు ధర్మముల ననుసరించుటచే నటుంచి పరలోకమున సుజన్మముం గాంచి వైకుంఠానందమును జెందును. అవ్వాలును చెప్పియునిన?

(1) భక్తి (2) విధ్యాచరణము (3) దానము (4) వివేకము. ఈలోకమున గృహస్థుఁడు భక్తియుక్తుండై యుండిన బుద్ధ భగవానునియొక్క యశ్వత్థిప్రజ్ఞాన మునందు విశ్వాసముఁ గలిగి యుండును. ఈకీరిగ నా లోచింపును నర్థ విశ్వాస యుక్తుఁడగును. “బుద్ధ భగవా నుఁడు సకల పాప వృత్తికమగుంబుఁ గావించినాడు. ఆశ్మోవ్యమంబుచే సమస్తవస్తుకారగా జ్ఞానంబును సమా లముగఁ బొంది నాడు. అందరి యెడలఁ బ్రియమున ల్గుచు మానవకోటిఁగూర్చి యనంతప్రేమ ప్రేరితం బులగు కర్మల నాచరించి నాడు. ప్రపంచమును గూర్చి సర్వమును దెలియును. మనుజులఁ దాపంబునుండి మర

లించి సర్వభానుసారులుగఁ జేసి నాడు. దేవమానవుల కు మపదేశముం జయి నాడు. ఘనంబులగు చతుర్థుని తత్త్వములఁ గనుఁగొని యాధర్మ్యుల నితరులకు బోధిం చెను. వివిధరాగంబుల జయించి కామదహనంబుఁ గావించినాడు” ఇటులు జింఠించుకొనుచు బుద్ధదేవుని యుత్కృష్టజ్ఞానము నందు విశ్వాస మున చలయును. ఇదియేయోవ్యగ్గపజ్జాడా! భక్తియుని చెప్పఁబడుచున్నది.

ఓయీ వ్యగ్గపజ్జాడా! విధ్యాచరణ మననేమి? ఈలోకమున గృహస్థుఁడు జీవసాంసఁ గావంపక, యద త్తంబును దానిఁ బరిగ్రహింపక, యధార్థిక స్త్రీసంగము లోలండుగాక, సురాపాన వివర్తితుండై యుండిన యట్టి వాచిచర్య విధ్యాచరణముని చెప్పఁబడు చున్నది.

ఓయీవ్యగ్గపజ్జాడా! దాన మననేమి? ఈలోక మున గృహస్థుఁ డెవ్వం డైనను నత్యధికకామయుక్తుండై, స్వార్థ పరాయణుండై యితరుల సంపదను గని యమా యఁజెంది “ఈవాదన మితరులకుఁ జెందకుండునుగాక” అని యూహించునో యట్టిది దానకీలత్వంబు గాదు. ఇతరులఁ గూర్చి జాలిఁబడుచు నితరులకుఁ దనకుఁ గలిగి నటు లీయ నిచ్చునచియు నితరులు గోరినపు డిచ్చుచు నితరుల తన దైశ్వర్యసహభాగ్యులుగ నొనర్చిన నది వితరణ మని చెప్పఁబడును.

ఓయీ వ్యగ్గపజ్జాడా! వివేక మననేమి? ఈప్ర పంచమున గృహస్థుఁ డాధ్యాత్మికజ్ఞానసంపర్ధవంబును, నర్థ సిద్ధియుఁ గావించెడిగఁ జేయు నజ్ఞానమును బోఁగొట్టు కొని జ్ఞానంబును సంపాదించి యిహమున సమస్తవస్తువు లును నకాశ్వతిమాని దృఢముగ నెఱిగియుండి స్పృంధ నిర్వాణమును గుఱించి చింతనంబుఁ గావించునోయెయ్య విసమహర్షఁబడుటలన మనుజుండు నిర్మింపఁబడుచు న్నాడో యట్టిదియే వ్యగ్గపజ్జా! వివేకముని పిలువంబడు చున్నది.

ఓయీ వ్యగ్గపజ్జాడా! ఈదక్షుణ్ణు ధర్మంబుల నాచరించిన గృహస్థు లీ రాఘోవు లోకమున సుజన్మ ముం బొంది స్వర్గసౌఖ్యములం జెందుదురు.

తెగునమై రుక్మిణీదేవిని హరియించి ద్వారకానగరంబుఁ జేరు నాఁడు
బలిమిమై బాణుని బాహువు లేచ్చింది, మనుమనిఁ దోడ్కొని మఱలునాఁడు
అల్లుని పెండ్లికై యరణంబులను గొని విరటుని వీటికి వెడలునాఁడు.
హితముమై విడురుని యింట నంటలు మెక్క హస్తీపురంబున కరుగు నాఁడు
సంభ్రమముతోడ ననువుతో జడిమతోడ-నైపుణంబున నరదంబు నడుపు నన్నుఁ
గాంచి కాఁగిటఁ జేర్చిన కన్నతల్లి! నేలఁ గూలితె శబరుని కోలచేత.?

మార్తణ్ద్రీతిగఁ గొల్వనో? జనకునిన్ మన్నింపనో తాతకున్
భ్రాతృగ్ గూర్చనో వ్రేతలన్ మనుషనో కంసాదులన్ గూల్వనో,
గీతార్థంబు కిరీటికిన్ దెలుపనో కృష్ణాభ్యుతో వెల్లి, యీ
రీతిన్ భూసతిఁబొందఁ గోరితె, మురారి! దానవారి! హరి!

బెడిదమై కప్పిన చెడుగాలివానచే మందలు కొందలం బందునపుడు
మడిసిన బుడుతల మఱలఁ జూడఁ దలంచి దీనయై దేవకి తెలిపినపుడు
నడురేయి దుర్వాసుఁ డిడు మోగిరంబని పాండవాగ్రజునితోఁ బలికి నపుడు
బ్రాహ్మణబాలుని బ్రదికింపఁజాలక వెఱచి ఫల్గునుఁ డగ్ని నుఱుకు నపుడు
నగవు మోమునఁ దళుకొత్త నగము నెత్తి, -బాలకులఁ దెచ్చి, యన్నంబుఁ జాలనొసఁగి
వెఱపునీటిచినట్టి నీవిపులశక్తి-యెందుఁ బోయెను? లోకేశ! యిందీరేశ!

దూరితాత్ముఁడు శబరుఁడు, నీ-చరణము హరిణం బటంచు శర మడరించెన్
దెరు మికయ్యెడి? కాలం-బరు దెంచెను దేవ! దేవ! యాసతి యీవే.

శ్రీనృహరి! హరి! యనుచుఁ జింతన సేయుచు సంస్మరించుచున్
ధ్యానము సేయుచున్ మఱల చైవము దూఱుచు నిన్నుఁ జేరుచున్
గాననమందె కూలుదును గాని, దురాత్ములఁ గొల్వఁ బోదునే
జేనెడుపొట్టకై మఱుగు నీమను గప్పెడు గోచిబట్టకై.

అడుగడలచియు మరపుచే నుడుగుచుందు - నెన్నిదినముల నుండియో యేను దల్లి!
 చెప్పవచ్చునేనియు నాకు, తెప్పగదవె - మెనరొ వీ రీవు మిగులఁ బూజించువారు.
 పవలుచే యీవు నేమిచు పటము లెవరి? - వింత భక్తికి గుఱియైరి యెవరు వీరు?
 కర్ణ భూషలు శుభదాయకంబులు నగు - వీరి నామంబు లెయ్యవి? వివరగ వలతు.
 అమ్మ! యేటి కీచిత్రపటాలిమ్రోల - మోముపై మోహ్యుఁగల్పిటి మోకఱింతు?
 కన్నులను మూసికొని యేమి కారణమున - నిశ్చలధ్యానలీనవై నిన్నెమఱుతు?
 మేన నెల్లను బలకలు మేదురముగఁ - గన్నుఁగొలుకులఁ బాప్పుముల్ గడలుకొనఁగ
 ఫలతలమునఁ జెటుట ముత్యాలు నిండ - గడియల కొలంది నేటికిఁ గడపె దిచట?
 ఎఱిగి యెఱుఁగని క్రియలఁ దత్తిఱము చెరయఁ - చెలిసి తెలియనిపలుకులం దొలఁకవణకు
 పలు తలంపుల గరిడియా స్వాంతమమర - మెలఁగెదవు వీరు వేల్పులా తెలుపు తల్లి!"
 అనుచు నౌత్సుక్య కలితుఁడై యడిగినట్టి - యాత్మ నందను అతిత సింహాభిధేయుఁ
 జేరఁగాఁ దీసి యశవంతసింహు దేవి - యనియె నీరీతి నాతఁ డూఁకొనుచునుండ.
 "తండ్రీ! నీచిన్ననాటి వృత్తాంతమంత - తలఁపునకు వచ్చునే నొడల్ జలదరించు
 గుండియల్ తటతటమంచుఁ గొట్టుకొనును - చెమ్మటలు గ్రమ్ముఁ జిత్తెమ్ము బమ్మొంచు.
 మీ పితలు మహారాజులు మేనుబాయ - ఆగ్రనుస్థానమున నుండి యంతమేము
 సకల సైన్యంబుతో నెకాయెకి కుమార! - డిల్లికిని వచ్చినాము కడింది వగను—
 దుర్గదాసాది సచివులు తోడుతోన - ఆ యలంఘేను దర్శనం బాచరించి
 విన్నపము వేసి రత్యంత వినయసరణి - నీకు మార్వారుపై నున్న నిడుపాక్కు—
 ఏమి చెప్పుదు నంత డిల్లిశు నాయ - మేను నెలలైన వెళ్లని కూస నిన్నుఁ
 దనకు నిప్పగింపంగ నుత్తరువు వేసి; ఎంత కఠినమో శరంగు హృదయ మకట!
 తన జనానా నతండు నిక బెనుచునంట - అనుమతింతువేని తురక వగుట కీవు
 దాన మిడునంట వెరిగి పెద్దెనవెనుక - బైత్తకంబైన నీ మారువారు నీకు—
 పారతంత్ర్యంబుచే గల్లుబాధల్లెఁ - బట్టపవలు లాగునఁ బొడఁగట్ట నాకు;
 తాను దన సమస్తంబు భూబానివశము - స్వీయమని యున్న దే బానిసీనికొందు?

చెనటి తురకకు నిన్నియ్యఁ జేయ్యరాక - జరపుచుండిరి మనవారు సాకు చెప్పి;
 మేము తప్పించుకొని పోదుమేమొ యనుచు-భవనమునకుఁ జాట్టు నతండు ఫారయించె.
 ఎంతచెడ్డ రోజో యది, యెక్కినేమొ - పది గడలపాటు ప్రా; ద్వార వచ్చిపడియె
 నవని యీనిన చందాన యనన నేన - మేము వసియించు మహాలు సమీకమునకు—
 అంతరంబు సమంబుగా నడుగులిడుచు - వింట నేయి సూర్యులఁ బ్రభవింపఁజేయు
 బహువిధాయుధా లూని కాల్బలము వచ్చె-నొకబుజంబు నొకబుజంబు నొరయుచుండ.
 టకటక భవను లీనుచుండంగ రథ్య - హేమల కతానఁ బ్రతికబ్బ మియ్య దిశలు
 మోరయార్పులఁ గల్గెముల్ మొరయుచుండ - నల్లనల్ల గుఱ్ఱపు దళం బరుగుదెంచె—
 కోటకడనుండి మనమేడ గోడదాక - నొక్కట భటప్రవాహంబు విక్కటిల్లె;
 ఆ పురుజుదారున కనుజ్ఞయయ్యె నంట - నిన్ను నన్ను బంధువుల బంధించి తేర.
 భూరి ఘోరమ్ము సామ్రాజ్యపుం బివాస - తన గొడుగుపీడఁ బరభూమి తనరు దనుకఁ
 దలఁపఁగూడని తలఁపులు దలఁపఁజేయు - నలుఁపఁగూడనిచేతలక నలుఁపఁజేయు—
 ఋణము తీతను నాకు నీ కింకననుచు - నక్కన గదించుకొని నిన్ను వెక్కి వెక్కి
 యపుడు నే నేడ్చి నేడ్చున కంతు కలదె? - ఇట్టులుండుదు మనుకొంటినే ఊణమ్ము?
 కాని రహతూరు గూరశిఖామణు లగు - మన చమూనాధులకు నాప్త మృత్రులకును
 జీమకాలంత ధైర్యంబు చెదరలేదు - నిన్ను రక్షించుకార్య వినిశ్చయమున—
 ఆ విపత్తు దాటుట తెలియంగ రాక - తలఁకు నా వీనుల కమృతధార లగుచు
 వినఁబడియె నిట్లు పటరోష భీషణములు - పౌరుషాలాపములు రచ్చపట్టునుండి—
 'కునుకు పట్టగనీక నక గుతిలపఱచు - విషమపు సమస్య యీ త్రుటి విడియె జక్క
 సంధికారంబునందు నల్లాడు నాకు - నెలుగు గాన్పించె మ్లేచ్చుని వెడఁగఁజేప్త—
 ఏను జచ్చిపోయితి నంచు నెంచినాఁడో? - లేరని తలంచెనో రహతూరు తెల్ల?
 కన్నగప్పెనో రాజ్యాశ కాక వీడు - నండు బంపునే రాజసంతతిని బట్టి?
 చూచెదనుగాక యెవఁడు గెల్పునో' యటంచు-దోయదము భంగి నుజీమను దుర్గదాసు
 బాహులేయుని కెనవచ్చు బల్లిదుండు - దివిజ గురువున కీడైన ధీయుతుండు—
 'ఇట్టి సిబ్బంది యుండి రక్షింపలేమె - ప్రభు కుమారుని దుర్మార్గు బారినుండి?
 పెందితిమి మేను లేలిక పెట్టి పోయ - ఋణము నీగడు మేల్కొల మేగుదెంచె—

ధర్మ నిర్వహణలుకై తనువు విడుట - కాలిచెంగటఁ బెన్నిధిఁగనుట కాదె?
 పోదుగా మన తాతతండ్రులు గమించి - ప్రకటముగఁజేసినది రాచబాట మనకు—
 దలకమాదారి లోకంబు పొగడురీతి - కందము జయంబొ స్వర్గమో కడిమిమెఱసి
 యని వచించెను సాహసోద్రుఁ డగుచు - యోధకులభూషణుఁడు రఘునాథభట్టు—
 కత్తి చేబట్టు నప్పడే కడకునొత్తె - దేహమందలి ప్రీతిని బాహుజుండు
 దాచుకొంద మటన్నను దాచఁగలమె - ఈశ్వర! యుగాంతపర్యంత మీయొడఁగ్లు?
 శృంఖలలు త్రుంగి స్వేచ్ఛను జెందుఁగాక - మాదు సంతతి యేనియు మాన్యలీల;
 తన్మహాన్నత పావనస్థానమునకు - మెట్లగుంగాక మాదు నెచ్చేను లన్ని.
 అనియెఁ జంద్రభానుఁ డరిభయంకరుండు. - 'మొద్దుబాటి, యే పోరును బాసఁగకునికి
 వ్రేలెడును బ్రక్కఁ బెక్కు దినాలనుండి - కైదువులు కేవలంబు సింగారమగుచు.
 బయలుఱికి నల్పు నిక ద్విపత్పాటనంబు, - పదునుదేటును దచ్చల్యపటలి నొరసి,
 పోతరించిన జీబుకు బుద్ధిరాఁగ' - ననియె రణచోరదాస సేనాధిపుండు—
 తగవు ధర్మంబు నేయెడఁ దప్పిచననొ - ఆ యెడను క్షుత్రియులు పిల్లులట్టివారు
 తగవు ధర్మంబు నేయెడఁ బెగడు గుడుచు - నాయెడను వ్రేటువడిన సింహములె సుమ్మి.
 స్నానసంభ్యాదికము లంత సరగ జరపి, - దేవతార్చావిధానంబు తీర్చి భక్తి,
 నసురహర్తకు హరికి సాష్టాంగమెరఁగి, - చెలఁగి తులసీదళంబును సిగనుజెర్వి,
 హృదయగతుఁడైన హరి నెఱిఁగించుమాడ్కి - నఱుత్రవేల సాలగ్రామ మవధరించి,
 అఖిల దిక్కులఁ బరిమళం బలమిఁకొనఁగ - దనువునిండను వీరచందన ములంది.
 వెడఁదటొమ్మునఁ గవచమ్ము బెడఁగు నింప - బసుపుబట్టలు బుగారు మినలు నెఱవఁ,
 గన్నుఁగవ తొత్తఁజేంబు గడలుకొనఁగ, - సమరదీప్తితు లైన యా శౌర్యధనులు.
 చుట్టుఁ బ్రళయంబు చెలరేఁగు పట్టునందు - హాయిగానుండు వటపత్రశాయి చాయఁ
 గిరికిలను నవ్వె యాచు నీకెలని కొకరి-మెట నొకరు వచ్చిరి చిలచిలను దండ్రీ!
 దరవికస్వర జలజాతదళము లట్లు - విడిసి విడియని నీ లేతవ్రేగు లంటి,
 ప్రత్తికాయల పగిది నేత్రములు విప్పి - ముగ్ధతను జూచు నీ మ్రోల మోకఱించి.
 అదియె కడసారి చూపాట నధిక రక్తి - గట్టిగా నొండ్లొకల్లను గొఁగిలింది,
 ఆయితము చేసి నిల్విన హయము లెక్కి - వదలి రొక్కమా తా స్వామిభక్తిపరులు.

[సకేవము]

మ.రా.రా-శ్రీ, జేబూరి ప్రభాకర కాశ్రిగారి!!

అయ్యో, తాము కవచివనల "భారతి"లో ఆంధ్ర లిపి సంస్కారము"ను సరించి వ్రాయించిన వ్యాజము చదివినాను. అందడమైచది. అచ్చుల సంకేతములు వివరించి వంతమాత్రముననే అచ్చుల చాలవరకు వ్యయప్రయోగము లెగ్గిపోవును. మీరు మోచించిన మార్పులు చదివిన మీదట నాకు కొన్ని ఆలోచనలు తట్టివని. అవి ఈ క్రింద రెండు పద్ధతులుగా వ్రాసినాను. ఆలోచించగోరుతాను. జనాను మోచమునదిసి, ఈ సంస్కారము ప్రాజ్ఞముగనో లేక కొంతభాగమో ఆచరణలోని? మధ్యవరకు మీరు దీనిని వదలక ప్రచారము చేయుచుందుగని నమ్ముచున్నాను.

మొదటిపద్ధతి:—ఇది ఉచ్చారణయందలి ఒక్కొక్క ధ్వనికి వ్రాతయందుమాడ ఒకే సంకేతమునుట మంచిది. అనేక సంకేతములుండుట మంచిదికాదు, అమవియనును మీద ఆధారపడియున్నది.

(1) మీరు 16 అచ్చులకు 16 సంకేతము లుంచి నారు. బానున్నదికాని, పద్ధతులయందలి ద్వితీయ పద్ధత్య పంచమాక్షరములకును, కేటరేఫ కార మకారములకును ఈ 16 అక్షరములకు బదులు అదిచగో వచ్చిన అక్షరములే నిలుపుగిట్లు సహాయముచే ఈ అక్షరము లేర్పరచుట్లు చేసినారు. 35 సంకేతములకు బదులు 18 లెగ్గి పదునేడే అయినది. దీనిచేలన సంకేతముల సంఖ్యలెగ్గి కొంతలాభము కలిగినను ఉచ్చారణయందు ఒకధ్వనిగల అక్షరమునకు వ్రాతయందు రెండేసి సంకేతము లుండుటచేరి, అచ్చు కూర్పునారు ఒకధ్వనికి రెండుసార్లు రెండు సంకేతములు వీరి కూర్పులసివచ్చినది. కలయికలోనూడ ఇట్లే టైపు కొట్టువారు రెండుసార్లు కొట్టులసి వచ్చినది. పదిలో ములుపు కాలేదు. కాలముకూడ ఎక్కువవట్టును. అందుచే ఒకధ్వనికి ఒకేసంకేత ముండునట్లు చేయుటచుంచిది. అట్లు చేసినయెడల అచ్చుల సంకేతములు 16—పాల్లులకు 35—అర్ధానుస్వార, పూర్ణానుస్వారవిస్మలకు 3—మొత్తము 54

సంకేతములు. ఇంగ్లీషుక మందు మందు అవ్యభాష పదములుకూడ తెలుగులో చేర్చుకొనవలసిన ఆచనకము కలుగును. అందుకు ఇప్పుడు కొన్ని అక్షరములు లోటుగా నున్నది. ఉదాహరణము:—bat, father అను ఇంగ్లీషుపాటలలోని a f అను ధ్వనులను తెలుపు ఏ. కార ఫ. కారములు—ఖా. ఇవా;గ. ఓ గీక అను ఉర్దూ పదములలోని ఖ. గ. అను ధ్వనులను తెలుపు ఖకార గకారములుమై—అను హిందీపదములోని అనుష్ఠావహాలునుమై తెలుపు సంకేతముకటి. ఈ 5 ధ్వనులకు 5 సంకేతములు. మొత్తముమీద 59 సంకేతములు. ఇట్లు చేసిన యెడల, ప్రతి ధ్వనికి ప్రత్యేక సంకేత మొక్కటే యుండును. ఈ విషయమై నిర్దుష్టముగా నుండును.

ఇక టైపురైటర్ విషయమై—ఇప్పుడు ఇంగ్లీషు టైపురైటర్ మీద 25 పెద్దక్షరములు, 25 చిన్నక్షరములు, అన్నీ 52 అక్షరములున్నవి. తెలుగు టైపురైటర్ మీద 59 ఉండవలసివచ్చును. దానికంటె దీనియందు 7 సంకేతములు ఎక్కువ. అది అంతకష్టముకాదు ఈ పక్షములో ఋఋౌౌఋౌ తీసివేసి వాటిపని ఇతర అక్షరములవలన పరిపెట్టుకొనవచ్చును. అప్పుడు 55 సంకేతములే యగును. మీరు అకారము ప్రత్యేకము ఉండవలెనన్నారు. దానిపని (తలకట్ట) చేయుచున్నది గనుక, దాని ఆచనక ముండదు.

(2) మీరు అచ్చుల చిహ్నములు పాల్లుల నెత్తి మీద మండవలెను, పాల్లులు మాత్రము పక్కపక్కనే యుండవలెనని వ్రాసినారు నెత్తిమీద, కింద అక్షరము లుండు పద్ధతి టైపున కంతమాత్రము పనికిరాదు. ఇంగ్లీషులోవలె అచ్చులు, పాల్లులు రెండుమాటా పక్కపక్కనే ఉండవలెను. అప్పుడే బంతిలో అక్షరములెల్ల తీర్చినట్లుండును. అప్పుడే సంస్కారము వెలసి సమస్త లాభములుచేపూరును. ఎక్కువస్థల మాక్రమిందు కొనునని సంకేయింప బనిలేదు. మనుపు నిలుపులో ఆక్రమిం

కొనేర్థలం ఇప్పుడు అడ్డంలా ఆక్రమించుకుంటుంది. అదీగాక, హెచ్చుస్థలం ఆక్రమించుకొన్నను, ఈ పద్ధతి వల్ల కలిగే ఎక్కువలాభములను చూచుకొని, ఈకష్టమును పనించవలసివచ్చేది. అన్నీలాభము రెప్పుడూ ఉండవు. పనిచేయుకాలము, పడుత్రమ కలిపివచ్చునప్పుడు కొంచెము ఎక్కువనోటు ఆక్రమించుకొన్నందువల్ల విచారించవలసిన పనిలేదు.

(8) నిరూపణము యొక్క లక్ష్యమును
లక్షనముగా, ఈ ఆక్షరములకు రూపములలో కొన్ని
మార్పులు చూపివారు. మనము రూపములు మాత్రే ఆక్ష-
రములు సాధ్యమయినంతవరకు వెనుకటి ఆక్షరముల
పోలిక నిలుపులే మంచిది. గనుక, వానికి బదులు పెరు-
ష్కాల్పా, ని, శ్వా, హ, ఇ, అ, న్ని, ష్టా, కాన్యా,
స్స, వా, అని ఉంచులే కొంచెమెచ్చితగ్గు మనము ఇది
వలలో వాడుకుంటూఉన్న సంకేతములే యగును. ఈ
తరమువానికి రాబోవుతరములవానికి వెనుకటి గ్రంథ-
ములు చదువుటలో కష్టముండదు.

ఇక రెండో పద్ధతి—ఇది ఒక స్వలింగ ఆశా సంకేతమును అంగీకారమును అపద్ధతివలన ఎక్కువలాభమును టుందనే పక్షమున నూచించుచున్నాను.

(1) మీరు తెచ్చిన నిలువుగీట్లు ఇంకను కొంచె
మెక్కువగా వ్యాపింపజేయవచ్చును. ఎట్లైనా, నిలువు
గీట్లు ప్రాప్తావస్థలకు తరువాత నుంచి వానిని దీర్ఘావస్థ
లను చేయవచ్చును. సాధు హల్లులకు తరువాత నుంచి
వక్ర హల్లులుగా చేయవచ్చును. ర, ల, కె, ల తరువాత నుంచి
మరుసగా అ, శ, వ లనుగా చేయవచ్చును.

(2) వర్గములలో మొదటి అక్షరముల తరువారే,
 2 అంకముగాక, ౫ అంకముల వర్గములలో ౫-వ అక్షర
 ముగా చేయవచ్చును.

(8) నేను కొత్తగా చేర్చవలెన్న 5 అక్షరములు, ఆయా అక్షరసంకేతముల పక్కను ఒక పూర్ణ వికాస చిహ్నమునుంచి ఏర్పరుచుకొనవచ్చును.

పయిన చెప్పిన మొదటి పద్ధతివకారం
అక్షరమాల

17 అచ్చులు—అ ✓, ఆ —; ఇ ఇ,
ఈ త్రి, ఉ ు, ఊ ు, ఋ ు, ౠ ు, శ శ,
ష ష, ఎ ు, వ ు, వ ు, ఐ ఐ,
ఒ ు, ఓ ు, ఔ ు.

38 హల్లులు—క, ఖ బ, ఖ. బ.,
గ, గ.గ, ఘ ఘ, జ జ, చ చ, చె చె, జె జ,
ఝ ఝ, ఇ ఇ, ఉ ఉ, త త, డ డ, ఫ ఫ,ణ ణ,
తల, క క, ద ద, ధ ధ, న న, ప ప, ఫ ఫ,
భ భ, బ బ, భ భ, మ మ, య య, ర ర, ల ల,
ల ల, శ శ, వ వ, త త, ష ష, స స, హ హ.

రెండవ పద్ధతి ప్రకారం అక్షరమాల

17 అచ్చులు వరుసగా—చ, చ, ఓ, ఓ, ఏ, ఏ, ఇ, ఇ, ం, ం, ం, ం, ం, ం, ం, ం.

7 కవర్లు—క, క-1, క-1., రి, రి, రి., క-శి
వరుసగా క,ఖ,ఖ., గ,గ., ఘ,బ

5 చవర్గము—చ, చ, జ, జ, చ
మరుసగా చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ.

నీ టవర్లు—ట, టా, డ, డా, టగి
వరుసగా ట, త, డ, ఢ, ణ

१ తనర్కు—త, తా, ద, దా, తగి వరుసగా
త, థ, ద, ధ, న.

6 పవర్లు—ప, పా, పా., బ, బా, పా
వరుసగా ప, ప, ప, బ, భ, మ

పునర్విమర్శనములు

౧. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు - మచ్చుపదములు

క్రిందటి ఆశ్చర్యముజూప 'భారతిలో' నేను వ్రాసిన నిఘంటువు మచ్చుపదముల విమర్శనమును ఖండిస్తాను. రా. రా. జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి వ్యాసమును వ్రాసివారు. జమలయందు కలుగగల భ్రాంతిని పోగొట్టడమునకు తామా ఖండవమును వ్రాసివారట. ఆభ్రాంతి వీరిఖండవమువల్ల ఎంతవరకు పోతుందో చూడవలసి ఉన్నది.

వారు తమవ్యాసములో వన్ను రెండువిధములుగా అభివ్రేసించినారు: (౧) నేను పండితుడను కా నని (౨) నేను గిడుగు రామయ్య పంతులుగారి శిష్యుడ నని ఈరెండింటివల్ల ను నాకు ఎట్టి చిన్నతనమున్ను లేదు. నేను పండితుడను కాను. నిత్య విద్యార్థిని. నాఅభిప్రాయములు పొరపాట్లయితే వైరివైరిగా వాటిని సమర్థించుకొనడమునకు ప్రానుకూలము. అనినిజముగా పొరపాట్లయితే సవరించుకొంటాను. నేను గిడుగు రామయ్య పంతులుగారి శిష్యుడ ననినందుకు గర్వపడుచున్నాను. ఆంధ్రభాషాపరిశోధనమందు ఆంధ్రదేశమునకు వారు పెట్టినది భీత.

శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు "పుస్తకముమోయుటకు దేహబలమును, కొనుట కర్థబలమును, చదివీయుపయోగించుకొనుటకు బుద్ధిబలమును గలవారి నిమిత్తమే యానిఘంటువు వుద్దేశించబడినది గాని యాబలములు లేనివారికొంతటగాదని చెప్పవలసియున్నది" అని నిఘంటువుప్రకటనోద్దేశమును సంక్షేపముగా విశదీకరించి ఆంధ్రులను రక్షించినారు. కాని, వారీవాక్యమును కోపనమయములో వ్రాసిఉండుదురు. పైతమతీర్చును కొంచెము పునర్విచారమునకు తెస్తురుగాక అని అగ్రీ దాఖలు చేసుకొంటున్నాను.

నిఘంటువులో ఎక్కువవిషయమును తక్కువస్థలములో ఎట్టిమచ్చువచ్చునో చూపుతూ నేనుచేసిన మాచనలకు, "ఈమార్గములు మేము యోజింపనివి కావు. యోజించియే మేముచులించిన నిఘంటు నిర్మాణపద్ధతి కనుకూలములయిన రీతుల ననుసరించినాము" అని వారు ఖండవము వ్రాసివారు. తక్కిన భావల శాస్త్రీయని ఘంటుకారుల పద్ధతిని నేను నూదించి ఉండినది. అది సరియైనది కాదనినీ, తామచులించిన పద్ధతియే మేలయినదనినీ వారు సమర్థించుకోవలసి ఉండెను. కాని, ఒక్కడమామిడిపురో ఈవిషయమై నేనుచేసిన విమర్శనభాగమును త్రోసివేసినారు. వారినయ; మనమేమిచేయగలము?

నేను చేసిన ఆక్షేపములలో అనేకములను విడిచి పెట్టి స్థానీపులాకవ్యాయమునే వ్యాజమున కొన్నిటిని మాత్ర మెత్తుకొని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినారు. నేనుకూడా ఆ స్థానీపులాకవ్యాయమునే అనుసరించివారి ఖండవములోని కొన్ని ముఖ్యవిషయములను మాత్రము విమర్శింప బూనుకొన్నాను. ఎక్కువగా వ్రాసి పంతులుగారి అగ్రహమున కేలపాత్రుడ కావలెను? చాలులే చెప్పనచ్చివానిని ఏల గద్దించుకోవలెను? అయినా, వారు శోధించిన మెతుకులకంటె ఎక్కువమెతుకులే పట్టిచూస్తాను.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు నిఘంటు నిర్మాణ పద్ధతి విషయమై ౧౭౧౩వ సం॥రములో వ్రాసినవ్యాసమును, ప్రాచ్యపరిమర్శకు పంపిన వ్యాసమును నేను చదివియే ఉన్నాను. అందులో వారు గొండెద్దుగారి మళయాళ నిఘంటువును స్మరించుకుండా నేర్చు గా వదలి వేసివారనికూడా నాకు తెలుసునుకాని, చాక్షిణిార్య భాషా నిఘంటువులో నిర్మాణపద్ధతి విషయమున గొండె

స్థగారి మర్యాద నిఘంటువు అత్యుత్తమమైనది. కాల్జి
జెన్ దానిని "that truly scientific dictionary"
అని తన కంపెనీలో గ్రామరులో పెచ్చుకొన్నాడు.
ఇతరులకు కూడా అది అట్లే కనిపిస్తుంది. కిట్టెలు కన్నడ
నిఘంటువుకంటే నిర్మాణ పద్ధతి విషయములో అది
మేలయినదని చెప్పవలెను. రామయ్యపంతులుగారు కిట్టెలు
నుదాహరించినప్పుడు గండర్వుకూడా ఉపలక్షణముగా
గ్రహించినా రనుకొన్నాను. ఎవరయినా అట్లనుకొంటా
రనుకొంటాను. ఇకమీదపయిన గండర్వు అనుబంధించిన
విభానములో ఏమైనా మేలున్నదేమో పరిమన్విఘంటు
నిర్మాతలు గొణిజిస్తూ రని తెలుస్తాను. "ఓ! మేముదానిని
చూచియే వరదయే పెట్టినా"మంటే అమాటకు తిరుగే
లేదు.

"ఇచ్చిన సంకీర్తములు విలక్షణముగా ఉండుట"
అనే కీర్తికరింద కొన్ని గ్రంథములనుండి ఉదాహరణ
ములులేవు అనే ఆక్షేపణకు "ప్రయోగరాహిత్యముగల
వాటను, పద్యోదాహరణ మనావశ్యకమని తోచినచో
టను గ్రంథనామము, పద్యసంఖ్యయుమాత్రమీయఁబడిన
దని చదువరులు గ్రహించుదురగా" అని కుండవీకరణము
చేసి హెచ్చరించినారు. ఉదాహరణములు లేవని నాయా
త్మేషముగాని అంశము లేననికాదు. నిఘంటువులో అత్యవస
రపద్యసంఖ్యలు నిశ్చయమైనవియు. ఆయాపుస్తకములను
చూచుకొనవలెనను తీరిక లేకకదా నిఘంటువును
విప్పవలెను?

సంస్కృత శబ్దములవిషయమై "కిట్టెలు, గండర్వు
గార్లు తమనిఘంటువులలోనికి అచ్చముగా చేరిన సంస్కృత
పదములనే తీసుకొన్నారు" అని నేను వ్రాసిన దానికి
"మర్యాద నిఘంటువుమాట యెట్లున్నను కన్నడ నిఘం
టువు విషయముయి యావాక్య మబద్ధము. ఆ నిఘంటు
వును నిక్కగాఁ జూచినవారట్లనరు. కిట్టెలుగారు
Monier Williams నిఘంటువులోనున్న పదముల
నియమించుగా నన్నింటిని గ్రహించినారు," అని ప్రత్యు
త్తరము వ్రాసినారు. మర్యాద నిఘంటువుమాట యెట్లు
న్నదో గండర్వుగారివాక్యములనే ఇక్కడ ఉదాహరిస్తాను.

"To determine the amount of Sans-
crit words to be received into a Malayalam
Dictionary has been a task of even greater
difficulty. As this Dictionary is not inten-
ded for the use of Sanscrit students, the
rule followed in compiling it has been to
include only those words and meanings
that were found in bona fide Malayalam
productions; to sift reduce the enormous
mass of mythological and botanical names
and synonyms, many of which are con-
fessedly very doubtful; to record merely
the principal signification of words con-
fined to poetical usage; and to devote
particular attention only to those terms
which are generally accepted as fairly
'domiciled' in Malayalam and which have
in the course of naturalization received
various applications not to be met with in
pure Sanskrit (e. g. అధ్యాయం, అవసరం).

"మర్యాద నిఘంటువులోనికి సంస్కృతపదము
లను ఎంతవరకు చేర్చుకొనవలెనని విగ్లయించడము,
అంతకంటే (తమిళపదముల నెంతవరకు చేర్చుకొనవలెనని
అనేదానికంటే) కష్టమైనది. ఈ నిఘంటువు సంస్కృతి
విద్యార్థుల ఉపయోగముకోసము కాదుగనుక దీనిని
నిష్కలపదముగాఁ జూచినిమాత్ర ములనుబంధింప బడ్డది.
అచ్చ మర్యాదగ్రంథములలో కనబడే సంస్కృతపద
ములనే తీసుకొనవలెను; పారాధికవిషయములను, వృక్ష
కాస్త్రవిషయములను (బీటిలో చాలమట్టుకు సుష్ట
ముగా సందేశపదములు గనుక) వాటిలో ఏదీ ముఖ్య
ములో వాటినే ఉంచి తక్కినవాటిని వరద పెట్టవలెను;
కేవల పద్యభావలో నచ్చు సంస్కృతపదముల ప్రధా
నార్థమును మాత్రమే ఇవ్వవలెను; మర్యాదగ్రంథములో
విరచనా మేర్పరచుకొని, అచ్చ సంస్కృతములో లేని
అర్థములను పొందిన పదములను నురించి ఎక్కువశ్రద్ధ
తీసుకొనవలెను (ఉదా. అధ్యాయం, అవసరం).

కిట్టెలు తన కన్నడనిఘంటువులో గండర్వుకంటే
ఎక్కువ సంస్కృతపదముల నిచ్చినమాట సత్యమేకాని,

"Monier Williams బృహస్పతినిఘంటువులో నున్న పదముల నిందుమించుగా వన్నింటిని గ్రహించినారు" అన్న మాట శుద్ధాబద్ధము. కిట్టెలునిఘంటువులో లేకుండా మానియర్ విలియమ్స్ సంస్కృతనిఘంటువులో ఉన్న సంస్కృతపదములు ఎన్నో ఉన్నది. వాటిపట్టికను ఇచ్చట చేరుస్తే భారతికి కాగితముఖర్చు ఎక్కువ అవుతుందని మనిచేస్తున్నాను. ఈ సంస్కృతపదముల విషయమై కిట్టెలు నిఘంటువు తీకెళ్ళు XL VII లో "but write regard to Samskrita.....it is not anticipated that in reading certain Kannada classics the want of a Samskrita Dictionary will not be felt occasionally" సంస్కృత విషయమున మాత్రము కొన్ని కన్నడకావ్యములను చదివేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు సంస్కృతనిఘంటువు అవసరముపడదు అని చెప్పవలెదు," అని వ్రాసియున్నాడు. అంటే, కావలసినదానికంటే తక్కువ సంస్కృతపదాలమునే తీసుకొన్నా డన్నమాట. కాని, నేను కన్నడనిఘంటువును చూడలేదంటారు. కిట్టెలు, గండట్ల, మానియర్ విలియమ్స్ వ్రాసిన నిఘంటువులు నిత్యమూ దిగ్గరలేకపోతే వాకు తోచనే తోచదు. "ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును, దానికిని సంస్కృతమునకును గలసంబంధమును చక్కగా తెలిసికొనియుండవలసిన వారాయగరావుగా కిట్టె వ్రాయుట చిత్రము," అని రామయ్యపంతులుగారు వ్రాసినారు. ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును గురించిన్ని, దానికిని సంస్కృతమునకును గల సంబంధమును గురించిన్ని వాకు ఎంతో కొంత తెలుసును. కావ్యభాష ఒక్కదానినిమాది ఆంధ్రభాషాస్వరూపమున నే నేర్పాటు చేసుకోలేను. కావ్యభాష వాకు ఆంధ్రభాష అంతాకాదు. కావ్యభాష సంకుచితమయినది. మిక్కిలి మిశ్రప్రయోజనము గలది. అది దీపభాష కాదు. ఒకరికిగా అది కృతకభాష. దానిని ప్రబంధకపు రైట్లలో నిలబెట్టడమునకు ప్రయత్నించి నారు. అది సర్వాంగసంపూర్ణమైనది కాదు. నాదృష్టికి ఆంధ్రభాషాస్వరూపము మరొక్కరికిగా కనబడుతున్నది. ఆస్వరూపములో కావ్యభాష ఒక అంగము మాత్ర

మే. రామయ్యపంతులుగారికి అదే సంపూర్ణ స్వరూపముగా కనబడవచ్చును. అందుచేతనే వారు సంస్కృతమున తక్కువ ప్రాముఖ్యము నివృత్తులున్నారు.

ఇక వీరు సమర్థించుకొన్న పదముల అర్థము విషయమై కొంచెము ఆలోచించుదాము.

1. అంకపన్నియ-అనే పదముకింద త, అంగపడి, అంగపడి, అని నిఘంటుకారులు వ్రాసినదానిలో 'అంగపడి' అని తమిళములో ద్విత్యరహితముగా పదమధ్యమున పరుషాక్షర ముండనిన్నీ, పరుషముగా ఉండవలసినదానికి ద్విత్యము వస్తుందనిన్నీ, ద్విత్యము రావప్పుడు 'ప' అని వ్రాసినా దానిని 'బ'గా ఉచ్చరించ వలెననిన్నీ నేను వ్రాసినాను. తమిళభాషా పదముల పరుష సరభాక్షరముల ఉచ్చారణమున కిది మూల సూత్రము. ఈ విధి తెలియకపోతే తమిళ శబ్దములను సరిగా ఉచ్చరించలేము. ఆ భాషలో పరుష సరభాక్షరములకు వ్రాతలో ఒక్కటే గురుకుండపముచేత, రెండింటికిన్ని దానికే త్రాడుకొని, సంవర్ణీచితముగా ఉచ్చరించుకోవలెను. ఈసంగతి శ్రీరామయ్యపంతులుగారికి తెలియనిదికాదు; కాని, ఎట్లయినా తమ నిఘంటువును సమర్థించుకోవలెనని ఏమేమో వ్రాసినారు. మద్రాసు విద్యాలయమువారి తమిళ నిఘంటువులో రామయ్య పంతులుగారు వ్రాసినట్లు 'అంకపడి' అని ఇంగ్లీషున వ్రాయలేదు. 'అంకపటి' అని ఉన్నది. దానిలోని 'టి'ని వీరు 'డి'గా చదువడము సరియే. 'డి' అని ఎందుకు చదివినాగో అందుకోసమే 'ప'నుకూడా 'బ'గా చదువ వలసి ఉండెను. ఆకారణము చేతనే, 'అంకపటి'లోని 'అంక'ను 'అంగ' అని మచ్చుపదములలో సరిగానే ఉదాహరించినా, ఖండనములో తిరిగి 'అంక'అని వ్రాసినారు. తమిళ నిఘంటువును వ్రాసినవారు ఆక్షరముల స్వరూపముబట్టియే ఇంగ్లీషున వ్రాసినారుగాని, వాటి ఉచ్చారణమును బట్టి వ్రాయలేదు. మరి ఒక్కసారి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ తమిళ నిఘంటువును చూస్తే ఈసంగతి తెలుస్తుంది. ఇంగ్లీషు అక్షరాలలో వ్రాయని తమిళ నిఘంటువులలో 'అంకపటి' అనియే ఉంటుంది. దానిని 'అంగపడి'అని చదువుకో

వలెను. ఒక్కప్పుడది 'అంగపడి' అనిపూడా అవుతుంది. నిఘంటువులు లేను పాదమునకు సూకారులని రామయ్య పంతులుగా రమకొన్నారు కాని, వివవి కావు. వ్రావిడ భాషావ్యాకరణమును గాని, కాల్లు వెల్లు కంపేరెటివ వ్యాకరణమునుగాని చదువు లే 'అంగపడి' అనే ఉచ్చారణము లేప్పని తెలుస్తుంది. వ్రావిడభాషా విషయమున చారికి సహాయము చేసినవారు 'అంగపడి' అని వ్రాస్తే, అదితప్పు. చెన్నపట్టణములో కొంతిమంది అరవ వారిని 'అక్షకపి' అని వ్రాసి చదువునుగా అందురును 'అంగపడి' అనే చదివి నారు. ఈ 'బ'కారోచ్చారణమును కొందరు లేలికగా వకారమువలె చేస్తారు. 'వ' కారమునకు ప్రత్యేకాక్షర మరవములో ఉన్నది. గనుక 'అక్షకపి' అనిన్ని, బకారమునకు అక్షరములేను గనుక 'అక్షకపి' అనిన్ని, నిఘంటువులలో కనబడుతుంది. అయినా 'అక్షకపి' ని 'అంగపడి' అనియే చదువుకోవలెను.

2. అంగలార్పు—దీనికి 'గంతులుచేయు' అని వ్యుత్పత్తిగ్రంథమును వ్రాసి, తరువాత దానినుండి పుట్టిన ఇతరార్థములను చూపవలసి ఉండెనని నేను నూచించినాను. దీనికి 'అంగ' అనునది మూలపద మని చెప్పినాను. 'అర్పు' అనుదానికి ఆర్పుతోగాని దుఃఖముతోగాని సంబంధము లేదని చెప్పినాను. అలంకారికముంటే మూలార్థమునకు భిన్నముగా దానినుండి పుట్టినదని వాటిని ప్రాయము. వ్యుత్పత్తిగ్రంథమును విస్తరించడము నైఘంటుక పద్ధతికి విరుద్ధము; తామేర్వరచుకొన్న విధానముననున్న విరుద్ధము.

3. అంగవించు—దీని అర్థము విషయములో పూడా వ్యుత్పత్తిగ్రంథమునుచూపెట్టకపోవడమేదోషము పట్టినది. విడిపద్యములో అంగవించితని అనిన్ని, క్రిందిపద్యములో కదిచుకయుండెన్ అనిన్ని ఉన్నంతమాత్రముచేత 'అంగవించు' అంటే కదియు అని అర్థము చెప్పడము తగదు. 'మదము గదురఁజేసి, మదిమోహ మెక్కించి, చూపుఁదీగలందుఁ గట్టుకొల్పి' ముటలతో అంగవించితని అనేమాటను కలిపి చదువులే 'కదియు' అని

కంటే ఎక్కువ అర్థము వస్తుంది' అపవ్యయమును తిరిగి తామే కొంచెము స్థిమితముగా చదువుకొంటే సందేహము విడిపోతుంది.

4. చేయక, చేయమి—వీటిలో క, మి, అనేది వ్యతిరేకార్థక ప్రత్యయములనినీ, అవి పరములైనప్పుడు ధాతువునుండి ఉత్పన్నమునకు అర్థము ఆదేశముగా వస్తుందనినీ అర్థము వచ్చే వాక్యమును నిఘంటుకారులు వ్రాసినారు. 'అత్త మొక్కటే వ్యతిరేకార్థక భావముని నేను వ్రాసినాను. దాని వాడే పిమ్మా 'క, వ' అనేవి ఏమవుత వని రా. పంతులుగారు ప్రశ్ని చేసినారు. అవి విశేషములను కల్పించే భావార్థక ప్రత్యయములనినీ, వ్యతిరేకార్థముతో వాటికి సంబంధము లేదనినీ నాసమాధానము. (పేర్) పేర్కి, (కలు) కల్కి, (పో) పోక, మొదలయినవాటిలో క, మి, లు భావార్థక ప్రత్యయములు. వీటికి వ్యతిరేకార్థము లేదు. 'పోక' అనేది వ్యతిరేకక్త్యర్థకముపూడా అవుతుంది. అప్పుడది 'పోవక' అనేదాని సంతేషరూపము అట్లే 'రామి' 'రాక' మొదలయినవిపూడా సంతేషరూపములే. వాటిలో వ్యతిరేకార్థక భావమున్న 'అ' కారము లేనందు ఉన్న. అయితే 'చేయక' అనే వ్యతిరేక వ్యతిరేక భావార్థకరూపమే వ్యతిరేకక్త్యర్థక రూప మెల్లువును వని ప్రశ్ని రానచ్చును. వ్యతిరేకక్త్యర్థక రూపముయొక్క తత్త్వముచే అని మా సమాధానము.

5. 'నిల్వరయేని'—అనేదానిలో అకారము అపధారణార్థకమని మామతము. ఇతరఫలములలో ఇటువంటి సందర్భములలో నన్నయ క్రియలపై అర్థమును అచధారణార్థకముననే ఉపయోగించినాడు. ఇచ్చట గణముకుమరక నన్నయ కమ్మర్తి పడినాడని చెప్ప సాహసంపరారు. సంస్కృతములో ఉన్నదన్నట్లే నన్నయ తెలిగించినాడని చెప్పడమునకును కలుగలేదు. రామయ్య పంతులుగారిచ్చిన ఒక్కొక్కపాదమును తెలిగించడములోనే నన్నయ ఎన్నిమార్పులు చేసినాడో చూడండి. 'నసాపభాయత్రసంఠి సజ్జనా' అనేదానిని సరిగా తెలిగించలేదంటే "నిచ్చట సజ్జములేకో అది సభకాను" అని వ్రాయవలసి ఉండెను. కాని నన్నయ 'అది సభయే

అని మొదట ప్రశ్నించినాడు. “ప్రియంబెనగన” అని మూలములో లేనిదానిని చేర్చినాడు. ‘సరి’ అన్నదానికి ‘నిల్వరయేని’ అని అన్నాడు. ‘సజ్జనా’ అనేపదమునకు ‘అర్జులు’ అన్నాడు. ఇది మూలమునకు సరియైన తెలుగునేత కాదు. అందుచేత ‘నిల్వరయేని’ అనే దానివల్ల ఒక విశేషార్థమును బోధించడమునకే వన్నయ ‘నిల్వరు’ అనేక్రియవిద అవధారణార్థక అకారమును చేర్చినాడు కాని, కష్టమైపోయింది. ‘అర్జులు’ లేనిది సభకాదు అని చెప్పితే సరిపోలేదు. బోధిగా వున్నది.

6. ‘అంచుక యించుక’—‘అడమిగాని మాట లొక’ యంచుక యించుక వీరుల్లాగినా, యాపివమాట లెల్ల విను నర్మిలితో—’ అని పినవీరన్న పద్యము. దీనికి అభిజ్ఞానకామండలములో మూలము “వాచనమిశ్రయది యద్యపిమేవనాభి, కర్ణం దదాత్మభిముఖంబయిభావ మాతే” అనేది. “అంచుకయించుక” అనేదానికి మూలములో సరియైనపదమేదీలేదు. అయితే, పినవీరన్న దానిని నిరర్థకముగా కష్టమైపోయిన ఉపయోగించిఉండవలెను, లేదా మూలమునకు మెరుగుతెచ్చుటకైనా ఉపయోగించి ఉండవలెనుకదా. మెరుగుకోసమే చేసినాడని నా యభిప్రాయము. “నాతో కొంచెమైనను మాటలాడమ” చెవులు నిక్కచెట్టుకొని నేనాడినమాటలన్నీ ఓంటుంది—అని రామయ్యపంతుగారుచెప్పిన అర్థము విరసముగాను, అస్వారస్యముగాను ఉన్నది. ‘అక్కడ కొంచెము ఇక్కడ కొంచెము మాటలాడమ’ అని నేను వ్రాయనులేదు; పినవీరన్న అభిప్రాయమునూడా అది కాదు. “అడమిగాని మాటలు” అనే దగ్గరవాక్యమును విరుపు చేయవలెను. “వాయాపివమాటలెల్ల ఒకయంచుకయించుక వీరుల్లాగిఅర్మిలితోవినుక” అని అన్వయముచేసుకోవలెను. మాటతో మాటలుపడుగాని అక్కడక్కడ (అప్పుడప్పుడు) చెవుల్లాగి వా మాటలను అర్మిలితో వింటుంది—అని చెప్పడములో కాలిదాసుకంటే పినవీరన్న శృంగారాభినయములో రవంత వ్రాసి చూపించినాడు. మాట్లాడకుండా మొద్దవలె మొగమునేసి అదేమాటపదము శృంగారచేష్ట కాదు. వినవట్టువటించినా అప్పుడప్పుడు మాటలకు

చెవుల్లాగడము శృంగార విలాస మవుతుంది. అందుచేత, రామయ్యపంతుగారి ఖండనము సరియైనది కాదు.

7. “అంగదబ్బము, వి. వి. (క. అంగదబ్బ)”—శరీరముకప్పు ముదుగుబట్ట—పావడ, గాగర” అని వ్రాసినారు. దానిలో “శరీరముకప్పు ముదుగుబట్ట” అనే దానిని వ్యుత్పత్తిగా ఇచ్చినారట. అది అర్థముకాదట. అది వ్యుత్పత్తి అని తెలుసుకొనడమునకు సంతే మేమీ ఇవ్వకుండా “ఇదియెంతగట్టి ప్రశ్న యొచ్చుననుటాహించురు గాక” అని వ్రాసినది ఎంతగట్టి ఖండనమో ఆచదురులే ఉపహించురుగాక.

8. తక్కిన ఖండనమునూడా తురిగినానే ఉన్నది. ఈ ఖండన రచనములలో కాలము వ్యర్థముచేసుకొనడము నా కిష్టము లేదు. మాటకు మాట తెగులు, వీటికి నానుతెగులు. వ్రాసినదానిని సద్భావముతో గ్రహించ నిశ్చయించుకొనివారిలో వాదము పెంచుకొనవచ్చు వృథాప్రయాసము. “ఇవన్నీ మేము యోజింపనివికావు. అట్లుండవలెను కావుననే అట్లు వ్రాసినాము. చేబలుము, అగ్గిబలుము, బుద్ధిబలుము కలవారికే మానిభంటు వుద్దేశింపబడినది” అను వాదమునకు దిగినవారికి సమాధానము చెప్పడము కష్టము. అయినా, భాషావిషయములు గమక రెండుసంగతులు మాత్రము వ్రాసి విరమిస్తాను.

9. “ఏనేడు లగుదెంచె వట్టునుండేగి—యింతకే తెంచు” అనేదానిలో ‘అగుదెంచె’ అనేదానికి ‘ఏనేడు లయినవి, పూర్తి అయినవి’ అని రామయ్యపంతుగారు రర్థము చెప్పుచుంటారు. “ఏనేడులు కావచ్చినవి—ఇంకా పూర్తి కాలేదు, కొంచెముకాలములో అవురవి” అని నేనర్థము చెప్పుకోవలె నన్నాను. “కథాసంకర్షమున సంస్కృతాంధ్రభారతములు చూచిన తెలియును” అని రామయ్యపంతుగారు పొచ్చరించినారు. సంస్కృతభారతమును చూడగా, జూరవధరవర్ణము తరువాత—

ప సమాసీయ తాక సర్వాక
భ్రాతృ నిత్యబ్రతీ ద్వయః

ద్రావద్యా సహితాకారే

సంస్కృతక భాతరం జయమ్;

సమా కృత్యసాంభిగతా

శివే చరతాం వశే;

కృత్యోద్దేశః సర్వభక్తుః

పంచమా మభిర స్సమామ్.

అనేకోక్తములు ఉన్నవి. వీటికి తెనుగు ఆంధ్రభారతము లోని పద్యములు. ఇందువల్ల విదేండ్లు గలిగించిన వన్న అర్థము వస్తుందేమో పండితు లూహించుదుగాక. ఇదిగాక తమ అర్థమును సమర్థించుకొనెంచి 'అర్థముఁ దీంత కేతెంచున్' అంటే 'ఈపాటికన్యనుఁడు వచ్చియుండును' అని అర్థము వ్రాసినారు. ఇందులో 'ఇంతకు' అనేదానికి 'ఈపాటికి' అని అర్థముచెప్పడ మొక తప్పు. 'ఇంతలో', కొద్దికాలములో' అని చెప్పవలెను. "ఏతెంచున్" అంటే "వచ్చియుండును" అని అర్థము వ్రాయడము రెండో తప్పు. "వస్తాను" అని కేసలభవిష్యదర్థమును చెప్పవలెను. ఇంగ్లీషులో "He will come presently" అనే దానికిన్ని, "He would (might have come by this time)" అనేవాఁడిన్ని ఎంత అర్థభేద మున్నదో పై రెండర్థములనున్న అంత భేద మున్నది. 'ఏతెంచున్' అనేదానికి 'వచ్చియుండును' అనే అర్థము వచినవైనది. వన్నయ ఆ 'would have come' అనే అర్థములో ఆక్రియాపూర్వమును వాడెను. ఆ అర్థమిప్పుడు మనవ్యవహారములో ఉన్నది. చూడండి: "నీవు వాడిని పిలిచి నానా?—లేదు.—అయ్యో, ఎందుకు పిలువలేదు? పిలువే వచ్చునే; పోయి పిలువు, వస్తాడు"—ఇక్కడ "వచ్చును" అంటే "వచ్చి ఉండును" అనే అర్థమున్ను 'వస్తాడు' అంటే కేసలభవిష్యదర్థమున్ను ఉన్నవి. ఇప్పటి వ్యాసహరికారమును నన్నయవాడిన క్రియాపూర్వమునకు రామయ్యపంతులుగారు ముడిపెట్టినారు.

10. "అంత సరోరుహాశ్రుఁ దుడయంబగురెంచె... సత్వరుఁడై చనుదెంచె నొక్కొక్కాక" —ఇందులో అగురెంచె అనేది "కడకు గరించు" అనే అర్థమునకు ఉదాహరణము కాదట. 'కలదియగు' అనే శబ్దమునకుదాహరణముట. అట్లయినా సూర్యోదయముఅయినదనేకదా అర్థ

ముసూర్యోదయముకాదేదనిసేమచేసిన ఆశ్చర్యము. 'అగురెంచెన్' అన్నదానితరువాత 'చనుదెంచెన్' అని రూపములో భూతకాలమును తెలియజేసే క్రియ ఉన్నదానికి వర్తమానార్థమునే చెప్పుకొనలెను. 'సత్వరుఁడై చనుదెంచుచున్నాడో' అన్నట్లుగా సరోరుహాశ్రు దుడయంప ప్రారంభిస్తున్నాడు' అని పైదాని కర్థము. భానువుపై 'తెంచు' అనుప్రయుక్తమయినప్పుడు దానికి రెండు విధములయిన అర్థ భేదములను కలిగిస్తుంది. (1) భానువు తెలిపేకార్యము పూర్తికాక కొద్దికాలములో పూర్తి అవుతుందని చూపించడము (2) భానువు తెలిపే కార్యము అభిముఖమగుటను చూపించడము అగు, అగురెంచు— అనేజంట మొదటిదానికి ఉదాహరణము. వీయ, వీతెంచు—అనేజంట రెండోదాని పదాహరణము. 'అయ్యోగ్' అంటే 'అగురెంచెన్' అనిన్నీ, 'వీరెంచెన్' అంటే 'వీతెంచెన్' అనిన్నీ అర్థము చెప్పవచ్చును. 'ఏపాటిభాషిజ్ఞానము కలవాడూ' (ఇట్టి అర్థమును) 'చెప్పరు' అని సేమ వ్రాసినదాని అభిప్రాయముదే.

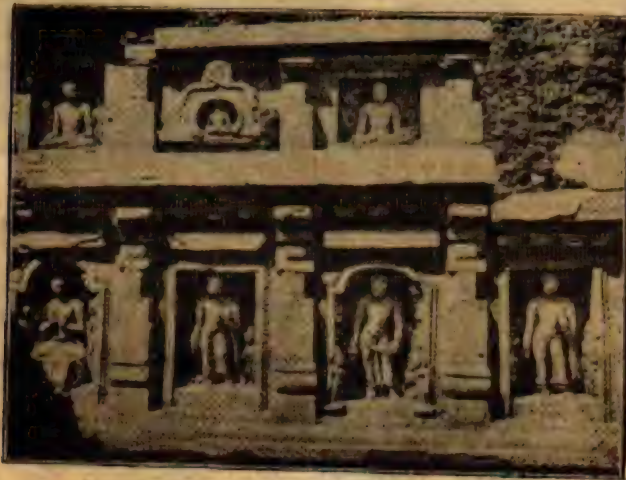
11. పీఠిలో తాము వ్రాసిన వాక్యములలో కర్త అసమాపకక్రియకునేసి దాని సమాపకక్రియ. కర్మణ్యర్థములో వ్రాయడమును గురించి సేమచేసిన ఆశ్చర్యము నెత్తుకొని, నామీదనేకాకుండా నాగురువుగారయిన రామమూర్తి పంతులుగారి మీదికినూడా వీకోపేక్షలందు యమును కనిపెట్టినట్లు 'ఇవిగో' అని ససంధ్యమముగా వన్నయ తిక్కనలమంచి నాలుగుదాహరణములు నిచ్చినారు. వన్నయ తిక్కనల ప్రయోగము లున్నవనుకొన్న పీఠికైరి ప్లు నిర్దుష్టమవుతుందో తెలియరాకున్నది. ఏనాటి పలుకుబడి ఆనాటిదే. అది మఱిసప్పుడు మఱి నపలుకుబడినే వాడడము భాషాసంప్రదాయము వన్నయ ప్రయోగ మొకటి. తిక్కన ప్రయోగ మొకటి పెద్దప్ర ప్రయోగమొకటి, (తరిగొండ) వెంకమ్మప్రయోగమొకటి—ఈరిగిగా వివిధకాలముల ప్రయోగములను గురి గ్రుచ్చి వ్రాసినది ఆత్మకులబొంత అవునుదిగాని తెలి అనిపించు కొందు.

అయినా, వన్నయ తిక్కన ప్రయోగములలో కర్త అసమాపకక్రియకు సంబంధించిఉండగా సమాపక

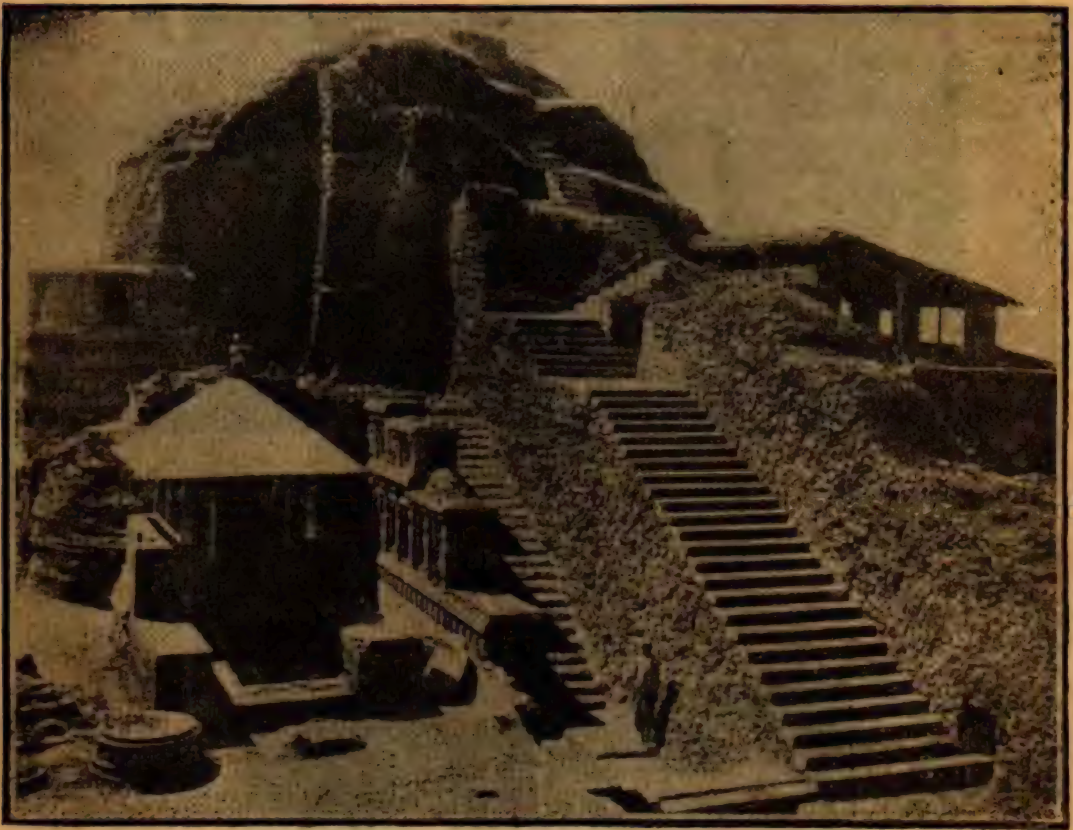
భూగర్భమునుండి క్రొత్తగ వెలువడిన శిల్పచిత్రములు

౧. శ్రవ్యబడుచున్న పహరపుర దేవాలయము. బంగళమున చాల పురాతన మైనది. బంగారీ కళలకు, చరిత్రమునకు నిది విలువగల విషయములను నమకూర్చుచున్నది.

౨. నాలందాస్తూపముయొక్క అయిదవ పునర్నిర్మాణ సోపానమార్గమున నున్న బుద్ధునియొక్కయు, బోధిసత్వులయొక్కయు చిత్రములు. ఇవి గచ్చుతో చేయబడినవి.

3. నాలందాస్తూపముయొక్క అయిదవ పునర్నిర్మాణము.

ఇది క్రీ.శ. 2వ శతాబ్దమున హ్యూయెన్ త్సాంగ్ వచ్చినపుడు సుప్రసిద్ధవిశ్వవిద్యాలయముగనుండెను.

అది మొదలు ౧౧-వ శతాబ్దమువఱకును పెంపొంది యుండెను.

ఇది ఆఱుమారులు వెవ్వేరు సమయములయందు పునర్నిర్మాణమును గాంచినది.

స్తూపముయొక్క అయిదవ పునర్నిర్మాణము ౧౫౦,౦౦౦ ఘన అడుగుల

ఇటుకకట్టడమును శ్రవ్యతీయగా నిది కాన్పించినది.

10 మిగిలినవి—ఓ, ఓ, ఓ, ఓ, వీ, వీ, వీ,
న, వా వరుసగా య, ర, అల, శ, వ, శ, వ,
స, హ.

ఈ పద్ధతి ప్రకారం
అచ్చుసంకేతములు 9, హల్లు సంకేత
ములు 17 నిలువునీ టాకటి. అనుస్వార విసర్గ
అకు 3, మొత్తం సంకేతములు 30.

మాయావిడంబనము

నాదెళ్ళ కృష్ణానందం గారు

స్వప్తివైచిత్ర్య మొత విస్పష్టముగను-గనబడుచునున్న గనుచున్నగాని దాని

నిజమెఱిగిన రీతిగా నిమిషమైన-నడువదొక్క డిదేమాయనాటకంబా.

తాను భూమిపయిబుట్టి జ్ఞానమెఱుగు-నాటి కెన్న డెఱుంగని నాతి వచ్చి
యూరుపేరును లేని కుమారుగవగ-వీరు నావారలించును కేరు నొకడు.

వాయు వశమున గుమిగుడి వారిదములు-చెదిరి నలుదిక్కులకు బారు చెన్నుగాగ
నిట్లువచ్చిన యాల్పులు లట్లె పూర్వ-సంచితమున బోవ శోకించు నొకడు.

ఆది తుది లేని కాల వియర్భమున-లోతు తెలియంగ రాని యీలోక వనధి
మెఱుపుమెఱసిన వ్యవధిలో మేను వాన-చినుకు పరిమాణమని యనుకొన డొకండు.

అమితకాలమునుండి మహద్భూతముగ-బరిణమించుచు జీవ సంభరిత మగుచు
బ్రహ్మయొందుచు దోచు ప్రపంచమందు-నేడు బుట్టి యిదెంతను వా డొకండు.

కష్టసుఖములు కోరక కర్మవశతః-వచ్చిపోవుట లెఱుగనివా డెవడు
కష్టములు కోరకయెవచ్చు గతిని సుఖము-లాందగా గోరుకొన కూరకుండ షోకడు.

చప్పువారల గని తాను జత్తుననుచు-దెలిసి తెలియని రీతిగా దిరుగుగాని
చేయి విదుషడు ధనము నార్జించుపట్ల-విసుగుగొన డార్తిగొని యీశు వేడ డొకడు.

మదిని దలచునదొకటి పైమాటయొకటి-చేయగావచ్చు నాటికి జేయుటొకటి
కాని త్రికరణశుద్ధిగా గార్యమొకటి-యిలనుజేసిన ధీరుండు గలుగదొకడు.

ఇన్నిటికి మూలమెల్లర నెఱుకబాసి-వితవితగ మార్పుచు వివిధమైన
మమతలను కూర్చునట్టిదే మాయ దీని-దెలిసి తిత్తిగడు వా డాదిచేపు చొకడు.

పునర్విమర్శనములు

౧. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు - మచ్చుపదములు

క్రిందటి ఆక్షయజమాన భారతిలో నేను వ్రాసిన నిఘంటువు మచ్చుపదముల విమర్శనమును ఖండిస్తూ మ. రా. రా. జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి వ్యాసమును వ్రాసినారు. జనులయందు కలుగగల భ్రాంతిని పోగొట్టడమునకు తామా ఖండనమును వ్రాసినారట. ఆ భ్రాంతి వీరి ఖండనమువల్ల ఎంతవరకు పోతుందో చూడవలసి ఉన్నది.

వారు తమ వ్యాసములో నన్ను రెండువిధములుగా ఆధిక్షేపించినారు: (౧) నేను పండితుడను కా నని (౨) నేను గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి శిష్యుడ నని ఈ రెండింటివల్లను నాకు ఎట్టి చిన్నతనమున్న లేదు. నేను పండితుడను కాను. నిత్య విద్యార్థిని, వాఙ్మిత్రపాత్రములు పొరపాట్లయితే వెర్రివెర్రిగా వాటిని సమర్థించుకొనడమునకు పూనుకొను. అది నిజముగా పొరపాట్లయితే సవరించుకొంటాను. నేను గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి శిష్యుడ ననిపించుకొన్నందుకు గర్వపడుతున్నాను. ఆంధ్రభాషాపరిశోధనయందు ఆంధ్రదేశమునకు వారు పెట్టినది భీత.

శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు “పుస్తకముమోయుటకు దేహబలమును, కొనుట కర్థబలమును, చదివియుపయోగించుకొనుటకు బుద్ధిబలమును గలవారి నిమిత్తమే యానిఘంటువు వుద్దేశింపఁబడినది గాని యాబలములు లేనివారికొంతగాను చెప్పవలసియున్నది” అని నిఘంటుప్రకటనోద్దేశమును సంక్షేపముగా విశదీకరించి ఆంధ్రులను రక్షించినారు. కాని, వారి వాక్యమును శోధనమయములో వ్రాసిఉంచుదు. పైతరత్నమును కొంచెము పునర్విచారణమునకు తగ్గుదుగాక అని అక్షి దాఖలు చేసుకొంటున్నాను.

నిఘంటువులో ఎక్కువవిషయమును తక్కువస్థలములో ఎట్టిముచ్చాసముతో చూపుతూ నేనుచేసిన మూచనలకు, “ఈమార్గములు మేము యోజింపనిది కావు. యోజించియే మేమవలంబించిన నిఘంటు నిర్మాణపద్ధతి కనుకూలములయిన రీతుల ననుసరించినాము” అని వారు ఖండనము వ్రాసినారు. తక్కిన భాషల శాస్త్రీయనిఘంటుకారుల పద్ధతిని నేను నూచించి ఉండినది, అది సరియైనది కాదనినీ, తామవలంబించిన పద్ధతియే మేలయినదనినీ వారు సమర్థించుకొవలసి ఉండెను. కాని, ఒక్కడమాయంపులో ఈవిషయమై నేనుచేసిన విమర్శనభాగమును త్రోసివేసినారు. వారివయ; మనమేమి చేయగలము?

నేను చేసిన ఆక్షేపములలో అనేకములను విడిచి పెట్టి స్థానీపులక వ్యాయమునే వ్యాజమున కొన్నిటిని మాత్ర మెత్తుకొని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినారు. నేనుకూడా ఆ స్థానీపులక వ్యాయమునే అనుసరించివారి ఖండనములోని కొన్ని ముఖ్యవిషయములను మాత్రము విమర్శింప లూనుకొన్నాను. ఎక్కువగా వ్రాసి పంతులుగారి ఆగ్రహమున కేల పొగ్రుడ కవలెను? “చాలులే చెప్పవచ్చినావ”ని వీల గద్దించుకొనలెను? అయినా, వారు శోధించిన మెతుకులకంటె ఎక్కువమెతుకులనే పట్టిచూస్తాను.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు నిఘంటు నిర్మాణపద్ధతి విషయమై ౧౯౧౨వ సం॥రములో వ్రాసిన వ్యాసమును, ప్రాచ్యపరిషత్తుకు పంపిన వ్యాసమును నేను చదివియే ఉన్నాను. అందులో వారు గండ్లద్దగారి మళయాళ నిఘంటువును స్మరించుకుండా నేర్పు గా వదలి వేసినారనికూడా నాకు తెలుసునుకాని, దాక్షిణాత్య భాషా నిఘంటువులో నిర్మాణపద్ధతి విషయమున గండి

ద్వగారి మళయాళ నిఘంటువు అత్యుత్తమమైనది. కాల్దెన్ దానిని "that truly scientific dictionary" అని తన కంపేరటివ్ గ్రామరులో మెచ్చుకొన్నాడు. ఇతరులకు కూడా అది అట్లే కనిపిస్తుంది. క్రిటెలు కన్నడ నిఘంటువుకంటే నిర్మాణ పద్ధతి విషయములో అది మేలయినదని చెప్పవలెను. రాయయ్యసంఘముగారు క్రిటెలు మదాహరించినప్పుడు గండద్వగమకూడా ఉపలక్షణముగా గ్రహించివా రనుకొన్నాను. ఎవరయినా అట్లనుకొంటారను కొంటాను. ఇకమీదనయిన గండద్వ అనలంబించిన విధానములో ఏమైనా మేలున్నదేమో పరిశమిస్తుంటు నిర్మాతలు మోజిస్తూ రని తెలుస్తాను. "ఓ! మేముదానిని చూచియే వదలియే పెట్టివా"నుంటే ఆనూటకు తిరుగలేదు.

"ఇచ్చిన సంకేతములు విలక్షణముగా ఉండటం" అనే తీరిక క్రింద కొన్ని గ్రంథములనుండి ఉదాహరణములు లేవు అనే ఆక్షేపము "ప్రయోగభాషాశాస్త్రముగల చోటను, పద్యోదాహరణ మహావశ్యకమని తోచినచోటను గ్రంథముమీద, పద్యసంఖ్యయుమాత్ర మియ్యబడిన దని చదువరులు గ్రహించుదురగాక" అని పండితీకరణము చేసి మోపురించివారు. ఉదాహరణములు లేవని వాయాక్షేపముగాని అంశము లేవనికాదు. నిఘంటువులో ఆధ్యాప పద్యసంఖ్యలు నిష్ప్రయోజనములు. ఆయాపుస్తకములను చూచుకొనడమునకు తీరిక లేకకదా నిఘంటువును విప్పడము?

సంస్కృతి శబ్దములవిషయమై "క్రిటెలు, గండద్వ గార్లు తమనిఘంటువులలోనికి అచ్చముగాచేరిన సంస్కృత పదములనే తీసుకొన్నారు" అని నేను వ్రాసిన దానికి "మళయాళ నిఘంటువుమాట యెట్లున్నను కన్నడ నిఘంటువు విషయముయి యావాక్య మెబడదు. ఆ నిఘంటువును చక్కగాఁ జూచినవారట్లవరు. క్రిటెలుగారు Monier Williams నిఘంటువులోనున్న పదముల నిందుమించుగా నన్నింటిని గ్రహించివారు," అని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసివారు. మళయాళ నిఘంటువుమాట యెట్లున్నచో గండద్వగారివాక్యములే ఇక్కడ ఉదాహరిస్తాను.

"To determine the amount of Sanscrit words to be received into a Malayalam Dictionary has been a task of even greater difficulty. As this Dictionary is *not* intended for the use of Sanscrit students, the rule followed in compiling it has been to include only those words and meanings that were found in *bona fide* Malayalam productions; to sift reduce the enormous mass of mythological and botanical names and synonyms, many of which are confessedly very doubtful; to record merely the principal signification of words confined to poetical usage; and to devote particular attention only to those terms which are generally accepted as fairly 'domiciled' in Malayalam and which have in the course of naturalization received various applications not to be met with in pure Sanskrit (e. g. అధ్యాయం, అవసరం).

"మళయాళనిఘంటువులోనికి సంస్కృతపదములను ఎంతవరకు చేర్చుకొనడము అని నిర్ణయించడము, అంతకంటే (తమిళపదముల ఎంతవరకు చేర్చుకొనడము అనేదానికంటే) కష్టమైనది. ఈనిఘంటువు సంస్కృతి విద్యార్థుల ఉపయోగముకోసము కానుగనుక దీనిని నిష్పండితములో ఘాతించివారిత్ర మలంబించిప బడ్డది. అచ్చ మళయాళగ్రంథములలో కనబడే సంస్కృతపదములనే తీసికొనడము; పాండితీవిషయములను, వృక్ష శాస్త్రవిషయములను (వీటిలో చాలమట్టుకు స్పష్టముగా సందేహస్పదములు గనుక) వాటిలో వీరి ముఖ్యములో వాటినే ఉంచి తక్కినవాటిని వదలిపెట్టడము; కేవల పద్యభాషలో వచ్చు సంస్కృతపదముల ప్రధా వార్థమును మాత్రమే ఇవ్వడము; మళయాళభాషలో నిర్ధవాని మేర్పరయకొని, అచ్చ సంస్కృతములో లేని అర్థములను పొందిన పదములను గురించి ఎక్కువశ్రద్ధ తీసుకొనడము (ఉదా. అధ్యాయం, అవసరం).

క్రిటెలు తన కన్నడనిఘంటువులో గండద్వకంటే ఎక్కువ సంస్కృతపదముల నిల్పినమాట సత్యము కాని,

"Monier Williams బృహత్సంఘటనలో నన్న పదముల నిఘంటువుగా వర్ణించిన గ్రహించినారు" అన్నమాట శుద్ధాబద్ధము. కిట్టెలునిఘంటువులో లేకుండా మానియర్ విలియమ్స్ సంస్కృతనిఘంటువులో ఉన్న సంస్కృతపదములు ఎన్నో ఉన్నవి. వాటిపట్టికను ఇచ్చట చేరుస్తే భారతికి కాగితముఖర్చు ఎక్కువ అవుతుందని మానిజేస్తున్నాను. ఈ సంస్కృతపదముల విషయమై కిట్టెలు నిఘంటువు పీఠికపుట XL VII లో "but write regard to Samskrita.....it is not anticipated that in reading certain Kannada classics the want of a Samskrita Dictionary will not be felt occasionally" సంస్కృత విషయమున మాత్రము కొన్ని కన్నడకావ్యములను చదివేటప్పుడు, అప్పుడప్పుడు సంస్కృతనిఘంటువు అవసరముపడదు అని చెప్పటాలులేదు," అని వ్రాసియున్నాడు. అంటే, కావలసినదానికంటే తక్కువ సంస్కృతపదకాలమునే తీసుకొన్నాడన్నమాట. కాని, నేను కన్నడనిఘంటువును చూడలేదంటారు. కిట్టెలు, గండర్లు, మానియర్ విలియమ్స్ వ్రాసిన నిఘంటువులు నిత్యమూ దగ్గరలేకపోతే నాకు తోచనే తోచదు. "ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును, దానికిని సంస్కృతమునకును గలసంబంధమును చక్కగా తెలియింపజేసిన వారాయణరావుగా కిట్టె వ్రాయుట చిత్రము," అని రామయ్యపంతులుగారు వ్రాసినారు. ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును గురించి, దానికిని సంస్కృతమునకును గల సంబంధమును గురించి నాకు ఎంతో కొంత తెలుసును. కావ్యభాష ఒక్కదానినిమాది ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును నే నేర్పాటు చేసుకోలేను. కావ్యభాష నాకు ఆంధ్రభాష అంతాకాదు. కావ్యభాష సంకుచితమయినది. మిక్కిలి మిత్రప్రయోజనము గలది. అది శీవ ద్భాష కాదు. ఒకరీతిగా అది కృతకభాష. దానిని ప్రబంధకపు రెప్లైట్ నిలబెట్టడమునకు ప్రయత్నించి నారు. అది పర్యాంగసంపూర్ణమైనది కాదు. వాద్యప్రీతి ఆంధ్రభాషాస్వరూపము మరొక్కరీతిగా కనబడుతున్నది. ఆస్వరూపములో కావ్యభాష ఒక అంగము మాత్ర

మే. రామయ్యపంతులుగారికి అదే సంపూర్ణ స్వరూపముగా కనబడవచ్చును. అందుచేతనే వారు సంస్కృతమున కక్కున ప్రాముఖ్యము నిఘంటువ్వారు.

ఇక వీరు సమర్థించుకొన్న పదముల అర్థము విషయమై కొంచెము ఆలోచించుదాము.

1. అంకపద్ధి అనే పదముకింద త. అంగపడి, అంగపడి, అని నిఘంటుకారులు వ్రాసినదానిలో 'అంగపడి' అని తమిళములో ద్విత్వరహితముగా పదమధ్యమున పరుషాక్షర ముండదనినీ, పరుషముగా ఉండాలెనంటే దానికి ద్విత్వము వస్తుందనినీ, ద్విత్వము రావప్పుడు 'ప' అని వ్రాసినా దానిని 'బ'గా ఉచ్చరించ వలెననినీ నేను వ్రాసినాను. తమిళభాషా పదముల పరుష సరభాక్షరముల ఉచ్చారణమున కిది మూల సూత్రము. ఈ విధి తెలియకపోతే తమిళ శబ్దములను సరిగా ఉచ్చరించలేము. ఆ భాషలో పరుష సరభాక్షరములకు వ్రాతలో ఒక్కటే గురుతుండడముచేత, రెండింటికన్న దానికే త్రాడుకొని, సంకల్పించిరముగా ఉచ్చరించుకొనలెను. ఈసంగతి శ్రీరామయ్యపంతులుగారికి తెలియనిదికాదు; కాని, ఎట్లయినా తమ నిఘంటువును సమర్థించుకొనలెనని ఏమేమో వ్రాసినారు. మద్రాసువిద్యాలయమువారి తమిళ నిఘంటువులో రామయ్య పంతులుగారు వ్రాసినట్లు 'అంకపడి' అని ఇంగ్లీషువ్రాయలేదు. 'అంకపటి' అని ఉన్నది. దానిలోని 'టి'ని వీరు 'డి'గా చదువడము సరియే. 'డి' అని ఎందుకు చదివినాలో అందుకోసమే 'ప'నుమాడా 'బ'గా చదువ వలసి ఉండెను. ఆకారణము చేతనే, 'అంకపటి'లోని 'అంక'ను 'అంగ' అని మచ్చు పదములలో సరిగానే ఉదాహరించినా, ఖండనములో విరిగి 'అంక'అని వ్రాసినారు. తమిళ నిఘంటువును వ్రాసినవారు అక్షరముల స్వరూపముబట్టియే ఇంగ్లీషున వ్రాసినారుగాని, వాటి ఉచ్చారణమును బట్టి వ్రాయలేదు. మరి ఒక్కసారి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ తమిళ నిఘంటువును చూస్తే ఈసంగతి తెలుస్తుంది. ఇంగ్లీషు అక్షరాలతో వ్రాయని తమిళనిఘంటువులలో 'అంకపటి' అనియే ఉంటుంది. దానిని 'అంగపడి'అని చదువుకో

వలెను. ఒక్కప్పుడది 'అంగపడి' అనిమాడా అవుతుంది. నిఘంటువులు తమ వాదమునకు సహకారులని రామయ్య పంతులుగారు రసుకొన్నారు కాని, ఇవని కావు. ద్రావిడ భాషావ్యాకరణమును గాని, కార్లు వెల్లు కంపేరటివ్ వ్యాకరణమునుగాని చదువులే 'అంగపడి' అనే ఉచ్చారణము తప్పని తెలుస్తుంది. ద్రావిడభాషా విషయమున వారికి సహాయముచేసినవారు 'అంగపడి' అని వ్రాస్తే, అదితప్పు. చెన్నపట్టణములో కొంతమంది అరవ వారిని 'అక్షుకబిడ్డి' అని వ్రాసి చదువునకా అందురును 'అంగపడి' అనే వదిలివారు. ఈ 'బ'కారోచ్చారణమును కొందరు తేలికగా వకారమువలె చేస్తారు. 'వ' కారమునకు ప్రత్యేకాక్షర మరవములో ఉన్నది. గనుక 'అక్షుకబిడ్డి' అనిన్ని, బకారమునకు అక్షరములేదు గనుక 'అక్షుకబిడ్డి' అనిన్ని, నిఘంటువులలో కవబడుతుంది. అయినా 'అక్షుకబిడ్డి' ని 'అంగపడి' అనియే చదువుకోవలెను.

2. అంగలార్పు—దీనికి 'గంతులువేయు' అని వ్యుత్పత్తిగ్రంథమును వ్రాసి, తరువాత దానినుంచి పుట్టిన ఇతరార్థములను చూపవలసి ఉండెనని నేను మూచించినాను. దీనికి 'అంగ' అనునది మూలపద మని చెప్పినాను. 'అర్పు' అనుదానికి అర్పణోగాని దుఃఖముతోగాని సంబంధము లేదని చెప్పినాను. అలంకారికమంటే మూలార్థమునకు భిన్నముగా దానినుండి పుట్టినదని నాఅభిప్రాయము. వ్యుత్పత్తిగ్రంథమును విస్మరించడము నైఘంటుక పద్ధతికి విరుద్ధము; తామేర్పరచుకొన్న విధానమునకున్న విరుద్ధము.

3. అంగవించు—దీని అర్థము విషయములో మాడా వ్యుత్పత్తిగ్రంథమునుచూపెట్టకపోవడమునేకోవము పట్టినది. విడిపద్యములో అంగవించిరేని అనిన్ని, క్రిందిపద్యములో కదియకయండవ్ అనిన్ని ఉన్నంతమాత్రముచేత 'అంగవించు' అంటే కదియు అని అర్థము చెప్పడము తగదు. 'మదము గదురఁజేసి, మదిమోహ మెక్కించి, చూపుఁదీఁగలందుఁ జిట్టుకొల్పి' మాటలతో అంగవించిరేని అనేమాటను కలిపి చదువులే 'కదియు'

కంటె ఎక్కువ అర్థము వస్తుంది' ఆపద్యమును తిరిగి తామే కొంచెము స్థిమితముగా చదువుకొంటే సందేహము విడిపోతుంది.

4. చేయక, చేయమి—వీటిలో క, మి, అనేవి వ్యతిరేకార్థకప్రత్యయములనిన్నీ, అవి పరమైనప్పుడు భావపుకుది ఉత్వమునకు అత్వము ఆదేశముగా వస్తుందనిన్నీ అర్థము వచ్చే వాక్యమును నిఘంటుకారులు వ్రాసినారు. 'అత్వ మొక్కటే వ్యతిరేకార్థబోధక మని నేను వ్రాసినాను. దాని నాక్షేపిస్తూ 'క, వ' అనేవి ఏమవుత వని రా. పంతులుగారు ప్రశ్ని చేసినారు. అవి విశేషములను కల్పించే భావార్థకప్రత్యయములనిన్నీ, వ్యతిరేకార్థముతో వాటికి సంబంధము లేదనిన్నీ నాసమాధానము. (చేర్) చేర్చి, (కలు) కల్పి, (పో) పోక, మొదలయినవాటిలో క, మి, లు భావార్థక ప్రత్యయములు. వీటికి వ్యతిరేకార్థము లేదు. 'పో' అనేది వ్యతిరేకత్వార్థకముమాడా అవుతుంది. అప్పుడది 'పోవక' అనేదాని సంతేషరూపము అట్లే 'రామి' 'రాక' మొదలయినవిమాడా సంతేషరూపములే. వాటిలో వ్యతిరేకార్థబోధకమయిన 'అ' కారము లీనమయి ఉన్నది. అయితే 'చేయక' అనే వ్యతిరేక వ్యతిరేక భావార్థకరూపమే వ్యతిరేకత్వార్థకరూప మెట్లవుతుందని ప్రశ్ని రావచ్చును. వ్యతిరేకత్వార్థకరూపముయొక్క తత్త్వమదే అని మా సమాధానము.

5. 'నిల్వరయేని'—అనేదానిలో అకారము అవధారణార్థకమని మాయతము. ఇవిరఫలములలో ఇటువంటి సందర్భములలో నన్నయ క్రియలపై అత్వమును అవధారణార్థముననే ఉపయోగించినాడు. ఇచ్చట గణముకుమరక నన్నయ కమ్మర్తి పడినాడని చెప్ప సాహసింపరాదు. సంస్కృతములో ఉన్నదున్నట్లే నన్నయ తెలిగించినాడని చెప్పడమునకున్నీ ఓలులేదు. రామయ్య పంతులుగారిచ్చిన ఒక్కొక్కపాదమును తెలిగించడములోనే నన్నయ ఎన్నిమార్పులు చేసినాడో చూడండి. "నసానభాయితనసంతి పజ్జవా" అనేదానిని సరిగా తెలిగించవలెనంటే "నిచ్చట పజ్జములేతో అది సభకాదు" అని వ్రాయవలసి ఉండెను. కాని నన్నయ 'అది సభయే

అని మొదట ప్రస్తావించినాడు. “ప్రియంబెసగన్” అని మూలములో లేనిదానిని చేర్చినాడు. ‘సంతి’ అన్నదానికి ‘నిల్వరయేని’ అని అన్నాడు. ‘సజ్జనా’ అనేపదమునకు ‘ఆర్యులు’ అన్నారు. ఇది మూలమునకు సరియైన తెలుగునీతి కాదు. అందుచేత ‘నిల్వరయేని’ అనే దానివల్ల ఒక విశేషార్థమును బోధింపడమునకే నన్నయ ‘నిల్వరు’ అనేక్రియమీద ఆవధారణార్థకఅకారమునుచేర్చినాడు కాని, కట్కుర్తికోసము కాదు. ‘ఆర్యులు’ లేనిది షభకాదు’ అని చెప్పితే సరిపోలేదు. బోధిగా వున్నది.

6. ‘అంచుక యించుక’—‘అడదుగాని మాటలూక యంచుక యించుక బీరులొగ్గినా, యాదినమాటలెల్ల విను నర్మిలితో’—అని పినవీరన్న పద్యము. దీనికి అభిజ్ఞానశాకుంతలములో మూలము “వాచనంమిత్రేయతీ యద్యపి మేవచ” థి, కర్ణం దదాత్మభిముఖంపుయిభావ మాణే” అనేది. “అంచుకయించుక” అనేదానికి మూలములో సరియైనపదమేదీలేదు. అయితే, పినవీరన్న దానిని నిరర్థకముగా కట్కుర్తికోసమయిన ఉపయోగించిఉండవలెను, లేదా మూలమునకు మెరుగుతెచ్చుటకైనా ఉపయోగించి ఉండవలెనుకదా. మెరుగుకోసమే చేసినాడని నా యభిప్రాయము. “నాతో కొంచెమైనను మాటలాడను” చెవులు నిక్కజెబ్బుకొని నేనాడినమాటలన్నీ కంటుంది—అని రామయ్యపంతులుగారుచెప్పిన అర్థము జిరసముగాను, అపార్వరస్యముగాను ఉన్నది. ‘అక్కడ కొంచెము ఇక్కడ కొంచెము మాటలాడను’ అని నేనువ్రాయనులేదు, పినవీరన్న అభిప్రాయముమాదా అది కాదు. “అడదుగాని మాటలు” అనే దగ్గరవాక్యమును విరుపుచేయవలెను. “నాయాదినమాటలెల్ల ఒకయంచుకయించుక బీరులొగ్గిఅర్మిలితోవినున్” అనిఅన్వయముచేసుకొనవలెను. మాటతో మాటకలుపదుగాని అక్కడక్కడ(అప్పడప్పుడు) చెవులొగ్గినా మాటలను అర్మిలితో వింటుంది—అని చెప్పడములో కాళిదాసుకంటె పినవీరన్న శృంగారాభినయములో రసంత వ్రాసి చూపించినాడు. మాట్లాడకుండా మొద్దువలె మొగముచేసి ఆదేమాడనము శృంగారచేష్ట కాదు. వినవట్టునటించినా అప్పుడప్పుడు మాటలకు

చెవులొగ్గడము శృంగార విలాస మవుతుంది. అందుచేత, రామయ్యపంతులుగారి ఖండనము సరియైనది కాదు.

7. ‘అంగదట్టము, వి. వి. (క. అంగదట్ట) — శరీరముకప్పు మునుగుబట్టపావడ, గాగర” అని వ్రాసినారు. పైదానిలో “శరీరముకప్పు మునుగుబట్ట” అనే దానిని వ్యుత్పత్తిగా ఇచ్చివారట. అది అర్థముకాదట. అది వ్యుత్పత్తిఅని తెలుగుకొనడమునకు సంతోత మేమీ ఇవ్వకుండా “ఇదియంతగట్టి ప్రశ్న మోచుచుచులూహించురుగాక” అని వ్రాసినది ఎంతగట్టి ఖండనమో ఆచమ్యులులే ఊహించురుగాక.

8. రక్కినఖండనముమాదా ఈరీతిగానే ఉన్నది. ఈఖండన దండనములతో కాలము వ్యర్థముచేసుకొనడము నాకిష్టము లేదు. మాటకు మాట తెనులు, నీటికి నారుతెనులు. వ్రాసినదానిని సద్భావముతో గ్రహించ నిశ్చయించుకొననివారితో వాదము పెంచుకొనకము వృథాప్రయాసము. “ఇవన్నీ మేము మోజింపనివికావు. అట్లుండవలెను కావుననే అట్లు వ్రాసినాము. మేబలము, ఆగ్గబలము, బుద్ధిబలము కలవారికే మానిఘంటు వుద్దేశింపబడినది” అను వాదమునకు దిగినవారికి సమాధానము చెప్పడము కష్టము. అయినా, భాషావిషయములు గనుక రెండుసంగతులు మాత్రమువ్రాసి విరమిస్తాను.

9. “ఏనేడు లగుదంచె నర్జునుండేగి—యింతకే తెంచు” అనేదానిలో ‘అగుదంచె’ అనేదానికి ‘ఏనేడు లయినవి, పూర్తి అయినవి’ అని రామయ్యపంతులుగారర్థము చెప్పుచుంటారు. “ఏనేడులు కావచ్చినవి—ఇంకా పూర్తి కాలేదు, కొంచెముకాలములో ఆవుతవి” అని నేనర్థము చెప్పుకొనలే నన్నాను. “కథాసందర్భమున సంస్కృతాంధ్రభారతములు చూచిన తెలియును” అని రామయ్యపంతులుగారు హెచ్చరించినారు. సంస్కృతభారతమును చూడగా, జటామూరపర్వము తరువాత—

స సమానీయ తా సర్వా

భ్రాతృ నిత్యబ్రహ్మ ద్యుత;

ప్రాపద్యా సహితాకారే

సంస్కృత భాతరం జయమ్;

సమా శ్చిత్రసోఽభిగతా.

శివ చరతాం వశే;

కృతోద్దేశః సభిత్యుః

పంచమా మఖిత స్సమామ్.

అనేళ్ళోకములు ఉన్నవి. వీటికి తెనుగు అంగ్రభారతము లోని పద్యములు. ఇందువల్ల బుద్ధేంద్రు గలిగించిన వన్న అర్థము వస్తుందేమో పండితు లాహించుడుగాక. ఇదిగాక తెను అర్థమును సమర్థించుకొనెంచి 'అర్థముఁ దింత కేతెంచున్' అంటే 'ఈపాటికర్థముఁడు వచ్చియుండును' అని అర్థము వ్రాసినారు. ఇందులో 'ఇంతకు' అనేదానికి 'ఈపాటికి' అని అర్థముచెప్పడ మొక రీపు. 'ఇంతలో', 'ఇదికాలములో' అని చెప్పవలెను. "ఏతెంచున్" అంటే "వచ్చియుండును" అని అర్థము వ్రాయడము రెండో రీపు. "వస్తాడు" అని కేవలభవిష్యదర్థమును చెప్పవలెను. ఇంగ్లీషులో "He will come presently" అనే దానిని, "He would (might have come by this time)" అనేదానిని ఎంత అర్థభేద మున్నదో పై రెండర్థములను అంత భేద మున్నది. 'ఏతెంచున్' అనేదానికి 'వచ్చియుండును' అనే అర్థము వచినమైనది. నన్నయ ఆ 'would have come' అనే అర్థములో ఆక్రియా రూపమును వాడెను. ఆ అర్థమిప్పుడు మనవ్యవహారములో ఉన్నది. చూడండి. "నీవు వాడిని పిలిచి వావా?—లేదు.—అయ్యో, ఎందుకు పిలువలేదు? పిలుస్తే వచ్చునే; పోయి పిలుపు, వస్తాడు"—ఇక్కడ "వచ్చును" అంటే "వచ్చి ఉండును" అనే అర్థమున్ను "వస్తాడు" అంటే కేవలభవిష్యదర్థమున్ను ఉన్నది. ఇప్పటి వ్యావహారికార్థమున నన్నయవాడిన క్రియా రూపమునకు రామ య్యపంతులుగారు ముడిపెట్టినారు.

10. "అంత సరోరుహపుఁ డుదయంబగురెంచె... సత్యరుఁడై చనుదెంచె నొక్కొక్కాన్"—ఇందులో అను దెంచె అనేది "కడవు గలించు" అనే అర్థమునకు ఉదాహరణము కాదట. 'కలదియగు' అనే ధృతునకుదాహరణముట, అట్లయినా సూర్యోదయముఅయినదనేకదా అర్థ

ముసూర్యోదయముకారేదనిసేనుచేసిన ఆక్షేపము. 'అను దెంచెన్' అన్నదానితరువాత 'చనుదెంచెన్' అని రూపములో భూతికాలమును తెలియజేసిన క్రియ ఉన్నదానికి వర్తమావార్థమునే చెప్పుకొనలెను. 'సత్యరుఁడై చనుదెంచుచున్నాడో' అన్నట్లుగా సరోరుహపు డుదయంప ప్రారంభిస్తున్నాడు' అని వైదాని కర్థము. ధాతువుపై 'తెంచు' అనుప్రయుక్తమయినప్పుడు దానికి 'రెండు విధములయిన అర్థ భేదములను కలిగిస్తుంది. (1) ధాతువు తెలిపేకార్యము పూర్తికాక కొద్దికాలములో పూర్తి అవునుందని చూచినచదు (2) ధాతువు తెలిపే కార్యము అభిముఖమగుటను చూచినచదు అను, అనుదెంచు— అనేజంట మొదటిదానికి ఉదాహరణము. వీడు, వీతెంచు—అనేజంట రెండోదాని ఉదాహరణము. 'అయ్యో' అంటే 'అనుదెంచెన్' అనినీ, 'వీచెన్' అంటే 'వీతెంచెన్' అనినీ అర్థము చెప్పవచ్చును. 'ఏపాటిభాషాజ్ఞానము కలదానో (ఇట్టి అర్థమును) 'చెప్పరు' అని కేను వ్రాసినదాని అభిప్రాయమిది.

11. వీతిగలో తాము వ్రాసిన వాక్యములలో కర్త అసమాపకక్రియకునే దాని సమాపకక్రియ కర్మణ్యర్థములో వ్రాయడమును గురించి సేనుచేసిన ఆక్షేపము నెత్తుకొని, నామీదనేకాకుండా నాగురువుగారయిన రామమూర్తి పంతులుగారి మీదికినూదా వీకోపేద్ద విషయమును కనిపెట్టినట్లు 'ఇదిగో' అని ససంగ్రహముగా నన్నయ తిక్కనలనుంచి నాలుగుదాహరణములు నిచ్చినారు. నన్నయ తిక్కనల ప్రయోగము బున్నవనుకొన్న వీరితెలి ఎట్లు నిర్దుష్టమవుతుందో తెలియరాకున్నది. వీనాచీ పలుకుబడి ఆవాటిదే. అది మారినప్పుడు మారి నపలుకుబడినే వాడడము భాషాసంప్రదాయము నన్నయ ప్రయోగ మొకటి తిక్కన ప్రయోగ మొకటి పెద్దనప్ర ప్రయోగ మొకటి, (తెరిగొండ) వెంకమ్మ ప్రయోగ మొకటి—ఈరీతిగా వివిధకాలముల ప్రయోగములను గుడి స్రుచ్చి వ్రాసినది అనుకులబొంత అవునుంధిగాని తెలి అనిపించు కొడు.

అయినా, నన్నయ తిక్కన ప్రయోగములలో కర్త అసమాపకక్రియకు సంబంధించిఉండగా సమాపక

Lump అను పదము పుట్టినదని వారు పరిగణింప వచ్చును గదా.

మానవజాతునకుఁ బ్రమాదములు కలుగకపోవుట యపాధారము. కాని యవి కలుగుటలో తన తన భావము లుండును. “పుటకు డెబ్బదివత్కొండు లోటు కులుండు వారు పీరును నోకతీరువారు గారు” అన్నట్లు వేంకటరాయశాస్త్రిలుగారు మొదలగు ప్రతిభానిధులకుఁ బ్రమాదము లపాధారముగా అల్పముగాఁ గల్గుచుండును. ఆస్పదాదు లడుగడుగునకు నధికముగాఁ గల్గుచుండును. క్లిప్త విషయమును స్పష్టముగా క్లుప్తముగా చక్కగా సంప్రదాయశుద్ధముగా వ్యాఖ్యానించుటలో శ్రేణి తెలుగువారిలో శాస్త్రిలుగారు రగ్గరగ్యులని వానమృతము. ఆంధ్రదేశమున నిజముగా వారభీనన మర్తివాగులే. ఆట్లయిన వారి వ్యాఖ్యానగ్రంథములందుఁ గూడ నందఁడు గొన్ని ప్రమాదములు దొరలకపోలేదు.

శృంగారకైవధము కుడిపట్టువ చంద్ర వర్ణన పద్యము,

మ. ఉడువీగి హరినీలరత్నమయ పా

త్రోర్నంగభాగంబునన్

గడు గారామెనన్ రుహంకునకు నం

కచ్చాయయన్ కమ్మమా

విడితోగూడ కుధాంకులంబును న

ర్మిపాయపాహరమున్

గుడువంబైటెనో బంతి హల్ల కను బా

కోరంబు లేలేరగాన్.

అను శాస్త్రులవారి సవ్యాఖ్యాన ముద్రామునఁ గలదు. ‘నూరిది’ సర్వీ ‘పాయస’ పదములు అర్థపరిగణిత శాస్త్రులుగారు చంస్కరించి చేర్చినవి. రిక్తినపాశము పారంపర్యగతియు, తాళపత్ర దృష్టమును చకోరపక్షులు తర్వాత తాము బంటిని భుజించుటకై ముందుగా మవ్వ గునకు ఆకాశమును నింద్రనీలపుఁ బల్కెగమున, కళంక మను పిడికఁడు కమ్మమావులతోగూడిన చంద్రులంబు మను నే యభిధురించిన పరమాన్నమును, గుడువంబైటెనా యేమి? అని పద్యార్థము. శాస్త్రులుగారు రీపద్యవ్యా

ఖ్యానము నుపలబ్ధపాశముఁ బట్టి యెంత పారస్యము సాధింపనకుో యంత పారస్యమును సాధించి హృద్యాతి హృద్యముగా రచించిరి! అనంత ముద్రణాలయము వారి కొంత బ్రహ్మాశ్రీ కేరవరపు వెంకటాశ్రీ గారు రచించిన వ్యాఖ్యానమున నీపద్యమున కర్థముఁ గొంచె మిం చు మిం చు గా వెంకటరాయ శాస్త్రులుగారు వ్యాఖ్యానించినట్లే యున్నది. అందుఁ గొన్ని పాశభేదము లున్నవి. “కడుగారామెనర” అని వెంకటరాయశాస్త్రులుగారి పాశముండగా, “కడుగారామనరే” అని వెంకటాశ్రులుగారి పాశము. ఈవిందును “రేణు = రాత్రియందు”, “రైన్దినట్లు నీరి వ్యాఖ్యాని చేషము. మఱియు, “నంజనూటితోగూడ నేయింబాయన” అని నీరి పాశములు. మావులపిండితోఁ జేసిన ధన్యవి చేషముని దాని దీక్ష. రిక్తినట్లు వేంకటరాయశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానమునుబోలియే కలను. కాని పయి రెండుగ్రంథములు ముద్రితములయిన తిరువారే బ్రాత్ర వ్రాత్రప్రతులఁ బరికిరింపఁగాఁ బయిపద్యమున కిట్లు ప్రకృతపాశము దొరకెను.

మ. ఉడువీగి హరినీలరత్నమయ పా

త్రోర్నంగభాగంబునన్

గడు గారామన రే రుహంకునకు నం

కచ్చాయ యన్ కమ్మమా

టిడితోగూడ కుధాంకులంబును నే

యిం బాయపాహరమున్

గుడువంబైటెనో బంతి హల్ల కను బా

కోరంబు లేలేరగాన్.

ఇదిగదా శ్రీనాథునిపాశము! ఇందు, విందుపైటి నది పక్షులయిన చకోరములుగాక రేణుమను నికాదేవి! గొప్పవారిని విందును విడిచి, ప్రకృతసహధర్మముల వారసింపఁబెట్టునప్పు డాపదార్థముల స్వారస్య మెఱిగిన వారిని రమపను విందారసింప వచ్చినవారికిని పరిచితుల నితరులను గూడ సహపంక్తి భోజనమునకుఁ విలుచుట కలను. అవిధమున నిక్కడ చకోరములు బంతికుడువునకై వచ్చినవి. ‘గారామనరే’ ‘చాకోరంబు లేలేరగాన్’ అను ప్రకృత పాశములు దొరకక

పోవుటచే వెంకటరాయకాష్ట్రులుగారికిని 'నారాయణ' యనుపాతము కొరకైనను, 'నారోరయ' లేలేక(నాకా) అనుపాతము దొరకరిపోవుటచే వెంకటకాష్ట్రులుగారికిని నీహృద్యాగ్రమును గుర్తింపఁ గురురవయ్యెను. నూటిడి, యనుచో నూపులతోలేసిన యిది యని యర్థము. ఇది యను భిక్ష్యమును శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమునఁ జేర్చి వ్వాడు.

మఱియు,

గీ. మిసిమి గల పుల్లఁజెరుగుతో మిళితములగు
నావ పచ్చెల్లు దవిమాచి రాదరమునఁ
జల్లుమని మూగములు దాఁకి యెఱ్ఱుదనము
సోగలు వెడలింప నాసికాపుటములందు.

దీనికి వేంకటరాయకాష్ట్రులవారు "అవి పచ్చెల్లు (కర్త) చుట్టుమని నసాళిమంటి, ముకుఁ జెరురలందు, ఎఱ్ఱుదనమును, బొగలను, వెడలింపుచున్నవి అనియర్థము వచ్చునట్లు వ్యాఖ్యానించిరి.

శ్రీరవరపు వెంకటకాష్ట్రుగారును ఇట్లే వ్రాసిరి. పద్యపాతము పైవిధముననున్న పూ జింకొక విధముగా నర్థ మేర్పడ నేరదు గదా! కాని యిక్కడ ప్రకృష్టమయిన పాతముకంటి గలదు

గీ. మిసిమి గల పుల్లఁజెరుగుతో మిళితములగు
నావ పచ్చెల్లు దవిమాచి రాదరమునఁ
జల్లుమని మూగములు దాఁకి యెఱ్ఱుదనము
సోగలు వెడలింప నాసికాపుటములందు.

ఇందు, పద్యము పూర్వార్థముక వాక్యము. ఉత్త రార్థము వేటొకవాక్యము. ఈపాతమును బట్టి చూడఁగా మూగములు దాఁకినది యావపచ్చెల్లుగాక, ఎఱ్ఱుదనము = కారపుగాటు, అగుచున్నది. ఎఱ్ఱుదనము నసాళిమంటి ముకుఁ జెరురలందు సోగలు వెడలింపినది, అని ఉత్తరార్థము టేక.

సాధు పాతములుగల తాళపత్ర ప్రతులసాహిత్యము చాలినంత లేకపోవుటచే నిట్టి సరసార్థములు గొన్ని పయివారి వ్యాఖ్యానములందుఁ జొందుపడక పోవల సెను. మఱియు, ఆముక్తమాల్యదా వ్యాఖ్యానమున—

ఉ. ఎన్నిమఁగూర్చు నన్నవిను

మేమును దాల్చిన మాల్యమిచ్చున

ప్పిన్నది రంగమందయిన

వెంటిలి వెప్పుము మున్నుగొంటి నే

న న్నవదండ యొక్క మగ

వాఁడేడ నేను దెలుంగురాయఁడొ

కన్నవరాఁ! యిక్కొడువ

గప్పు ప్రియాపరిభుక్త భాక్కిగళా.

అనుపద్యమున మున్ను గొంటి నేన న్నవ దండ యొక్క మగవాఁడేడ నేను దెలుంగురాయఁడొ అనుదానికి "పూ ర్వము నేను కృష్ణవతారముందు మదాముఁడను మాలా కారుడియఁగా పూలదండను మగవాని చేరినంటి కొన వలసినచ్యైసుగదా యని మనస్సులో నేవనింపుచు కయి కొంటిని" అని కాష్ట్రులవారర్థమువ్రాసిరి. ఆముక్తమాల్యదకుఁ బ్రాచీనవ్యాఖ్యల శేకము లున్నవి అన్నింటిను నిట్లే యర్థము గలదు. కాని యిక్కడ శ్రీకాకుళపుఁ దెలుంగు రాయనికళ (స్థలమాహాత్మ్యమునఁ గలదు.) యను సంధి యము. ఆ స్వామి యర్చకుఁడగు బైఖానముఁడు రాజా గారు స్వామి కైంకర్యముకై పంపెడు పూదండల్లెదన లంతె కిచ్చుచుండువాఁడట! ఇది విని రాజొకవాఁడు పరీక్షింప స్వామిదర్శనమునకు వచ్చెను. అర్చకుఁడు లంతె కొప్పున నున్న పూదండము గొనివచ్చి స్వామి కలంకరించి, తత్ప్రసాదముగా రాజా కొనఁగెను. రాజా గొనిపోయి పరి శీలింపఁగా నందు నిడుపైన తలవెండ్రుక లగపడెను. రాజు ర్చకు నడిగెను. అతఁడు స్వామికి వెండ్రుకలు గలవనెను. రాజుపరిశోధించెను. భక్తత్రాణపరాయణుఁడగు స్వామికి మర్నాడు రాజు చూడవచ్చునప్పటికి వెండ్రుకలు మొల దియుండెను. చల్లపల్లి సంతానమునఁ బ్రఖ్యాతి ములుగా రెండు పుత్రులేత్రములు గలవు. పెదకళ్లే పల్లి, శ్రీకాకుళము, అనునవి. చల్లపల్లి జమిందారులు వాని భర్త కర్తలు. బోడివాఁడు, బొచ్చుపాఁడు, (నా నేత్యర స్వామి, ఆంగ్రనాయక స్వామి.) తమ యిలువేల్పులని. యా సంప్రానమున పూర్వము పలుకు మండెడివారట! స్థానికమయిన యాగాధ యెల్లరకు వెల్లడిగాఁ దెలియఁదగినది గాదు. నే నక్కడివాఁడ నగు

టచే నెఱిగియుంటిని. ఇది చెప్పవందుకు ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలపైఁగాని, కాష్ఠ్యులవారిపైఁగాని యెఱుంగుము బట్టుదనువా? ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతల తప్పుల నెన్నింటినో కాష్ఠ్యులవారు తమ యాచార్యులైన వ్యాఖ్యలో సంస్కరించిరి. అయినను జరాభారముచేతను, ఆ యాచార్యుల మీఁది నమ్మకము చేతను నక్కడక్కడ సంస్కరింపవలసినవానిఁ గొన్నింటిని కాష్ఠ్యులవారు విడిచిరి.

"పపలేదు నిలకోరి పాతకులారని దేవాయాధంబులు జూపువారు" (7 ఆశ్వా) అను చరణమునఁ ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలు, దేవాయాధము లనఁగా యజ్ఞోపవీతము లని వ్రాసిరి. కాష్ఠ్యులుగారు దానిని గ్రహించి మద్రాసుయన తర్వాత దేవాయాధము లనఁగా—రిట్లు, కాప నార్థములు, అని యర్థమగుట నుద్దేశించెను. ఇట్టి నక్కడక్కడ కలవు.

విజయవిలాసమునకు ధర్మారావు వాయుడుగారిదివఱకే సంపూర్ణ వ్యాఖ్య రచించి పెక్కుపట్టములందుఁ దద్విశేషముల నుపన్యసించెదట. కాన, యాగ్రంథమునకు కాష్ఠ్యులవారు రచించిన టిప్పణిలో దొరలిన ప్రమాదముల నిక్కడఁ జేర్చినవని చెప్పెను. ఏలన ధర్మారావుగారిచే నుపన్యసముల నేనెఱుంగను. నేను దెలుపునవి వారు నుద్దేశించి కావచ్చును. గ్రాత్రుల కావచ్చును. వారు నుద్దేశించినో, మేము వెల్లడించినవే చేర్చినవనుటకేని నుద్దేశించినో గ్రాత్రగా నుద్దేశించుటకులేని, కాదగముగల్గును. సారంగధర చరిత్ర వ్యాఖ్యను ధర్మారావుగారింకను నుపకృతములైన గాన వానిఁగూర్చి చేర్చినవచ్చునుగావా!

కాష్ఠ్యులవారు విజయవిలాస సారంగధరచరిత్రములను టిప్పణులను తమయొద్దఁ బనిచేయుచున్న యొక గ్రంథకర్త, అప్పయపంతులుగారి ప్రాతఃటిక ననుసరించి వ్రాసికొనివచ్చి యిచ్చిన లఘుటీకను సరిపఱిచి రచించెదట! అట్లు సరిపఱుచుటలో వా లఘుటీక లోని ప్రమాదములు కొన్ని యపరిశీలితములుగా నెఱవించువలసియుండునని కాష్ఠ్యులవారు వాదోపదరి. అది యట్లే యాయుండు

ను. ఏలనఁగా, ఉప్పునట్టి—అనుపదమునకు గొప్ప—అని జూలారి అప్పయపంతులుగారి టీకలో ముందఁగా (అట్లున్నట్లు ధర్మారావుగారు వ్రాసిరి.) కాష్ఠ్యులుగారి టిప్పణిలో—గూడ వదే కలదు. కాష్ఠ్యులుగారు స్వయము ఇట్లు వ్రాయుదురని నేను నమ్మఁజాల నయ్యెదను.

క. పలపునట, వాపులనహి

పలుకు లనర్థము ×

తలదడపి రాసఁజేసిన

జలజాతల నమ్మరాదు సారంగధరా!

అని కాష్ఠ్యులవారి సారంగధరచరిత్ర ముద్రణలో పద్యమున్నది. తలదడపి—పానము చేసి అని టిప్పణిలో నున్నది. ఇట్టి పద్యము గుమతి శతకమునఁ గూడఁగలదు. ఇందు తలదడపి అను పాశముండవలెను. ఇట్టి ప్రమాదములింకను గొన్ని సారంగధర చరిత్ర టిప్పణిలో గలవు.

కాష్ఠ్యులవా రింతకు ముందే యిట్టివానిని దెక్కింటి నాకరించి యుండిరి. పునర్ముద్రణమున సరిపఱుపఁ దలఁచియుంటిరి. వారు కడు వృద్ధులగుటచేతను, ఇప్పటి టికిలో వారింతలో పునర్ముద్రణు సాగింపఁజాలకుండుటచేతను, ఆయా సంస్కారముల నిష్ఠుకు ప్రత్యేకముగా వొకచోట ముద్రించి వెల్లడింపనున్నారు. అందును బొందక ప్రమాదము లింకను అమృతము గోచరింపవచ్చును. వాస్తవ్యాభ్యుచ్చయములై పద్విమర్శనము నల్పులెఱుఁపులో నట్టివానిని వెల్లడించువారికి సహృదయులు కృతజ్ఞులై యుండురు.

ఆక్షేపింపను గూడఁ గూడని పట్టున కాష్ఠ్యులుగారి నధిక్షేపించి నందుకును విజయముగాఁ నను కమ్రార్వవిషయముల నొసఁగిన యాకరములను చేర్చొకక పోయినందుకును ధర్మారావుగారి చోళక సేపాళశబ్ద విమర్శనమునకు నేను బదులు వ్రాయవలసెనుగాని కడచిన భారతిలో సారంగధరచరిత్ర పద్యమునుగూర్చి మర్యాదను దప్పక యుక్తముగా వారు చేసిన విమర్శము నంటివినుగ్గుచునకు నేను కడు జిజ్ఞాసువునై యుండును.

ఇక సారంగధరచరిత్ర వ్రాతృప్రతినిగూర్చి వారు వ్రాసినదానిఁ గూర్చి యిందుకః—

సారంగధరచరిత్ర చిత్రము సూక్ష్మ మామిశ్రులను
శ్రీ సోమ శేఖరశర్మ ప్రభృతులకు ధర్మారావుగారి విమ
ర్శము రాకటఁ గొన్ని నెలల ముందే నేను విన్నవించు
కొని యుంటిని. కాన్తులవారును చిత్రాతికా విషయ
సారంగధరము నాకరించియున్నారు.

ధర్మారావుగారి దగ్గఱనున్న తాళపత్ర ప్రతినింత

మరి కింకను తెలియినాడఁ గనురకున్నచో వొక్కతూరి
నాకుఁగూడఁజూపఁ దగుదురు. నాకందలి విషయ లక్షణ
లేదు, గాని ములుపుగా దానిని వివరించి, చదువఁ దగు
నట్లు చేయఁగల్గుదు నేమో! అట్టివానిని గొన్నింటిని నవి
పఱచి చదువఁ గర్తవీని గాన తెలుపుచున్నాను.

—వేమూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

ఆరోగ్యము

వేమూరి సీతారామశాస్త్రి గారు

ధనమున్నఁ, గృహమున్నఁ, బుత్తులు కళత్రంబున్న, సామ్రాజ్య శో
భనమున్నఁ, మది కేడిలేక యుదయింపం బోదు మోదము; సా
ధన జాతము లవములేకయును నిత్యస్ఫూర్తి తానంద తో
యనిపి దేల్పఁగఁజాలు నెయ్య దదె వో యారోగ్యభాగ్యం బనఁ.

జడిమ న్మాన్యును; బూన్పు సంరసము; నుత్సాహముఁ గల్పించు; మై
వడఁకుం దీర్చును; సూర్పు ధైర్యము; మనోవైక్లబ్యము బాపు; ముం
దడుగేయించు నశేషకార్యముల; నీ యామేల్లు నానేల? పె
ల్లడఁం జేయు బరమ్మిహము; గనుడి యారోగ్య పాభాగ్యముల్.

ప్రాతఃస్నానము, ధౌతవస్త్రధృతి, శుభ్ర స్వర్చనాహారముల్
స్వాతంత్ర్యము, బుర్రాణగోష్ఠియు, సునీ సాంగత్యముఁ బ్రహ్మ చ
ర్యా తాత్పర్యము, శౌచనిష్ఠ, నయవిద్యాసక్తి, సంత్సక్తియుఁ
ప్రభావల్! హేతులు సుండునామయత కీరల్ శ్రద్ధ నూహింపుడి.

కామము క్రోధముఁ మొదలుగఁగల యూతర శత్రుకోటి కిం
తే మొనయంగఁ దావిడక యేయెడ కామెడఁ దృప్తి శాంతియుఁ
ప్రేమయు నార్జవంబు, ఋతనిష్ఠయుఁ బూనుడు దానఁజేసి చి
త్తామయము దొలంగి నరతామల సౌఖ్యముఁ గాంతురో జనుల్.

శుశ్రూష, స్మృతుల్ పురాణములు శోధనచేయఁగ ధర్మకర్మ ప
ద్ధతు లేవి యేవి కన్పడెడుఁ దత్సకలము ననామయత్వ సం
స్థితికిఁ బ్రధానసూత్రమయి దీప్తివహించు; యథావకాశ మా
హిత కృతు లాచరింపుడిది యేల? భజితురు పెక్కుభద్రముల్.

ప్రపంచ వాగరక సంస్థముచే మనదేశమందలి విజ్ఞానాభివృద్ధి సర్వతో ముఖముల విస్తరిల్లుచుండుట విచారవలయును. దేశాటనము, పండితభావము, రాజసభాప్రవేశము విజ్ఞానవ్యాప్తికి సాధనముల నంటి మనప్రాశ్నికులు గ్రహించిన విషయము. శైక్షణ మొటానుబండ్లు, యిదిమరకే కొలదికిమించి తోడుపడుచుండెడిది. వీనితోపాటు ఆకాశవిమానముల పర్యటనము వ్యాపించుచుండుట మరియొక యాశ్చర్యము. రూటర్ తంతిసంస్థచే నేలకొలది మైళ్ల దూరములో జరుగు పండితసభావగామును గూర్చి చురుపటి దినమో, అగ్రహారము, మాదావనిమో మనమున్నచోట వార్తాపత్రికల యందు చదువబూనుట ప్రాంతసంగతి. (Wireless Sets) "వయర్ లెస్ సెట్స్" అనుపేరితో తంత్రీరసితములయిత్రములు కొన్ని బయలుదేరుచున్నవి. వీనిమూలమున ఆమెరికా, ఆస్ట్రేలియావంటి దూరదేశములయందు జరుగుచుండు సంగతినెఱుంగున వ్యాసములను, అక్షణమే వీని యానందించుచున్నాము. ఈయంత్రములు కలకత్తా హిందూయినిస్టిట్యూట్ గొప్పనగరములయందు వాడుకలో నున్నవి. కొలదిని కాలములోనే పల్లెటూళ్లకు సహితము వ్యాపించును. ఇందు "టెలివిజన్" (Tele-Vision) అను మరియొక యంత్రోపకరణము. మనదేశమందు ఒక వారము ఇంగ్లాండుకు కనిపెట్టబడెనున్నది. దీనిచే సజలయును భారతీయులయెడల యిట్టి లలితములైన జాబులసంఖ్య యున్నమును మరమునుండి మాడగలిగినట్లు దేశాంతరమునకు వచ్చుచుండును. దీనిని ముల జరుగు సంగతులు సమక్ష మప్పుపప్పుడే గోచరమౌనట్లును, ఆర్మీ ఆఫీసరులు, మిమనుగులు, రాజసభలయందలి చర్యలు, వాచప్రతివాదులముఖములు, వర్తకులు, ప్రయాణీకులును వ్రాయుచుండును. దీనిపత్రికల మూలమున తెలిసికొనుచున్నాము. ఇట్టి జాబులు వారమున కనీసము ఒకవంతున ఒక్క పరిశీతులకు తేనెట్లు వస్తుప్రపంచమును, భావప్రపంచములను విజ్ఞానవ్యాప్తి కంతటి సాధనమునోమును, మన కనులయెదుట తూతుగామును విస్తరించుచున్నది లాహింప వచ్చును. ఇట్టి జాబులు వ్రాయుచున్నది. ఇట్లు విస్తరించుకొలది ఆలోచనచేదేశమందు నెలకొనుపట్ల విజ్ఞానాభివృద్ధికి వాపరణి, భావవ్యక్తియు, కొత్తదోవలప్పు సహకారముగ నుండును. బడి వదిలిన పిమ్మట జితము. ఇట్టి యత్నమును కొత్తకొత్తసాధనములద్వారానిన స్త్రీ పురుషుల విజ్ఞానమును (Adult and జనించుకొలది దేశభావల పదసంఘమునందేకాక వాక్యములు Education) వ్యాపింప చేయుటకు ఇంత

గతవయందును వికల్పము లేగ్గుడును. ఇట్లున్నను వనన కైలియందు ఆధిగమ్యోక్తివంటి యలంకారములకు గాని, కతినమును సంస్కృత దీర్ఘ సమాసములకుగాని అవకాశము కాదు. లలితమును చిన్న పదములతో కురుచయినవాక్యముల మూలమున గొప్పసంగతులు కురోధకమునుపట్టు భాషాకైలి తనంతట తాను కురుచు వననరచనకు కొత్తయాదర్శముల చూపుచున్నది. ఇట్టి మూలనకైలి దేశభావలయందు నెలకొనుట క్లాస్సుము. విదేశ వాగరక సంస్థముచే ప్రవేశించినతీరున దేశభాషా వాక్యమును వివిధమైన మార్గముల మార్పు కెందుచున్నది. ఒక్క యంశమునందు మాత్రము ఇంకను మార్పు కలుగలేదు. ఆంగ్లేయ వాక్యమునందు జాబులు వ్రాయు కైలికి గరిమయే లేదు. విజ్ఞానవ్యాప్తికి జాబుల వ్రాత మరియొక సాధనమున రహస్యము మన ముండును కనుగొనలేదు. వార్తాపత్రికల వ్రాతలవలె గాక గ్రంథము లను వ్రాతల వలె గాక, ఒకరికొకరు వ్రాసుకొను జాబులయందు జీవకళయొ మనస్సునకు విందుగొనునగరములయందు వాడుకలో నున్నవి. కొలదిని లాలిత్యమును మంచి విజ్ఞాన విశేషముల నాపాదించుకాలములోనే పల్లెటూళ్లకు సహితము వ్యాపించును. ఇందు "టెలివిజన్" (Tele-Vision) అను మరియొక యంత్రోపకరణము. మనదేశమందు ఒక వారము ఇంగ్లాండుకు కనిపెట్టబడెనున్నది. దీనిచే సజలయును భారతీయులయెడల యిట్టి లలితములైన జాబులసంఖ్య యున్నమును మరమునుండి మాడగలిగినట్లు దేశాంతరమునకు వచ్చుచుండును. దీనిని ముల జరుగు సంగతులు సమక్ష మప్పుపప్పుడే గోచరమౌనట్లును, ఆర్మీ ఆఫీసరులు, మిమనుగులు, రాజసభలయందలి చర్యలు, వాచప్రతివాదులముఖములు, వర్తకులు, ప్రయాణీకులును వ్రాయుచుండును. దీనిపత్రికల మూలమున తెలిసికొనుచున్నాము. ఇట్టి జాబులు వారమున కనీసము ఒకవంతున ఒక్క పరిశీతులకు తేనెట్లు వస్తుప్రపంచమును, భావప్రపంచములను విజ్ఞానవ్యాప్తి కంతటి సాధనమునోమును, మన కనులయెదుట తూతుగామును విస్తరించుచున్నది లాహింప వచ్చును. ఇట్టి జాబులు వ్రాయుచున్నది. ఇట్లు విస్తరించుకొలది ఆలోచనచేదేశమందు నెలకొనుపట్ల విజ్ఞానాభివృద్ధికి వాపరణి, భావవ్యక్తియు, కొత్తదోవలప్పు సహకారముగ నుండును. బడి వదిలిన పిమ్మట జితము. ఇట్టి యత్నమును కొత్తకొత్తసాధనములద్వారానిన స్త్రీ పురుషుల విజ్ఞానమును (Adult and జనించుకొలది దేశభావల పదసంఘమునందేకాక వాక్యములు Education) వ్యాపింప చేయుటకు ఇంత

కన్న సామాన్యసాధనము వేరొకటి యుండును. మనలో హిందూదేశమును వ్రాసిన విష్ణు శర్మకథల తెప్ప విశేషమును బోధించెనో, యాపని యాంగ్లేయులు బాబులు వ్రాసి చేయుదును. గొప్పవారు వ్రాసిన బాబులు నేకరించుటయు, వాని మాటలను వారి కీవరియులు వ్రాసి కొనుటయు వారీయం దాచారమై యున్నది. మోర్లీ (Morley) ప్రభువు 'Reflections' అను కీరీతో హిందూదేశమును గూర్చి వైస్రాయిగా నున్న మింటో ప్రభువునకు అభివృద్ధి వ్రాసినట్టి బాబులు పుస్తకరూపమున ప్రచురింపబడి యున్నవి. రాజనీతిని బోధించుటకు యిట్టి వ్రాతల వెల యపారము. వైట్ ఆవరబిల్ క్రివివాసకాశ్రిగారు గోళ్లయొక్క కీవరిచరిత్రమును యిట్టి వ్రాయ బూని యున్నారు. అయితే అది ఆంగ్లభాషయందే వ్రాయబడి నున్నది. ఆంగ్లభాష యందు బాబుల వ్రాతల ప్రశ్నోక్తిమైనట్లే భాషాభిమానుల ఇంకను నెల కొల్పఁగలిగి యున్నది.

ఇప్పటి పరిస్థితుల యందు విద్యార్థన మువ్వకొలుగును, విత్తమువకయి పెద్దవారును పెరవోటుల యందు ఎక్కువ గ వాసము చేయవచ్చును. ఆకారముచే మిత్ర బంధువర్గములకు వ్రాయవలసిన యవకాశము తెక్కువగ నున్నది. విద్యార్థులకు తండ్రియలకు వ్రాయు బాబులలో మాటికి తొండునగున పైకము పంపమని తగాదాలతో యుండుగాని, తమ కీవరిమెట్లు? సహపాదులమెట్రి ఎట్టిది? దాపాధ్యాయుల సౌజన్యమేమి? తాము నేర్చుచుండు విషయపు తెరవేది వీనిని గూర్చి యేమియు వ్రాయరు. నెలకు కొడుకు గరికి వపుకు అభినందించి వ్రాయుట కళాశాల విద్యార్థికిరూప తెలిపియుండుట యపరము. దుఃఖములు సంభవించినపుడు, కుటర్చి దైర్వ్యమునట్టి వ్రాతల బడిలో మాకు నేర్పలేదనుదురు. తమకు క్రులు పలుమార్లు కత్తికిమించిన త్యాగముతో చరిచించుటకు పడరాని కడగండ్లు పడుచున్నను విద్యులు వారమున కొక్కమూరి యైనను తమ పెన్నెముది నిచ్చుమాట వ్రాయుదురా అని సంజెహ ఒక్కొక్క విద్యార్థియు, వారమున కొకమూరి

యింటికి తల్లికో చెల్లెలికో బాబువ్రాయుచున్నా దను కొందరు. ఒక్కొక్క బాబునందును రామ నేర్పుచుండు కొత్తవిషయములను విన్నచూటలతో వివరించి వ్రాయునను కొందరు. సముదాయమున యిట్టివ్రాత ఒక్క సంతర్పిగమునకు విజ్ఞానము నేమాత్రము వ్యాపింప జేయునో యూహింప వచ్చును. ఈ ప్రయోజనము యొక్క పరిమాణమింత యని గ్రహించు మేని, యాయుద్యమము వెల యూహింపవగు. మచ్చునకై యొక మసాదాబాబు యాక్రింద వ్రాయబడి యున్నది. ఇది యొక కళాశాల విద్యార్థి తన చెల్లెలికి వ్రాసిన ట్టూహింప బడినది.

చే యూ రు

ఫాల్గుణ శుద్ధనవమి

జానకి,

ఈబాబును నిన్న సాయంత్రమే వ్రాయ మొదలుపెట్టి ముగియకమునుచే నాసహపాదులతో పాకములు చదువ వర్సలరిసి వచ్చినది. మేముందరము నేకుక్రికా ఆటకు పోయి యుంటిమి. మాతాట యుల్పామన యింటికి మరలు వరకు క్రమయే తోచలేదు. నేనొక్కడే 150 రస్లు చేసితిని. మాతాటను చూచుటకు ఆసేములు వచ్చి యుండిరి. అమ్మయును నీవును వచ్చిచూడ లేదే యని పలుమార్లు మనస్సుకు తోచినది.

రేపుసాయంత్రము మాతాపాధ్యాయులు కొందరును నాక్లాసులో చువు నామిత్రులును కలసి ప్రక్కనున్న ఇంద్రగిరియను కొండపెక్కి విహారింప దలచుకొన్నాము. ఆకొండయొక్క యెత్తు అక్కడే శిరోస్థి స్థితి కొలుచుటకు మాకళాశాలలో యంత్రమున్నది. వానిని తీసికొని పోవుచున్నాము. నేను తిరిగి వచ్చినప్పుడు సముక్షము నీకాచిత్రము వివరించి చెప్పెదను. నేను తిరిగివచ్చి వచ్చును అమ్మయు నీవునుచేసి యిచ్చిన చక్కిలములలో సుమారు 20 వరకు మిగిలి యుండెను. దానిని నాన్నే హితులు యిప్పుడే తినిజేయచూచిరి కాని నేను దానికి సమ్మతించ లేదు. రేపటి ప్రయోగమునకై యెత్తిపెట్టి యున్నాము.

చిన్నిబారి (పనికితై కొడుకు) బడికిపోవును
న్నాడా? నీవే స్వయముగ వానికి పద్యములు చెప్పిం
చుచుంటివే. ఎన్ని పద్యములను నేర్పివావు? వానికై
కట్టె గుడ్డము నొకటి కొని పెట్టి యున్నాను. వచ్చు
నపుడు తెచ్చెదను. అమ్మను నిన్ను చూచి ఏండ్ల గడచి
నట్టున్నది. ఉగాది పండుగ వరకు నెలపు తొఱకరు.

ఇందులో నాయనగారికి నేరేజులు వ్రాసి యున్నాను.
అలసట తీరి నెమ్మదిగా కూర్చున్నప్పుడు వారిచేతికిమ్మ
అమ్మకు నానచుస్కారములు చెప్పుము.

ఇట్లు మీ అన్న,

ర మ ణ.

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారు

ఎంతటివాడవోయి నిను నేమనవచ్చు నఖండకీర్తి యా
శాంతముల నిట్టింపంగ మహామూమం దనరారినట్టి న
త్సంతతిలో జనించి యవిచారముతో నగుఁబాటు చెయ్యములే
పొంతలకేగుచుంటి విది పోలిన క్యా మఁటయ్య, సోదరా!

చెల్లరే! నర్యదేశముల జీవధనంబు భారవోసి య
తెల్లరు స్వేచ్ఛకై పెనఁగు నీసమమంబున దాన్యవృత్తిచే
నుల్లము పల్లవింపఁ గడునుబ్బుచువిధి నెంచకుంటి నీ
తల్లియవస్థఁ బావవలదా? తలదాడవేల, సోదరా!

ఖద్దరుగట్టి బీదలకు గంజినిబోయుం, భారతార్థికా
పద్దశ దీనఁబాయు"నని పల్కెడు గిధిమహాత్ము బోధకుఁ
దిద్దెడు పంగనామమును "దేలికయన్నె అనీటులేని యీ
మొద్దలఁ దాల్చుట"ట్లనుచు మూఁడవైతి గదయ్య, సోదరా!

"మాలలసంటరాదు కసుమాలపుజ" యటంచు వారి నీ
లీల బహిష్కరించి మతిలేక "దుర్ముఖ దక్షిణాగ్రహికా
నేతరువారు హైందవుల నెంతయుచులఁగా గణింతు"రం
చేల విచారమందెడ విసీ! నిను నేమవాడ సోదరా!

స్వార్థపరాయణుడవయి స్థానికసంఘములందుఁ జేరి సూ
త్రార్థము మార్చి దానికి నపార్థము సూపుచు రచ్చకెక్కి న
ర్వార్థము ధారవోసి పురుషార్థము లెవ్వయులేక లేకివై
వ్యర్థుడవై చరింతు విదియా? మగపాడి యటన్న సోదరా!

మీసము దువ్వుచుక బగట మీసరమంతయుఁ దూల “నాత్మ సం
త్రానము వీడి మీ జనని ధాన్యముఁ బాడంగ రం”డటంచు ప
న్యాస పరంపరం గురియు దలియకాని యొకింతచేయ నీ
వేసముఁజూచి లోకమున విగ్ధులు మెత్తురటయ్య సోదరా!

“మనము మహామృదీయులుని మచ్చరముల్ విడనాడి కూడి నె
మ్మనముల భేదభావముల పాని చరించుట మే”లటంచు నీ
వనయము హెచ్చరించి యరుమంత వివేకములేక యింట నీ
యనుజులతోడఁ జోరెద హా! యిది నింద్యముగాదె? సోదరా!

నీతిని జాతినివృత్తిని నీవణువారము సిగ్గులేక, ప్ర
భృతి నడంచి బుద్ధిబలకాంబలంబుల రూపుమాపి నీ
చేతికిఁ జప్పనిచ్చు మధునేళు లోబడి రచ్చలందు “మా
తాతలు సోమపీఠు” లని రృములాడెదవేల సోదరా!

(నశేషము)

తాళీ వని

పెనుమర్రి వేంకటరత్నము గారు

ఈ సమున్నత తాళభూమిరుహవ-లే యుగాల నాటివో? యిపు డనూన
నిశ్చలాస్పంద ముకుళిత నేత్రమరు-తలచుచున్నవి! యుగయుగముల చరిత్ర!
జననదేశమునుండి నిశ్చలతపాండ-పూర్వతౌల్యమ్ము విస్మృతి పొందినట్టి
జీవులో యేమొ? గాలి వీచిననని-పలుకనే పల్క వీ రహా ప్రణయమేమొ?
ఈ యుగయుగాంత జీవు లెన్నెమాల్లు-ఆశలను బెంచుకొనిరా! దిగంతములకు
ప్రాకటేని యానల తలపైధరింపిల నిలంబడు శీతోష్ణములు నహించి!

౪. ఒక సుందరమైన రజతకరంబమువీధి గజతమయ
బోధివృక్షము. కరంబమునకు నలుపై పుల నాలుగుబుద్ధి
విగ్రహములు చెక్కబడినవి.
ఒక్కొక్క విగ్రహముకడ నొక్కొక్క శిష్యునిచిత్రముకలదు. కానన
శిష్యులము కొంతిపాటి, కొంత
పర్యాయభావలయందుకలదు.
ఈకరంబ ముంకిన మూపము
శ్రీ.క. 6,7 వకు చెందినది.

౫. ధేనుకాసురవధ, పహారిపుర దేవాలయ పీఠభా
గముననున్న శిలాచిత్రము. ఈచిత్రముల యలంకార
చైత్రుల సుందరముగా నున్నది. పర్యాయభావయం
దున్న కానన మొకటి యిందు చెక్కబడియున్నది.

౬. నాలందాయొద్ద త్రవ్వకరిసిన
పెద్ద సుందరలోహవిగ్రహ
ములలోనొకటి. ఈవిగ్రహము
అష్టాదశభుజముగలదేవిది.
ఇందలిపదితము, విగ్రహవిద్యా
నము అందముగామండి ప్రాచీ
నకాలపు చిత్రకారులసామర్థ్య
మును చాటుచున్నది.

౭. బుద్ధవిగ్రహము. నీగోవానియాకార
మున నున్నది. ఇదిపురాతనప్రాముఖ్య
మునగజతకరంబము(చూ. చి. ౧)లోదొర
కినది. ఆకారము ఇదివరకు దొరకిన విగ్ర
హములకంటె భిన్నమైనదిగ నున్నది.

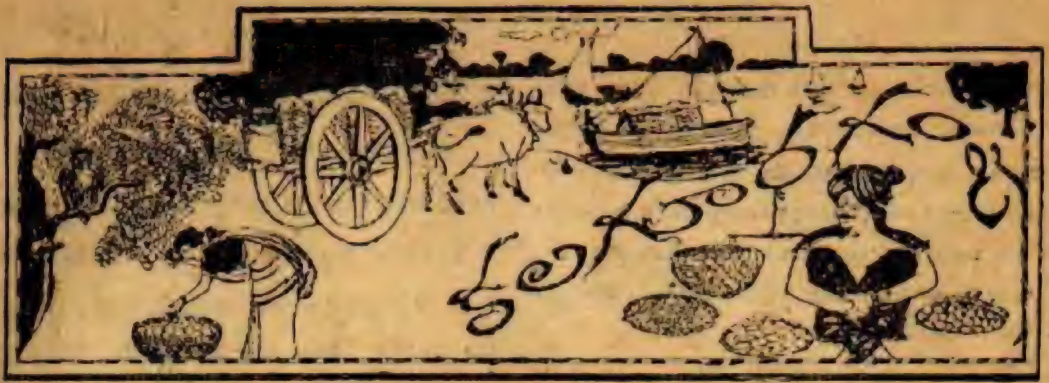
౮. రాధాకృష్ణవిగ్రహములు-పహారిపుర
దేవాలయపీఠభాగమున చెక్కబడిన
ఈ చైత్రు చిత్రములలో నొకటి

1. తండ్రి చెడినాడు. కొడుకు చెడినాడు. వేదము, సంస్కృతము చదువుచున్నాడు. 2. తండ్రి చెడినాడు. కొడుకు చదువుచున్నాడు. చెన్న పురికిపోవ నున్నాడు. 3. పాములను తండ్రికి ఉత్తరము వ్రాయుచున్నాడు కొడుకు. 4. తండ్రి: నా ఇవామలను అమ్మవలసినదేవా? తల్లి: తప్పకుండా; కట్టువాడు లి. 5. పాము కావలేను. 6. అర్థమంతయు వ్యర్థమైనది. 7. చివరకు లి. 8. అయినాడు. 9. చెల్లిపో: ఉద్యోగం లేదు, సర్వోగం లేదు. 10. చెడిన దగుకొడు కిప్పుడు పెద్ద అయినాడు. అతని ఇల్లు; అతని పాలము; అతని పుస్తకములు; అతని పనులు; అతని పిల్లడు; ఆహా! ఆనందమయ శివము! 11. పాలము లేదు; ఇల్లు లేదు; పని లేదు; తరితరములు మరుసట్లు; లిండికే లేదు. కట్టా! కడగండ్ల శివము.

భారతదేశము వ్యవసాయప్రధాన మైనది. గ్రామములనుగ మరలుకు!!

చిత్రకారుడు: కంచి శివరామమూర్తిగారు.

అమానుల్లాఖాన్ రాజు-విద్యాభివృద్ధి

ప్రస్తుత ఆంగ్లనిస్థానపురాజు విద్యావిషయమున చేసిన సేవనుగూర్చి 'ది ఎడ్యుకేషన్ బిల్లుక్' పత్రికాయందు వి. బి. మెట్టాగారు వ్రాయుచున్నారు:

1919 సం॥లో అమానుల్లాఖాను సింహాసన మధిష్ఠించినపుడు ఆంగ్లనిస్థానమున విద్య చాలా వెనుకబడిన స్థితియందుండెను. మనీదు బడులలో మల్లాలు (మహమ్మదీయ భుజోహితులు) బాలురకు వ్రాత, చదువు, లెక్కలు, కొరానును బోధించుచుండిరి. ఆధునికవిద్య కొరకు 1910 సం॥లో కీ. కే. అమీరుహరీబుల్లాఖాను స్థాపించిన యొక కళాశాలయందుండెను. ఈకళాశాలలో భారతదేశ విశ్వవిద్యాలయములలో, విద్యాభ్యాసమున రించిన భారతీయోపాధ్యాయులు గణితశాస్త్రము, ప్రకృతిశాస్త్రము, ఇస్లాము మతచరిత్ర బోధించువారు. ఈరాజుగారి తల్లి 1912 సం॥లో కాబూలునం దొక విద్యాలయమును పెట్టించెను; అందు బాలికలకు ప్రాథమికవిద్య యొసంగబడుచుండెను. అప్పు డాదేశములో నేనియు కళా, శిల్ప, పరిశ్రమల విద్యాలయములు లేకుండెను.

ఇప్పటి రాజుగారు దేశమునందును తమతమ విద్యలను పాఠశాలలకు పంపింపవలసినదని కోరుచు ప్రకటన పత్రికలను ప్రతిపత్రికములోను, గ్రామములోను అంటించించిరి. ప్రభుత్వోద్యోగులందఱును తమ విద్యలను పాఠశాలలకు పంపిరవలెనని ఆజ్ఞాపింపబడిరి; వారట్లు కావించెను.

నిన్నో బారికి జరిమానా విధింపబడుటయో లేక ఉద్యోగమునండి తొలగింపబడుటయో జరుగునని ప్రకటించబడినది. అన్ని పట్టణములలో ప్రాథమికవిద్యాలయములు స్థాపింపబడినవి. కాబూలునందు మరిరెండు మాధ్యమిక పాఠశాలలు స్థాపింపబడినవి; అందు ఒకదానిలో ఉపాధ్యాయులు ప్రేమించివారు. మరొకదానిలో జర్మనీవారు. ప్రాథమికవిద్యయు, మాధ్యమికవిద్యయనగూడ ఉచితముగనే బోధింపబడుచున్నది.

ఈరాజుగారు స్త్రీవిద్యగూర్చి చాలపాటుపడిరి. కాబూలులోనున్న బాలికాపాఠశాలయందు తానురా బ్యాధిపత్రికమునకు రాకపూర్వము 300 మందియే విద్యార్థులుండినట్లొక సేమ 2,500 మంది యున్నారు. ఇతర పట్టణములలోనూ బాలికాపాఠశాలలు స్థాపింపబడినవి. రాజుకుటుంబములోని కొందరు నాదీమములును, గొప్పకుటుంబములవారి కుమార్తెలు కొందరును ప్రభుత్వ వ్యయముపై విద్యకొరకు బోధపాటు వంపబడిరి.

ప్రకృతిసిద్ధమున స్వరూపములను ప్రతిబింబించుటను మరాను గ్రంథము నిషేధించుట వాస్తవమైనను, ఈరాజు కాబూలులోను, యితరపట్టణములలోను శిల్పకళాశాలలను స్థాపించెను. అందు సాధారణ, నర్త, చిత్రరచనము, శిల్పవిద్య నేర్పబడుచున్నవి. కాబూలునం దొక పురాణవస్తుప్రదర్శన, శిల్పవిద్యాప్రదర్శన, కాలశలశిల్పబడినది.

ఇప్పటికింకను ఆంగ్లనిస్థానములో సాంకేతికవిద్యాలయాలు (కార్మికవిద్యలను నేర్పునవి)లేవు, కాని ప్రభుత్వమువారి కర్మాగారములోనికి వెల్లి వివిధవస్తువు లెట్లు

తయారు చేయబడుచున్న నో మాచుటకు ప్రజల కవకాశము గలదు. గనుల పరిశ్రమ, ధాతుకోధనము, (లోహ) విద్యుత్ యంత్రగతిశాస్త్రము నభ్యసించుటకు చాలా మంది విద్యార్థులను ప్రభుత్వమువారు యూనివర్శిటీ అమెరికాలకు పంపిరి. కాబట్టి వందు ఒక జాతీయ విశ్వవిద్యాలయమును సంపాదించుట కిప్పుడు ఆఫసు ప్రభుత్వము వా రాలోచించుచున్నారు.

నూతనచారిత్రికపరిశోధనలు

ఈమధ్య బీహారు జిల్లాలోని నలందాలోను, రాజమహిజిల్లాలోని పహర్ పూరులోను బయల్పడిన మధ్య కాలములోని రెండు సుప్రసిద్ధమగు కట్టడములచే శాటి తొడమతపరిస్థితులు కొన్ని తెలియుచున్నవి.

జీ. ఏ. పేజిగారు నొప్ప మూపము నొకదానిని భూమిలోనుండి త్రవ్వ కనిపెట్టిరి. ఈపని నిర్వహించుట యందు వీరు మిక్కిలి నిపుణుడు జూపిరి. దీనికి కూర్చు భాగమున నొక వికాలముగు తరుపంక్తియు, బారుదీరిన మళములును పశ్చిమమునమాడ నిడేమాదిరి శిథిలమళములు ను కలవు. ఇవన్నియు మొత్తమున నెనిమిది. ఇయ్యది 7-12 శతాబ్దములమధ్య పెన్నియోసారులు తిరిగి కట్టబడినవి. అంతియేకాక ఒకదానిపై నొకటిగ వాదాపు తొమ్మిది కట్టడముల కట్టినట్లుమాడ నిదర్శనము కలదు. హ్యూయన్ త్సంగ్ తాను నలందాలో చూచిన మళములు నాలుగంతస్తులు ఎత్తున నున్నవని వ్రాసియున్నాడు. ఇయ్యది పరకురామప్రితియై యుండును. ఇందట్టి చిహ్నములు కాన్పించుచున్నవి.

ఇందులో బిలువగల వస్తువులేకాక, రాగి, కంచుతో చేయబడిన 8, 9 శతాబ్దములనాటి విగ్రహములు కలవు. అవియు నాటి శిల్పకళలను స్పష్టపరచుచున్నవి. వీటిలో హిందూదేవతల విగ్రహములు పెక్కుకలవు. వీటిచే బ్రాహ్మణమత మెంతవరకు తొడమతము నాక్రమించినదో విదితమగుచున్నది. చిత్రములు కొన్ని యీ సంచికయందు గలవు.

[౧౯౨౨ సం ఏప్రిలు ౮-వ తేది టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియానుండి.]

అమెరికా, ఇంగ్లాండుదేశములకు యుద్ధమా?

చార్లెస్. సి. స్లంకెట్ అను నొక అమెరికను ఉపసేనాపతి న్యూయార్కు పట్టణమున నొక విందు సందర్భమున నిట్లు నుడివివాడట.

“నాచరిత్రజ్ఞానము సరియైనదైనచో, యుద్ధము నకు మనము సేదున్నంత సమాపముగ మున్నెన్నడు మండలేదని నేను చెప్పగలను. వీలయన, మనము సేదు వర్తకవ్యవహారమున పోటీపడ్డది నవలంబించి ఇతరజాతులను మూలకు ద్రోసివైచుచున్నాము. ఇట్టి విధానము యుద్ధము గల్పించుట తప్పదు.

“మీరు మీ వర్తకపు సామానులతో సముద్రముపై సంపూర్ణాధికారము వహించుటకు పోవే చేయుచున్నంతికాలము, యుద్ధమువంకకు బోవుచున్నారన్న మాటయే. మీ రిగడిలో గూరుచుండుట యంతసత్వమే యిదియు వంత సత్వమే. మనము సేదనలందించుచున్న మార్గమునే యనుసరించుచుందుమేని యుద్ధము తప్పదు.

“గ్రేటుబ్రిటనుతోనే కానిండు, లేక మరియే యితరజాతితోనైన గానిండు, మనకు యుద్ధము సంభవించుచున్నది”

ఇంతటితో సభ నిలిచిపోయెనట. తరువాత “మీ యభిప్రాయము గ్రేటుబ్రిటనుతో యుద్ధము సంభవించుననియో?” యని యడుగ నాయన వెంటనే స్పష్టముగ నిట్లు చెప్పెనట. “అవును. గ్రేటుబ్రిటను అనియే నా యభిప్రాయము. కాకున్న వస్త్రపడిన మరి యేయితర జాతియైన గావచ్చును. ఆరంభముననే గ్రేటుబ్రిటను యుద్ధమునకు దిగబుచ్చును ముందుకు సేదనొ యొకచిన్న దేశమును ద్రోసి, మెల్లగ దాను దానివెనుక తీరును.”

స్లంకెట్టుగారు ప్రకటించిన యీయభిప్రాయము లండను న్యూయార్కులలోని రాజకీయ రంగములలో చాలా సంఖ్య భమును గలిగించినదట. నానాభాతినమిలి సార్థకమగుటకు మార్గ మిదియే కాబోలు!

భారతదేశమున స్త్రీవిద్యయాక్కి యాదర్శము.

ఆర్. కృష్ణాబాయి, బి.ఎ., యల్.టి.
గారు, 'బ్రాహ్మణేతరయువక (Non-brahmin
Youth) పత్రికలో భారతదేశమున స్త్రీవిద్య
యొక్క యాదర్శములనుగురించి వ్రాయుచు
నిట్లు నుడువుచున్నారు.

"నవ్వమైన విజ్ఞానమును, కళను, మతమును మరల
మధ్యరించి, భారతీయ మతల వ్యక్తిత్వమును గాఢము
టయే నిజముగ నిప్పుడు కావలసినది. కావున విజ్ఞాన
మూలముగ మనసునకు కీర్తిగా నొసంగి, యాత్మజ్ఞానము
చే దాను పరిపూర్ణ త్వమువందు పట్టు చేయుటయే ఇప్పు
డనుసరణీయమగు బోధనపద్ధతి. మండలకాలది యేండ్లు
మనవారి నిరాధరమునకు బాత్రుపై భారతీయ పరితా
త్వపువ్యక్తియై యున్నను విదేశీయుల నండయాత్రలు
రుపానులవలె నొకదానివెనుక నొకటిగ వార్యావర్త
మును ముంచివైచి యెన్నియో మార్పులకు లోబరచినను
భారతీయ వివేకత్వముయొక్క పునాదిరాయి యట్లే
నిశ్చలముగ తెక్కుచెరుక నిలిచియున్నది. మన యాడు
వాండ్లు గూడ మగవారి కార్యవిధానమునే యనుస
రించి వారితో బోటిచేయుచుంటుంటే దీనికి గాఢము.
అటుది నేటి యీస్పాత్యత్వశాస్త్రములను వర్ణిప్రా
యములచే బరచలేదు. స్వదేశపు భావిసాభాగ్యము,
భావ్యభివృద్ధియు, దనచేతిమన్న వన్న యంశమును మరచి
పోవునేని అది చాల శోచనీయమగు విషయము. సంసార
మునకు బయట నిర్వృత్తిపదన కార్యము లాడుదానికి
లేమి వాయభిప్రాయముకాదు. ప్రపంచ మంతయు
వామె కార్యరంగమే. ఆమె ప్రత్యేకోత్సాహమునకు
లక్ష్యమగు కార్యరంగ మేదీయైనను, స్త్రీ తనవ్యక్తిత్వ
మును గోల్పోయి, జీవితమును నిష్క్రొత్తమునర్పించుచు
గాక. మనము మరియొక బాతి ననుకరింపకుం
దుముగాక. మనవాగరకత పురాతనమైనది. మనపూర్వ
చరిత్ర కీర్తిమయము. మన పూర్వ చరిత్రమునకు మనము

గర్వింపవలసినదే. అట్టి గర్వమునకే యాలవాలముగు
భవిష్యత్తునే మనము గోరుదుము. మన భవిష్యత్వశక్తిని
నేటి మన గృహములపై నాధారపడి యుండుము.

తమ గృహకార్యముల జక్కబెట్టుటకై
కొండటి బానిసల స్పృహించి, తమ విడ్డబతు
స్తన్యమిచ్చుటయన్న నేమో యెరుగని వనితా
రత్నములు పైవాక్యముల శ్రద్ధతో గమ
నింతురుగాక.

సంపూర్ణ మద్యపాన బహిష్కార మసాధ్యమా?

సారాయమును కొద్దికొద్దిగ బుచ్చుకొ
న్నను సప్తమే కలుగునని వ్రాయుచు డాక్టరు
కోల్ట్స్. సి.వీక్స్. యమ్. ఆర్. సి. యన్.,
యల్.ఆర్.సి.పి., గా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

"మద్యపానము ఆరోగ్యకారకమగు జీవితమున
కెన్నటికిని దోడ్పడజాలదని ఉన్న వ్యాధుల విషయ
మునగూడ నది యిదివరకు ననుకొన్నంతి యావశ్యకము
కాదనియు వైద్యులు సంపూర్ణ మగ గుర్తించినారు. ఏబది
వర్షములకు బూర్వము లండను నగరమున మితపాన
వైద్యశాల (Temperance Hospital) స్థాపింపబడిన
ప్పుడు ఒక వైద్యపత్రిక "ధగవంతుడే కోగులను రక్షిం
చుగాక" యని మధునగలిగెను. అప్పుడు సారాయము
సాయములేక కోగులు మాన్పుట యసంగత మని పిం
చెను. ఐనను వాడు మొదల్కొని యావైద్యులయ
మున 50,000 కోగులు చికిత్సనందియున్నార. వీరిలో
190 మందికి మాత్రమే వైద్యభాగముగ సారాయ ముప
యోగింపబడినది. 1875 న సం॥మున రాయల్ విజ్జోరియా
ఇన్ ఫర్మరీ (మ్యా కాజిల్ ఆఫ్ టైన్) అను ఆమప్తరి
సగటున ప్రతిరోగిని 2 కా. పి. తిల మద్యపదార్థములను
వాడియుండెను. 1925 సం॥ని సారాయము అప్పటి

కన్న నాలుగున్నర రెట్లు వెల యెక్కుచేసినను, పగటున రోగి ఒక్కంటికి 55 పెన్నీల విలువగలిగిన డిమాండ్ మేయంపయోగింపబడినది. నలుబది యేండ్లకు బూర్వము కెప్టరన్ ఇన్ ఫర్మర్ (గ్లాస్టో) అను ఆసుపత్రిలో పగటున ప్రతిరోగిని 104 డ్రాముల సారాయ మొసంగబడెను. పోయినయేట ప్రతిరోగిని పగటున వాడినది మూడు డ్రాములే.

“ఈ క్రిందియంకలు ఇప్పుడే ప్రాకుహం విశ్వ విద్యాలయములోని వైద్యశాస్త్ర పండితునివద్దనుండి వాకండినవి. 1900-వ సంవత్సరమున ప్రాకుహం ఆసుపత్రిలో 8,984 రోగులకు 40,000 ఔన్నుల సారాయ ముపయోగింపబడెను. 1926 సం॥లో 5834 రోగులకు 8500 ఔన్నులు వాడబడినవి. అవగా: ఒక్కొక్క రోగికి 96 డ్రాములనుండి, యిందుమించుగ నాలుగు డ్రాములకు తగ్గినవన్నమాట.

“వైద్యప్రపంచములో విశేషమున నీహర్షవశు గారగమేమి? సారాయము శరీరనిర్మాణమునకు గాని శరీరపోషణమునకుగాని యుపయోగింపదు. పరిమితముగ గొన్ని తీవ్రవ్యాధులపంవర్షమున, వాహరముగ నది యుపయోగపడవచ్చును. కాని మత్తుపచ్చపుగనుండి ముఖ్యములగు నితరవ్యాధిహరములకు అది కలుగజేయునట్లయి, దానివలన గలుగు లాభములకన్న పెరిగియో యధికము. ఈసంగతిని వైద్యులు ఆనుభవప్రార్థకముగను, ఆచరణ మాలకముగను గనిపెట్టుటయే వైమార్చవశు గారగము. రాజకీయవైద్యకళాశాలకు (Royal college of Physicians) అధ్యక్షులయిన సో హండ్స్ పర్కీల్ డైక్ గారు నుడిచినట్లు దానిప్రభావము లాభములకన్న ఆహారము లనే యెక్కువగ గలుగజేయుచున్నది.”

“హృదయమునకు, మెదడునకు, నితర ముఖ్యవృష హారములకును, సారాయము, అభివృద్ధికిరమను ప్రాథమికంపు సాధారణప్రజలలో నింకను దోసులాడుచున్నను వివేకకాలురగు వైద్యులు దానిని విడిచిపెట్టినారు. సారాయము ముఖ్యముగ మత్తుపదార్థము. అలవాటునుబట్టియు, మామూలు వాడుకను బట్టియు, సాధారణభాషలో

‘ప్రాత్యాహారము’ అనుమాట యిప్పటికిని గవ్వించుచున్నను, అది మత్తుపదార్థ మనియే అన్ని గ్రంథములలోను అంగీకరింపబడినది. మత్తుపదార్థమునుబట్టి సారాయము, మెదడుయొక్క ఉన్నత ముఖ్యభాగములను వేని మూలమున చునమ్మనకు వివేకయంతమున నిర్ణయమును వివక్షాకు నిగ్రహమును సమకూరుచున్నచో, వేనివి శింపొందించుకొనుట కతివశమగు కార్యమొ యట్టి యున్నతముఖ్యభాగములనే జడములుగ, వికలములుగజేసి స్తంభింప జేసివైచుచున్నది.

మద్యపానము దైనికాహారములో నొక భాగముగ గల సాశ్వాత్యదేశమునందు దాని విషయమున నిట్టియభిప్రాయము ప్రబలియున్న కాలమున, మద్యపానము విధి విషిద్ధముగ గల మన దేశములో సంపూర్ణవిషేధ మసాధ్యమని బ్రిటిషుప్రభుత్వ చెప్పటలో గలరహస్యము జదువరులు బాగుగ గుర్తించుచుగాక.

ఇంగ్లండుదేశమున జర్మనీపరిపాలనము

హెచ్. డబ్లియు. నెవిన్స్ అనునాయన, కొన్ని యేండ్లకు బూర్వము “నార్తు అమెరికా రివ్యూ” అను పత్రికలో ‘బానిసత్వమున’ (Under the Yoke) అను వ్యాసమునందు ఇంగ్లండుదేశము జర్మనీవారికి వశమైనట్లుగ భావించి, యట్టి దాస్యమున ఇంగ్లండుపర్వత యీక్రిందివిధముననుండునని వర్ణించినాడు.

“జర్మను రాజప్రతినిధుల యధికారము క్రింద ఇంగ్లండు నాలుగుభాగములుగ విభజింపబడును. పొట్లండు, వేల్సు, వర్లండుదేశములలో జర్మను రాజప్రతినిధులుందురు. జిల్లా యధికారులుగనుండి పన్నులను వసూలుచేయుచు, పోలీసుశాఖ నిర్వహించుటకు జర్మనులు నియమింపబడుదురు. ప్రభుత్వ నియమితు లయిన

కొలదినుండి బ్రిటిషు జమీందారులతోడను, సేవకుల తోడను గూడకొనిన జర్మనుసభ యొకటి (ప్రతిరాష్ట్ర) మును బరిపాలించును. సేవాధిపతి, కోశాధికారి మున్నగు ముఖ్యపదవులన్నియు జర్మనులతో నిండియుండ, నెల్లప్పుడును జర్మనులే యధికసంఖ్యాకులుగ గల యొకసంఘములో గూర్చుండి యొకజర్మనురాజప్రతినిధి విండ్సరు, బకింగ్ హాం రాజభవనములలో సభల జరుపును. తమ పరిపాలకులయొక్క యాధ్యాత్మికత్రేయస్సును గోరుచు, నింగ్లిషు వాడు ల్యూథరన్ డేవాలయములను (Lutheran Churches) పోషింపవలసి యుండును. లండను మున్నగు నగరములకు లార్డు మేయరులుగ జర్మనులుందురు. జర్మనుభాషయే దేశమందంతట రాజకీయ భాషగ నుండును. వ్యాయస్థాపనములలో దుబాసీలుండిన నుండురుగాక. ప్రభుత్వపుపరీక్ష లన్నియు జర్మనుభాషలో జరుపబడును. ప్రభుత్వమున నొప్ప నొప్ప యుద్వేగముల వాతించువారు చదువుకొనుటకై జర్మనీకి పోవలసి యుండును.

ప్రధానములగు చార్తాపత్రిక లన్నియు జర్మను భాషలో బ్రకటింపబడును. పైమ్సు మున్నగు విక్రేహపు బుత్రికలపై కట్టుదిట్టమగు కాపలా యుంచబడును. జర్మను ప్రభుత్వమును విమర్శించిన, నది రాజద్రోహమగును. ఇంగ్లిషుపత్రిక లన్నియు నిర్బంధింపబడును. ఇంగ్లిషుపత్రికాసంపాదకు లందరును దుర్గ్రంథములగు జరీ మాపాలకు గాని, తీవ్రములగు కారాగారశిక్షలకుగాని పాల్పడవలసియుండును. ఇంగ్లిషునక్తలెల్లరు, కారణము మాపబడకయే, విచారణలేకయే ఆరెకీస్ (Ornkeys) ప్రాంతములకు దేశాంతరవాసమునకు బంపబడుదురు. మిల్టన్, వడ్స్వర్థు, బర్క్, మిర్, మార్లేప్రువు, మున్నగు స్వాతంత్ర్యరాధకుల గ్రంథములన్నియు నిషేధించబడును. పిల్లర్, హెడ్, కారల్ మార్క్స్, మున్నగు జర్మను లేఖకుల గ్రంథములకుడ నిషేధింపబడును.

రైలుబండ్లలో నింగ్లిషువారు రెండవమాదవ తరగతుల బండ్లలోనే ప్రయాణముచేసిన, జర్మనువారి యాద్యత్యము నకు లోబడవలసినదే. బహుశః ఏజర్మను అధికారియో

నచ్చి వాండ్రను క్రిందికి లాగివైచును. ప్రభుత్వభవనము లన్నియు జర్మనుపద్ధతిని నిర్మించబడును. ఇంగ్లండులోని దుకాణము లన్నియు జర్మనువస్తువులలో మునిగిపోవు నట్లుచేయు నొక వర్తకపు విధానముచే ఇంగ్లండుదేశపు బరీశ్రమ లన్నియు నగడివైచబడును. ఇంగ్లండునకు గల నైపుణ్య మంతయు మాయమైపోవును.

ఆయుధధారణము నిషేధింపబడును. స్కాట్లండు, పశ్చిమోత్తరరాష్ట్రములలోని సామాన్యప్రజలందరును జర్మనుఅధికారులక్రిందనున్న దేశీయ సైన్యములో చేరువట్లు ప్రోత్సహింపబడుదురు. ఏ బ్రిటిషు అధికారియు లెఫ్టినెంటు పదవికన్న పైకిపోగూడదు. ముఖ్యపదవులన్నియు జర్మనులకై ప్రత్యేకించి యుంచబడును. స్వయంసేవకదళములు రాజద్రోహపు సంఘములుగ బరిగణింపబడును. జర్మనులు కొందరు తీవ్రరుషైరులోనికి నక్కలను వేటాడుచు బోయినప్పుడు ప్రజలు పవిత్రమగు నాజంతువు వధింపబడుట కద్దవచ్చిన గ్రామములగు ప్రధానులు కొందరు తీరిదీయబడుదురు. ఆట్లురిదీయవచ్చును కొందరు కొరడాదెబ్బలను దినవలసి యుండును.

“మనకు జర్మనుప్రభువుఁ దేవుడు

మమయగాత్రక సెప్పుడుకొ,

మన విదేశీవులభువు చిరతీ

మమతో నలరారుతొ.”

అనుచు జాతీయగీత మారంభ మగును.

“బ్రిటనురెల్లీ, పరిపాలించును” (Rule Britannia) అనుపాట రాజద్రోహముగ నెంచబడును.

“ఈటన్, హో” మున్నగు బ్రభుత్వవిద్యాలయము లన్నియు, ఆస్పృశ్యుల కేంద్రిష్టి కలాకాలల భవనములతో సహా మాసివైచి, జర్మనులు వానిని సైనికస్థాపములుగ మార్చెదరు. విద్యార్థులు పట్టాములలోని తమ బసలకువోయి, యొశ్వర్యము విషయమున నందరు నిదివరకున్న సెక్యుల సమానముగ నొకరితో నొకరు కులదూగుచుండురు.

జర్మనుభాష యంత యందమైన భాషకాదు. ఐన, నదియు నొకవాచ్చియమే. ప్రభుత్వవ్యవహారము

లన్నిటిలోను, వ్రాతకము, సంభాషణమువలన జన్మము భావనే యుపయోగించునట్లు ఇంగ్లీషువారు నిర్బంధించుదురు. జన్మము సారస్వతమును గూర్చియు, జన్మము చరిత్రమునుగూర్చియు వారు కొంత శీర్ష్యులందురు. తెల్లగొట్టెకన్న నెక్కుడు ఇప్టమైన నల్లగొట్టెను దినుటగూడ వారు నేర్చెదరు. పక్షి-జన్మముసామ్రాజ్య సందక్షమునకును, తమ దేశముననున్న జన్మము సైన్యములకును, వసు తీరములకు గానలియున్న యుద్ధసామకును, ఇంగ్లీషు వారందరు దుర్భరముగ ఖర్చుల భరింపవలసి యుండుననుట వేరుగ శిప్పనక్కరలేదు."

వై వర్ణసమును జదివినవారి కెల్లరకు నేటి మన భారతదేశముయొక్క దురవస్థ స్పష్టముగ గోచరించును. నేవిన్ననుగారు గూడ దీనిని వ్రాయునప్పుడు హిందూదేశమునే యుద్దేశించి యుండవచ్చును. ఐనను నేను పండ్లతోముకొనుట మొదలుకొని పరమేశ్వరు నారాధించుటవరకు సర్వవిధముల నాంగ్లేయుల ననుకరించుటకే భారతీయులు తమ శక్తిసామర్థ్యముల వినియోగించుచున్నారు. రాజకీయముగ, సాంఘికముగ, నాధికముగ, విద్యావిషయికముగ నేవంకజూచినను భారతీయులు సాశ్వాత్యులకడ బానిసతనమునకే పరువిడుచున్నారు. ఎంతశోచనీయము! ఎంత యవమానకరము!!

ఆధునిక భారతీయగ్రంథములు

పండిత దివాన్ చంద్ శర్మ యం.ప. గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

నే నన్నివిధముల పుస్తకాలయములను చూచితిని. దీనిచే, భారతీయులకు పరియుగ విజ్ఞానాహార మొసంగబడుటలేదని నిశ్చయించుకొనవలసి వచ్చినది. విద్యాంసులగు కొలదిమందినిగూర్చి నేను చెప్పుటలేదు.

తెలియనివారిని, తెలిసియు తెలియనివారిని మాత్రమే మనకున నుంచుకొని నేనీమాట చెప్పుచున్నాను. మీరు చదువున దేమి!—సంక్షోభకరములు, భావోద్దేజకరములు సగు కథలు; నీనోదేశములను, తుచ్ఛాశ్రయములను వర్ణించుకొన్నవస్త్రములు; ఆపత్నిములలో నిండిన తీవ్రచరిత్రలు, గ్రంథకర్త మతమునకే యెక్కువ శ్రేష్ఠత్వము నిచ్చునట్టియు, మానవస్వభావములోని యాచార్యము నుద్దేశింపక, యందలి ద్వేషమును, నీతితమము లగు దురాశలను బురికొల్పునట్టియు గ్రంథములు. ఇట్టి యపారితకరముగ విజ్ఞానాహారమును గ్రోలుటచే, భారతీయు లనుభవించెడి శోచనీయము లగు ఫలితము తెల్లరకు సువిదితములే.

దీనికంతకు కారణమేమి! మొదటికారణము; మన సాధారణసారస్వతము అసహజ మయినది. అది విదేశీయము. దానిని గొనివచ్చి మనదేశమున నాటవలయునని మనము ప్రయత్నించుచున్నాము. నాలవర కది నిస్సాగరముగ వదుకరణము. అవ్యవాజ్యముల యనుకరణము. తుదకు దీనిఫలిత మేమగుచున్నదనగా, ఒకవిధమైన యసహజత్వము, బ్రత్యేకత్వము, దాని నావహించుకొనుచున్నది. అందుచే నది చాలి నంత లోతుగ బాటుకొని పోజాల కున్నది. రెండవకారణము; మన సాధారణసారస్వతమున ఉదారాశీలత్వము లేదు. భావోన్నత్యము కానిరాదు. భావనూచనములో నిగ్రహము తిక్కున. మోటుగ, నసభ్యముగనుండును. మనయీ సారస్వతము స్వప్రయోజనమునకు సత్వమును, స్వాధిప్తాయములకు భావతీక్ష్ణతను, రంజకత్వమునకు సరళత్వమును బలియిడుచున్నది. మనసాధారణభాష, పామరజనులందరిచేకను జడువబడుభాష సంపూర్ణముగ యసహజమై పోవుటచే మనకు దీని యనివార్యమగు ఫలితము. ఈసారస్వతములో భారతీయుల స్థితిగతులు ప్రతిబింబించుటలేదు. ఇందుభారతీయుల తీవ్రతములు వర్ణింపబడుటలేదు. ఘటికములలో నివసించుచు, పాలములలోను, గనులలోను పనితీయుచు పొట్టతోపికొను భారతీయ ప్రజలను మన యీ సారస్వతము మరచిపోవుచున్నది. అందుచే ప్రస్తుతము మనకు గావలసినది మనభాషయొక్క

విషయానుక్రమణిక

దీపారాధన—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	౮౩౩-౮౩౭
దుఃఖభోగ—అడవి శంకరరావు గారు	౮౩౭
హర్షనైషధము—శృంగారనైషధము—అన్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౮౩౮-౮౪౩
సుల్తాను మహమ్మదు—చింతా శంకరదీక్షితులు గారు	౮౪౪-౮౪౫
రాముడు, రామాయణము—కవికొండల వెంకటనర్యనారాయణమూర్తి గారు	౮౪౬-౮౫౫
రామసేవ, హనుమంతుడు—పోన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు	౮౫౫-౮౫౮
అరవమునందలి ధ్రువు అను వింతయక్కరము తెలుగునగలదా?—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య	౮౫౯-౮౬౦
శాస్త్రిగారు	౮౬౦-౮౬౧
కవిప్రబోధము—మం. వెంకటశర్మగారు	౮౬౧-౮౬౨
ధనవంతునికే గౌరవము—నాచెళ్ల వెంకట్రావు గారు	౮౬౨
విశ్వభారతీగ్రంథమాల—పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు	౮౬౩-౮౬౬
కవి-అభినవస్వర్గము—సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు	౮౬౭-౮౬౮
ఖస—మండ నరసింహం గారు	౮౬౯-౮౭౨
భక్తునిభావనాప్రవాహము—తిరుక్కోవలూరు మహాస్వాములు శ్రీకుమార	౮౭౩-౮౭౬
ఆదివరాహాచార్యులు గారు	౮౭౭-౮౭౮
సదాచారుడు—శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు	౮౭౮-౮౭౯
మగనలాలు మృతినీగూర్చి మహాత్ముని విచారము—ముదుంబ నరసింహాచార్యులు	౮౮౦-౮౮౫
గారు	౮౮౫-౮౮౬
ముద్దుకృష్ణ—రాయసం వెంకటశివుడు గారు	౮౮౬-౮౮౭
ద్రోణుని కౌటిల్యము—చన్నాప్రగడ పూర్ణచంద్రరావు గారు	౮౮౮-౮౮౯
శాంతి—శ్రీమతి సి. లక్ష్మి గారు	౮౯౦-౮౯౩
కృష్ణయ్య—కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మ గారు	౮౯౩
జీరంగజేబు-వింతచరిత్రాంశములు—శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతిదేవి గారు	౮౯౪-౮౯౫
కాకమా!—శ్రీమతి న్యా. వేం. విజయలక్ష్మమ్మ గారు	౮౯౬
సముద్రగుర్జరాననము, కళింగచరిత్రము—బుర్రా శేషగిరిరావు గారు	౮౯౭-౮౯౮
ఆంధ్రభారతి—యోగానందకవి గారు	౮౯౯
ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు—వేలూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు	౯౦౦-౯౦౫
లక్ష్మీపూజ—శ్రీమతి రాజేశ్వరి గారు	౯౦౫-౯౦౬

మజ్జిగనుహోలు మందేది ముజ్జగమున—పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు	౯౫౨-౯౬౨
ప్రభాతగానము—(శ్రీ). (శ్రీ). ౯౬౨
అర్ధాంగి—లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరి గారు ౯౬౩-౯౬౬
మనన—మామునూరు నాగభూషణరావు గారు ౯౬౬
ఏది మంచినయసు?—నిశమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు ౯౬౭-౯౬౯
జన్మభూమి—చావలి సుబ్బారాయడు గారు ౯౭౦
సప్తస్వీపా వసుంధరా—తిలక శిష్యుడు ౯౭౧-౯౭౪
ఒక్కపాట—ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు గారు ౯౭౫

కలగూరగంప—సాగాప దుర్గాములు; ఈడెన్ దేశమున స్త్రీలు; నీలివాక్యాలు; పాప
మా, పూమా?; స్వరాజ్మోద్యమము; భారీ యుద్ధమున భారతీయుల
కర్తవ్యము; భద్రగులనిశ్చితకలాభములు; గ్రీష్మములో ఒక రాత్రి, కిరుదుల
మహిమలు(చిత్రములు); భారతదేశమున పరికానిర్యహము; ఉరితీరంబు
శిక్షయగునా?; విద్యయొక్క ప్రాచీనాచర్యము; స్మరగురంతము (చిత్రము);
అమెరికాఖండమునంబలి పట్టణమున విద్యావిషయక క్షయము; భారత
దేశమున విదేశీయప్రభుత్వము; తెల్ల నీవలఖగ్గు; ప్రపంచమున నన్నిటి
కంటె గొప్పహోటలు; ఎంగ్లీ మో పిండియా?; తెలుగుపత్రికలు; నేటి
ఆంగ్లము-ఆంగ్ల భాషావికాసము; రాజీయవిషయక ప్రధానవ్యాస లేఖ
కుడు; భారతదేశపు రవానా సమస్యలు; కీర్తి శేషులు; మహా మహోపా
ధ్యాయ పండిత యం. లక్ష్మణమూరిగారు; పుదుక్కోటమహారాజావారు,
బ్రహ్మశ్రీ నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ఆకాశప్రభుత్వము—వారణాశి సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు ౯౯౫
భారతీయ మహిళామండలి ౯౯౬
విమర్శనలు ౯౯౭-౧౦౦౦
సాధిప్రాయ విశేషములు ౧౦౦౧-౧౦౦౭

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—శ్రీ వేణుగోపాలుడు; విరహిణి రాధ;

ఏకవర్ణచిత్రములు:—బర్మా వెండిపని చిత్రములు ; ఆకస్మికభాయాచిత్రములు ;

ఇతరచిత్రములును.

పునరుత్పాదకము. భారతీయ గ్రంథకర్తలు స్వదేశీయుల యభిప్రాయములలో, వారిజీవితములో నెప్పుడు పరిర యము గలిగించు కొందురుగాక. జీవితము నున్నదన్నట్లు యిట్టింటి తెలిసికొని, తమకైకొలంది దానిని మృంకులుగాక. ఈవిధముగ, భారతీయులకు జైతము గలిగించు భావములను వారిని కార్యదక్షులను నర్చునాశయములను, వారి నెదుర్కొను సమస్యలను, వారి నవమానితులజేయు మౌగ్యములను వారి నుదరించు నాదర్శములను, వారి నణగదొక్కు లోటుబాటులను, మనగ్రంథములలో తర్కించుటకు దగు ప్రయత్నములు గావించవలయును.

విదేశములలోని భారతీయులు

ఏప్రిల్ మాసపు 'ఇండియన్ రివ్యూ' పత్రికలో విదేశములయందలి భారతీయుల సంఖ్య యొక్కిందివిధమున వివరింపబడినది.

దేశముపేరు	భారతీయుల జనసంఖ్య	జనాభా తీసికొనిన సంతర్పరము
(బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో)		
సింహళము	820000	1926
బ్రిటిషుమలయా	660000	"
హంకాంగు	2555	1911
మారిషస్ (Mauritius)	264527	1921
ఫిజిల్స్	382	1911
జిబ్రాల్టర్	50	1920
నైజీరియా	100	1920
కెన్యా	36759	1926
ఉగాండా	5604	(ఆసియా 1921 వారు)

నయాసాలాండ్	515	1921
బాంజిబార్	12841	1921
టాంగనయికా	9411	1921
జమికా	18401	1922

టినివాడ్	121420	1921
బ్రిటిషుగయానా	124988	1921
ఫిజీదీవులు	60624	1921
బసుటోలాండ్	179	1911
స్వాజీలాండ్	7	1911
ఉత్తరొడీషియా	56	(ఆసియా 1921 వారు)
దక్షిణొడీషియా	1250	" 1921
కనడా	1200	1920
ఆఫ్రిలియా	2000	1922
న్యూజీలాండు	606	1921
మొర్రో	141386	1921
ట్రాన్స్ వాల్	161 18 45	1921
కేప్ కాలనీ	839 6498	1921
ఆరంజ్ ప్రీవీటు	100	1921

(బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో మొత్తము 2294724)

(ఇతర దేశములు)

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు	8175	(ఆసియా 1910 వారు)
మడగాస్కార్	5272	" 1917
రియూనియన్	2194	1921
డచ్ ఈస్టిండిస్ (నే)	50000	భారతీయులు
గురినాం	24957	1930
మోనాంబిక్	1100	(ఆసియా తెలియదు వారు,
		అరబాకుల వారు)
పెరియా	8827	1922

ఇతర దేశములలో మొత్తము 100525

మొత్తముపై విదేశము లన్నిటిలోనుగల భారతీయులసంఖ్య 2395249.

నేటివలలు—కల్పనానిగ్రహము

బుక్ మన్ (Bookman) పత్రికలో డిన్
ఇంజిగారు నేటి నవలలనుగూర్చి యిట్లు వ్రా
యుచున్నారు:—

నేడు నవలకుగల పలుకుబడి చాల నపాయకం
మని వానిన్ని తొల్లిప్రాయము, దాని రచనలో నిగ్రహము
లేక పోవుటకాదు దీనికి గారణము. అన్నిగ్రహమును నే
నంతగ లెక్కనేయను. మానవస్వభావమును నీచముగ
జిత్రించుట నది పెంపొందించుచున్నది. ఇదియే పై య
వర్ణమునకు గారణము. కీర్తిచాయకము, హితకరమునగు
నిగ్గీ య నవలల సాంప్రదాయమునకు మరలవలయునని
నేను హృదయస్ఫూర్తిగ వాంఛించెను. చిత్రకారుని
వలెనే గ్రంథకారుడును సునిశ్చితముగ నొక యాదర్శము
గలిగి యుండవలయును. చొప్పులో చిత్రింపబడరాని
నీచత్వములగు నవ్వులు కొన్ని కలవు. మానవునిస్వభా
వమునను, నీచిరసంఘటనలులలోను గూడనట్లే కలవు.
గొప్ప కల్పనాకీర్తిగల లేఖకుడు, ప్రాపంచిక నీచము
యొక్క ప్రయోజనమును తత్వమును ఉచితభావమున

నరయగలవాడై యుండవలయును. అతిమామకములగు
సంఘటనములను, ఈ ప్రయోజనముతోడను తత్వముతో
డను సమన్వయమునర్చి యాతడు చిత్రింపవలయును.
తమసాగమునంతయు, తమకాశ్యతత్వమునంతయు విశాకసు
ఘటనము లో బ్రతినిధింపజేసిడి కాశ్యతప్రయోజనము
లగు పొరువపొరుగును, పుణ్యమును, పాండర్యమును, గ్రం
థరచయిత అరచుటలదేవి వత్తు చాత మానిపై చిన
మంచిది. ఏలయన ఇంక మనకు నేర్పదగినదేమియు
నతినివ్వలేదు. ఏది యావముల హృదయముల నిప్పటికిని
బ్రసీద్ధముల గావించుచున్నవో, యేది వికలహృదయ
మగు నేటి మానవమృతము పునరుద్ధరింపబడుటకు అనన్య
సాధనభూతములై యున్నవో యట్టి యా. గా. ప్రేమవిశ్వా
సములను గ్రంథరచయిత హేయములగు ననుభవముల
జిత్రించి, విధ్వస్తములుగ జొనర్చివై యుచున్నాడు. "లక్ష్మ
ములేనినొక బ్రజలు నశింతురు." తనదేశమును సోదర
ప్రజలను ప్రేమించుచున్నానని చెప్పుకొనువాడు; ఇట్టి
లక్ష్మముమండి యువకులనెడ బావునేని యది నీచముగు
మామయని చెప్పవలయును.

క వి

కాశీ వ్యాసాచార్యులుగారు

పసిడి మిసిమించు తారకానకుల తోడ-నంచితమగు సువర్ణప్రపంచమందుఁ
బుట్టి తనరారి నత్కవి పుంగవుండు-మంచిచెడ్డల తారతమ్యం తెలిసి
చావుబ్రతుకులలో రహస్యంబుఁ దెలిసి-తాను దానన నెవ్వఁడో తరచి చూచి
నిరసనగుణంబునే చూచు నిరసనమునఁ;-ప్రేమయందుననే నిజ ప్రేమఁ గొలుపు
ద్వేషభావంబు మీఁదనే ద్వేషమును-చిన్మయాత్ముని సృష్టి విచిత్రమెల్ల
తెరచిపెట్టిన పార్థంబు కరణి యతని-కనుల చెంగట విశదంబుగాఁ గనఁబడు;
అతఁడు జనుల కలభ్యమైనట్టి కీర్తి-రాజమార్గంబు పైని నర్తనము సతముఁ
జేయుచుండుఁ బ్రతిధ్వనించెడి సుగతుల-కాంతి మయ కంక ప్పత పుంఖములతోడ
నలరు తన్మహనీయు నూహాశుగములు - సర్వలక్ష్మిక గాములై పర్వయందు.
(తెన్నినకాకవి యంగ్ల పద్యమునుండి)

గ్రంథములు

మహాభారతయుద్ధము

ఈనాటకము రాయల్ ప్రెజెన్ 98 పుటలను గలిగియున్నది. గ్రంథకర్తగారు కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తికాశ్యపులుగారు; వెల రు 1-0-0. వలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేర రాజమహేంద్రవరమునకు వ్రాసిన బహుయగలరు.

శ్రీమన్మహాభారతాంధ్రీకరణ దీక్షితులగు గ్రంథకర్తగారిని నేడు శ్రాత్తగ వాంఛలోకమునకు బలిచితులుగావించ వక్కలులేదు. శాస్త్రీగారు, అవతారికలో వ్రాసినట్లు “భారతమంతయు నొక్కొక్కయి బ్రవర్తించుట కర్హ మగునట్లు ముఖ్యవిషయములను విడువక” సరసముగ, నీమహాభారత యుద్ధనాటకమును రచించినారు. మహాభారతము చోలుకథను, సంపూర్ణముగ నొక్కొక్కాటి ప్రదర్శనమున కనుపూలముగ, రచించుట కష్టసాధ్యము. కావుననే వారికి ‘రంగములు పెట్టుట యిష్టముగావున్న ను అట్లుచేయుక తప్పినదికాదు.’ శాస్త్రీగారి శైలి చక్కదనమునకు వారి శ్రీకృష్ణ భారతమే సాక్షి.

(ప్ర.రం.)

ప్రాచీన హిందూదేశ రాజ్యాంగచరిత్రము

ఈగ్రంథము సాహిత్యవిభాగద తొన వెంకటరాయ శర్మగారిచే రచియింపబడినది. డిమ్మిప్రెజెన్ 110 పుటలు గలిగియున్నది. వెల రు 0-12-0 వలయువారు గ్రంథ మున్నది.

కర్తగారిపేర పశ్చిమగోదావరిజిల్లా నిబారుకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

మనపూర్వులు సింహాసనస్థు డగు యేలికయొక్క నిరంకుశప్రభుత్వమునే కాని నిజమగు ప్రజాప్రభుత్వము నెన్నడు ననుభవించియుండలేదనియు, బ్రజాప్రభుత్వ భర్తృముల నీనాటికి భారతదేశమున దాయ నెలకొల్పిరి మనియు దరచుగ నాంగ్లేయులు మనల బరిహసించుచుండుదురు. శర్మగారి గ్రంథముక నీవాదము బూలుకమనియు, మనదేశమునగూడ ప్రజాప్రభుత్వ ముండవలయు, సోదాహరణముగ నిరూపింపగలిగిరి.

గ్రామనిర్మాణము, ప్రభుత్వకార్యములు, మంత్రులు, నైవ్యవ్యవస్థ, నాగరకము, ప్రభుత్వాదాయము, రాజా, కాసనసభలు, అనుశ్ఛికలతోడి యొనిమిది ప్రకరణములలో నాశుభ్యదు మున్నగు భారతీయ ప్రముఖుల యొక్కయు, జూయూనుత్సాంగు మొదలగు చైదేశిక ప్రముఖులయొక్కయు గ్రంథములనుండి, యనేకచారి త్రకవిషయములను పయమార్చి వేదకాలము మొదలొనని, ముఖులుపరిపాలన మంత మొందునరకు, హిందూదేశమున నమలులో నుండిన ప్రభుత్వవిధానములును, తేటతెల్లములగు చాటలతో గ్రంథకర్తగారు వివరించియున్నారు.

ఆయాంశముల శ్రోవనార్థి హర్షటలలో నచ్చటచ్చట గొంచెము వరుస తప్పినది. రాశోవుమార్పులలో గ్రంథకర్తగారిలోటు దీర్తురుగాక.

మొత్తముపై గ్రంథము విసుల నుపయోగకారిగ (ప్ర. రం.)

‘ఇంటా బయటా’

ఇది ముద్రపిత కవీంద్రుడగు రవీంద్రనాథ తాగూరిగారి బంగారీవలస ఆంధ్రీకరణము. ఆంగ్లమున Home and Abroad అనే నవల. శోభనాదేవి, కారుమూరి వైకుంఠరావుగార్లు ముదించిరి. కవిసుదం ద్రుడగు మహాకవి వ్రాసిన యీ 428 పుటల గ్రంథమును గూర్చి చెప్పించుటకుగాని, వానియందు దిమిషియందు భావములను విశదీకరించుటకుగాని యీ కొంచెము స్థలమున సాధ్యముకాదు.

ఈ గ్రంథము సాంఘిక రాజకీయ సమస్యలనాధారము చేసుకొనియున్న యొక చక్కనినవల. ఇందుముఖ్య పాత్రలు మువ్వురు. ఒక భార్య, భర్త, వారి స్నేహితు ఒకడు. ఈ కథమాడ నీమధ్యవ్యక్తులు తమతమ అవస్థలనుండి వేరువేరుగా చెప్పినది, కలిపియల్లినది.

ఇంటను, బయటను, దేశములోను, ప్రపంచము లోను, గృహవిషయములందును, బాహ్యసంఘమునందును మానవవ్యక్తి-ప్రీతిగాని, పురుషనకుగాని ఉండవలసిన స్వేచ్ఛ, నిజమైనట్టి, స్వచ్ఛమైనట్టి స్వేచ్ఛయొక్క ఆవశ్యకతను మూలవిషయముగా గొని వ్రాయబడిన దీనవల.

ఈ స్వాతంత్ర్య సంపాదనేచ్ఛతో లోకమున వ్యవహరించునపుడు వ్యక్తికి కలుగుకష్టవృత్తులు, జయాపజయములును తెలియజేయు కథ యీనవలలోని వస్తువు.

దేశముయొక్క స్వాతంత్ర్య సంపాదనములో దౌర్జన్యము జబర్దస్తీపద్ధతులు అనలంబించుట ఎంతమాత్రము పనికిరాదనియు; స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ ప్రజలలో పూర్ణముగా కలుగజేసి, తన ధర్మమగుకాంతియుత మార్గముల స్వాతంత్ర్యము సంపాదించవలెననియు నట్టి దేశస్థాపితముగా నుండగలవనియు, సత్యధర్మములకు విశదమైనగాని న్యాయ పథమునుండి తొలగినదిగాని యైనట్టి మార్గమున సంపాదించుటకు స్వాతంత్ర్యము మన కక్కరలేదనియు నిందు కవి బోధించుచున్నాడు.

కేవల వేశ్మారియై, అత్యుత్సాహముతో బలవంతులుగా ప్రజలను దేశభక్తిపూరితులను జేయుట, స్వదేశ

శిక్షితులను జేయుట, యీకవికి అయిష్టములగు విషయములు. కేవల మొక దేశమున కేగాక యావత్ప్రపంచమునకు కావలసిన స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములకై మానవజాతి పాటుపడవలెననియు నీకథవలన మార్చిత మగుచున్నది.

కథ యతి మనోహరమై, యింతగా నున్నది. పాత్రులయందు మంచి భావదీప్తిని కలుగజేయగలదు. చక్కని ఉన్నతిమైన భావములకు సముద్రముగా దారవించుచు రచన!

భాషాంతరీకరణము అతి సరళముగాను, స్వేచ్ఛగాను, సహజముగ నున్నది. చక్కని యింతైన నాడుక భాష యుపయోగింపబడినది. తాను-రిగారి భావముల కేమాత్రమును నష్టము కలిగియుండదనియే చెప్పవచ్చును.

ఇది విశ్వభారతీ గ్రంథమాల యేజిస్సీ 828 నిడువ తూరువైలోడ్, లండన్ యోర్ కేట, ముద్రాసనానిచే ప్రచురింపబడినది. ఇందు తాగూరిగారి పట మొకటి ముందు చేర్చబడియున్నది. ధ్రువ 16 రైలు; 426 పుటలు మంచి కాగితముపై చక్కని యచ్చు; మంచి బైండు. వల 8-0-0.

జ. బ్ర.

‘పోష్టాఫీసు’

ఇది రవీంద్రకవీంద్రుని నాటకమునకు కారుమూరి వైకుంఠరావుగారి యాంధ్రీకరణము.

ఇందు ప్రధానపాత్ర మొక బాలుడు. అతడు మమఘ్నిడు ప్రయోగించుశిక్షలు, కట్టుబాట్లవల్ల లోపున నున్న జీవనావేశము పూర్తిగా చల్లారనివాడు. జిజ్ఞాసు హృదయుడు, అనురాగపూర్ణుడు. అతని చిన్నతనపు అకల్మషపుచేష్టలు, కోరికలు, భావములవలన అట్టివాని నభివృద్ధిపొందించుకొనిన, మమఘ్నిని జీవనపూర్ణ వికాస మెట్లుండగలదో కవి చూపించుచున్నాడు. కథ అతి సుశుభ్రమనిగాను, సాధారణమైనదిగాను కన్పడుచున్నను ఇందలి భావములు కడునుత్రమమైనవి.

మనుష్యజీవము ఆచేదనవలన, ముక్తజీవనపథగా మిగా యెట్లుగుటకు యత్నించునో కవి యందు తెలియబరచుచున్నాడు.

బాలుని ముద్దులొల్కు పవములు యింపుకొలుపు చుండును. భావసరకమై, ఆనందము నొడనూర్చుచున్నది.

ఇందు కథాసందర్భమును నొకపటమున్నది. క్రాస్ 16 పైజా; 84 పుటలు. వెల 0-10-0. విశ్వభారతీ గ్రంథమాల యేజిస్సీ 323 తిరువత్తూరు హైకోడ్, తిండి యార్పేట, మద్రాసు. —జ. బ్ర.

‘స్ట్రీమ్‌మాండ్ మేజిస్ట్రేట్’

ఇది థెర్టియమ్ దేశపు కవి, మారిన మేటర్ లింక్ డ్రెంచిభాషలో వ్రాసిన ‘బ్లొమాప్రెస్ స్ట్రీమ్‌మాండ్’ అనేనాటకానికి తెలుగు. ఈకవి 1911 సంవత్సరంలో నాటకరచనకు నోబెల్ ప్రైజ్ అనే బహుమానము పొందినవాడు.

ప్రకాశకుడు: కారుమారి వైకుంఠరావుగారు.

ఇందలికథ: థెర్టియమ్ దేశముపైకి జర్మనులు ఆక్రమించుకొనుటకు వచ్చి, యుద్ధముచేయుటకు, దేశపు గ్రామములను లోబరుచుకొనుటకు, పన్నిన యొక యధ ర్మపు పన్నాగము. విశ్వాసపూరితుడును, అమాయకుడును, సర్వవంతుడు నగు నొకతోటమాలి, తమ జర్మను సేవలోని యొక యుద్ధోగిని చంపెనను నొకయబద్ధపు సేనము పెట్టి యతనికి మరణశిక్ష విధింపవచ్చిన జర్మన్ మేజర్ లెఫ్టినెంటుల దౌర్జన్యమును సహింపసేరక, ఆతోట మాలి యజమానుడు, సేనముచేసినది తననాకరు కాదన్నం చుడును, అతనికి ఘోరశిక్ష విధించుటకును నిరసించినందుకు నాతనికి పెద్దమొత్తము జరిమానాగను, దేశము నాక్ర మించుకొన్నందుకు తమకు చెల్లించవలసినపన్ను కొంత మొత్తమును, తోటమాలికి ప్రాణదానము చేయవలసిన యెడ నతనియచి తోటయధికారి (ఒక మేజిస్ట్రేటు) సేదండనకు పాలానర్చుటయు, ఈ మేజిస్ట్రేటుకు స్వయం అల్లుడైన యొకజర్మనుడుకుడ నాపైవ్యములో ముఖ్యో ద్యోగిగా నుండియు, అతడును యాదౌర్జన్యమునందును అధర్మమునందును తోడ్పడి మామగారి కేవిధముగను తోడ్పడక పోవుటయేగాక మామగారినికూడ నధర్మము నకు మెడలు వంచ ప్రయత్నించును. మామగారు, మేజి స్ట్రేటు ధర్మపరుడు, న్యాయమూర్తి. అతడు అమాయకు

డగు తననాకరు ప్రాణముకొడుకు తనప్రాణము వర్పించును. అతనితో బాటతని కొడుకును మాతరును కూడ నీ యధర్మమునకు తమ నిరసనము తెల్పుచు నాతనితో పాటు ప్రాణములర్పింప సిద్ధమగుదురు.

ఈకథయందు స్వార్థపరుల వివక్షతలేని యన్యాయప్రవర్తనలును; స్వార్థరహితుల, ధర్మకాంక్షపరుల న్యాయోపవర్తనయు, పరోపకారనిరతియు చక్కగా చూపింపబడినవి.

వాచకభాషలో సుబోధకముగా వ్రాయబడి నది. కథలో విశేషము లేకపోయినను భావము లుత్తమ మైనవి. 147 పుటలు. పుస్తకము మొదట మేటర్ లింక్ కది ఫోటోగ్రాఫ్ పటమొకటి చేర్చబడియున్నది. వెల రు 1-0-0. విశ్వభారతీ ఏజిస్సీ, 323 తిరువత్తూరు హైకోడ్డు, తిండియార్పేట, మద్రాస్. —జ. బ్ర.

‘స్వాతంత్ర్యలక్షణము’

ఇది సుప్రసిద్ధ విరిషుస్వాతంత్ర్యవాదియగు పెర మ్మమేక్స్వీసీగారి ‘స్విస్సీఫ్ ఆఫ్ ఫ్రీడమ్’ అను ఆంగ్ల గ్రంథమునకు క్రిఫోగేటి వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రి రి.వీ., గారి యనువాదము. మెక్స్వీసీగారు స్వాతంత్ర్యసమర మున తన ప్రాణముల వర్పించిన సంగతి మన మెన్నటికిని మరువటాలనిది. విరిషుదేశస్వాతంత్ర్యాంగోళన దౌర్జన్య సహితమై యుండినను, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ యడుగున నుండు నుద్దేశములు భారతదేశస్థులవానితో సేకభావమును పొంది యే యున్నవి. ఉత్కృష్టధర్మాలంబవచేగాక ఆశ్చర్య కరమగు త్యాగము సాధ్యముకాదని యందు ధృవమగు చున్నది!

కాంతియుతమైనట్టియు, ధర్మసంయుతమైనట్టియు నన్నివిధముల మాగ్ధములచేతను దేశస్వరాజ్యమును సంపాదించ బూనుకొన్న భారతీయులకు గాంధీమహాత్ముడు బోధించు ధర్మసూత్రము లీగ్రంథమందును గానవగును. స్వాతంత్ర్యముయొక్క ముఖ్యావశ్యకతను, నిజమైన స్వాతంత్ర్యవ్యవస్థాపమును, విందు మెక్స్వీసీగారి రశిస్సవ్య ముగ విశదీకరించిరి. మెక్స్వీసీగారి యాయుత్తమగ్రంథము దేశస్వాతంత్ర్యాభిలాషు లెల్లరికు నుపయోగకర ముగ నుండగలదు.

ఇందు స్వాతంత్ర్యతత్వము; ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుట; ధర్మబలము; మిత్రబంధములు; బలము. దానిరహస్యము; కర్మయోగము; భక్తి; వీరపత్ని; పాలిమేర; సారస్వతము-స్వాతంత్ర్యము, మతము; మానసికస్వాతంత్ర్యము; సైనికవ్యవస్థ; సామ్రాజ్యము; యుద్ధము-ఆత్మపణలు; మొదలగు విషయములుచర్చింపబడినవి.

మనకు స్వాతంత్ర్యము ఆదంబరమునకై గాని, యిరుగుసారగు రాజ్యములపై పరాక్రమనంతుల మగుటకుగాని, మనస్థితి పొగడుకొనుటకుగాని కాదు. ఇంతకన్న గొప్పకారణములు మనలను పురిగొల్పుచున్నవి. అవి యాధ్యాత్మికములు. స్వాతంత్ర్యమునకై మన యంతరాత్ములు పరితపించుచున్నవి. ఆత్మస్వాతంత్ర్యమునకై ప్రయత్నించని వ్యక్తిగాని, బాతిగాని కలుగబోదు' అని మెక్స్లీనీగారు వ్రాసినది పుస్తకప్రచోదమునందు ముద్రింపబడియున్నది. పెరెన్నె మెక్స్లీనీగారి ఛాయాచిత్రమొకటి గూడ నిందు చొలుత చేర్చబడియున్నది.

అనువాదము ముగియె లో నున్నది. ఈ గ్రంథము ప్రతియొంగ్రూపును చదువదగినది.

మైక్రా క్రాను 16, పుటలు 248. వెల 1 మాత్రమే. వలయువారు:—వోగోటి వెంకటసుబ్బయ్య కాస్త్రి గారు, బి. ఏ., సహాయసంపాదకులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ కార్యాలయము, మద్రాసు అని వ్రాయవలయును.

‘శ్రీ తులసీరామాయణము’

మహాభక్తుడు, కవియు, విరాగియునై యుండిన గోస్వామి తులసీదాస కృత హిందీపద్యరామాయణమును మాతృకగా గొని తెలుగున రచియింపబడిన నిర్వచనకావ్యమిది. ఇదివరకు బాలకాండమును, అయోధ్యాకాండమున ప్రథమభాగమును వచ్చినవి ఇది అయోధ్యాకాండమున రెండవభాగము, పాదుకా పట్టాభిషేకము. గ్రంథకర్త భాగవతుల నృసింహశర్మగారు హిందీరామాయణము లోని భక్తిరసమును పూర్తిగా నిండు చెచ్చుటకు మిక్కిలి పాటుబడుట ప్రశంసార్హము. విఖ్యాతమగు రామనికథల గ్రంథమునుగూర్చి చెప్పట లేమన్నది

పద్యము లతినక్కని పాకములోనుండి, హాయి నిచ్చుచున్నది.

ఈ గ్రంథము వేనుజాక్క గ్రంథమాల-27-వ ప్రచురము. 121 పుటలుగలది. వెల రూపాయి. భాగవతుల నరసింహశర్మగారు, ‘వేనుజాక్క గ్రంథమాల’ పూడిపెద్దివారిబీధి, బరంపురం (గంజం) అని వ్రాసిన బహుగలరు. —జ. బ.

The Vizagapatam Medical College Magazine.

ఇది యర్ధసంవత్సరమున కొకసారి ప్రకటింపబడు పత్రిక. మొదటిసంపుటము, ప్రథమసంచిక ఫిబ్రవరిలో ప్రకటింపబడినది మాకుచేరినది. ఇది విశాఖపట్నం వైద్యకళావిద్యార్థి సంఘమువారిచే ప్రాసించబడినది. ఈ శ్వేత మార్తాండకాస్త్రిగారు సంపాదకులు. ఆంధ్రవిశ్వకాపరిమిత్తు ఉపాధ్యక్షులగు రామలింగారెడ్డిగారి తొలి పలుకుతో వారంభమయి ఉన్నతవైద్యవిద్య యభ్యసించుచున్నవారు, ఉత్తీర్ణులైనవారు, వ్రాసిన యనేక వ్యాసములు వైద్యముగూర్చియు, శస్త్రచికిత్సనుగూర్చియు నున్నవి. వైద్యసంబంధమగు వార్తలు, విశేషములు, సంపాదకీయవ్యాఖ్యానవి, వైద్యవిద్యాలయ విషయములు, వ్యాధిమర్యాద్యాసంఘవిశేషములు మొదలగునవి గలవు. డాక్టర్ సర్ పి. పి. రే గారు వారివిద్యాలయమున ప్రాచీన హిందూరసాయనకాస్త్రియు. వైద్యమును గూర్చి యొసంగిన యుపవ్యాసపురిపోట్లు నిందు జేర్చబడినది. ‘చిన్మదములు’ ఒకపుట చేర్చబడియున్నది. ‘పాగాకు దురలవాటు’నుగూర్చి ప్రాశస్త్యపరిచిక్షుమగా రొసంగిన యుపవ్యాససార మిందు పొందుపరుపబడినది. ‘భారతీయందు గతసంచికలో ప్రకటింపబడిన ‘పాగాకు వలని గోషములు’ దీనిలోనిదే. వైద్యునిందు ప్రవేశము లేని యితరులందరును హాడ చదువదగినది. ‘The Confusing factor’ అను మార్తాండకాస్త్రిగారి వ్యాసము ఆలోచనను పురిగొల్పునట్టిది.

ఇందు మద్రాసు గవర్నరు, సర్ పి. పి. రేగారు మొదలగువారిచిత్రములు కొన్నియు నున్నవి. మొత్తము

క్రాను 3 పైజా 115 పుటలుగలది. విద్యార్థులకు చందా సం॥ రు 2-0-0. —జ. బ్ర.

కృతజ్ఞత అను కిశాంబిరామానుజాచార్య నిర్యాణతారావళి

గ్రంథకర్త శ్రీయుత భాగరాజు నారాయణ మూర్తిగారు. భారాశమైన కైలిలో తమ యాచార్యుని యందు గలభక్తి, శ్రేష్ఠలు పద్యరూపమున వెలిబుచ్చిరి. తమ యభివృద్ధికి హేతుభూతుడైన పండితోత్తముని నిర్యాణముచే కలిగిన హృదయావేదనము స్పష్టముగ వెలి పుచ్చిరి. దీనివల 0-1-0. విజయనగర గంధర్వమునో వారిచే ప్రచురితము. —కో. నా.

పుష్పాంజలి

గ్రంథకర్త: చేత్రోలు సూరన్నగారు. అంజలి గ్రంథపరంపర ౧ తన ప్రచురణము. క్రాను 16 పైజా 50 పుటలు. వెల 0-8-0

ఈఖండకావ్యముల సంపుటము లేలికగను హృద్య ముగను నుండు గీతములచే వెలయుచున్నది. పూర్వముగ ధంధోబద్ధమగు కవిత్వము కాకపోయినను పద్యములు కర్ణపేయములుగ నున్నవి. విశేషభాగము భగవద్గతాను వర్ణనము. భక్తిరసప్రధానము. ఇందు ఉపాసనాదీకములు మృదుతరములు. రచించకబీంద్రుని “సత్యకాము”డమకథ కనువాదము చక్కగ నున్నది. మొత్తమున నీగ్రంథము సరసము. —కో. నా.

గీతాశ్రయము

శ్రీయుత ఇష్కర్తి తిరుపతి రాయడుగారిచే రచియింపబడినది. క్రాను 16 పైజాన 25 పుటలుగ్రంథ ము. ఇందలి గీతములు సులభకైలిని వ్రాయబడినవి. పాఠశాలలయందలి విద్యార్థులయొక్కయోగమునే గ్రంథ కర్తగా రాసిందినను దైవచింతనమగుట, భక్తులకందల కును నుపయోగము. ఇది శతకసాంప్రదాయ మనుసరించి “అట్టి జగదేకమూర్తి నేనాశ్రయింతు”నను మకుటముతో పద్యములన్నియు గూర్చబడినవి. —కో. నా. రామయ్యగారు. డెమ్మిపైజా 100 పుటలు గ్రంథము. వెల

గండికోట

శ్రీ బాలభారతీ గ్రంథనిలయమువారి యనుబంధ గ్రంథమాలయం దిది మొదటిది. కృతికర్త: శ్రీయుత శే. సుబ్బయ్యగారు. కడపజిల్లాలోని గండికోట పూర్వ వైభవమును స్మరించుచు వ్రాసిన గీతమాలిక. సరళమును కైలిని చదువరుల మనమాకర్షించుచున్నది. ఈగ్రంథము కర్నూలు జిల్లాలోని చాగలమర్రి గ్రామమున పై గ్రంథ నిలయమువారికడ 0-4-0 లకు దొరకును. —కో. నా.

విభవ సిద్ధాంతపంచాంగము

శ్రీయుత జవ్వాజి సుబ్బారాయగుప్త సిద్ధాంతి గారు గుణించినది. డెమ్మి 1/8 పైజా 68 పుటలుగలపు. క్యౌతిమవిషయములు కొన్ని చేర్చబడినవి. వలయువారు వాసవీ గ్రంథనిలయము లేదవారకేట అని వ్రాయ వలెను. —కో. నా.

ఓంకారలింగశతకము

శ్రీయుత బల్ల. వెంకన్నగారిచే రచియింపబడిన శతకము. భగవంతుని విషయమగు పద్యములు బాగుగనే యున్నవి. దీనివల 0-2-0. వలయువారు బల్ల వెంకన్న అండ్ సన్ బుక్కుస్టెల్లర్ కాకినాడ అని వ్రాయవలెను. —కో. నా.

నల్లిన

ఇది గంధర్వగ్రంథమాలయందలి ప్రథమసారిక. గ్రంథకర్తలు శ్రీయుత వేంకట కాలిదాసకవులు. ప్రేమ యొక్క బలీయతను చూపుచు ప్రకృతివర్ణనలతో నల రారుచున్న యొక్కచిన్నకథ. కైలి మృదువుగ నున్నది. గ్రంథకర్తలు చక్కగ కథను నిర్వహించి పాత్రులు కానందము కలిగించినారు. దీనివల 0-8-0. చందాదారు లకు 0-4-0. —కో. నా.

ప్రేమజాబులు (మొదటిభాగము)

గ్రంథకర్త శ్రీయుత అయినాపునపు సుందర రామయ్యగారు. డెమ్మిపైజా 100 పుటలు గ్రంథము. వెల

0-12-0. దీనిలో భార్యగర్భము వ్రాసికొనులేఖలు మొందుగ నున్నవి. కొన్ని ప్రశ్న పద్యములు కూడ గలవు. లేఖలన్నియు పద్యరూపముననే యున్నవి. ఎవరియం దెవరి శీవిభవము ప్రేమకులుగవలెనో యది కలిగింపఁ జేయుట కియ్యది వ్రాసినట్లు గ్రంథకర్తగారు వ్రాసి యుండిరి. కాని యాయుద్దేశ్యము పద్యరూపమున నున్న జాబులకంటె వచనరూపముననున్న సర్వసామాన్యముగ వర్ణనగుటచే నెక్కువగ సఫలమయ్యెడిదేమో. ఎట్లులై నను పద్యములుకూడ మిక్కిలి సులభశైలిలో వ్రాయఁ బడియుండుటచే వచనమువలెనే యర్థము కావచ్చును. గ్రంథకర్త ప్రయత్నము ప్రశంసనీయును. —కో. నా.

నిర్మలానందము

గ్రంథకర్త, శ్రీయుత బులుసు. వెంకటరమణయ్యగారు. డిసెంబరు 63 వుటల నాటకము. జల 0-8-0. ఈ గ్రంథమున కైవల్యము కేవలము యత్యాశ్రమములననే గాక గృహస్థాశ్రమములనఁగూడఁ గలుగ వచ్చుననియు, నిశ్చలభ్యాసమే ముక్తిమార్గమనియు బోధించుచుట కథ కల్పింపఁబడినది. ప్రదర్శనమునకంటె పఠనమున కిది మిగుల సుఫలప్రసాదకారి యని తలఁచెదను. కపటయోగుల మాయావలనము, ఉత్తమసతీధర్మములు లెస్సగ చిత్రింపబడినవి. ప్రస్తుతము విద్యార్థి యగు నీయువకుని కవిత్వము, భావ్యభివృద్ధి మూలకముగ నున్నది. —కో. నా.

పంచత్వములు

దేవరకొండ జగన్నాథరావు గారు, యం. పి.

ఆడునేమంబు గైకొని యాడు నటుఁడు-పురుషుఁ డగుఁగాని యాడుదై పరగుటెల్లు కచ కుచాదులు దొలగించి కాంచునంతఁ-బురుషరూపంబు నిక్కమై పోలుచు నచట. అట్లే జగదాకృతిని దోచు నాత్మ యెప్పు-డాత్మయే కాని యన్యమై యమర దెందు కడఁగి నామరూపంబులు గడకుఁ ద్రోచి-కాంచ నంతయు నాత్మయై కానఁబడును. కట్టియేనుఁగు రంగులఁ గ్రాలుచున్న-దారువే కాని యేనుఁగై తనర దెందు బాలు రదిచూచి గజమని భ్రాంతిఁగొన్న-పెద్దవారికి దారువై వెలయు నదియె. కల్లజగ మిది సత్యమై కానుపింపఁ-గల్గయగుఁగాని సత్యంబు గాకయుండు మూఢజనములు నిజమని మోహమంద-ఘన వివేకులు మిథ్యగాఁ గాంతు రెపుడు. తాను దేహాదిక మటంచుఁ దలంచునతఁడు-మూఢుఁ డగువాని కెన్నఁడు ముక్తిలేదు. సచ్చిదానంద రూపంబు జ్ఞాని యెపుడు-తానుగా నెంచి ముక్తుఁడై తనరుచుండు.